ANALYSIS LOGICA SEPTEM EPISTOLARUM APOSTOLICARUM, QUÆ CATHOLICÆ APPELLARI SOLENT:

viz.

JACOBI	I.	JOHANNIS	III.
PETRI	II.	JUDAE	I.

UNA CUM SCHOLIIS ET OBSERvationibus locorum doctrinæ.

Authore

D. JOHAN. PISCATORE, SACRARUM LITERARUM in illustri Schola Herbornensi Professore.

Editio secunda, ab Authore recognita & limata.

2

LONDINI,
Excudebat GEORGIUS BISHOP.
Anno salutis humanæ,
1597.

ANALYSIS LOGICA

SEPTEM EPISTOLARUM APOSTOLICARUM, QUAE CATHOLICAE APPELLARI SOLENT;

viz.

Jacobi I. } { Johannis III.
Petri II. } { Judae I.

UNA CUM SCHOLIIS ET OBSERVATIONIBUS locorum difficilium.

Authore

M. JOHAN. PISCATORE, SACRARUM LITERARUM in Illustri Schola Herbornensi Professore.

Editio secunda, ab Authore recognita & limata.

LONDINI,
Excudebat GEORGIUS BISHOP.
Anno Christi [illegible]
[illegible]

ILLUSTRISSIMO POTENTISSIMOQUE PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO FRIDERICHO IIII. COMITI Palatino ad Rhenum: utriusque Bavariæ Duci, sacri Rom. Imperii dapifero & Electori; domino suo clementiss.

GRATIAM ET PACEM A DEO PATRE PER DOMINUM NOSTRUM JESUM CHRISTUM.

ILLUSTRISSIME AC POTENTISSIME Princeps Elector, Domine clementissime. Non puto Celsitudinem tuam admodum mirari, quid causæ sit, quód præsens opusculum Celsitudini tuæ offerre atque inscribere non vereor. Etenim meminisse potest C.T. quám clementer ipsa me superiore anno amicos veteres Heidelbergæ invisentem, ad prandium invitârit; & quám humaniter exceperit comparentem. Hujus tanti honoris quo Celsitudo tua me est dignata, oblivisci me non decet: sed potiús humanitatem Celsitudinis tuæ grato animo prædicare.

Quam quidem humanitatem nuper ampliús confirma-

vit, & ſingulari benevolétiæ erga me & favoris erga Scholam Herbornenſem ſignificatione auxit C. T. quum tam facilem ſeſe præbuit in donandis illi Scholæ ad petitionem meam, pretioſis illis ac magnificis *Bibliis Regiis*: quod tam ſplendidum opus Bibliothecam ſcholæ noſtræ tanquam lucidiſſima aliqua ſtella exornabit, & de Celſitudinis tuæ munificentia,& literatorum atque literarum amore perpetuo teſtabitur. Pro quibus equidem beneficiis aliquam grati animi ſignificationem præſente inſcriptione Celſitudini tuæ á me præbendam eſſe duxi.

Et veró ſi rem omnem diligentiús perpendo attentiúſque conſidero: video officii mei eſſe ut in prædicanda Celſitudinis tuæ benignitate mihi declarata, non ſubſiſtam: ſed memoriam temporis præteriti repetens, ad commemoranda beneficia ab illuſtriſſ. Principp. Celſitudinis tuæ avo & patruo in me collata aſcendam. Nam quum ante annos circiter viginti Heidelbergam, purioris Religionis gratiâ me contuliſſem: & beatiſſ. memoriæ illuſtriſſimo Principi Electori *Friderícho* 3. Celſitudinis tuæ avo adventus mei cauſa innotuiſſet: factum eſt ut per Celſitudinis ipſius apud ampliſſimum Univerſitatis ſenatum commendationem, profeſſionem Phyſicam tum vacantem (quam ego á ſpectabili Facultate Artium petiveram) facilé impetrârim. Cui beneficio non ita multo póſt acceſſit alterum. nam quum operam meam ſenatui Eccleſiaſtico ad ſuſcipiendam gubernationem Pædagogii Heidelbergenſis tum vacantem obtuliſſem: illa meæ fidei ab iſtis Celſitudinis ipſius miniſtris promté fuit commiſſa.

Atque hæc ſunt beneficia quæ á ſanctiſſ. memoriæ Celſitudinis tuæ avo in me ſunt profecta. Jam ad illuſtriſſimum Principem ac laudatiſſimum Ducem *Johannem Caſimirum*, Celſitudinis tuæ patruum, quod attinet: quum ille ſtatim poſt illuſtriſſimi parentis mortem ſcholam novam Neoſtadii aperuiſſet: mihi quoque in illa locus aliquis datus, & tenuitati meæ á munifica Celſitudinis ipſius liberalitate nonnihil ſubventum fuit: nec non ſpes amplioris promotionis facta.

Quæ quum ita ſint: ego meritó Palatinatum tanquam alteram patriam, atque adeó nonnullorum ex liberis meis natale

natale solum amo: eidémque benedictiones Dei tum corporales tum spirituales expopto : ut sub clementissima Celsitudinis tuæ gubernatione floreat, & puro Dei cultu in pace fruatur.

Verum enim veró etsi nec ab illustrissimis illis Principibus, Celsitudinis tuæ propinquis, nec ab ipsa Celsitudine tua quicquam privati in me beneficii extaret : tamen satis justam atque idoneam habere mihi causam viderer honorandi hac inscriptione Celsitudinem tuam : quód Deo placuit sanctam Ecclesiam suam per Celsitudines vestras maximis beneficiis afficere. Quis enim ignorat, quanto zelo illustrissimus Celsitudinis tuæ avus, *Friderichus* ille *Pius* elaborârit, ut in Ecclesiis Palatinatus tum doctrina de Sacramentis á falsis dogmatibus, tum administratio illorum á superstitiosis ceremoniis repurgaretur ? Quis nescit, quanto studiorum scholas ab antecessore acceptas conservârit & meliús constituerit; Universitatem dico Heidelbergensem, domum Sapientiæ & Pædagogium : tum veró novas aperuerit, Neuhusianam, Ambergensem, & Seltzanam ? ut jam taceam de scholis minorib. passim per oppida & pagos institutis. Intellexit nimirum Celsitudo ipsius, scholas Christianas veluti seminaria sive plantaria esse, ubi plantulæ educantur quæ suo tempore in vineam Ecclesiastici ministerii transplantatæ, suavissimos doctrinæ cœlestis fructus ferunt.

Quod ipsum intellexit quoque illustrissimus Celsitudinis tuæ patruus, laudatissimus Dux *Johan. Casimirus* : qui patre defuncto, scholam Neostadii aperuit: eique clarissimos viros, ac præcipué Theologos doctissimos, quos patri defuncto charissimos fuisse nouerat, præfecit. Ad hæc quanti ille studia literarum faceret, luculenter demonstravit insigni illo principalis munificentiæ exemplo: quod veteri ac ruinoso domus Dionysianæ ædificio deruto, novam ibi ad Studiosorum illorum habitationem domum, splendidissimam sané, ædificavit: quæ meritó ab illius nomine *Casimiriana* dicitur. Sed hanc munificentiam longé superat fortitudo ipsius bellica: quam pro defensione Ecclesiarum Gallicarum aliquoties demonstravit, & persecutores illarum ad pacem eis promittendam coëgit. Quin etiam suum in Ecclesia Heidelbergensi quam-optimé constituenda zelum in eo evidenter

videnter oſtendit illuſtriſſimus ille heros: quód adhibitâ Celſitudine tuâ amicum examen cum civibus illis inſtituit, quibus reſtituta per ipſum Eccleſiaſtici ſtatus reformatio diſplicebat. In quo examine tuæ quoque Celſitudinis pietatem cum ſingulari humanitate conjunctam eniuiſſe, famâ accepi.

Macte igitur virtute illuſtriſſime Princeps, ſic pergat C. T. inſiſtere laudatiſſimis propinquorum veſtigiis: ſic pergat imitari divina illa ſanctiſſimorum Principum qui olim populum Dei rexerunt, exempla: Davidis inquam, Salomonis, Ezechiæ, Joſiæ. Etenim quantopere deſiderârit David, bellis Domini confectis & hoſtibus populi Dei circumquaque ſubjugatis, ædificare Deo templum: legimus ſecundo Samuelis ſeptimo, & primo Chronic. vigeſimo ſeptimo & vigeſimo octavo. Quantâ item alacritate atque induſtriâ filius illius Salomon templum illud ædificârit, traditur primo Regum quinto, & ſecundo Chronicorum ſecundo. Quantâ etiam cum devotione hic idem Salomon templum illud conſecrârit, habetur primo Regum octavo, & ſecundo Chronicorum ſexto. Quanto veró zelo cultum Dei collapſum reſtituerint, & ab idololatria repurgârint ſanctiſſimi illi Reges, Ezechias & Joſias: copioſé in libro ſecundo Regum, nec non in ſecundo Chronicorum narratur. Et in hiſtoria Ezechiæ illud cum primis memorabile eſt, quód ex obſidione & minis blaſphemis regis Babylonii in maximas anguſtias redactus, templum ingreſſus eſt, opemque Domini ardentiſſimis precibus effuſis, contra impium illum hoſtem imploravit. Quod ipſum in graviſſimis negotiis illuſtriſſimum Electorem, Celſitudinis tuæ avum, *Fridericum illum Pium*, facere ſolitum, á fide dignis accepi.

Hæc igitur exempla tum veterum illorum ſanctiſſimorum Regum, tum propinquorum Celſitudinis tuæ, illuſtriſſimorum Principum, Celſitudo tua ſemper ob oculos propoſita ſibi habeat: eáque, ſicut præclaré & cum plurimorum piorum gaudio & gratulatione cœpit, imitari pergat. Hinc enim fiet ut omnes pii intelligant, Celſitudinem tuam in numero illorum Principum eſſe, quos Eccleſiæ novi Teſtamenti Dominus jam olim promiſit: quum per prophetam Eſaiam capite 49. ſic eam eſt affatus: *Et erunt Reges nutritii*

minii tui. Quæ Principis laus ſané maxima eſt. Et pietas illa præmia á Deo tum in hác vita, tum in futura, teſte Apoſtolo adipiſcitur.

Cæterúm ut de operis hujus ratione ac modo nonnihil dicam: continentur illo ea quæ proximo biennio auditoribus meis in ſchola Herbornenſi, ad explicandum ſeptem epiſtolas quatuor Apoſtolorum, Jacobi, Petri, Johannis & Judæ (quæ á veteribus Catholicæ appellatæ ſunt) propoſui. Quam quidem explicationem (ut ante hoc tempus epiſtolarum Pauli) in lucem edere volui, ut in primis prodeſſem ſtudioſæ ſacrarum literarum juventuti: quæ brevibus huiuſmodi Notis magis quám prolixis, quales non pauci extant, Commentariis videtur adjuvari.

Ordinem in explicando obſervavi eum, ad quem ipſa docendi praxis me duxit: & quem veræ methodo quam maximé congruere arbitror. Etenim præmiſſá generali cujuſque libri analyſi, qua breviter totius ſummæ membra ante oculos ponuntur, ſpecialem deinde ſingulorum capitum analyſin perſequor. Et quum ex ipſarum ſententiarum intelligentia quam Logica ejuſmodi analyſis aperit, dependeat explicatio obſcuriorum verborum & loquendi formularum: idcirco Analyſi proximé ſubjungo Scholia ad textum exponendum atque explanandum. Poſtremó quum teſte Paulo, omnia quæ præſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam præſcripta ſint, ut per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem illam teneamus: quumq; ut idem Apoſtolus alibi dicit, omnis Scriptura divinitus ſit inſpirata, ſitque utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem quæ eſt in juſtitia: vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum perfecté inſtructus: idcircó poſt illam tum rerum tum verborum explicationem annotavi Locos doctrinę, quos quidem obſervare mihi datum fuit. Quæ locorum annotatio ſic demum concionatori utilis eſſe poterit: ſi pro ratione temporis & gregis ſuæ fidei commiſſi, delectum in illis habeat, & ſingulos aliis Scripturæ teſtimoniis atque exemplis confirmet ac illuſtret.

Ex his paucis intelligere poteſt C. T. quæ utilitas ad Eccleſiam ex hoc meo opuſculo per Dei gratiam ac benedictionem videatur perventura. Quo nomine ipſum Celſitu-

dini tuæ gratum atque acceptum fore confido: ita ut bona me spes teneat, Celsitudinem tuam eâdem vultus serenitate libellum hunc accepturam, quâ me ipsum nuper excepit.

Quod restat: Deum patrem D. N. *Jesu Christi* oro, ut Celsitudini tuæ diuturnam vitam, felicem gubernationem ac perpetuam pacem largiatur; ut (quod nomen Celsitudinis tuæ sonat) *Dives Pacis* esse ac dici possis. *Herborna* x. Martii. Anno Domini M.D.XCIII.

Illustriss. Cels. tuæ subjectissimus

Iohan. Piscator Argentinens. sacrar. literarum Professor in schola Herbornensi.

ANALYSIS LOGICA
EPISTOLÆ JACOBI.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΟΝ DE EPISTOLÆ
Hujus authoritate, & scriptore.

TAmetsi & [a] jam olim & [b] nostra quoque ætate dubitatum à doctoribus nonnullis fuit, an hæc epistola inter canonicas scripturas numeranda sit: quæ nimirum in Ecclesia authenticæ sunt, tanquam θεόπνευστοι ac proinde αὐτόπιστοι: cui quidem dubitationi occasionem præcipué præbuit locus ille de Justificatione fidei: de qua hic scriptor doctrinam doctrinæ Pauli é diametro repugnantem videatur tradere: tamen quum ille locus si rectè & ex mente scriptoris exponatur, nihil doctrinæ Pauli adversari, sed potiùs cum ea consentire intelligatur: consequens est, non fuisse hanc justam atque idoneam causam hujus Epistolæ repudiandæ aut é canone ejiciendæ. Nam quód quibusdam non videtur prædicare Christum, eó quód nihil tradat de ratione consequendi salutem per Christum crucifixum: sciendum, etsi id non facit ita copiosé & disserté & ex professo, ut Paulus: tamen id facere, ubi docet, hominem justificari non inani fidei simulacro, nec fide illa qua in genere creditur, vera esse quæ tradit verbum Dei sacris literis comprehensum: sed fide illa viva quæ ex se parit bona opera. hæc enim est illa ipsa fides quæ promissionem gratiæ propter Christum promissam sibi privatim applicat: quippe ex tantæ gratiæ vera ac viva agnitione, gratam sese Deo exhibere studens, ac proinde bona opera ex se producens. Nec veró æquum est ut singulis temporibus idem argumentum ab Apostolis tractari flagitetur: sed potiùs eos justé ac sapienter fecisse statuendum, quatenus doctrinam suam ad necessitatem auditorum accommodarunt. Licet autem ex ipsis hujus epistolæ variis admonitionibus colligere, Jacobum hunc scripsisse ad eos qui de ratione consequendi salutem per Christum jam erant instituti: sed illa doctrina abutebantur ad licentiam carnis, aut certé non edebant fructus illius doctrinæ cognitione dignos. Quare totus in hoc est Jacobus, ut Hebræos jam ad fidem Christianam conversos ad vitam illa fide dignam exhortetur, & varia in illis vitia veræ fidei repugnantia reprehendat & corrigat. Et sané Johannes quoque in prima sua epistola (quæ semper pro canonica habita fuit) non hoc ex professo ac principaliter agit ut Christum crucifixum prædicet: id enim abundé jam fecerat in suo Euangelio: sed ut Christianis charitatem commendet ac omninó studium pié sanctè justèque vivendi. Quæ quum ita sint: nos rationibus illis quæ contra hanc epistolam adferri solent, non movemur. Quin potiùs quum non solùm nihil Apostolo indignum contineat, sed etiam gravitatem ac zelum Apostolicum per omnia præ se ferat, libenter eam pro canonica atque authentica recipimus. Porró scriptor ejus videtur omnino fuisse Jacobus cognomento Alphæi. nam * Jacobus Zebedæi, frater Johannis, statim sub initia prædicati Euangelii é medio sublatus fuit per Herodem, ut legimus Actor, 12. Hæc autem epistola

[a] *Eusebius lib. 2. c. 23. hanc epistolã & epist. Judæ, adulterinas vocat: Item li. 3. c. 22. inter libros Scripturæ quibus contradicitur, præter has duas enumerat etiam posteriorem Petri. Veruntamen August. de doct. Christ. lib. 2. c. 8. omnes has epistolas inter scripturas Canonicas enumerat.*

[b] *Lutherus in sua in hanc epist. præfatione non habet eã pro Apostolica.*

* *Huic eã falsó attribuit Syrus interpres: apud quẽ reperitur hæc trium epistolarum (videlicet hujus, & prima Petri & prima Joannis) inscriptio: Tres epistolæ trium Apostolorũ, ante quorum oculos Dominus noster sese transformavit, id est, Jacobi & Petri & Joannis. nã certũ est, Jacobum qui trãsformationi interfuit, fuisse fratrem Johannis, Matth. 17. V. 1.*

stola aliquanto póst tempore videtur scripta esse, quum Euangelium jam inter Græcos quoque prædicatum esset: inter hos enim Hebræi isti Christiani ad quos hęc epistola directa est, erant dispersi: ut liquet ex principio. Quo minus autem tribuenda videatur hæc epistola Jacobo illi cui cognomen erat Obliæ, quique unus fuit ex discipulis Domini, & postea Episcopus Ecclesiæ Hierosolymitanæ: id obstat, quód catholicam epistolam scribere, id est pluribus simul ecclesiis communem, non autem uni certæ propriam, videtur Apostolici muneris proprium fuisse.

ARGUMENTUM EPISTOLÆ.

Ex quatuor illis Scripturæ utilitatibus quas commemorat Paulus 2.Tim.3.16. hic regnant duæ posteriores, videlicet ἐπανόρθωσις & παιδεία.

EPistola hæc ferè tota est νουθετικὴ, continens admonitiones varias: quibus Apostolus & vitia quibus Hebræi ad quos scribit, laborabant, corrigit: & eos in contrariis virtutibus instituit. Vitia quæ corrigit, sunt fere ista. Cap. 1. impatientia sub cruce, blasphemia in culpa transferenda in Deum, seu in Deo constituendo authore peccati, iracundia, malitia, morositas in admittenda institutione verbi Dei, falsa opinio pietatis ex nudo verbi Dei auditu, falsa species religionis seu potiús religiositatis: c. 2. prosopolepsia injusté adulans divitibus impiis, & contumelia afficiens pauperes pios; vana jactantia fidei & falsa opinio de fide justificante: cap. 3. arrogantia in proximis reprehendendis, maledicentia, invidia, irritatio & rixæ: cap. 4 securitas carnis indulgens voluptatibus, obtrectationes, confidentia in statuendo de eventis negotiorum institutorum: cap. 5. avaritia, crudelitas in deneganda operariis mercede, luxus, oppressio piorum, impatientia in tolerandis injuriis fratrum, levitas seu temeritas jurandi. Atque hæc sunt vitia quæ corrigit: Virtutes veró in quibus eos instituit, fere sunt hę. cap. 1. patientia sub cruce, preces ex fide, agnitio propriæ corruptionis & bonitatis Dei, modestia & lenitas in admittenda institutione ex verbo Dei. assidua meditatio verbi Dei & studium instituendi vitam ex illius præscripto, studium frenandi linguam, beneficentia erga afflictos, circumspectio in cavenda inquinatione mundi: cap. 2. justitia in proximo honorando & commiserando, studium ostendendi fidem per bona opera: cap. 3. moderatio linguæ, mansuetudo & studium pacis: cap. 4. studium obediendi Deo & resistendi diabolo, luctus ob admissa peccata, modestia: cap. 5. patientia sub cruce iterum, exercitia pietatis in utroque rerum statu, preces pro ægrotis, denique studium convertendi fratrem errantem.

Igitur loci præcipui admonitionum hac epistola contentarum, sunt isti octodecim: 1. de patientia præstanda sub cruce, & de patientiæ dono petendo á Deo. 2. de cavenda blasphemia in constituendo Deo authore peccati. 3. de verbo Dei reverenter audiendo ac meditando. 4. de religiositatis vana specie cavenda. 5. de justitia adhibenda in honorandis proximis. 6. de cavenda inani jactantia fidei, & fide ex operibus demonstranda. 7. de cavenda arrogantia in corripiendis fratribus. 8. de lingua frenanda. 9 de cavenda invidia & rixis. 10 de cavenda avaritia, intemperantia & superbia. 11. de cavendis obtrectationib. 12. de cavenda inani confidentia in negotiis instituendis. 13. de cavendo abusu divitiarum. 14. rursus de patientia præstanda sub cruce. 15. de cavenda temeritate jurandi. 16. de suscipiendis exercitiis pietatis in utroque rerum statu. 17. de orando pro ægrotis. 18. de fratre errante in viam reducendo.

ANALYSIS

ANALYSIS. CAP. I.

ARGUMENTUM.

Primo capite quatuor præcipuè loci admonitionum continentur. Primum enim consolatur eos sub cruce & ad illam patienter ferendam exhortatur: ac simul monet, patientiam tanquā singulare Dei donum, á Deo cum fide esse postulandā, usque ad vers. 13. Deinde dehortatur eos á blasphemia qua nonnulli peccata sua transcribunt Deo, usq; ad v. 19. Tum hortatur ad reverentiam in audiendo verbo Dei, & ad studium in eo meditando factisq; exprimendo, usque ad vers. 26. postremó monet, ne quis se decipiat vana opinione religiositatis: sed potiùs ut moderatione linguæ, beneficentia erga afflictos, & studio sanctitatis sese verè religiosos ostendant.

DE PRIMA PARTE CAPITIS.

1 *Jacobus Dei ac Domini Jesu Christi servus, duodecim tribubus dispersis, salutem.*

2 *Pro summo gaudio ducite, fratres mei, quoties in tentationes varias incideritis:*

3 Illud *scientes, explorationem fidei vestræ parere tolerantiam.*

4 *Cæterùm tolerantia opus perfectum habeat: ut sitis perfecti, & integri, ita ut nihil vobis desit.*

5 *Quòd si cui vestrum deest sapientia, postulet á Deo: qui dat* eam *omnibus benignè, nec exprobrat; & dabitur ei.*

6 *Sed postulet cum fide, nihil disceptans: nam qui disceptat, similis est fluctui maris qui ventis agitatur & jactatur.*

7 *Non enim existimet homo ille, se quicquam accepturum á Domino.*

8 Ut qui sit *vir animo duplici,* & *inconstans in omnibus viis suis.*

9 *Porro frater qui est humilis, glorietur in sublimitate sua:*

10 *Contrá qui dives* est, *in demissione sui: quoniam veluti flos herba præteribit.*

11 *Nam ut exortus est sol cum æstu, arefecit herbam; & flos illius decidit, & spectabilis decor ipsius periit. Ita & dives in viis suis marcescet.*

12 *Beatus* est *vir qui tolerat tentationem: quoniam quum probatus erit, accipiet coronam vitæ, quam promisit Dominus iis qui diligunt eum.*

Ersu 1. continetur subscriptio, inscriptio, & salutatio. Versu 2. orditur á re ipsa, & incipit eos consolari contra tentationes, id est, persecutionem qua affligebantur ab hostibus Euangelii: ut colligitur ex vers. 3. ubi vocat explorationem fidei. Propositio hortationis continetur versu 2. amplificata comparatione majoris, ubi ait, *Pro summo gaudio ducite.* qu. si dicat: Non solùm persecutionem patienter ferte, sed etiam ducite pro gaudio, eóque summo, hoc est, vehementer propter illam exultate. Versu 3. duo argumenta hortationis continentur: quorum utrumque sumptum est ab utili effectu: prius, quód persecutione probetur seu exploretur

&

& in lucem proferatur ipsorum fides: posterius, quòd persecutio pariat patientiam, nempe per gratiam & operationem Spiritus sancti, 2. Corinth. 1. v. 5. Versu 4. propositionem hortationis repetit, & amplificat ex adjuncta constantia, quatenus hortatur ut patientia ipsorum sit perfecta & integra. Versu 5. per prolepsin docet, unde illam patientiæ perfectionem atque constantiam possint adipisci, videlicet á Deo: ac proinde hortatur ut eam á Deo postulent. quam ipsam exhortationem confirmat tribus argumentis. 1. ab adjuncta consuetudine seu more Dei: *qui dat* omnis generis bona *omnibus* petentibus. 2 ab adjuncta promtitudine seu alacritate: dat enim *benigne*. 3. á molesto adjuncto negato: nam *non exprobat*, si quid beneficii in nos contulit. Ex his argumentis infert, sapientiam illam patienter ferendi persecutionem á Deo datum iri petentibus. Versu 6. hortationem proximam amplificat á causa procreante, videlicet fide, ubi ait: *Sed postulet cum fide*, id est, cum certa persuasione de Dei erga se gratia, ac proinde cum certa spe exauditionis. Hanc fidem declarat per contrarium, quatenus á precatione abesse jubet *διάκρισιν*, id est, disceptationem sive hæsitationem. Deinde hujus hortationis argumentum affert ab adjuncta istius disceptationis turpitudine: quam turpitudinem significat similitudine maris fluctuantis & ventis agitati: turpe est enim & Deo contumeliosum, mentem illius qui aliquid á Deo petit, ita fluctuare. Versu 7. ex allata ratione alteram deducit, quæ sumta est ab eventu inutili: quia is qui cum ejusmodi animi fluctuatione petit, nihil á Deo impetret. Versus 8. rationem priorem repetit, & tanquam posterioris causam annectit. nam quód Deus fluctuantibus istis nihil dat, facit eorum inconstantia ac diffidentia, quæ in contumeliam Dei redundat. Versu 9. consolatur eos qui abjectæ erant conditionis in hoc mundo: jubens eos gloriari in sublimitate sua: intelligens haud dubié illam sublimitatem, qua omnes in Christum credentes evecti sunt in honorem filiorum Dei, quo honore nihil homini potest accidere sublimius. Versu 10. per antithesin divites ac omnino quotquot sublimioris conditionis sunt in hoc mundo, hortatur ad modestiam: cujus hortationis argumentum affert ab adjuncta divitiarum ac omnino gloriæ mundanæ instabilitate: quam instabilitatem illustrat similitudine florum, hoc versu & sequente. Versu 12. redit ad exhortationem initio institutam de præstanda patientia in persecutione, & affert aliud argumentum ab eventu utili, videlicet donatione coronæ vitæ, hoc est, vitæ seu beatitudinis æternæ, qua Deus veluti coronabit eos qui strenué certaverint in cruce propter gloriam ipsius perferenda. Hoc argumentum confirmat testimonio generali promissionis Dei. neque enim citat certum Scripturæ locum ubi illa promissio extet: sed in genere indicat, illam in Scriptura extare: vel potiùs intelligit promissiones á Christo identidem pronuntiatas: quales extant Matth 16. vers. 22. & capite 19. vers. 28. & 29. item Johann. 16. vers. 22. Præterea idem argumentum confirmat a causa procreante seu impulsiva, ubi ait, Dominum promisisse coronam vitæ *iis qui ipsum diligunt.* quibus verbis innuit, Deum impelli atque moveri illa dilectione strenué pro ipsius gloria certantium, ut eos vicissim diligat, ac proinde ipsorum certamina corona vitæ compenset. Nec tamen propterea putandum, nos nostra dilectione quicquam á Deo promereri. nam quód ipsum diligimus, hoc quoque gratuitum ejus donum est.

DE

DE SECUNDA PARTE CAPITIS.

13 *Nemo quum tentatur, dicat, A Deo tentor. nam Deus tentari ma-*
lis non potest, nec quenquam tentat.
14 *Sed unusquisque tentatur, dum à proprià cupiditate abstrahitur &*
inescatur.
15 *Deinde cupiditas, postea quam concepit, parit peccatum: peccatum*
verò peractum gignit mortem.
16 *Ne erratis, fratres mei dilecti.*
17 *Omnis donatio bona & omne donum perfectum, è supernis est, descen-*
dens à Patre luminum, apud quem non inest transmutatio, aut conversionis
obumbratio.
18 Is *quia voluit, progenuit nos sermone veritatis, ut essemus primitiæ*
quædam suarum creaturarum.

Hic reprehendit blasphemiam eorum qui peccatorum suorum causam transferebant in Deum, ut sese hoc modo excusarent. Docet igitur, Deum non esse peccati causam: & contrà veras peccati causas, & quo ordine seu quibus gradibus ipsum generetur, exponit. Igitur initio vers. 13. a blasphemia illa dehortatur, inquiens: *Nemo quum tentatur* (id est ad peccandū sollicitatur) *dicat, se à Deo tentari.* Deinde Deum neminem tentare seu ad peccandum sollicitare, probat ex immutabili ipsius sanctitate: *nam Deus tentari malis* (id est peccatis) *non potest.* Versu 14. & 15. peccati (videlicet actualis) causas procreantes veras exponit, itemque illius procreandi modum. Causæ exponuntur duæ: una in ipso homine, videlicet propria ejus cupiditas: altera extra hominem, videlicet voluptas, quæ peccato adhæret. hanc significat ubi ait, *unumquemque à propria cupiditate abstrahi & inescari:* pro quo propriè dixisset, uniuscujusque cupiditatem abstrahi & inescari ab objecta voluptate: quippe quæ esca malorum est, ut rectè Plato pronunciavit. Modus peccati procreandi consistit in illa ipsa cupiditatis per voluptatem abstractione atque inescatione: quam Apostolus nominat conceptionem. Concipit enim innata cupiditas propositum peccandi, quum à voluptate quam peccato adhærere sentit, inescatur & abstrahitur: quo fit ut absque mora peccatum vix conceptum pariat, nisi vel vi externa, vel interiùs virtute Spiritus Sancti, vel etiam judicio rectæ rationis aut metu pœnæ cohibeatur. Huic expositioni procreationis peccati, veluti per gradationem annectit perniciosum peccati effectum, videlicet mortem, nempe mortem æternam: ut hoc argumento á peccando deterreat. Versu 16. institutam reprehensionem repetit, blasphemiam illam vocans errorem. Versu 17. probat esse errorem, si quis Deo adscribat causam peccati. hoc probat á repugnantibus, ad hunc modum: Deus est immutabiliter bonus ac sanctus: Ergo author est tantùm actionum bonarum, & sanctarum, ac omnino donorum bonorum. Non igitur est author peccati. nam si esset author peccati, oporteret ipsum esse malum: saltem ad tempus: ac proinde non esset immutabiliter bonus. Versu 18. sententiam præcedentem de bonis Dei donis declarat exemplo regenerationis atque sanctificationis Hebræorum ad quos scribit: commemorans simul regenerationis illius instrumentum, sermonem veritatis, id est Evangelium. Sanctificationem verò illustrat similitudine primitiarum: quæ olim in Lege Deo sacræ erant & in templo offerebantur. Ita fideles Deo sacri sunt.

DE TERTIA PARTE.

19 *Itaque fratres mei dilecti, sit omnis homo velox ad audiendum, tardus*
ad loquendum, tardus ad iram.
20 *Nam ira viri, justitiam Dei non exequitur.*
21 *Quapropter abjectis omnibus sordibus & excremento malitiæ, cum le-*
nitate recipite insititium illum sermonem, qui potest servare animas vestras.
22 *Reipsa veró præstate sermonem: nec estote auditores solúm, falsó ra-*
tiocinando fallentes vosmetipsos.
23 *Nam si quis audit sermonem, & eum non præstat, is similis est viro*
consideranti faciem suam nativam in speculo.
24 *Nam simulatque consideravit se, abiit, & statim oblitus est qualis esset.*
25 *At qui introspexerit in perfectam illam Legem libertatis, & in ea*
permanserit, is quum non fuerit auditor obliviosus, sed effector operis, is inquam
beatus erit in opere suo.

Quoniam proximé mentionem fecit sermonis veritatis, id est verbi Dei: addit hic exhortationem, quæ partim hortatur ad docilitatem in illo audiendo, usque ad vers. 22. partim ad vitam ex illius præscripto instituendam, versibus reliquis. Ad docilitatem hortatur his verbis *Itaque fratres mei dilecti, sit omnis homo velox ad audiendum*: videlicet sermonem illum veritatis, de quo dictum est versu præcedente. Hanc hortationem amplificat dehortatione á vitiis contrariis, quæ sunt illius docilitatis causæ corrumpentes seu impedientes. Ea vitia hic commemorantur tria: præsumtio in aliis docendis, iracundia in monitis aliorum admittendis, & malitia. Præsumtionem illam vetat, ubi ait, *Tardus ad loquendum.* Iracundiam veró ubi ait: *Tardus ad iram.* Et hujus dehortationis argumentum subjicit, ver. 20 ab effectu pernicioso: quia ira homines impediantur quó minus exequantur justitiam Dei, hoc est, quam Deus á nobis requirit. Porró malitiam commemorat pluribus verbis initio vers. 21. ubi ait, *Quapropter abjectis* (nempe tanquam onere impediente cursum recté agendi) *omnibus sordibus & excremento malitiæ.* Reliqua parte versus hortationem institutam renovat, inquiens, *Cum lenitate recipite insititium illum sermonem*, videlicet sermonem illum verbi, quem Spiritus sanctus serere solet in animis electorum. In fine versus addit argumentum ab effectu utili, dicens, *quod ille sermo possit servare animas ipsorum*: nempe si fuerit animis penitus insitus & fide contemperatus, ut Paulus ad Hebræos loquitur. Atque hæc prima institutæ hortationis pars est. Vers. 22. & deinceps hortatur ad vitam ex præscripto verbi Dei instituendã, inquiens *Reipsa veró præstate sermonem*, nempe tum credẽdo promissionibus Dei, tum obediendo mandatis ejus. Hanc hortationem amplificat antithesi diversorum per comparationem imparium: ubi ait, *Nec sitis auditores solúm.* Atque hanc sententiam confirmat ab effectu pernicioso: quia qui putant se Deo placere si sermonem ejus solúm audiant, non autem re ipsa quoque præstent, illi *seipsos fallunt:* quippe qui scopum suum non assequuntur, nempe ut Deo placeant. Cujus fallaciæ rationem seu modum ver. 23. & 24. declarat similitudine hominis obliviosi considerantis in speculo maculas faciei, ut nimirum illas á speculo sibi monstratas abstergat; quod tamen per oblivionem facere negligit: quo fit ut frustra in speculum introspexerit. Versu 25. hortationem institutam repetit & ab effectu utili, videlicet beatitudine, confirmat. Continuat autem similitudi-

nem

rem institutam á speculo: cui comparat *legem* Dei, quam vocat *legem libertatis*, propterea quód liberé & absque respectu personarum damnat transgressores quosvis nemini parcens. Hanc expositionem peto ex capite sequente, ex collatione versiculi duodecimi & decimitertii cum præcedentibus.

DE QUARTA PARTE.

26 *Si quis videtur religiosus esse inter vos, non frænans linguam suam, sed suum ipsius cor seducens, hujus vana est religio.*

27 *Religio pura & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est; invisere orphanos & viduas in afflictione ipsorum: & immaculatum sese servare á mundo.*

Monet ne quis se ipsum seducat falsa persuasione religiositatis: & vitium indicat, quo qui laborat, veré religiosus non sit: videlicet si quis laboret incontinentia linguæ: quod vitium pluribus reprehendet infra cap. 3. Contrá suggerit, quænam virtutes cum vera religiositate necessarió cohæreant, videlicet beneficentia erga afflictos, ac nominatim erga orphanos & viduas: & studium sanctitatis, ac temperantiæ.

SCHOLIA IN CAP. I.

V. 1. *Servus, δοῦλος.* Videlicet in annuntiando Euangelio. Sic Rom. 1. v. 1. *Duodecim tribubus.* Ταῖς δώδεκα φυλαῖς. Videlicet populi Israëlitici. *Dispersi.* Scilicet per provincias Romanorum. Ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ. Scilicet, tribubus: id est, quæ in dispersione sunt. Petrus istos nominat παρεπιδήμους διασπορᾶς, advenas dispersionis, hoc est dispersos. Hanc dispersionem sustinebant propter transgressiones Legis Dei, secundúm comminationem quæ extat Levit. 26. v. 33. & Deut. 28. v. 64. *Salutem*, χαίρειν. Ad verb. Gaudere. Formula salutandi Græca: quam retinuit Horatius in epistola quæ incipit, *Celso gaudere.*

V. 2. *Pro summo gaudio ducite* πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε. Ad verb Omne gaudium ducite, i. nil nisi gaudium ducite, scilicet *esse*, nam subaudiendum verbum εἶναι. Sic Phil. 2. v. 6. οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο, scilicet εἶναι. Similes sententias confer ex Matth. 5. v. 12. Rom 5. v. 2. & 3. 1. Pet. 1. v. 6. *In tentationes,* πειρασμοῖς. Intelligit persecutiones ab hostibus Euangelii ut percipitur ex collatione versus sequentis, ubi istas tentationes nominat τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως, explorationem fidei. Tentationes autem vocat, quia Deus per ipsas tentat filios suos, id est, fidem eorum explorat ac in lucem profert: quo modo dicitur & tentasse Abrahamum, Gen. 22. v. 1. Similem locum, vide 1. Pet. 1. v. 5. & 6.

V. 3. *Exploratione fidei vestræ*, τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως. Sic vocat tentationes quas modó dixit, per metonymiam effecti. Eâdem phrasi utitur & Petrus loco modo citato. Paulus veró Rom. 5. v. 3. δοκιμὴν vocat. *Parere tolerantiam*, κατεργάζεται ὑπομονήν. Contrariū huic videtur tradere Paulus Rom 5. v. 3. & 4. ubi ait, εἰδότες ὅτι ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν: i. scientes quód afflictio patientiā parit, patientia veró probationem. Sed ista sententia præsenti nō repugnat. nam quæ á Paulo nominatur θλῖψις proprié, ea á Jacobo vocatur τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως per metonymiam effecti. Æquipollent igitur hæc duo enūciata illud Pauli, ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, & hoc Jacobi, τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομονήν. Deinde nec ista pugnāt: Patientia

tia parit δοκιμὴν proprié dictam; ut ait Paulus: &, τὸ δοκίμιον improprié dictum, parit patientiam, ut ait Jacobus. Parit autem afflictio patientiam non per se & suâ naturâ, sed per accidens: videlicet per accedentem operationem Spiritus sancti, qui mentes eorum qui propter Euangelium affliguntur, illuminat ut intelligant, se ita conformari capiti suo Christo ac præparari ad cœlestem illam gloriam cum eodem fruendam.

V.4. Opus perfectum habeat. ἔργον τέλειον ἐχέτω. Id est, duret εἰς τέλος, ad finem usque. Sicut dicitur Matth. 10. v. 22. ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, qui sustinuerit ad finem usque.

V.5. Sapientia, σοφίας. Videtur potissimùm intelligere sapientiam in ferenda persecutione, ex collatione præcedentium. Et sic dicitur: *Qui placidè sortem ferre scit, ille sapit. Omnibus.* αἰτεῖν. Videlicet rectè petentibus, ut percipitur ex iis quæ subjungit. *Benignè.* ἁπλῶς. Ad verb. Simpliciter, Metonymia efficientis, nam simplicitas animi ex se parit benignitatem. In eadem significatione reperitur nomen ἁπλότητος apud Paulum, Rom. 12. v. 8. Qui distribuit, distribuat ἐν ἁπλότητι, & 2. Cor. 8. v. 2. Profundæ eorum paupertas redundavit εἰς τὸν πλοῦτον τῆς ἁπλότητος αὐτῶν.

V.6. Nihil disceptans μηδὲν διακρινόμενος. Videlicet ex incredulitate, Sicut plenè loquitur Paulus de fide Abrahami, Rom. 4. v. 20 ubi ait, Adversus permissionē Dei non disceptavit incredulitate, οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ.

V.8. Vir animo duplici. ἀνὴρ δίψυχος. Id est, ut qui sit vir animo duplici, &c. Pendent hi nominativi á præcedente verbo λήψεται: & notant causam efficientem. Et *inconstans.* ἀκατάστατος. Deest in Græco conjunctio copulativa.

V.9. Humilis. ὁ ταπεινός. Statum hic notat seu conditionem externam, non autem animi affectionem. Intelligitur enim pauper & contemtus: quippe cui mox opponitur ὁ πλούσιος, id est dives. *In sublimitate sua.* ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ Seu in altitudine sua. Sic vocat conditionem illam in qua sint credentes apud Deum: quippe quibus dedit ἐξουσίαν (potestatem seu jus) ut sint filii Dei, Johan. 1. v. 12 ac proinde hæredes Dei, cohæredes autem Christi, Rom. 8. v. 17.

V.10. In demissione sua. ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ. Seu in humiliatione sui. Repete καυχάσθω, glorietur. Hic intelligit ἐνέργειαν virtutis, quā Græci vocant ταπεινοφροσύνην, quā quis modestè de se sentit, nec inferiores præ se contemnit. Habet autem ista antithesis elegantiam ex apparente contradictione, qua uni eidemq; videntur attribui repugnantia: puta, humilitas & sublimitas, item divitiæ & humilitas. Sed in priore enuntiato tollitur contradictio ex diverso respectu, nihil enim vetat quó minus unus & idem sit humilis apud homines, sublimis apud Deum: in posteriore veró ex vera expositione nominis ταπείνωσις, quod hic non statum, sed animi affectum notat & ad mores refertur.

V.11. Nam ut exortus est sol, &c. ἀνέτειλε γὰρ ὁ ἥλιος, &c. Ad verbum sic sonant Græca: *Exortus est enim sol cum æstu, & arefecit gramen, & flos ejus decidit, & decor faciei ejus periit.* Quod genus loquendi Hebraicū est, & sic resoluendum: Quum enim sol exoritur cum æstu, arefacit gramen: Unde flos ejus decidit, & decor faciei ejus perit. Hebraismus geminus est: unus in enallage temporis præteriti, loco præsentis significantis actum cōsuetum: alter in sententiarum compositione per enunciatum copulativum, vim habens connexivi talis, quo est relativum temporis. Mutuatus est autem Apostolus hæc verba ab Esaia cap. 40 v. 6. *Ita & dives.* οὕτω καὶ ὁ πλούσιος.

μαρανθήσεται. Apodosis hæc similitudinis annectitur protasi per ὑπαπόδοσιν: quippe quum protasis careat similitudinis notâ. Simile exemplum occurrit infrà cap.2.v.17. *In viis suis*. ἐν ταῖς πορείαις αὐτοῦ. Ad verb. In profectionibus suis. Suprà v.8 dixit, ἐν ταῖς ὁδοῖς. Significat autem actiones humanas per metaphoram: quia per illas homo tendit ad certum finem, veluti metam. *Marcescet*. μαρανθήσεται. Id est, peribit æterno exitio: intellige si divitiis suis confidat, non autem spem suam reponat in Deo.

V.12. Tentationem, πειρασμόν. Id est, afflictionem seu persecutionē, ut suprà v.2. *Quum probatus erit*, δόκιμος γενόμενος. Id est, quum cognitum fuerit quód sit probatus. Sic 1.Cor.9.v.ult. μήπως ἀδόκιμος γένωμαι, *ne quomodo reprobus fiam*: Id est, declarer & cognoscar esse reprobus. Sic Iohan.15.v.8 καὶ γενήσεσθε ἐμοὶ μαθηταί, *Et eritis mihi discipuli*: i. cognoscemini esse. *Coronā vitæ*. τὸν στέφανον τῆς ζωῆς Coronam illā vitæ. Id est, vitā æternam, tanquam coronam: qualis scz. dabatur victoribus certaminū apud Græcos. Confer 1.Cor.9.v.24. & deinceps, ubi ista similitudo fuse explicatur. Est autē syntaxis qualis in illo, *Vestigia fidei*, Rom.4.v.12. At 2.Tim.4.v.8. diversa syntaxis est in illo, ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, justitiæ corona: hoc est, quæ propter justitiam cultam datur. *Promisit*. ἐπηγγείλατο. Tales promissiones extant Matt.10.v.22.& cap.19.v.28.29. Ioh.16.v.22.

V.13. Quum tentatur. πειραζόμενος. Id est, sollicitatur ad peccandum, quo sensu diabolus nominatur ὁ πειράζων, Matth.4.v.3. quo item sensu dicitur πειρασμὸς in ultima petitione orationis Dominicæ. *Dicat, A Deo tentor*. λεγέτω, ὅτι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πειράζομαι. Conjunctio ὅτι servit mimesi. *Tentari malis non potest*. Malis, id est, peccatis. *Nec quenquam tentat*. Scilicet ad malum: id est, neminem sollicitat ad peccandum. nam quód dicitur tentasse Abrahamum, Gen.22.v.1. alium sensum habet, nempe quód exploraverit ejus fidem per mandatum de occidendo Isaaco, in quo promiserat illi semen.

V.14 Inescatur. δελεαζόμενος. Scilicet suavitate voluptatis peccato inhærentis: quæ voluptas propterea nominatur δέλεαρ τῶν κακῶν, esca malorum.

V.15. Gignit. ἀποκύει. Vel, parit. ἀποκύειν est ἀπαλλάττεσθαι τοῦ κυήματος, liberari eo quod conceptum fuit, id est fœtu. *Gignit mortem*. Id est, promeretur mortem Deúmq; movet ad illam peccatori infligendam. Manet in metaphora. Intelligit autem mortem æternam. Sicut & Paulus in sententia simili Rom.6.v.ult. ubi ait, Stipendia peccati, mors.

V.16. Donum perfectum, δώρημα τέλειον. Id est, ad hominis perfectionem pertinens, Metonymia effecti.

V.17. E supernis est. ἄνωθέν ἐστι. Alii vertunt. *Supernè*. Sed id Latinis idem significat quod in loco superno. At ἄνωθεν significat, é loco superno. E supernis autem: id est é cœlo: sicut exponitur hæc vox Iohan.3.v.31. E cœlo autem, id est, á Deo: sicut mox exponitur, ut in illo, *Pater peccavi in cœlum*, id est contra Deum, Luc.15.vers.21. Metonymia subjecti: quia cœlum in Scriptura nominatur sedes Dei, & Deus dicitur esse atque habitare in cœlo tanquam templo aut palatio. *A patre luminū*. ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων. i. ab authore notitiarū in creaturis rationalibus ut sit periphrasis Dei metaphorica. Vel, á patre illo cœlesti luminosissimo, hoc est, gloriosissimo: Sicut alibi appellatur, ὁ Θεὸς τῆς δόξης, Deus gloriæ, id est, gloriosus, Actor.7.v.2. Sic fuerit Hebraismus geminus: unus, quód genitivus habet vim epitheti: alter, quód numerus pluralis habet vim superlativi.

Aut cõuersionis obumbratio. ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα. Videtur esse metaphora ab occasu Solis: tunc enim sol ad oppositum hemisphærium se convertens obumbrat hemisphærium quod relinquit.

V.18. Is quia voluit. βουληθεὶς. Deest αὐτὸς. *Progenuit.* ἀπεκύησεν. Propriè, *peperit.* Petrus de eadem re loquēs, utitur verbo ἀναγεννᾶσθαι, quod est, regigni. *Sermone veritatis* λόγῳ ἀληθείας. Id est, vero ac certo. Intelligitur autem Euangelium κατ' ἐξοχὴν. *Primitiæ quædam.* ἀπαρχήν τινα. Id est, Deo consecrati: ut olim ei consecrabantur atque offerebantur primitiæ.

V.19. Ad audiendum. Scilicet sermonem veritatis, ex versu præcedente. *Ad loquendum.* Id est, ad sumendum sibi authoritatem ac magisterium in aliis docendis, tanquam supra cæteros saperet, Sic infrà 3. vers. 1. Ne sitis multi magistri.

V.20. Iustitiam Dei. Id est, quæ Deo probatur. Hoc sensu dicuntur *opera Dei & opus Dei.* Johan. 6. v. 28. & 29.

V.21. Insititium illum sermonem. τὸν ἔμφυτον λόγον. Id est, sermonem tum Euangelii tum Legis, quem Deus in pectoribus electorum solet serere ac plantare, ut ibi radices agat & fructus Deo gratos proferat. *Animas vestras.* Id est, vos. Synecdoche membri Hebraica. Aut animabus tribuit salutem per excellentiam sicut Petrus, ubi nominat *salutem animarum.* 1. Pet. 1. vers. 9. Sic Christus *animæ damnum* appellat, quum quis damnatur æterna morte. Matth. 16. vers. 25. Quibus loquendi formis corpus non excluditur.

V.22. Reipsa vero præstate sermonē. γίνεσθε δὲ ποιηταὶ λόγου Ad verb. Fitote autem factores sermonis: Credendo scilicet Euangelio, & obediendo Legi Talem sensum habet & illa sententia Christi. Beati qui audiunt sermonem Dei & eum custodiunt, Luc. 11. vers. 28. *Nec estote auditores solùm.* Similiter Paulus inter se opponit Legis ἀκροατὰς & ποιητὰς, Rom. 2. vers. 13.

V.23. Faciem suam nativam. τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐτοῦ. Ad verb. Faciem generationis (id est nativitatis) suam. Nam pronomen αὐτοῦ non regitur à nominē γενέσεως, sed unà cum illo à nomine πρόσωπον: sed diversa ratione: illud quidem more Hebræorum, ad notandum epitheton: istud verò more aliis quoque linguis usitato, ad notandum possessorem. Dicitur enim facies nativitatis, id est, nativa, quam quis nascens secum attulit. Sic Psal. 2. v. 6. Unxi regem meum super montem sanctitatis meum, id est, super montem sanctum meum.

V.24. Nam simulatque consideravit se, abiit. κατενόησε γὰρ ἑαυτὸν καὶ ἀπελήλυθε. Ad verb. Consideravit enim se & abiit. Genus loquendi quale supra vers. 11.

V.25. Legem libertatis. νόμον τῆς ἐλευθερίας Id est, Legem Dei qui liberè & absq; respectu personarum damnat trāsgressores quoslibet, nemini parcens. Confer infrà cap. 2. v. 12. & 13. *Is quia non fuerit.* οὗτος οὐ γενόμενος. Hic incipit consequens (prædicatum appellant) sententiæ inchoatæ: ubi antecedens resumitur per pronomē οὗτος: quod genus ἐπαναλήψεως familiare est Johanni in suo Euangelio. Amplificatur autē hoc enunciati consequens interjecta expositione causæ: unde existit enunciatum connexivum causale, nempe hoc: *Quia nō fuerit auditor obliviosus, beatus erit.* Quanquam in Græco mentio causæ in genuina syntaxi succedit, ad hunc modū οὗτος μακάριος ἔσται, οὐ γενόμενος, &c. Id est, Is beatus erit, ut qui non

fuerit, &c. *Auditor obliviosus*, ἀκροατὴς ἐπιλησμονῆς. Ad verb. Auditor oblivionis. Hebraismus. Is inquam *beatus erit*. οὗτος μακάριος ἔσται. Altera epanalepsis ejusdem antecedentis, per idem pronomen οὗτος facta.

V.27. A mundo ἀπὸ τοῦ κόσμου. Id est, ab impiis quorum plenus est mundus seu orbis terrarum. Vel, a mundanis voluptatibus, quibus homines mundani sunt dediti, Confer, 1. Joh, 2. v, 15. & 16.

OBSERVATIONES LOCORUM DOCTRINAE.

EX CAP. I.

Ex v, 1. Epistolæ hujus doctrina est nobis pro vera atque cœlesti recipienda, tanquam profecta ab Apostolo Christi.

Ex eod. v. Exemplo duodecim tribuum dispersarum admonemur de Dei justitia & veritate & misericordia. De justitia: quia filios suos propter peccata castigat. De veritate: quia castigationes, quas peccatoris comminatur, ubi illi peccaverint, re ipsa infert, sicuti Judæos dispersit inter gentes: quod jam olim fuerat minatus, Levit. 26. vers, 33. & Deuter, 28. vers. 64. Denique de misericordia: quia castigatos consolatur per Evangelium.

Ex v. 2. 3. 5. 9. & 12. Indicantur hic aliquot causæ quibus adduci debemus ad tolerantiam crucis seu persecutionis propter confessionem Evangelii: nempe quód Deus illam nobis immittit: id quod significat Jacobus, quum persecutiones vocat tentationes: v. 2. quia nimirum Deus persecutione nos tentat: quomodo dicitur tentasse Abrahamum. Quicquid autem Deus agit, justé agit & nostro bono. deinde, quia Deus persecutione nos tentans, explorat nostram fidem: quod significat Jacobus, quum persecutionem nominat explorationem nostræ fidei, ver. 3. Dicitur autem Deus explorare nostram fidem, non quód ipse ignoret quid sit in nobis: sed per ἀνθρωποπάθειαν: ac præcipué, quia fidem nostram in lucem producit, ut innotescat & nobis ipsis ad consolationem, & Ecclesiæ ad exemplum. Tertió, quia tolerantia persecutionis est argumentum veræ ac cœlestis sapientiæ, quippe inde profecta. quod significat Jacobus, quum tolerantiam nominat sapientiam, illámque sapientiam á Deo dari affirmat, vers. 5. Quartó, quia etsi filii Dei persecutione premuntur & á mundo contemnuntur: tamen interim sublimes sunt coram Deo: quippe qui eos adoptavit in filios & cohæredes fecit filii sui unigeniti: quo honore nullus sublimior homini potest contingere: v. 9. Confer. Johan. 1. vers. 12. Rom. 8. vers. 17. Eph 1. v. 5. Quinto, quia qui tolerat tentationem, id est, persecutionem, est beatus: quoniam quum probatus compertus fuerit, accipiet coronam illam vitæ æternæ, vers. 12. Confer. Matth. 5. v. 10. & 11.

Ex v. 4. Non est satis cœpisse patienter tolerare persecutionem Evangelii causâ: sed oportet perseverare usque ad finem, ut patientia habeat opus perfectum. nam is demum, teste Christo, salvus erit, qui ad finem usque perseveraverit. Huc pertinet & illud ejusdem: Qui manum admoverit aratro & retrospexerit, non est idoneus ad regnum Dei. *Matt. 10. v. 22. Luc. 9. v. ult.*

Ex v. 5. 6. 7. & 8. Indicantur hic duo requisita legitimæ precationis, unũ est, ut dirigatur ad Deum, nempe ad verum Deum, conditorem, redemptorem & sanctificatorem nostrũ: v. 5. *Postulet à Deo*. Sic Psal. 50. ait Deus:

Invoca me. Alterum est ut proficiscatur ex fide, hoc est, certa persuasione de paterno Dei erga nos favore, ac proinde spe certa exauditionis. hinc ait Apostolus: *Sed postulet cum fide &c.* v. 6. & deinceps. Confer infrà cap. 5. v. 14. & deinceps.

Ex v. 10. & 11. Divitibus cavendus est abusus divitiarum: ne scilicet divitiis suis confidant aut glorientur: sed cogitent quod res est, divitias esse bona fluxa atque caduca, instar florentis herbæ. Confer. 1. Tim. 6. v. 17. 18. 19. Item Luc. 12. v. 16. & deinceps.

Ex v. 13. 14. 15. 16. 17. De causis peccati. Deus non est causa seu author peccati, id est, ullius actionis malæ quatenus mala est: quia est immutabiliter bonus & sanctus. Si autem esset author peccati: oporteret eum esse malum, saltem ad tempus: & sic non esset immutabiliter bonus ac sanctus. Si quis objiciat, Deum esse authorem benedictionum simul & maledictionum, Deut. 28. item Esai 45. v. 7. Formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum: Ergo pari ratione posse statui authorem bonarum simul & malarum actionum: neganda est consequentia, quia dissimilitudo est in exemplo. Etenim quód Deus tam maledictionū quàm benedictionum, id est, tam pœnarum quàm præmiorum author est, id nihil derogat immutabili ejus bonitati atque sanctitati: utriusque enim author est tanquam immutabiliter sanctus & justus: ac proinde benedictionibus remunerat pietatem, maledictionibus vero punit peccata. At malarum actionum seu peccatorum author esse non potest salva immutabili sua bonitate atque sanctitate. Porró causæ peccati (nempe post lapsum) hic indicantur duæ: una προηγουμένη seu antecedens, prava hominis concupiscentia: altera προκαταρκτικὴ seu irritatrix, nempe voluptas apparens quæ peccato adhæret; hæc enim concupiscentiam instar escæ allicit.

Ex v. 17. De natura Dei. Deus est immutabilis: ac proinde immutabiliter bonus, sanctus, justus, misericors. nam quód interdum in Scriptura Deo tribuitur pœnitentia, id fit per ἀνθρωποπάθειαν, id est, metaphoram á natura hominis deductam. nam proprié loquendo Deum non pœnitet: sed decreta ejus immutabilia sunt. Secundum hæc dicta: Ego Deus, & non mutor. Malach. 3. v. 6. Consilium meum stabit, & voluntas mea fiet. Esa. 46. v. 10. Dona & vocatio Dei sunt ἀμεταμέλητα, id est, ejusmodi, ut Deum illorum non pœniteat. Rom 11. v. 29.

Ex v. 18. Regeneratio spiritualis, qua illuminantur mentes nostræ vera cognitione Dei, & voluntates flectuntur in obsequium voluntatis Dei, perficitur á Deo sermone veritatis, id est, prædicatione Evangelii. Sic 1. Pet. 1. v. 23. & 25.

Ex v. 19. 20. & 21. Quum officii admonemur ex verbo Dei maximé á pastoribus & præsbyteris, dociles nos præbere debemus, & admonitiones mansueté admittere, certó persuasi illas nobis salutares fore. Confer infrà cap. 5. v. 19. & 20 item Matth. 18. v. 15.

Ex v. 21. 22. 23. 24 & 25. Verbum Dei tum demum nobis salutare est, quùm animis nostris per virtutem Spiritus sancti insitum est & in eis radices egit alta ut ipsum & recté intelligamus, & perpetuó meditemur, & in illius fide atque obedientia nos exerceamus. Confer Heb. 4. v. 2. item 1. Pet. 2. v. 2.

Ex v. 23. Verbum Dei est quasi speculum, in quo licet nobis intueri tum naturæ tum vitæ nostræ maculas, ac præterea aquam illam quá istæ maculæ eluuntur, Maculæ sunt peccata, quæ ostendit lex: aqua est sanguis Christi,

Christi, quem ostendit Euangelium.

Ex ℣. 25. Quum lex Dei sit lex libertatis, id est, liberé & absque respectu personarum damnans transgressores quosvis: non est quód quisquam sibi in lege transgredienda indulgeat, ac putet sibi parsum iri propterea quód alios authoritate aut opibus ac potentia antecellat.

Ex ℣. 26. & 27. Qui vere religiosus est, hoc est, qui veré Deum colit ac diligit, is necessarió diligit proximum propter Deum, id est in honorem Dei, ut qui hanc dilectionem præcepit, qui autem proximum veré diligit, is non traducit eum lingua sua, nec ei maledicit, sed potius ei benefacit. item qui Deum verè colit, cavet ne eum offendat impura vita, qualis mundo usitata est. Hæc igitur qui non præstat, & tamen religiosus haberi vult: is non religiosus, sed hypocrita est. Confer 1, Joh. 2. v. 9. 10. 11. item cap. 3. v. 17. & 18. item cap. 4. v. 20.

ANALYSIS CAP. II.

ARGUMENTUM.

Hoc capite duo admonitionum loci continentur, quintus & sextus: quorum prior est de justitia in honorandis proximis adhibenda, usque ad v. 14. posterior de cavenda inani fidei jactantia & fide ex operibus ostendenda.

1 *FRatres mei, ne cum respectu personarum habete fidem Domini nostri*
Jesu Christi gloriosi.
2 *Nam si in cœtum vestrum ingrediatur vir aureũ gestans annulum,*
veste splendida, ingrediatur autem & pauper cum sordida veste:
3 *Et respexeritis ad eum qui vestem gestat splendidam, & dixeritis ei,*
Tu sede hic pulchré: pauperi veró dicatis, Tu sta illic, aut sede hic subter scabellum meum:
4 *Nónne discrimen feceritis apud vos, & facti fueritis judices perversè*
deliberantes?
5 *Audite fratres mei dilecti, nónne Deus elegit pauperes mundi hujus*
ut fierent divites fide, & hæredes regni, quod promisit iis qui ipsum diligunt?
6 *At vos cõtumelia affecistis pauperem. Nónne divites per tyrannidem*
opprimunt vos, & trahunt vos ad tribunalia?
7 *Nónne blasphemant præclarum illud nomen á quo estis cognominati?*
8 *Sane si Legem regiam præstatis secundum Scripturam, Diliges proxi-*
mum tuum ut teipsum, bene facitis:
9 *Sin vero personam respicitis, peccatum committitis, & redarguimini*
á Lege veluti transgressores.
10 *Quisquis enim totam Legem servaverit, offenderit autem in uno,*
omnibus tenetur.
11 *Nam qui dixit, Ne mœcheris, dixit etiam, Ne occidas. Quód si non*
fueris mœchatus, occideris autem, factus es transgressor Legis.
12 *Ita loquimini & ita facite ut per Legem libertatis judicandi.*
13 *Nam damnatio absque misericordia erit ei, qui non præstiterit miso-*
ricordiam: & gloriatur misericordia adversus damnationem.

VErsu 1. dehortatur á prosopolepsia, id est, specie illa injustitiæ, qua homines æstimantur, ac proinde honorantur, vel contemnuntur, non ex meritis, sed ex rebus adventitiis: in quarum numero etiam sunt divitiæ & paupertas: quas hic commemorat v. 2. & 3. Reprehendit enim eos, quód divites impios honorarent in congregationibus ecclesiasticis, & pauperes pios contumelia afficerent: nimirum cedendo illis locum honestiorem, istos vero repellendo. (cujus illorum facti expositionem ὑποτυπώσει & προσωποποιΐᾳ exornat. Argumenta veró dehortationis affert septem. Primum, quód hæc prosopolepsia adversetur fidei ac proinde periculum sit ne hanc per illam amittant. Est igitur hoc argumentum ab effectu pernicioso. hoc significat, quum ait: *Ne cum respectu personarum habete fidem Domini nostri Jesu Christi.* Secundum argumentum notatur epitheto *gloriosi*, quo innuit, pauperes fideles in honore habendos tanquam membra Christi gloriosi. Est igitur hoc argumentum á causa procreante contrarii. Tertium argumentum ducitur ab adjuncta istius prosopolepsiæ turpitudine: quippe quód sic discrimen facientes inter divites & pauperes, sint *judices perversarum cogitationum*, id est, perversis cogitationibus prædit, seu perversa cogitantes ac molientes, in fine versus quarti. Quartum argumentum sumitur á judicio seu testimonio Dei, qui pauperes fideles dignos judicat, quos maximo honore afficiat, videlicet constituendo eos hæredes regni sui, v. 5. Quintum argumentum ducitur ab impiis divitum factis, quibus nimirum sese indignos reddunt ut honorentur, v. 6. Sextum á factorum illorum eventu, videlicet blasphemia nominis Christiani, v. 7. Septimum á mandato Dei de dilectione proximi: cui mandato prosopolepsia ista adversatur, v. 8. & 9. His subjungit per prolepsin confirmationem sententiæ, quam in postremo argumento commemorando pronuntiaverat, videlicet ipsos per prosopolepsiam fieri transgressores legis. nam contra hoc poterant excipere; se non propterea habendos pro transgressoribus Legis: quia interim cæteras Legis partes observent. Respondet Apostolus: Si quis vel in una parte legem Dei violet, eum totius Legis violatæ reum esse: quippe qui contemnat Legis authorem, videlicet Deum. quem qui contemnere audet in una aliqua Legis parte: cur non etiam in reliquis? quum ipse omnium pariter sit author. Versu 12. exhortationem institutam concludit sententia generali, ut & verbis & factis justitiam ergo proximos exerceant, addito argumento ab eventu pernicioso, videlicet certa injustorum damnatione per Legem Dei: quod argumentum cõfirmat ab adjuncta Legis libertate, quippe quæ liberè damnat transgressòres quosvis, nemini parcens: deinde versu 13. specialiter exhortatur ad misericordiam erga pauperes & afflictos: ibique argumentum modó allatum repetit & per antithesin amplificat: nam immisericordes quidem manere significat certum exitium á Deo: misericordes veró exitium evasuros.

14 *Qua utilitas, fratres mei, si fidem dicat aliquis habere se, opera veró non habeat? num potest fides illa eum servare?*
15 *Quód si frater aut soror nudi fuerint, & egentes quotidiano victu:*
16 *Dicat autem eis aliquis vestrum, Abite cum pace, calescite & saturamini: non tamen dederitis eis quæ sunt apta corpori, quæ erit utilitas?*
17 *Ita quoque fides, si opera non habeat, mortua est per se.*
18 *Quinimo dicet aliquis, Tu fidẽ habes, & ego opera habeo: ostende mihi fidem tuam ex operibus tuis, & ego ostendã tibi ex operibus meis fidem meã.*

19 Tu

19 *Tu credis Deum unum esse, Rectè facis. At etiam dæmonia* id *credunt, sed tamen horrescunt.*
20 *Vis verò nosse, homo vane, fidem absque operibus mortuam esse?*
21 *Abraham pater ille noster nónne ex operibus justificatus est, quum obtulisset Isaac filium suum super altare?*
22 *Vides fidem adminiſtram fuiſſe operum ipſius, & ex operibus fidem perfectam fuiſſe.*
23 *Itaque impleta est Scriptura, quæ dicit, Credidit autem Abraham Deo, & imputatum est ei ad justitiam, & amicus Dei vocatus est.*
24 *Videtis igitur ex operibus justificari hominem, & non ex fide tantùm?*
25 *Similiter autem etiam Rahab illa meretrix annon ex operibus justificata est, quum excepisset nuntios illos, & aliâ viâ emisisset?*
26 *Nam sicut corpus absque spiritu mortuum est, ita & fides absque operibus mortua est.*

Hic reprehendit vanam jactantiam fidei, & contrà hortatur ad fidem ex operibus ostendendam. Est autem ante omnia diligenter notandum, Quæstionem hujus loci non esse, Quomodo homo justificetur: quam quæstionem tractat Paulus ad Roman. & Galatas: sed extra controversiam posito, hominem justificari sola fide: quæritur, quæ qualisve sit illa fides: seu (quod eodem recidit) ex quali fide homo justificetur, nempe ex tali quæ ex se parit bona opera. Cæterùm summa hujus loci est: Non est satis si quis dicat se fidem habere, quum interim non habeat bona opera, sed fidem oportet ex operibus ostendere. nam fides quæ sine operibus est, justificare aut servare neminem potest: quippe quæ non sit vera ac viva fides, sed fides mortua & inane fidei simulachrum. Hanc sententiam primùm proponit versu 14. exornatam communicatione, cujus interrogatio vim habet negandi. *Quæ utilitas?* quasi dicat, Nulla. Item: *Num potest?* quasi dicat, Non potest. Innuit autem ipsorum in hac negatione consensum: atque ita ab ipsorum confessione sententiam propositam confirmat. Deinde sententiam propositam illustrat similitudine, cujus protasis continetur versu 15. & 16. apodosis vers. 17. Sententia est: sicut verba sine ope non juvant egenum: sic fides sine operibus non juvat credentem. Etenim sicut illa nō est vera charitas, sermone tantùm & lingua (ut Johannes loquitur) diligere, non etiam opere & veritate: sic ista non est vera fides, sed mortua, quæ nulla bona opera ex se parit. Versu 18. hortatur ad fidem ex operibus ostendendam: eamque hortationem exornat prosopopœia, quæ rursum exornatur communicatione. Introducit enim loquentem aliquem vera fide præditum, quia alloquitur illum vanum fidei jactatorem, eumq; urget postulatione bonorum operum, quibus ille tanquam certis effectis ostendat, se vera fide (quam jactat) esse præditum. Versu 19. ostendit, non solùm non esse satis si quis fidem jactet: sed ne quidem si quis verè præditus sit fide illa generali, quam historicam vocant: qua quis in genere de Deo credit ea omnia quæ in sacris literis sunt tradita. Hanc fidem primùm significat exemplo, inquiens; *Tu credis, Deum unum esse.* deinde ostendit, eam non sufficere ad salutem: id quod probat exemplo dæmoniorum, inquiens: *Rectè facis: sed & dæmonia id credunt, & tamen horrescunt,* quasi dicat: Rectè quidem facis, quód credis Deum unum esse, nam hoc verum est & in sacris literis traditum: Sed hoc non est satis ad salutem, nam si hæc fides sufficeret ad salutem consequendam: sequeretur, etiam dæmonia salutem adeptura: quippe quæ ipsa quoque illud credunt. At dæmonia spem salutis

1. Johan. 3. 18.

non habent: id quod probat ab effectu contrarii, videlicet horrore illo quo concutiuntur ex metu atque exspectatione æternæ damnationis. Paralogismus igitur vani istius jactatoris est;

Si credo Deum unum esse, servabor.
Atqui id credo.
Servabor igitur.

Apostolus concedit assumtionem: propositionem veró, id est, consequentiam illius connexi negat: eamque exemplo dæmoniorum refutat ad hunc modum:

Si quis ideo servaretur, quia credit Deum unum esse: servarentur & dæmonia: quippe quæ id credunt.
At dæmonia non servabuntur, quia horrescunt damnationem, quam nôrunt sibi certó esse paratam.
Ergo non servatur aliquis ideo, quia credit Deum unum esse, id est, quia præditus est fide historica.

Versu 20. & deinceps pergit in proposito; & fidem, quæ destituta est bonis operibus, esse mortuam, ac proinde neminem posse justificare aut servare probat duobus illustribus exemplis Scripturæ; uno Abrahami patris credentium, altero Rahabæ meretricis. Ipsam igitur sententiam demonstrandam primùm repetit versu 20. exornatam communicatione & aspera objurgatione adversarii. deinde exemplum Abrahæ affert: quasi dicat.

Si Abraham justificatus est non ex fide, quæ bonis operibus esset destituta, sed ex fide quæ bona opera ex se peperit: consequens est, omnes in universum ex tali fide justificari.
Sed Abraham justificatus est ex fide quæ bona opera ex se peperit.
Ergo omnes in universum ex tali fide justificantur.

Propositio ut per se nota omittitur, quum non sit nisi una justificationis ratio. Assumtio probatur duobus Scripturæ testimoniis: quorum uno (quod extat Genes. 22.) commemoratur opus fidei Abrahæ, videlicet oblatio filii Isaaci: de quo testatur & Paulus Hebr. 11. vers. 17. 18. & 19 altero veró (quod habetur Gen 15.) affirmatur ipsa fidei justificatio. Assumtio recitatur hic in principio ver. 21. his verbis: *Abraham pater ille noster nonne ex operibus justificatus est.* id est, ex fide quæ ex se peperit bona opera. Metonymia effecti. Hanc expositionem postulat cohærentia sententiarum. Etenim versu superiore proposuit demonstrandam hanc sententiam, quód fides sine operibus sit mortua, hoc est, quód fides illa quæ non ex se parit bona opera, sit inutilis atque inefficax ad justificandum & servandum. hoc enim est, quod Apostolus statim initio hujus loci proposuit, vers. 14. & postea similitudine declaravit, tribus versibus sequentibus. Nunc veró ad illam sententiam probandam affert exemplum Abrahæ: quare necesse est ut quod de illo dicit, eundem habeat sensum, secus nihil faceret exemplum ad demonstrandum propositum. Atque hæc mihi videtur simplex ac genuina hujus loci expositio: qua observata, non est necesse ut dicamus, Justificandi verbum hic aliter accipi quám apud Paulum, nempe ut Justificari hic idem sit quod Justificatum esse declarari apud homines. Etenim Jacobum loqui de justificatione Abrahæ coram Deo, planum est tum ex quæstione proposita, quam exemplo Abrahæ confirmat: tum ex loco illo Genes. 15. quem de justificatione Abrahæ citat: is enim locus citra controversiam intelligendus est de justificatione coram Deo, ut liquet ex epistola

stola ad Romanos. Atque hæc dicere necesse fuit de verbis assumtionis. Probatio assumtionis continenter annectitur reliqua parte versus 21. saltem quo ad unam partem, ubi dicit: *Quum obtulisset Isaacum filium suum super altare.* quod opus quomodo ex fide profectum sit, declarat Paulus Heb. 11. v. 17. 18. & 19. quia nimirum credidit Abraham, Deum ad promissionem suam de Christo ex Isaac orituro implendam, Isaacum pro sua potentia é cineribus excitaturum, si in illos redactus fuisset. Versu 22. per quandam exclamationem & communicationem in consideratione propositi exempli commoratur, ubi rursus verba ex mente scriptoris commodé exponenda sunt: nihil enim aliud vult dicere, quàm Abrahami fidem bona opera ex se peperisse, & ex illis cognitum esse quód esset perfecta, hoc est, vera & viva, non autem mortua aut inane simulacrum, aut etiam nuda notitia naturæ Dei: sed fides veré agnoscens Dei erga se dilectionem, ac proinde Deum vicissim diligens eique ex dilectione obediens. Versu 23. alteram partem probationis annectit, ubi quod dicit, Scripturam illam, *Credidit Abraham Deo, &c.* tunc esse impletam, quum ille Isaacum obtulit, id sic est intelligendum, quód tum cognitum sit in Ecclesia, Abrahamum vera fide esse præditum, ac proinde fide esse iustificatum sicut Moses illo dicto Gen. 15. jam ante illius oblationis narrationem fuerat testatus. Versu 24. infert syllogismi propositi conclusionem: ubi rursus verba ex mente scriptoris & ex collatione cum quæstione antea proposita sunt interpretanda. nihil enim aliud dicere vult, quàm hominem justificari ex tali fide quæ bona opera ex se pariat: non autem quæ sola sit & bonis operibus destituta. Ubi si quis verbum *justificari* interpretetur, justificatum declarari apud homines: sequetur, declarationem illam fieri non solúm per opera, sed etiam per ipsam fidem: id quod veré dici non potest: quum nemo alterius fidem videat, nempe in se & per se, nam per opera videre eam licet aliquo modo. Versu 25. alterum exemplum ad propositum confirmandum affert: cujus verba similiter exponenda sunt, ut suprá v. 21. verba de Abrahamo. nam quum dicit, Rahabam justificatam ex operibus: metonymicè loquens intelligit, eam justificatam esse ex tali fide, quæ bona opera ex sese pepererit, videlicet illam protectionem exploratorum qui ad ipsam diverterant. nam nisi credidisset promissionibus Dei, populo Israëlitico factis, de Cananæa illi tradenda ac omninó de suo erga hunc populum favore, itemque erga eos qui se huic populo aggregarent, ipsiusque religionem susciperent: non protexisset hujus populi exploratores, nec pacta ab illis esset conservationem sui suæque familiæ. quin illa fidem suam apertè professa est, inquiens: *Novi, Jehovam dedisse vobis terram hanc.* item, *Jehova Deus vester, est Deus in cœlis suprá, & in terra infrá.* Versu ultimo explicat illam metaphoram, qua in præcedentibus semel atque iterum usus erat, dicens, fidem, si sit sine operibus, esse mortuam. Sententia est: Sicut corpus hominis absque spiritu (id est anima) mortuum est, ac proinde non est ampliús verum corpus, quum non sit ampliús instrumentum animæ, ita fides, si sit sine bonis operibus, mortua est, hoc est, non est vera fides, quia non exerit suam vim in pariendis bonis operibus. Summa igitur hujus disputationis est, hominem justificari ac servari non inani fidei jactantia, nec nuda notitia & approbatione historiæ sacræ: sed fide vera ac viva, quæ per bona opera sese ostendit: ac proinde inanem illam fidei jactantiam cavendam, fidem veró ex bonis operibus ostendendam esse.

SCHO-

SCHOLIA IN CAP. II.

V. 1. Cum respectu personarum. ἐν προσωποληψίαις. Ad verb. In faciei acceptionibus, ἐν pro μετὰ per Hebraismum. Cæterùm de nomine προσωποληψία, itemque de phrasi cognata, πρόσωπον λαμβάνειν: quantum satis est, dixi in Scholiis ad vers. 11, cap. 2 epistolæ ad Romanos: ubi (si placet) vide. *Fidē Domini nostri Iesu Christi gloriosi* τὴν πίστιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ τῆς δόξης. Nomen δόξης secundum hanc versionem valet epitheton more Hebræorum; & sic acceptum, pēdet á nomine appellatiuo κυρίου potiùs quàm á propriis illis, Ἰησοῦ χριστοῦ. Et sic á Paulo quoque Christus nominatur ὁ κύριος τῆς δόξης, dominus gloriæ, id est Jehova gloriosus, 1. Cor. 2. v. 8. Similiter á Stephano dicitur ὁ Θεὸς τῆς δόξης, Deus ille gloriæ, hoc est. gloriosus, Act. 7. ver. 2. Potest tamen hic locus etiam aliter exponi: videlicet ut nomen δόξης regatur á nomine πίστιν, & ab ipso per trajectionem regantur genitivi illi τοῦ κυρίου, &c. Et tum sic erit vertendum: *Ne cum respectu personarum habeto fidem gloriæ domini nostri Iesu Christi*, quæ syntaxis mollior, ac simplicior est, & satis commodum sensum gignit: ut nimirum intelligamus *fidem gloriæ Christi*, fidem qua credimus gloriam Christi, quód scilicet Christus posteaquam pro nobis passus esset, introierit in gloriam suam, ut ipsemet loquitur Luc. 24. ver. 26. Atque ita per synecdochen membri comprehenditur quicquid nobis de Christo credendum est. Etenim gloria illa cœlestis qua Christus nunc fruitur & in æternum fruetur, cætera omnia de Christo credenda, tanquam extrema clausula operis redemtionis præsupponit.

V. 2. In cœtum vestrum εἰς τὴν συναγωγὴν ὑμῶν. Videlicet cœtum sacrum sive Ecclesiasticum, quem convenitis ad audiendum verbum Dei. *Aureum gestans annulum* χρυσοδακτύλιος. Vel etiam, aureos gestans annulos. nam vox Græca utramque significationem admittit.

Vers. 3. Respexeritis. ἐπιβλέψητε. Nempe cum reverentia & veneratione. *Pulchrè.* καλῶς. vel cōmodè. *Subter scabellum meum*, ὑπὸ τὸ ὑποπόδιόν μου, Græca vox majorem emphasin habet, notans scilicet scabellum, quod pedibus sedentium subjicitur ad illos sustentandum.

V. 4. Nonne discrimen feceritis. καὶ οὐ διεκρίθητε. Interrogatio vim habet affirmandi vehementer: qua innuitur, quód non possint negare crimen quod objicitur. Coniunctio καὶ redundat more Hebræorum, serviens annectendo consequenti enuntiati connexivi. Continetur enim hic tribus versibus, 2. 3. & 4. enuntiatum unum connexivum: cujus antecedens duo principalia membra continet; prius ver. 2. posterius ver. 3. & utrumq; iterū bimembre est secundum antithesin divitis & pauperis. Porrò διακρίνεσθαι per synecdochen generis hic significat discernere ita ut aliud alii præferatur, quod propriè est προκρίνεσθαι: quo sensu nomine πρόκριμα utitur Paulus 1. Timoth. 5. ver. 21. Atque in eundem sensum videtur dici sapientia ἀδιάκριτος, quæ non discernit homines per προσωποληψίαν, ex rebus scilicet externis. At Judas epistolæ suæ v. 22. verbo διακρίνεσθαι utitur in significatione generali, pro discernere ac delectū habere, considerata ipsa rerum naturā diversā. *Iudices perversè deliberantes*, κριταὶ διαλογισμῶν πονηρῶν. Ad verb. Judices perversarum ratiocinationum seu cogitationum: id est, perversis cogitationibus præditi seu affecti. Hebraismus.

V. 5. Nonne Deus. οὐχ ὁ Θεὸς, &c. Interrogatio similis præcedenti. *Elegit.*

τὸ ἐξελέξατο. Scilicet ex genere humano ad vitam æternam: ut passim in Scriptura. *Pauperes.* τοὺς πτωχούς, Scilicet plures quàm divites: atque ita plures ut si divites cum illis conferantur, solos pauperes elegisse videri queat, tam paucos divites electos esse apparet. Huic sententiæ affinis est illa Pauli 1.Cor.1.vers.26. & deinceps: Videtis vocationem vestram, fratres: vos non esse multos sapientes secundum carnem,&c. *Pauperes mundi hujus.* τοὺς πτωχοὺς τοῦ κόσμου τούτου. Id est, quod ad bona mundana sive terrena attinet. Ut fierent *divites.* πλουσίους. Hic accusativus regitur á verbo ἐξελέξατο non per se, sed mediante infinitivo subintellecto. τὸ γενέσθαι vel τὸ εἶναι. Similis est syntaxis Rom.8.vers.29. προώρισε συμμόρφους pro eo quod est, προώρισε τοῦ γενέσθαι συμμόρφους. Et ista ellipsis hoc loco cō diligentiùs notanda est, ne quis ex istis verbis colligat, electos credere antequam eligantur, atque adeó eligi quia credant. quæ sententia repugnat Scripturæ: quæ passim tradit, fidem pendere ab electione, tanquam effectum á causa: non contrá, ut Rom 8.vers 30. Quos prædestinavit, eos etiam vocavit. scilicet efficaciter, id est, fide donavit. Ephes. 1.vers. 5. Prædestinavit nos εἰς υἱοθεσίαν ad adoptionem: adoptio autem fit per fidem, secundùm illud Joan. 1.vers. 12. Potestatem dedit, ut sint filii Dei, quotquot credunt,&c. *Regni.* τῆς βασιλείας. Nempe regni illius cœlestis. *Quod promisit.* ἧς ἐπηγγείλατο. Pro ἐκείνης ἣν ἐπηγγείλατο Hellenismus.

℣.6 *Contumelia affecistis.* ἠτιμάσατε. Quasi dicas, Inhonorastis vel dehonorastis. *Pauperem.* τὸν πτωχόν. Non significatur hic species individua, seu certa persona: sed universum pauperum genus. *Nonne.* οὐχ. Interrogatio, quales præcedentes. *Divites per tyrannidem opprimunt vos.* οἱ πλούσιοι καταδυναστεύουσιν ὑμῶν. Intelligendum hoc de plerisque, nam etiam pii quidam divites, licet pauci, inter ipsos erant. *Et trahunt.* καὶ αὐτοὶ ἕλκουσι. Pleonasmus Hebraicus in pronomine αὐτοί. *Trahunt vos ad tribunalia,* ἕλκουσιν ὑμᾶς εἰς κριτήρια, Scilicet ut litigando vos spolient vestris facultatibus sub specie juris.

℣.7. *Blasphemant.* βλασφημοῦσι. Id est, factis suis occasionem blasphemandi præbent hostibus Euangelii, loquitur enim de iis qui sunt in Ecclesia. Metonymia effecti. Similis extat sententia. Rom.2.vers.24. Nomen Dei propter vos blasphematur inter Gentes. *A quo estis cognominati.* τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ὑμᾶς. Ad verb. Quod invocatum est super vos. Phrasis Hebrea: cujus exempla vide Gen.48.vers. 16. Esa.4.v.1.

℣.8. *Legem regiam.* νόμον βασιλικόν. Id est, legem illam Dei de diligendo proximo: quæ est veluti via regia: qua qui ingrediuntur, non aberrant á recto. quanquam doctissimo Fr. Junio placet, legem regiam sive regalem eó appellari, quód regio ferme spiritu, id est forti & constanti animo á piis omnibus præstari debeat, tanquam lex digna regalibus ingeniis. nam tali animo hominem oportet instructum esse qui ἀπροσωπολήπτως in hac senescentis mundi colluvie ambulare velit.

℣.9. *Personam respicitis.* προσωποληπτεῖτε. Faciem accipitis, faciei acceptores agitis. Verbum enim προσωποληπτεῖν deductum est a nomine προσωπολήπτης.

℣.10. *Offenderit.* πταίσει. Vel, impegerit. Metaphora ab iis, qui inter ambulandum aut currendum ad obstaculum aliquod offendunt ac pedem impingunt.

℣.11. *Nam qui dixit.* ὁ γὰρ εἰπών. Videlicet Deus.

℣.12. *Per legē libertatis.* διὰ νόμου ἐλευθερίας. Id est, per legem Dei liberē

berè damnantem quosvis transgressores. Sic expono ex collatione versus sequentis: atque adeó ex re ipsa. nam monet ne quis putet sibi parsum iri á Deo propter potentiam humanam, etiamsi Legem fuerit transgressus.

℣.13. *Et gloriatur misericordia adversus damnationem*, καὶ κατακαυχᾶται ἔλεος κρίσεως. Genitivus κρίσεως regitur á verbo κατακαυχᾶται, vi præpositionis κατὰ, ex qua illud est compositum. Sententia videtur esse hæc: Contrá veró qui misericordiam erga proximum exercet, ei non erit damnatio: sed is poterit gloriari & gaudere, ut qui damnationem evaserit. Hanc expositionem peto ex ipsa sententiarum antithesi: ubi more Hebræorum, Et ponitur pro At.

℣.14. *Dicat habere se*. λέγῃ ἔχειν. *Scilicet*, ἑαυτὸν. Ellipsis Græca. Notanda est autem emphasis verbi, *dicat*. neque enim ait, *Si quis fidem habeat*: sed, *Si quis dicat se habere*: id est, jactet fidem, jactet se fide justum esse, ac proinde se opera nil curare. Innuit igitur se disputare contra eos qui non habent veram fidem, sed illam falsó jactant: quum vera fides, necessarió producat bona opera. *Opera*. ἔργα. Scilicet. καλὰ, id est, bona. *Fides illa*. ἡ πίστις, nempe quam quis dicit se habere, quum interim non habeat bona opera, tanquam fidei fructus. Articulus est ἀναφορικὸς. Perinde est ac si diceret, Num potest inanis illa fidei professio quenquam servare?

℣.15. *Frater aut soror*. ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ. Id est, vir Christianus aut mulier Christiana. *Nudi*. γυμνοὶ. Destituti necessario vestitu.

℣.16. *Quæ erit utilitas?* τί τὸ ὄφελος; Scilicet ἔσται. Videlicet illius humani alloquii, non accedente ope. quasi dicat. Non propterea poteritis laudari ut humani ac benefici. Sic exponi hæc verba postulat instituta similitudo. Nam sicut ista falsa charitas nihil prodest eam habenti: Ita falsa fides nihil prodest eam habenti. Alioquin prima fronte videri possit hoc dici, humanum istud alloquium, sine ope, non prodesse egenti. quod quidem verum est, sed ad scopum Apostoli hic non facit. Ergo quum ait, *Quæ erit utilitas*: perinde est ac si dicat, Quæ erit laus illi dicentis quæ veremuneratio á Deo?

℣.17. *Ita quoque*. οὕτω καὶ. Apodosis comparationis, cujus protasis antecessit, ℣.15. & 16. Annectitur autem per ἐπεξεργασίαν.

℣.17. *Mortua est per se*. νεκρά ἐστι καθ' ἑαυτήν. Id est, non est efficax ad justificandum & servandum: quippe quæ non est fides vera, sed tantúm inanis fidei professio.

℣.18. *Quinimo dicet aliquis*. ἀλλ' ἐρεῖ τις. Quasi dicat: Imó tantum abest ut inanis illa fidei professio utilis sit ad justificandum & servandum, ut potius obnoxia sit justæ reprehensioni hypocriseos: quum non possit istiusmodi homo ostendere ex operibus, se vera fide, quam profitetur & jactat, esse præditum. *Dicet aliquis*. ἐρεῖ τις. Nempe tibi qui fidem dicis te habere, & interim opera non habes. *Tu fidem habes*. σὺ πίστιν ἔχεις. Hoc dicitur per concessionem, quasi diceret, Esto: sit ita ut dicis, te scilicet fidem habere. *Et ego*. κἀγὼ. Id est, Contrá ego: vel, Vicissim ego. *Opera habeo*. ἔργα ἔχω. Scil. καλὰ, bona. *Ostende mihi*. δεῖξόν μοι. quasi dicat: Age, si veré dicis te fidem habere: ostende eam mihi é propriis suis effectis, videlicet bonis operibus, quod ni feceris: apparebit te fidem falsó profiteri. *Et ego ostendam, &c*. κἀγὼ δείξω, quasi dicat, Et ne possis conqueri me conditionem iniquam tibi proponere, aut rem iniquam abs te postulare: en ego meam fidem eidem examini subijcio, paratus illam ostendere é fructibus suis,

videlicet

videlicet bonis operibus.

V.19. Deum unũ esse. ὅτι ὁ Θεὸς εἷς ἐστι. Sicut scilicet se patefecit certo verbo: ac proinde negas πολυθεΐαν illam commentitiam Ethnicorũ. *Rectè facis.* καλῶς ποιεῖς. Responsio ad præcedentem objectionem, quasi dicat: Rectè quidem facis, quòd illud credis; quia scilicet verum est: sed erras, si hinc colligis, te vi illius fidei salvum fore. quippe quum fides illa possit esse sine bonis operibus, ac proinde cadat etiam in dæmonia seu malos spiritus: qui idem credunt: & tamen interim horrescunt, metu scilicet justi judicii Dei ipsis imminentis; quum non confidant ejus gratia, neq; eum ut patrem sanctè colant. *At etiam dæmonia, &c.* καὶ τὰ δαιμόνια, &c. Hic perspicuitatis gratiâ aliquot particulas supplevimus.

V.20. Vis verò nosse, &c. θέλεις δὲ γνῶναι, &c. Interrogatio docturientis (ut sic loquar) id est, cupientis docere. quasi dicat, Si cupis nosse; age attende, docebo te. Sic apud Ciceronem in Paradoxis: *Vultis incipiam a Romulo?* Sic Rom.13. *Vis non timere potestatem?* Id est, Si cupis scire, quomodo id consequi possis, docebo te: id quod ibidẽ facit. Sic Joh.13.v.12. *Intelligitis quid fecerim vobis?* quasi dicat: Si nondum intelligitis, doceb o vos, quod & facit. *Homo vane.* ὦ ἄνθρωπε κενέ. Hic videmus manifestè contra quos apostolus hic disputet, videlicet contra vanos fidei jactatores. *Fidem sine operibus mortuam esse.* ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστι. Sic verto, & sic constituo: ut hæc verba, χωρὶς τῶν ἔργων, pendeant ab illis, νεκρά ἐστι subintellectis verbis, ἐὰν ᾖ, id est, *Si sit:* ex collatione v. 17. ubi sic habetur, ἡ πίστις ἐὰν μὴ ἔργα ἔχῃ, νεκρά ἐστι: Fides, si opera non habeat, mortua est. Hoc autem perinde est atque cum dicitur: ἡ πίστις ἐὰν ᾖ χωρὶς τῶν ἔργων, νεκρά ἐστι: Fides si sit sine operibus, mortua est. Eodem tamen recidit interpretatio eorum qui vertunt, Fidem illam *quæ est* absq; operibus mortuam esse: Supplentes nimirum articulum ἡ ante χωρὶς. quæ ellipsis alioquin est frequens, etsi huc eam accersere non est opus.

V.21. Abraham pater, &c. Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ, &c. Subjectio ad præcedentem interrogationem: docet enim nunc quod illa interrogatione facturum pollicitus, quasi dicat, Audi igitur quod dicam. Abraham pater, &c. *Ex operibus.* ἐξ ἔργων. Id est, ex tali fide quæ conjuncta fuit cum bonis operibus, pariendo scilicet illa ex se tanquam nativos fructus. Metonymia effecti. quippe qua ex effecto significatur causa procreans. *Quum obtulisset, &c.* ἀνενέγκας. Nempe ad mandatum Dei: cui paruit ex fide, sicut docet Paulus Heb.11.v.17.& deinceps.

V.22. Vides, βλέπεις. Vel, viden. ut melius exprimatur interrogatio: quæ vim habet affirmandi. quasi dicat, Certè puto te videre. quamquam potest etiam legi absque interrogatione, eodem manente sensu. *Administram fuisse operum ipsius.* ὅτι συνήργει τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Ad verb. Cooperatam esse operibus ipsius. Id est, produxisse ex se opera ipsius. Etenim per fidem (πίστει, ut ait Paulus Heb 11. v. 17.) obtulit Abraham Isaacum. Impropria igitur hic est locutio. *Perfectam fuisse.* ἐτελειώθη. Id est, cognitum fuit quòd esset perfecta, id est, vera ac sincera. secundum illam vocem Domini: *Nunc cognovi, timentem Dei esse te, &c.* Genes.22.v.12. Phrasis qualis suprà cap.1.v.12. in illo, δόκιμος γενόμενος.

V.23. Itaque impleta est Scriptura. καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφή. Id est, Et ita patefactum fuit, Abrahamum vera fide esse præditum, ac proinde à Deo justificatum: sicut testatur Scriptura, Gen. 15. *Et amicus Dei vocatus est.* φίλος Θεοῦ ἐκλήθη. Hic incipit nova sententia: neq; enim ista verba cum

præcedentibus conjuncta reperiuntur apud Mosen. Imó nec alibi uspiam (quod sciam) in Scriptura de Abrahamo hæc verba leguntur: sed tamen (id quod satis est ad veritatem) leguntur verba in hanc sententiam: id est, talia, ex quibus firmiter colligitur, Abrahamum á Deo pro amico esse habitum. Hoc enim ostendunt tot ac tam familiares apparitiones & collocutiones, ac promissiones repetitæ. Inter quas amicitiam maximé præ se fert illa. Gen.12. *Benedicam iis qui benedicent tibi: & qui maledixerit tibi, eum exsecrabor.* Etenim amici communes habent amicos & inimicos. Et quid familiarius fieri potuit illo colloquio Jehovæ cum Abrahamo prandentis? Gen.18.

V.24. Videtis igitur ὁρᾶτε τοίνυν. Puto rectiús legi absque interrogatione. *Ex operibus justificari hominem, & non ex fide tantùm.* ὅτι ἐξ ἔργων δικαιοῦται ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἐκ πίστεως μόνον. Id est, Hominē justificari ex tali fide quæ conjuncta sit cum operibus, non autem ex fide quæ operibus caret. Hunc esse sensum, evincit collatio antecedentium, ut consideranti patet. Quare rursus hic est impropria locutio. neque enim sentit Jacobus, fidem & opera tanquam duas diversas causas, concurrere ad effectum justificationis producendum: quum nihil aliud propositum habeat, quám reprehendere eos qui se fide salvos fore jactabant, quum interim vera & justificante fide essent destituti: quippe destituti bonis operibus, quæ vera & justificans illa atque salvifica fides necessarió ex se gignit. Denique certum est, Spiritum sanctum qui hic loquitur per Jacobum, non contradicere sibi ipsi loquenti per Paulum: qui multis argumentis in epistola ad Romanos, itemque in ea quæ ad Galatas, demonstrat hominem justificari fide absque operibus Legis, Quare frustra hinc Papistæ argumentum sui erroris perunt.

V.25. Ex operibus. ἐξ ἔργων. Id est, ex fide tali quæ ex se peperit bona opera: sicut pauló ante v.21. Metonymia effecti. *Nuntios illos.* τοὺς ἀγγέλους. Exploratores Israëlitarum.

V.26. Corpus. τὸ σῶμα. Videlicet hominis, atque etiam cujusvis animalis. *Absque spiritu.* χωρὶς πνεύματος. Id est, absque anima, qua præsente corpus spirat. Metonymia effecti. Potest tamen hic locus etiam pauló aliter exponi, nempe sic: Quemadmodum percipitur corpus esse mortuum, quum caret spiritu, seu quū exspiravit: sic fidem percipi ut esse mortuam, quum destituitur operibus. nam sicut anima quamdiu est in animali, efficit spiritum seu respirationem: sic fides, quamdiu est in homine, efficit bona opera. *Ita & fides absque operibus, &c.* οὕτω καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων, &c. Verto & construo ut suprá v.20. ubi vide,

OBSERVATIONES EX CAP. II.

E sex primis versibus. Nemo pius contemnendus est propter paupertatem: nec quisquam impius honorandus propter divitias. Sed pii omnes, quantumvis pauperes, honorandi sunt, tanquam membra Christi gloriosi & tanquam á Deo electi ad hæreditatem regni cœlestis. Impii veró, quantumvis divites, contemnendi ac pro nihilo putandi sunt: ut qui tyrannidem in pios exerceant, & occasionem præbeant exteris blasphemandi nomen Christianū. Hinc Psal.15. in descriptione veré pii habetur & hoc: In oculis ejus contemtus est reprobus, timentes veró Jehovæ honorat.

Ex v.1, & 5. Pauperes pii contra molestiam paupertatis & contemtum mundi

mundi sese consolentur, quód sunt membra gloriosi capitis Christi, quodq; á Deo electi sunt, ut sint divites fide, & hæredes regni cœlestis. Confer supra cap. 1. v. 9. item 1. Cor. 1. v. 26. 27. & 28.

Ex v. 5. Quum fides pendeat ab electione (ut intelligitur ex verbis, *Deus elegit pauperes ut fierent divites in fide*) falluntur ergo qui putant, fidem esse electionis causam; ut qui dicsit, Deum elegisse aliquos propter prævisam ipsorum fidē. Confer Rom. 8. 30. Quos prædestinavit, eos etiā vocavit, i. fide donavit. Sic Ephes. 1. 5. Prædestinavit nos εἰς υἱοθεσίαν, in adoptionem filiorum. Adoptamur autem in filios per fidem, Johan. 1. 12.

Ex v. 6. Etsi divitiæ consistere possunt cum vera pietate: ut docent exempla divitum vere-piorum, Abrahami, Davidis & aliorum: tamen quum plerique divitiis abutantur ad contemtum & oppressionem pauperum, sollicité hic abusus cavendus est.

Ex v. 7. Qui sese Christianos & filios Dei profitentur, & interim impiē vivunt: illi nomen Dei blasphemant, id est, blasphemandi illud occasionem aliis præbent. Confer Rom. 2. v. 24. Quare ne nomē Dei propter nos blasphemetur, studeamus pié vivere.

Ex v 8. Quum lex de diligēdo proximo sit lex regia, id est eximia & laté patens omniaq; alia de officiis proximo præstandis præcepta comprehendens: inprimis nobis commendata esse debet.

Ex v. 9. 10. & 11. Vera pietas, est propositum & studium viuendi secundum omnes Dei leges, seu secundum omnia Legis divinæ præcepta. nam qui sibi indulget uel in uno præcepto transgrediendo, is Deum legislatorem contemnit, ac proinde vere pius non est, sed Legis violatæ reus.

Ex v. 12. & 13. Hic recurrit eadem doctrina, quam proposuimus capite superiore v. 25. Illic vide.

Ex v. 14. & reliquis usq; ad finem capitis. Ut sis verus Christianus, id est, per fidem in Christum veré coram Deo justus Deoque placens, non est satis te fidem jactare, aut fide illa generali, quam etiam dæmonia habent, præditum esse: sed oportet te bonis operibus demonstrare, quód verâ illâ fide sis præditus. Etenim vera fides bona opera necessarió ex se parit, tanquam bona arbor bonos fructus. quoniam qui vera fide præditus est, agnoscit se vita æterna indignum, imó mortem æternam commeritum, ex mera Dei gratia atque misericordia per Christum á morte ereptum & in vitam translatum esse: quod maximum Dei beneficium qui veré agnoscit, fieri nequit quin toto animi affectu gratum sese Deo exhibere eique placere studeat: hoc autem fit per studium bonorum operum á Deo mandatorum.

Ex v. 19. Quum ad justitiam coram Deo & salutem æternam consequendam non sit satis, credere ea, quæ verbum Dei de Deo tradit; verbi gratia, Deum esse unum, esse conditorem & gubernatorem cœli & terræ & omnium rerum illis comprehensarum, esse judicem universorum, quin etiam esse redemtorem & sanctificatorem Ecclesiæ: quippe quum dæmonia quoque hæc omnia credant, & tamen Deum judicem horrescāt: quæritur, quidnam igitur ampliús credere oporteat? Respondeo, Oportet te præter illa omnia credere, Deum donasse Christum tibi non minus ac aliis salvandis, & Christum dilexisse te, seq; ipsum tradidisse pro te in mortem, tuaque peccata sua morte expiasse, fauorem Dei patris vitamque æternam tibi prometitum esse. Hæc demum est fides illa justifica & salvifica, quam Scriptura, & maximé Paulus, celebrat. Id liquet ex his, & aliis similibus dictis,

ctis, Rom.4.v.23.24.& 25. Non scriptum est autem propter eum solum, quód hoc imputatum fuerit ei: sed etiam propter nos, quibus futurum est ut imputetur, iis nimirum, qui credunt in eum qui excitavit Jesum Dominũ nostrum á mortuis, traditum propter offensas *nostras*, & excitatum propter justificationem *nostri*. Et cap.5.v.5. Charitas Dei (id est, sensus charitatis, qua Deus nos propter Christum complectitur) effusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Et v.8. Commendat autem suam charitatem erga *nos* Deus, quód quum adhuc essemus peccatores, Christus pro *nobis* mortuus sit. Item cap.8.ver.16. Ipse Spiritus testatur unà cum spiritu nostro, nos esse filios Dei. Et v.31. ac deinceps usque ad finem capitis. Quid igitur dicemus ad hæc? Si Deus pro *nobis*: quis contra nos? Qui sané proprio filio non pepercit, sed pro *nobis* omnibus tradidit eum, &c. Sic Gal.2.v.20. Paulus fidem suam declarat his verbis: Vitam quam nunc vivo in carne, vivo per fidem filii Dei qui dilexit *me*, & tradidit semetipsum pro me.

ANALYSIS. CAP. III.

ARGUMENTUM.

Hoc capite continentur tres admonitionum loci, videlicet septimus, octavus & nonus. Quorum primus est de cavenda arrogantia in corripiendis fratribus, v.1. & primo membro secundi. Secundus, de lingua frenanda, ver.2. ibi *Si quis in sermone*: usque ad ver.13. Tertius de mansuetudine præstanda & cavenda invidia ac rixis, á vers.13. usque ad finem capitis.

DE PRIMA PARTE CAPITIS.

Ne estote multi doctores, fratres mei, scientes fore ut gravius judicium auferamus.

2 *In multis enim offendimus omnes.*

Reprehendit eos, qui quum ad docendum vocati non sint, tamé munus illud privato ausu affectant, ac proinde ex ambitione jus rigidæ censuræ sibi in proximos arrogant & usurpant. Hos igitur ab ista arrogantia & isto rigore in fratrum vitiis arguendis ac damnandis dehortatur argumento ab effectu pernicioso: quia sic futurum sit, ut isti censores gravius judicium á Deo auferant. quod argumentum confirmat á pari, quód nimirum ipsi non minùs labatur in multis, quám illi quos tam rigidé arguunt ac damnant. hoc significat per gnomam, id est, sententiam generalem de hominis natura atque conditione, inquiens, *In multis enim labimur omnes*. Quód autem dicit, istos censores gravius judicium ablaturos: significat, eos gravius peccare: quippe qui non peccent ex ignorantia, ut illi quos damnant: sed contra conscientiam, ut qui se profiteantur aliorum doctores. Similis est illa reprehensio, qua Paulus reprehendit hypocritas Judæos, Rom.2.v.21. ubi ait, *Qui igitur doces alium, te ipsum non doces? qui prædicas non furandum, furaris? &c.*

DE

DE SECUNDA PARTE CAPITIS.

2 *Si quis in sermone non offendit, hic perfectus* est *vir, ut qui possit fræno moderari totum etiam corpus.*
3 *Ecce, equis fræna in ora immittimus, ut obediant nobis, & totum corpus eorum circumagimus:*
4 *Ecce, naves quoque, quum tantæ sint, & á ventis sævis agitentur, circumaguntur á minimo gubernaculo quocunque impulsus gubernatoris voluerit.*
5 *Ita & lingua pusillum membrum est, & sese effert magnifice. Ecce, exiguus ignis quantam materiam incendit?*
6 *Etiam lingua ignis* est, & *mundus iniquitatis: ita* inquam *lingua constituta est inter membra nostra, maculans totum corpus, inflammans rotam nativitatis nostræ, & inflammata á gehenna.*
7 *Omnis enim natura & ferarum & volucrum, serpentiúmque & marinarum domatur & domita est á natura humana.*
8 *Linguam autem nullus hominum domare potest. malum* est *quod coërcere non possis: plena* est *veneno mortifero.*
9 *Per ipsam benedicimus Deo & Patri, & per ipsam maledicimus hominibus, qui ad similitudinem Dei conditi sunt.*
10 *Ex eodem ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet fratres mei, hæc ita fieri.*
11 *Num fons ex eodem foramine fundit dulcem & amaram* aquam?
12 *Nunquid potest, fratres mei, ficus oleas edere, aut vitis ficus? ita nullus fons salsam & dulcem aquam* potest *edere.*

Occasione illius verbi, *Labimur*, quo in sententia proximè præcedente usus est, transit nunc ad admonitionem de lapsu linguæ cavendo. Primúm autem moderationem linguæ ac omnino rectum linguæ usum commendat, vers. 2. 3. 4. & principio quinti; deinde linguæ intemperantiam ac omnino abusum vituperat, versibus reliquis. Rectum linguæ usum commendat primúm á causa efficiente, deinde ex effectis. Causam efficientem recti usus linguæ statuit prudentiam, ubi dicit, *Si quis in sermone non labitur, hic perfectus est vir*, hoc est, Si quis lingua recté noverit uti, cognoscitur inde veré prudens esse seu vera ac perfecta sapientia præditus. Quód autem vocabulo *perfecti* prudentem hic intelligat, percipitur ex verbis sequentibus, ubi dicit, quód talis possit moderari totum corpus. hæc enim moderatio, propria prudentiæ atque temperantiæ actio est. Effecta recti usus linguæ notat uno verbo, ubi dicit in principio versus quinti, lingua μεγαλαυχεῖν, id est, magna jactare, seu de magnis se jactare. Quo significat, linguam si quis ea recté utatur, efficere res magnas, pertinentes nimirum ad gloriam Dei & hominũ salutem: adeó ut de illis per se effectis jure possit gloriari seseque jactare. Est igitur in verbo μεγαλαυχεῖν, geminus tropus, viz. metonymia effecti καταχρηστικὴ & metaphora ὑπερβολικὴ. Esse autem hoc verbum sic exponendum, de effectis scilicet bonis: percipitur ex utraque similitudine, qua Apostolus sententiam propositam illustrat: etenim utraq; illa effectum quoddam bonum commemorat: prior quidem obedientiam equi ad sessoris usum, posterior veró gubernationem navis ad usum vectorum. Igitur sententiam illam de magnis atque utilibus linguæ effectis illustrat duabus similitudinibus: quarum

priore linguam comparat fræno, verſ. 3. poſteriore veró gubernaculo, ſeu clavo, v. 4. Similitudo autem hic ſpectatur partim in agentium puſillitate, partim in effectorum magnitudine, atque etiam in magnitudine objectorum. Agentia puſilla ſunt, frænum, gubernaculum, lingua: objecta magna, equus reſpectu fræni, navis reſpectu gubernaculi, Deus & homo reſpectu linguæ. Magna item effecta ſunt: obedientia equi per frænum, gubernatio navis per clavum, gloria Dei & ſalus hominum per linguam. Atque ſic rectum linguæ uſum commendavit: jam pravum illius uſum vituperat primúm in genere, v. 5. 6. 7. & 8. deinde vituperat in ſpecie maledicentiam, verſibus reliquis. Generalis vituperatio ſumitur partim ex effectis, partim ex cauſa efficiente, partim ex quodam adjuncto. Effecta mala malæ linguæ ſignificantur duobus ſimilibus: primúm enim pravitas linguæ cõparatur igni conſumenti res utiles, v. 5. & 6. deinde veneno lethali, ver. 8. Et amplificantur hæc effecta ab adjuncto numero: ubi dicit, *Quantam materiam incendit?* item, ubi dicit linguam pravam eſſe *mundum iniquitatis*, item, *inflammare rotam nativitatis noſtræ*, hoc eſt, totius vitæ curriculum. Cauſa efficiens pravitatis linguæ ſtatuitur diabolus: ubi dicit, linguam *inflammari á gehenna* i. á diabolo cui ſedes deſtinata eſt gehenna. Porro adjunctum pravæ linguæ ſtatuit ἀδυναμίαν naturalem emendationis: quód ſcilicet lingua non poſſit domari aut coërceri. Quam ſententiã amplificat diſſimilitudine: cujus protaſis continetur v. 7. apodoſis initio verſus octavi. Atq; in hac diſſimilitudine latet amplificatio á collatione imparium: quatenus ſignificat, linguam feris beſtiis efferatiorem eſſe: quippe quũ hæ poſſint domari atque cicurari, illa non item. Quod tamen utrumque intelligendum eſt per ſynecdochen de maxima ſolúm parte. nam & feræ quædam reperiuntur incicurabiles, & linguæ quædam cicurantur, inprimis eorum, qui Spiritu Dei regenerati ſunt. Hactenus fuit vituperatio pravi uſus linguæ generalis: ſequitur v. 9. & deinceps ſpecialis vituperatio maledicentiæ, ac nominatim in iis, qui haberi volunt religioſi, ut qui in cœtibus fidelium lingua ſua Deo benedicant hymnos canendo aut preces recitando. Horum maledicentiam, qua lædunt homines, reprehendit primúm á pari, deinde á contrariis. A pari ſic: Si per linguam Deo benedicis, debes quoque per eandem benedicere hominibus. At illud facis. Quare hoc quoque facere debes: ac proinde vitare debes contrarium, ne ſcilicet proximo maledicas. Connexum probatur á pari: quia homines ad ſimilitudinem Dei conditi ſunt. Simul autem ſignificat, maledicentiam, qua homo læditur, in Deum ipſum redundare, tanquam illius opificem: quæ iam manifeſta eſt impietas. A contrariis veró ſic.

Quod repugnat naturæ, id non oportet fieri

At naturæ repugnat ut contraria effecta (cuiuſmodi ſunt benedictio & maledictio) oriantur ex eadem cauſa procreante, ut ex eodem ore.

Ergo hoc non oportet fieri. Et per conſequens, quum extra controverſiam ſit, quód ex ore prodire debeat benedictio, non ergo debet ex eo audiri maledictio.

Propoſitio, ut nota omittitur. Aſſumtio ſignificatur tribus exemplis: fontis, ficus & vitis. Fons non producit ſimul aquam dulcem & amaram: nec ficus ſimul fert ficus & oleas: nec vitis ſimul gignit uvas & ficus. In primo exemplo oppoſitio eſt adverſorum: in ſecundo diſparatorum, ſed adverſis qualitatibus præditorum: etenim ficus quidem dulces ſunt, oleæ

veró

veró subamaræ. In tertio exemplo oppositio est disparatorum, quæ tamen qualitates similes habent: nam & uvæ & ficus dulces sunt. Conclusio præcedit v.10 Assumtio sequitur v.11. & 12.

DE TERTIA PARTE CAPITIS.

13 *Quis sapiens & scientia præditus est inter vos? demonstret ex bona conversatione opera sua, cum mansuetudine sapientiæ.*

14 *Quód si invidiam amaram habetis, & irritationem in corde vestro; ne gloriamini, & ne mendaces estote adversus veritatem.*

15 *Non est enim ista sapientia é supernis descendens; sed terrena, animalis, dæmoniaca.*

16 *Ubi enim invidia est & rixæ, ibi tumultuatio & omne opus pravum.*

17 *Quæ autem é supernis est sapientia, primúm quidem pura est, deinde pacifica, moderata, obsequens, plena misericordiæ & fructuum bonorum, absque disceptatione, sine simulatione.*

18 *Fructus autem justitiæ situs in pace, iis qui dant operam paci.*

Commendat mansuetudinem & studium pacis: & contrá reprehendit invidiam, iracundiam & libidinem rixandi. Mansuetudinem & studium pacis commendat primúm á causa efficiente, significans virtutes illas oriri ex vera atque cœlesti sapientia, v.13. & 17. Deinde ab effecto, videlicet pace, id est, vera felicitate, quam vocat *fructum justitiæ*: quia ex justitia veluti nascitur, & illi tanquam præmium rependitur. v. ult. Similiter á causa efficiente reprehendit invidiam, iracundiam & libidinem rixandi: significans, ista vitia nasci ex hypocrisi, ubi ait, *Ne mendaces estote adversus veritatem: non est enim ista sapientia superné descendens*, v.14. & 15. Imó autorem illorum vitiorum significat esse diabolum, ubi sapientiam hanc dicit esse *dæmoniacam*. Deinde reprehendit quoque hæc vitia ab effectis: quæ sunt *tumultuatio & omne opus pravum*, v.16.

SCHOLIA IN CAP. III.

V.1. Ne estote multi doctores. μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε. Id est, Ne usurpate vobis magisterium & authoritatem in aliis judicandis & reprehendendis. Similis est sententia illa Christi, *Nolite judicare, ne judicemini*: Matt.7.v.1. *Fore ut gravius judicium auferamus*, ὅτι μεῖζον κρίμα λη(μ)ψόμεθα. Si scilicet alios peccantes nimis regidé damnaverimus: ex collatione sententiæ præcedentis. *Judicium.* κρίμα. Id est, pœnam. Metonymia efficientis. Sic 1.Cor.11.v.31.& 32. *Si nos ipsi dijudicaremus, non judicaremur: sed quum judicamur, á Domino castigamur.* Id est, non puniremur: Item, quum punimur.

V.2. In multis. πολλά. Sub. audiendum κατὰ. *Offendimus.* πταίομεν. Vel Impingimus. Vide supra ad vers. 10. cap.2. Paulus hujusmodi πταῖσμα nominat παράπτωμα in simili hortatione, Gal.6.v.1. *Perfectus.* τέλειος. Vera virtute præditus.

V.3. Equis frena &c. τῶν ἵππων τοὺς χαλινοὺς &c. In Græco verba trájecta sunt. Ordo enim naturalis hic est: βάλλομεν τοὺς χαλινοὺς εἰς τὰ στόματα τῶν ἵππων, immittimus frena in ora equorum. *Immittimus & circumagimus.* βάλλομεν καὶ μετάγομεν. Id est, immittentes circumagimus: vel, immittimus & ita circumagimus.

V.4. A ventis sævis. ὑπὸ σκληρῶν ἀνέμων. Propriè duris. Metaph.

V.5. Ita &c. οὕτω καὶ. Apodosis similitudinis per ἐπιφώνησιν annexa: ut suprà 1.11. & 2.17. *Et sese effert magnificè.* καὶ μεγαλαυχεῖ. Vel, Et de magnis se jactat, hoc est, res magnas efficit. Vide pleniorem hujus verbi expositionem in Analysi. Porró in verbo μεγαλαυχεῖν est metaphora ab equo, qui effert τὸν αὐχένα, id est, cervicem. *Materiam* ὕλην. Materiam hic intellige ligna, ex quibus ignis accenditur: quæ vocabuli Græci significatio antiquissima est, ac proinde propria videtur. Esse autem antiquissimam, Henricus Stephanus in suo Thesauro multis exemplis ex Homero prolatis ostendit. Quin & Latini vocabulo materiæ ad significandum ligna crebró utuntur. Sunt autem hoc loco versus non satis commodé distincti. nam sententia ista, ἰδού, ὀλίγον πῦρ &c. pertinet ad versum sequentem: quippe ubi continetur ejus apodosis.

V.6. Lingua etiam. καὶ ἡ γλῶσσα. Pro, οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα, ita & lingua. Continetur enim hic apodosis similitudinis, cujus protasis proximé præcessit. *Ignis est* πῦρ. Scilicet ἐστί, id est, quasi ignis, seu similis igni. Enuntiatum metaphoricum, id est in cujus prædicato metaphora est. Et *mundus iniquitatis*, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας. Id est, res plenissima iniquitatis: mundus enim plurimis rebus repletus est. Sic dicitur, Ἰλιὰς κακῶν & mare malorum. Metaphora. *Rotam nativitatis nostræ.* τὸν τροχὸν τῆς γενέσεως. In Græco addendum ἡμῶν, ex veteri interprete. Sic autem appellat totius vitæ nostræ curriculum inde á nativitate usque. Rota pro curriculo dicitur per metonymiam efficientis: (nisi potius legendum τρόχον, id est, cursum) & curriculum pro actionibus per quas vita nostra quasi decurrit, per metaphoram. Nativitas autem pro tota vita, per synecdochen membri: cujus respectu sententiæ huic inest ὑπερβολὴ. neque enim statim á nativitate linguâ abutimur: sed annis demum, qui vocantur discretionis. *A gehenna.* ὑπὸ τῆς γεέννης. Id est, á diabolo. Metonymia subjecti. Sicut contrà *cœlum* ponitur ad significandum Deum. ut, *Peccavi in cœlum*, Lucæ 15. Cæterum γέεννα dicitur corrupté ex Hebræo גיהנם gehinnóm, id est, vallis Hinnomi. Sic autem tempore Christi & Apostolorum appellatus fuit locus damnatorum, qui vulgo dicitur infernus, á profanis orcus: propterea quód illic damnati excruciabantur igne, sicut olim in valle Hinnomi excruciati fuerunt igne pueri, quos idolo Moloch offerentes, per ignem traducebant. Vide Matth.5.vers.22.29.30. & cap.10.vers.28. & cap.18.vers.9. & cap.23.vers.15.& 33.Jos.15.vers.8. 2.Reg.23.vers. 10. Jerem.7.vers.31.

V.7. Domita est a natura humana. δεδάμασται τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ. Id est, ὑπὸ τῆς φύσεως ἀνθρωπίνης. Hellenismus.

V.9. Per ipsam. ἐν αὐτῇ. Pro αὐτῇ vel δι' αὐτῆς. Hebraismus. *Benedicimus Deo* εὐλογοῦμεν τὸν Θεὸν. Ad verb. Benedicimus Deum. Phrasis Hebræa, id est, Laudamus Deum. *Deum & patrem.* Θεὸν καὶ πατέρα. Id est, Deum, qui est pater noster. Conjunctio *Et* posita ἐπεξηγητικῶς. *Maledicimus hominibus.* καταρώμεθα τοὺς ἀνθρώπους. Ad verb. Maledicimus homines, id est, exsecramur.

V.11. Dulcem & amaram aquam. τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρὸν. Supple ὕδωρ.

V.13. Quis sapiens &c. τίς σοφὸς, &c. Interrogatio docturientis. quasi dicat: Est ne inter vos qui cupiat haberi sapiens? Ego docebo eum, quid ipsi sit agendum, ut se sapientem esse demonstret, ac proinde pro sapiente meritó habeatur. Talis interrogatio fuit suprà cap.2.vers.20. Atque adeó

interrogatio hujusmodi & subjectio vim habent enuntiati conneχivi: quasi dicatur, Si quis sapiens & scientiâ præditus est inter vos, is demonstret &c. Similia exempla vide Johan. 14. v. 1. *Creditis in Deum? etiam in me credite*. 1 Cor. 7. ℣. 18. *Circumcisus aliquis vocatus est? ne attrahat præputium. In præputio aliquis vocatus est? ne circumcidatur*. Et ℣. 21. *Servus vocatus es? ne sit tibi curæ*. Et ℣. 27. *Alligatus es uxori? ne quære dissolutionem. Solutus es ab uxore? ne quære uxorem*. Sic 2. Cor. 11. v. 22. *Hebræi sunt? & ego &c.*

℣. 14. *Ne gloriamini*. μὴ κατακαυχᾶσθε. Per Zeugma cohæret cum eo quod sequitur, *Adversus veritatem*. Hoc in Græco percipitur ex propositione κατὰ. Intelligit autem gloriationem qua quis gloriatur, se esse sapientem & scientiâ Dei præditum.

℣. 15. *E supernis*. ἄνωθεν Id est, é cœlo ut suprá cap. 1. v. 17. Et hoc ipsum percipitur ex eo quod subjicitur per antithesin, ἀλλ' ἐπίγειος. *Animalis*. ψυχικὴ. Id est, concepta vi animæ, qualis illa est á natura, nondum regenerata per Spiritum sanctum. Eodem sensu Paulus ψυχικὸν ἄνθρωπον appellat 1. Cor. 2. v. 14. cui ibidem opponit τὸν πνευματικόν. *Dæmoniaca*. δαιμονιώδης. Id est, á dæmoniis seu malis spiritibus inspirata.

℣. 17. *Pura*. ἁγνή. Casta. *Moderata*. ἐπιεικής. Cedens de suo jure, pacis causâ Sic Philip. 4. v. 5. τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν &c. *Obsequens*. εὐπειθής. Quæ facilé paret recta monenti. *Fructuum bonorum*. καρπῶν ἀγαθῶν. Id est, operum bonorum: quæ sunt quasi fructus veræ sapientiæ. *Absque disceptatione*. ἀδιάκριτος. Talis quæ non discernit inter proximos ex prosopolepsia. Confer suprá cap. 2. vers. 4.

℣. 18. *Fructus autem justitiæ* situs *in pace*. καρπὸς δὲ τῆς δικαιοσύνης ἐν εἰρήνῃ. Subaudio articulum, ὁ ante ἐν εἰρήνῃ, quasi scriptum sit, ὁ ἐν εἰρήνῃ. scil. κείμενος. Ut sensus sit: Pax (hoc est, vera felicitas) quæ quasi fructus é justitia nascitur, seritur iis qui operam dant paci. Ubi simul notanda est suavis ἀνταπόδοσις in nomine *pacis* diversa significatione repetito. *Iis qui operam dant paci*. τοῖς ποιοῦσι εἰρήνην. Ad verb. Qui faciunt (hoc est, exercent) pacem Hebraism. qualis in illo, Facere judicium & justitiam. Item, Operarii iniquitatis.

OBSERVATIONES EX CAP. III.

Ex vers. 1. & 2. Cavenda est arrogantia & rigor in fratrum vitiis arguendis ac damnandis: singulis autem rigidé in sua ipsorum vitia inquirendum: proximus veró, si res postulet, corrigendus est fraterné. Etenim qui in propriis vitiis cœci, in vitiis proximi cernendis acuti & reprehendendis rigidi fuerint, eó gravius judicium á Deo auferent. Huc pertinet illud Christi, Nolite judicare ut ne judicemini, Matt. 7. v. 1. quam doctrinam ibidem illustrat similitudine trabis & festucæ in oculo. Eandem doctrinam tradit Paulus Rom. 2. v. 1. 2. 3. item v. 17. & deinceps.

Ex v. 2. & deinceps usque ad 13. Quum magna sit linguæ vis in utramque partem: id est, sive ea utamur recté sive abutamur: eó majore sollicitudine opera nobis danda est, ut ea utamur recté, abusum veró illius caveamus. Quumque ad linguæ abusum á natura proclives simus, atque adeo quum á natura impossibile nobis sit recté lingua uti: orandus nobis est Deus, ut per Spiritum sanctum & mentes & linguas nostras gubernet: ut & abusum cavere, & rectum usum consequi possimus. Consistit autem rectus linguæ usus in prædicandis virtutibus ac beneficiis Dei, in proximo

erudiendo de Deo & aliis rebus utilibus, item in suadendo illi salutaria, in corrigendo delinquente, &c. Abusus veró est, si quis Deum blasphemet, aut proximo convicietur, aut falsa doceat, aut noxia suadeat, &c.

Ex v.13.& sequentibus. Vera ac cœlestis sapientia conjuncta est cum vitæ honestate, castitate, mansuetudine, studio pacis, misericordia atque beneficentia erga afflictos, candore ac simplicitate. Quare ubi hæ virtutes non sunt, ibi nec vera sapientia est.

Ex v.14.15.& 16. Ab invidia & irritatione deterrere nos debet, quód isti affectus oriuntur á corrupta nostra natura, quódque inflammantur á diabolo: tum veró etiam quód ex se pariunt tumultuationem & omne opus pravum.

Ex v.18. Ad studium justitiæ & pacis excitare nos debet fructus pulcherrimus atque suavissimus, videlicet pax illa seu felicitas cœlestis. Confer. Rom.2.v.7.

ANALYSIS. CAP. IIII.

ARGUMENTUM.

Hoc capite continentur tres admonitionum loci: decimus, undecimus & duodecimus. Quorum primus est de cavenda avaritia, intemperantia, & superbia, usque ad v.11. secundus de cavendis obtrectationibus, v.11 & 12. tertius de cavenda inani confidentia in negotiis instituendis, á v.13. usque ad finem capitis.

DE PRIMA PARTE CAPITIS.

1 *Unde bella & pugna inter vos? nonne hinc,* nimirum *ex voluptatibus vestris, quæ militant in membris vestris?*

2 *Concupiscitis, & non habetis: invidetis, & ambitis, nec potestis assequi: pugnatis & bellatis, nec tamen obtinetis; propterea quód nō petitis.*

3 *Petitis, & non accipitis, eó quód malé petatis:* nempe, *ut in voluptates vestras insumatis.*

4 *Adulteri & adulteræ, nescitis, amicitiā mundi inimicitiā esse adversus Deum? Quicunque ergo voluerit amicus esse mundi, inimicus Dei constituitur.*

5 *An putatis, Scripturam inaniter dicere, Ad invidiam fertur Spiritus qui habitat in nobis?*

6 *Sed majorem dat gratiam: quia dicit, Deus superbis resistit, demissis autem dat gratiam.*

7 *Subjicite igitur vos Deo: resistite diabolo & fugiet á vobis.*

8 *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis: emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo.*

9 *Affligimini & lugete, & flete. risus vester in luctum convertatur, & gaudium in mœrorem.*

10 *Demittite vos in conspectu Domini, & extollet vos.*

A reprehensione rixarum transit ad reprehensionem avaritiæ, intemperantiæ & superbiæ, tanquam causarum ex quibus rixæ solent oriri. quod

ipsum affirmat v. 1. ubi per voluptates intelligit illa ipsa vitia, ut quorum scopus sit perfruitio voluptatum. Unde Syrus vertit *concupiscentias*. Reprehensio igitur generalis continetur v. 1. cujus summa est, Non esse indulgendum illis vitiis ac pravis cupiditatibus, unde contentiones & rixæ nascuntur. Deinde v. 2. subjicitur reprehensio specialis prima, quæ est avaritiæ: ubi ait, *Concupiscitis, invidetis & studiose affectatis, pugnatis & bellatis*. Ab hoc vitio deterret per argumentum á molesto eventu, videlicet frustratione: quód nimirum Deus avaritiam ipsorum frustretur. hunc eventum significat his verbis: *Non habetis, non potestis assequi, non obtinetis*. Simul. a. per occasionem reprehendit omissionem precum, quibus tanquam causa instrumētali omnis generis bona á Deo possint impetrari: ubi ait, *Non obtinetis, propterea quód non petitis*. Versu 3. reprehensionem proximam per prolepsin corrigit, & ea occasione aliud vitiū reprehendit, videlicet vitiosum precādi modum propter malum finem. quasi dicat: Sed esto, sint aliqui inter vos, qui hujus vitæ bona á Deo petunt: at ne illi quidem ea impetrant, eó quód malé petunt, id est, propter malum finem, nempe ut ea insumant in suas voluptates. Atque sic simul reprehendit intemperantiam: quæ jam altera est ex tribus propositis reprehensio specialis, quam v. 4. prosequitur: ubi sub exemplo adulterii ab intemperantia ac fœda libidine deterret per argumentum ab effectū noxio: quód videlicet qui per intemperantiam amicitiam colunt cum mundo, id est, hominibus non tentatis, hoc ipso inimici Dei constituuntur: id quod perniciosum est. Deus enim inimicos suos pro sua potentia & justitia gravissimé ulciscetur. V. 5. sequitur reprehensio specialis tertia quæ est superbiæ: quam hic significat vocabulo invidiæ, eó quód superbi aliis invident eminentiam, cum ipsi soli eminere velint. Ab hac deterret expositione causæ corrumpentis, quæ est Spi. San. habitans in nobis: ut qui non sit author invidiæ & superbiæ, sed potiùs modestiæ. Ubi observandū, sententiam illā, *Ad invidiam concupiscit Spiritus qui habitat in nobis*, legendam esse cum interrogatione, quæ vim habet negandi. Et videtur citari hæc sententia ex responso Mosis ad Josuam. Num. 11. v. 29. *An invides mea causa? ó si daretur, totum populum prophetas Jehovæ esse, &c.* sicut doctiss. Fr. Junius observavit. Deinde v. 6. á superbia deterret. & cōtrá ad modestiā hortatur ab effectis: quód nimirum superbis Deus resistat, modestis autem det gratiam. Versu 7. & deinceps ex argumentis expositis, hortationes ipsas colligit ac deducit, rursúmque argumenta ab effectis infert. Ac primùm quidem hortatur ad modestiam, inquiens: *Subjicite igitur vos Deo*. deinde ad preces, addens argumenta ab effectu, ubi ait: *Resistite diabolo, & fugiet á vobis: appropinquate Deo, & appropinquabit vobis*. tertió ad justitiam & sinceritatem, ubi ait, *Emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo*, &c. quartó ad luctum propter peccata ex intemperantia admissa, ubi ait, *Affligimini & lugete &c.* quintó rursus ad modestiam, addito argumento ab effectu, nempe glorioso ac læto eventu, ubi ait: *Summittite vos in conspectu Domini & extollet vos.*

DE SECUNDA PARTE.

11 *Ne aliis alii detrahite, fratres: qui detrahit fratri, quique damnat fratrem suum, detrahit Legi, & judicat Legem, quód si judicas Legem, non es observator Legis, sed judex.*
12 *Unus est Legislator, qui potest servare & perdere: tu quis es qui judicas alium?*

Obtrectandi libidinem reprehendit & ab obtrectationibus deterret duobus argumentis, quorum utrumque sumtum est ab effectu indecoro ac periculoso. Primum effectum est, quód qui obtrectando damnat fratrem, nimirum ex privato arbitrio & pravo animi affectu illum certó impium ac proinde exitio dignum pronuntiando: is hoc ipso damnat Legem Dei: quippe quæ obtrectationes istiusmodi vetuit, quas obtrectator ille sibi tanquam licitas indulget & usurpat: quum tamen officii nostri sit, non judicare Legem: sed per omnia observare: vers. 11. Alterum effectum est, quòd obtrectator ille invadit sibique usurpat jus Dei proprium. Etenim judicare, & judicando damnare vel absolvere, perdere vel servare, Dei proprium est: ut qui solus est Legislator, ac proinde solus potestatem habet secundum Legem judicandi.

DE TERTIA PARTE CAPITIS.

13 *Age nunc qui dicitis, Hodie vel cras proficiscemur in illam urbem, & agemus ibi annum unum, & mercabimur, & lucrabimur.*

14 *Qui ignoratis quid* futurum sit *postero die. quæ est enim vita vestra? vapor enim est, qui ad exiguum* tempus *appares, & deinde evanescit.*

15 *Pro eo quod dicere debuistis, Si dominus voluerit, & vivamus, faciemus hoc aut illud.*

16 *Nunc autem gloriamini de arrogantia vestra. omnis ejusmodi gloriatio mala est.*

17 *Igitur qui noverit rectè facere, nec facit, hic peccato tenetur.*

Confidentiam illam inanem, qua homines sibi certó pollicentur successum negotiorum, quæ suscipiunt atque instituunt, reprehendit duobus argumentis, quorum utrumq; sumtum est ab adjuncto quodam: prius quidem ab adjuncta rerum futurarum incertitudine, ut quæ homini per naturam certó innotescere non possint: posterius veró ab adjuncta vitæ humanæ fragilitate, qua fit ut nemo sibi possit certó crastinum polliceri. Primó autem confidentiam istorum exponit per prosopopœiam, v. 13. deinde argumenta reprehensionis subjungit v. 14. quorum prius amplificat á comparatis: Non scitis quid vel postero die futurum sit: Ergó multó minús scitis, quid futurum sit per totum annum. Posterius veró illustrat similitudine vaporis. Tertió hortatur eos (v. 15.) ad virtutem isti vitio contrariam, videlicet ad fiduciam collocandam in providentia & paterna voluntate Dei: ut á qua & vita nostra & omnes nostræ actiones, actionúmque eventus dependent, ubi formulam pii sermonis præscribit, qua fiduciam illam suam testentur: non quód præcisé requirat, ut eam perpetuó verbis exprimant: veruntamen ut ad illam se assuefaciant. Præcipuum enim quod requirit, est illa fiducia: qua quis á voluntate Dei perpetuó dependet, illiusque providentiæ se suáque omnia committit. Quartó, confidentiam illam & ex ea natam arrogantem gloriationem expresse reprehendit versu 16. Quintó per prolepsin monet, non esse satis si quis nôrit, quid facto sit opus (hoc enim poterant nonnulli objicere, se scire, omnia esse committenda providentiæ Dei) sed quod quis rectum esse novit, factis præstandum esse. Secus judicium Dei ipsi ut peccatori incumbere.

SCHOLIA IN CAP. IIII.

V. 1 Unde. πόθεν. Scil. γίνονται, oriuntur, existunt. Communicatio rhetorica. *Pugnæ, μάχαι.* intelligit lites & contentiones: quippe quas opponit

studio

ſtudio pacis, ad quod hortatus fuit verſu ultimo capitis præcedentis: Vocat autem pugnas & bella, amplificandi causâ. *Ex voluptatibus veſtris.* ἐκ τῶν ἡδονῶν ὑμῶν. Id eſt, ex concupiſcentiis veſtris: ſicut reddidit interpres Syrus. Metonymia finis. etenim concupiſcentiarum finis ſeu ſcopus eſt, voluptatibus frui. Et hanc expoſitionem confirmant verba quæ ſequuntur, nempe: *Quæ militant in membris veſtris.* Ad quem modum & Paulus de peccato inhabitante loquitur Rom. 7. ver. 23. ubi ait, Video aliam legem in membris meis rebellantem, ἀντιστρατευόμενον, legi mentis meæ, &c.

V. 2. Et non habetis, καὶ οὐκ ἔχετε. Id eſt, Sed non habetis, ἀλλ' οὐκ ἔχετε vel, οὐκ ἔχετε δὲ: ſicut mox loquitur in fine verſus. Sic in membro proximè ſequente, καὶ οὐ δύνασθε, Sed non poteſtis. *Invidetis* φονεύετε. Haud dubié legendum φθονεῖτε. Id enim planè poſtulat tum verbum ſynonymum ζηλοῦτε: tum ſententia ἀντίθετος illa, *Sed non poteſtis aſſequi.* nempe illa bona, quæ proximo invidetis. Quomodo autem mendum iſtud irrepſerit, monet D. Beza: videlicet, quód pro φθονεῖτε primó ſcriptum fuit φονεῖτε: deinde ex hoc factū φονεύετε. *Pugnatis & bellatis.* μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε. Id eſt, acriter & hoſtiliter litigatis cum proximis de bonis illorum obtinendis. Sunt metaphoræ hyperbolicę, ut in principio capitis. *Propterea quód non petitis.* διὰ τὸ μὴ αἰτεῖσθαι ὑμᾶς. Scilicet á Deo.

V. 3. Petitis. αἰτεῖτε. At hoc ipſum modó negavit? Sed accipienda ſunt iſta diſtributivé, ac proinde ſermo eſt περὶ ἄλλων καὶ ἄλλων. quaſi dicat: Alii victûm planè non petunt: alii petunt quidem, ſed malé. Nempe *ut.* ἵνα. Appoſitio & ἐπεξήγησις adverbii κακῶς. *In voluptates.* ἐν ταῖς ἡδοναῖς. Pro, εἰς τὰς ἡδονάς. Enallage Hebræa. Planum eſt enim notari hoc loco finem ſeu cauſam finalem.

V. 4. adulteri, &c. μοιχοί. Hæc dicuntur per vocativum caſum. *Amicitia mundi.* ἡ φιλία τοῦ κόσμου. Id eſt, quæ intercedit alicui cum mundo, hoc eſt, impiis. Sic mox, ἔχθρα τοῦ θεοῦ, inimicitia Dei: id eſt, adverſus Deum, εἰς θεόν: ut loquitur Paulus ad Roman. 8. v. 7. Sententia eſt: Qui amat mundum, is odit Deum. Similis eſt ſententia illa Johannis, *Si quis diligit mundum, non eſt dilectio patris in eo.* 1. Johan. 2. 15. *Quicunque ergo &c.* ὃς ἂν οὖν. Infert πόρισμα vi conjugatorum.

V. 5. Inaniter, κενῶς. Id eſt, fruſtra, ac non potius ad noſtram doctrinam. Nam quæcunque præſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam præſcripta ſunt, ut ait Paulus Rom. 15. *Ad invidiam fertur.* πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ. Subaudiendum ἢ vel μὴ, id eſt, an. ut integrum ſit, An ad invidiam fertur? quaſi dicat, Minimé. Sed quæritur, ubi Scriptura hoc dicat? Sunt qui putent, Jacobum reſpicere ad locum illum. Geneſ. 8. ubi dicitur, figmentum cordis hominis malum eſſe á pueritia ipſius. Sed ſic ſententia propoſita non eſſet legenda per interrogationem. Deinde per ſpiritum qui habitat ſeu ſedem poſuit in nobis, eſſet intelligendum cor ſeu animus hominis. At Scriptura (quod ſciam) non ſolet ita loqui de animo noſtro, ſed de Spiritu ſancto ita loquitur frequenter. Quare puto ſic potiús exponendum: Spiritus ſanctus qui habitat in nobis, non impellit quenquam ad invidiam, quare quum gloriemur, Spiritum ſanctum in nobis habitare: ne invideamus proximo. Sed nondum conſtat, ubi ſententia iſta ſcripta ſit, in vetere ſcilicet inſtrumento. Sané his ipſis verbis ſcripta non extat: ſed extat tamen ſententia, unde hæc per πόρισμα videtur deducta: videlicet Numer. 11. v. 29. ubi Moſes ait Joſuę, *An invides mea cauſa?* quaſi dicat: non debebas prophetantibus illis, Eldad & Medad, invidere; quippe quum idem Spiritus

ritus in nobis habitet, cujus afflatu illi prophetant. Hinc jam deducitur sententia generalis quam hoc loco proponit Jacobus. Atq; in hanc feré sententiam istum locū exponit doctissimus Fr. Junius. *Fertur*. ἐπιποθεῖ. Cō-cupiscit. i. facit ut quis concupiscat seu feratur. Metonymia effecti: qualis Rom. 8. v. 26. Spiritus interpellat suspiriis. Id est, excitat suspiria in nobis.

V. 6. Imò majorem dat gratiam. μείζονα δὲ δίδωσι χάριν. Ponitur δὲ in antithesi, pro ἀλλὰ. vel μενοῦν ἀλλὰ. Sententia est: Spiritus ille qui habitat in nobis, non solùm non impellit ad invidiam, quasi ea delectetur: sed potiús delectatur modestia, ac proinde modestis majorem dat gratiam, hoc est, majora dona ac beneficia: per metonymiam efficientis. *Quia dicit*, διὸ λέγει. Scil. ἡ γραφὴ. Scriptura. Ellipsis: qualis Ephes. 5. v. 14. *Deus superbis*, &c. ὁ Θεὸς ὑπερηφάνοις. Hic locus citatur ex Prover. 3. v. 34. idq; secundum versionem τῶν L X X. ut quæ tum in Ecclesia erat recepta. In Hebræo verba paulúm diversa habentur, sed eodem sensu: nempe, *Derisores Jehova deridet: humilibus autem* (sive mansuetis) *dat gratiam*. *Demissis* ταπεινοῖς. id est, ταπεινόφροσι. Neque enim vitæ conditio hic notatur, sed animi virtus: ut planum est ex antithesi.

V. 7. Subjicite igitur vos. ὑποτάγητε οὖν. Græcum verbum vocis passivæ est, sed habet hic significationem reciprocam, ut interdum Niphál Hebræorum. *Resistite diabolo*. ἀντίστητε τῷ διαβόλῳ. Scilicet fide: ut docet Petrus 1. Pet. 5. v. 9. *Et fugiet*. καὶ φεύξεται. Id est, Nam si restiteritis, fugiet.

V. 8. Et appropinquabit. καὶ ἐγγιεῖ. Id est, Nam si appropinquaveritis, appropinquabit: ut modò. *Emundate manus*. καθαρίσατε χεῖρας. Sic Esai. 1. v. 15. & 16. Manus vestræ sanguinibus plenæ sunt: lavate vos, purificate vos. *Purificate*, ἁγνίσατε. Q. d. Castificate.

V. 9. Affligimini. ταλαιπωρήσατε. Significat hic non extremum hominis statum, sed interdum animi affectum. Id est, Ita animis affecti estote, ac si affligeremini. Metonymia efficientis. *Mœror in* κατήφειαν. Propriè κατήφεια dicitur demissio vultus sive ex mœrore, sive ex pudore: á κατηφὴς, id est, mœstus vel pudibundus, qui sic dicitur quasi κάτω βάλλων τὰ φάη, qui demittit lumina seu oculos.

V. 10. Demittite vos. ταπεινώθητε. Ad verb. Humiliamini. Vox passiva habet hic significationem reciprocam, more Hebræorum.

V. 11. Ne alii aliis detrahite. μὴ καταλαλεῖτε ἀλλήλων. Ad verb. Ne alii adversus alios loquimini. Sic mox iterum bis. Sed Latini hic utuntur verbo Detrahendi vel obtrectandi. *Judicat*. κρίνων. Id est, damnat. ut Matt. 7. v. 1. *Judicat legem* κρίνει νόμον. Id est, damnat Legem, quippe quæ ejusmodi detractiones seu obtrectationes vetuit: ut Levit. 19. v. 16. *Ne ambulato* cum *detractione in populo tuo*.

V. 13. Agemus ibi annum unum. ποιήσομεν ἐκεῖ ἐνιαυτὸν ἕνα Simili syntaxi & significatione usurpatur verbum ποιεῖν in his locis: Act. 18. v. 23. καὶ ποιήσας χρόνον τινὰ, Et quum peregisset *illic* aliquantum temporis Et cap. 20. v. 3. ποιήσας τε μῆνας τρεῖς. *Et ibi* peractis mēsibus tribus. Et 2. Cor. 11. v. 25. νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα, noctem ac diem in profundo egi.

V. 14. Quid futurum *sit postero die*. τὸ τῆς αὔριον. Ellipsis gemina. Integrū esset, τὸ ἐκβὰν τῆς αὔριον ἡμέρας: eventum crastinæ (id est posteræ) diei. *Quæ*. ποία. Ad verb. Qualis q. d. quám incerta & fugax? *Vapor enim est* ἀτμὶς γάρ ἐστιν. Id est, quasi vapor. Enuntiatum metaphoricum. *Ad exiguum* tempus. πρὸς ὀλίγον. Supple χρόνον. *Faciemus*. καὶ ποιήσωμεν. Legendū ποιήσομεν, per futurum indicativi. Cæterúm conjunctio καὶ redundat more Hebræorū,

serviens

serviens tantùm annectendo consequenti enuntiati connexi.

℣.17 *Hic peccato tenetur.* ἁμαρτία αὐτῷ ἐστιν. In Græco abundat pronomen αὐτῷ ex idiotismo Hebræorum: quia præcessit εἰδότι.

OBSERVATIONES EX CAP. IIII.

Ex v.1.& 2. Avaritia fugienda est: quoniam ex ea nascuntur contentiones & rixæ. item quia Deus immodicas avarorum cupiditates frustratur, ut sese frustra macerent atque excrucient invidiâ, ita ut quicquid etiam ad divitias acquirendas per injuriam moliantur, nihil tamen assequantur nihilque obtineant. Hinc Christus sollicitudinem avarorum in divitiis comparandis comparat spinis: Matth.13.vers.22.quód nimium sollicitudo illa animum misere compungat. Item Paulus ait, quosdam dum appeterent pecuniam, doloribus multis sese transfixisse, 1.Timoth.6.versu 10. His addatur & tertium argumentum ex loco Pauli modó citato, quód videlicet avaritia homines in exitium & interitum demergat. Vide loco citato vers. 9.& 10.

Ex v.2.& 3. Qui bona ad hanc vitam sustentandam & commodé degendam necessaria desiderant, petant ea á Deo: sed caveant ne petant malé, id est in malum finem, nempe ut ea insumant in suas voluptates: sed petant recté & in finem bonum, videlicet ut habeant materiam prædicandi bonitatem Dei ac benefaciendi proximo egenti.

Ex v.4. Intemperantia fugienda est: quia qui per intemperantiam amicitiam colunt cum mundo, hoc ipso inimici Dei constituuntur.

Ex v.5. Cor hominis naturâ suâ fertur ad invidiam ac omnino ad omne vitium. Quare orandus est Deus, ut hanc naturalem cordis malitiam atque pravitatem per Spiritum sanctum emendet.

Ex v.6.7.& 10. Superbia fugienda est, & contrá modestiæ studendum: quia Deus superbis resistit, modestis autem dat gratiam. Hæc doctrina illustretur exemplis: cujusmodi sunt, Confusio linguarum, qua Deus impedivit superbum conatum ædificandi turrim Babylonicam, cujus fastigium ad cœlum usque pertingeret, Genes.11. Mirjam (aliàs Maria) soror Mosis percussa divinitus leprâ, eó quód superbé jactasset revelationes sibi factas, seséque Mosi æquiparasset, Num.12. Korach Levita: qui sacerdotii ambitu seditionem movens contra Mosen & Aharonem, divinitùs cum suis conjuratis & omnibus eorum facultatibus, partim igne partim hiatu terræ periit, Numer.16. Goliath Philistæus superbé probro afficiens acies Dei, & Davidem singulari certamine congredientem spernens, ac gloriosé ante victoriam triumphum canens, lapide fundæ á Davide percussus uno ictu prosternitur, & suo ipsius gladio caput amputatur, 1.Sam.17. Nabal stultus ille dives, famulos Davidis commeatum petentes superbé atque contumeliosé repellens, póst intellecta Davidis adversum se ira ac proposito ipsum interficiendi, adeó consternatus fuit, ut decimo póst die expirârit, 1.Regum 25.vers.25.& 26. David ex superbia populum numerari jubens, Dei iram in se & populum concitavit: ita ut peste (quam ex tribus plagis optione sibi data elegerat) intra triduum occubuerint de populo septuaginta millia virorum, 2.Samuel. 24. Item quum Rabsaces legatus regis Assyriorum Sennacheribi ad Ezechiam regem Juda, superbé contempsisset Jehovam Deum Israëlis, déque Judæis expugnandis gloriatus esset: angelus Jehovæ una nocte in castris Assyriorum percussit centum

centum octoginta quinque millia: qua strage edita Sennacherib domum rediit re infecta, & domi á propriis filiis gladio percussus est, 2.Reg.19. Ezechias (aliàs Hiskias) rex Juda quum á legatis Babylonii salutatus, superbé illis suos thesauros ostentasset, graviter per Esaiam objurgatus est, & opum direptio suorumque captivitas ei denuntiata, 2.Regum.20. Osias rex Juda superbé sacrum sacerdotium invadens, atque adeó templum ingressus ut adoleret super altare suffitus, lepra percussus est, & hominum consortio exclusus, 2. Chronic.26. Haman aulicus regis Assueri, quum regis jussu ab omnibus adoraretur præterquam á Mardochæo Judæo, cognato reginæ Estheræ, infensus in illum obtinuit á rege mandatum de toto Judæorum populo tollendo: sed tandem tum superbiæ tum crudelitatis suæ justas pœnas luit, quum regis jussu suspensus fuit é patibulo, quod Mardochæo paraverat, Esth.3. & 7. Nebucad-netzar (aliàs Nabuchodonosor) rex Babyloniæ, quum insolenter jactaret suam potentiam in ædificanda urbe illa magna Babylone: mox voce é cœlo admonitus est tum de regni amissione, tum de sui ab hominibus ad bestias depulsione & bestiali ingenio ac vivendi modo: id quod etiam eâdem hora in eo completum est. Dan.4. Item Belsatzar Nebucadnezaris filius & in regno successor, quum proceres magnificentissimo epulo excipiens, vasa domus Dei in ostentationem traduceret: Deus immissa manu in palatium, judicium illi impendens ante oculos omnium in pariete descripsit, quod fuit proxima nocte consecutum, quum á satrapis Cyri interfectus est, Daniel.5. Contrá exempla modestorum ad honores divinitus evectorum notentur ista. Joseph castus & pius ac proinde etiam modestus juvenis, evectus est mirabiliter ad gubernationem regni Ægypti, ita ut esset secundus á rege & pater patriæ salutaretur: Genes. 41. Saul filius Kis regnum á Samuele oblatum modesté recusans, in regem ab illo ungitur primó privatim, deinde publicé: quum jamjam ungendus latitaret ad impedimenta, 1.Sam. 9.& 10. David item vir veré modestus ad regnum evectus est: modestia autem ejus apparet ex verbis ad servos regis Saulis, nomine regis offerentes illi in matrimonium filiam regis: An leve (inquiebat) est in oculis vestris, affinitate jungi cum rege: quum ego sim vir pauper & vilis? 1.Sam 19.v.22. Item ex verbis quibus uxori Michal, increpanti eū quód publicé saltasset ante arcam fœderis, respondens inter alia dicebat: Quin abjiciam me adhuc amplius, & humilis ero in oculis meis: atque ita cum ancillis quas dixisti, gloriosus reddar, 2.Sam.6.vers.22. Item ex verbis quibus accepta per Nathanem promissione de filio Salomone simulque de Christo cujus Salomon erat typus, gratias Deo acturus sic incipiebat: Quis sum ego Domine Jehovi, & quæ est familia mea, quód deducis me eó usque, 2. Sam.7. vers. 18. Item Maria virgo mater Domini canens Deo hymnum inter alia dicit: Respexit humilitatem ancillæ suæ. item, Dissipavit superbos cogitatione cordis ipsorum: detraxit potentes é thronis, & extulit humiles: Luc.1.v.48.51.52.

Ex.v.7. Diabolus fugatur, non si te munias signo crucis, aut alia ejusmodi superstitiosa agas quæ in more sunt apud Papistas: sed si ei resistas. Resistitur autem ei fide & precibus ex fide profectis. Vide 1 Petr.5.ver.9. Ephes.6.v.10.& deinceps.Matth.4.exemplum Christi tentati á diabolo in deserto.

Ex. v. 8. Si cupis ut Deus tibi appropinquet sua gratia & ope: da operam ut & tu illi appropinques quotidianis precibus ex fide profectis: item

ut

ut attollas puras manus, & puro corde cum invoces, id est, cum vera resipiscentia. nam impœnitentes Deus non exaudit, Joh. 9. Vide item Esai. 1. ubi Deus repellit preces Judæorum, eó quód manus haberent plenas sanguine, id est, quód crudeliter per avaritiam opprimerent tenuiores.

Ex v. 9. Graviter errant filii hujus seculi, quum sibi beati videntur in profano suo risu & gaudio. nam ne á vera beatitudine aberrent, necesse est ut iste eorum risus in luctum, & gaudium in mœrorem convertatur: id est, ut serió resipiscentes de carnalibus suis voluptatibus lugeant, & culpam apud Deum deprecentur.

Ex v. 11. & 12. Obtrectationes sive detractiones fugiendæ sunt: tum quia á Deo vetitæ: tum quia invadunt jus Dei proprium, Levit. 19. v. 16. Ne ambulato cum detractione per populos tuos. Psal. 15. v. 3. inter notas veré pii enumeratur & hæc: Non obtrectat lingua sua. Proverb. 4. v. 24. Removi abs te perversitatem oris, & pravitatem labiorum procul amovi abs te. Rom. 1. v. 30 inter peccata ethnicorum commemoratur etiam obtrectatio. Huc addatur tertia causa, pœna talionis, quam obtrectatoribus minatur Christus, Matth. 7 v. 1. 2. & 3. Etsi autem vetantur obtrectationes ac damnationes proximi privatæ, ex pravo affectu ortæ: tamen interim á Deo instituta sunt judicia publica, tum politica tum ecclesiastica.

Ex v. 13. 14. 15. & 16. In negotiis suscipiendis atque instituendis fugienda est inanis confidentia, ne scilicet successum nobis certó polliceamur: quum & eventus rerum nos lateant, & vita nostra fragilis sit. Quicquid autem suscipiamus aut instituamus, fiduciam omnem collocare debemus in providentia & paterna voluntate Dei: ut á qua & vita nostra & omnes nostræ actiones, actionumq; eventus dependent. Prov. 16. v. 9. Cor hominis excogitat viam suam: sed Jehova statuit gressum ejus. Item cap. 20. v. 24. A Jehova sunt gressus viri.

Ex v. 17. Non est satis si quis nôrit recté facere, sed & faciendum est. Secus pœna aggravatur. Luc. 12. v. 47. Servus qui novit voluntatem domini, nec fecit: cædetur multis plagis. Johan. 13. v. 17. Si hæc noveritis: beati eritis, si ea feceritis.

ANALYSIS. CAP. V.

ARGUMENTUM.

Hoc capite continentur sex reliqui admonitionum loci: videlicet decimustertius, decimusquartus, decimusquintus, decimussextus, decimusseptimus, & decimusoctavus. Quorum primus est de cavendo abusu divitiarum [a]: secundus de patienter ferendis injuriis quæ inferuntur á fratribus seu domesticis fidei [b]: tertius de cavenda temeritate jurandi [c]: quartus de suscipiendis exercitiis pietatis in utroque rerum statu [d]: quintus de orando pro ægrotis [e]: sextus de fratre errante in viam reducendo [f].

a usq; ad v. 7.
b á v. 7. usq; ad 12.
c v. 12.
d v. 13.
e á v. 14. usq; ad 19.
f duob. versib. ultimis.

DE PRIMA PARTE

1 *Age nunc divites, flete, ejulantes super miseriis vestris superventuris.*
2 *Divitiæ vestræ putrefactæ sunt, vestimenta vestra á tineis vorata sunt.*

3 Aurum

3 *Aurum & argentum vestrum ærugine vitiatum est, & ærugo eorum testabitur adversum vos, & exedet carnes vestras velut ignis: thesaurum congessistis in ultimos dies.*

4 *Ecce, merces operariorum qui messuerunt regiones vestras, per vos interversa, clamat: & vociferationes eorum qui messuerunt, in aures Domini Sabaoth introierunt.*

5 *In deliciis vixistis super terram, & lascivistis: enutristis corda vestra ut in die epuli.*

6 *Condemnastis, occidistis justum: non resistit vobis.*

REprehendit divites propter abusum divitiarũ: & ab illo abusu deterret. Reprehensio constat quinq; partibus. Primùm enim reprehendit, quód divitias suas potiùs passi sint vetustate corrumpi, quàm ut eas communicarent pauperibus. Hanc reprehensionem enuntiat primùm sententia generali, *Divitiæ vestræ putrefactæ sunt*, v.2. deinde per partes, *Vestimenta vestra, &c.* v.2. & 3. Deinde reprehendit, quód nimio studio divitias congesserint, suamque in illis fiduciam posuerint: ubi ait, v.3. *Thesaurum congessistis in ultimos dies.* intelligens (meo judicio) dies ultimos ętatis, id est senectutem: atq; ita notans fiduciam quæ in divitiis collocatur, quum quis sibi persuadet, se jam satis instructum esse in multos annos: cujus fiduciæ exemplum nobis proponitur á Christo Luc.12.v.19. Tertió reprehendit injustitiam in detinenda mercede operariorum, v.4. Quartó reprehendit delicias & luxum: illumque luxum amplificat collatione similium, videlicet solennium conviviorum, quæ populus Dei celebrare solebat in eucharisticis sacrificiis, v.5. Quintó reprehendit oppressionem innocentum, illamque oppressionem amplificat expositione causæ consumpentis, videlicet patientiæ justorum qua fit ut non resistant opprimentibus: unde illi debebant commoveri ut ab eis opprimendis desisterent, v.6. Cæterùm ab omni isto divitiarum abusu deterret per argumentum ab effectu pernicioso, denuntians illis (nisi scilicet resipuerint) certum exitium. Hoc exitium proponit statim initio per apostrophen, deinde v.3 ubi dicit, *Ærugo eorum testabitur adversum vos*, (id est, testabitur in judicio Dei de vestra avaritia & immisericordia erga pauperes) *& exedet carnes vestras velut ignis*, postea rursum v.4. ubi commemorat clamores operariorum, postulantium scilicet á Deo vindictam, propter interversam sibi á divitibus mercedem. Cæterum *clamorum* nomine videtur hyperbolicé significare gemitus operariorum: qui coram Deo instar clamorum sunt, in vindicta postulanda. Respicit autem Apostolus ad legem quæ extat Deut.24. v.14. & 15. Porró hic argumentum illud dehortationis confirmat, ab adjuncta Dei judicis potentia, ubi eum nominat Dominum Sabaoth, id est, Jehovam æternum illum Deum cui omnes creaturę instar exercituum, tanquam summo Imperatori militantes præsto sunt ad judicia ejus exequenda.

DE SECUNDA PARTE.

7 *Patientes igitur estote, fratres, usq; ad Domini adventum. Ecce, agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter eum expectans, dum accipiat pluviam, maturam & serotinam.*

8 *Patientes estote & vos, & stabilite corda vestra; quoniam adventus Domini appropinquat.*

9 Ne

9 *Ne ingemiscite alius adversus alium, fratres: ut ne condemnemini:*
ecce, judex ante januam adstat.
10 *Sumite, fratres mei, pro exemplari afflictionis ac patientiæ, Propheta*
tas qui loquuti sunt in nomine Domini.
11 *Ecce, beatos pronunciamus eos qui* afflictionem *tolerant. toleranti-*
am Job audistis, & finem Domini vidistis: nam valde misericors est Domi-
nus ac commiserator.

Hortatur hic ad patientiam in ferendis injuriis quæ inferuntur, á fratribus seu sociis religionis. Atq; hoc differt hæc consolatio ab illa quæ habetur in epistolæ principio: illic enim locutus est de persecutione qua affligebantur ab hostibus Evangelii. Hanc hortationem præcedenti divitum reprehensioni annectit his verbis. *Patientes igitur estote fratres, usque ad Domini adventum,* quasi dicat: Quum igitur inter vos nonnulli divites reperiantur, qui pauperes, ita ut dictum est, opprimunt: age vos qui ita opprimimini, patienter injurias istas ferte. Argumentum hortationis primum sumit á læto eventu, ubi ait, *Usque ad Domini adventum,* quibus verbis significat fore ut Dominus in suo ad judicium adventu oppressores illos meritis suppliciis afficiat, nisi resipuerint: ipsos veró ab omni oppressione liberatos in æterna gaudia recipiat. Hoc argumentum per prolepsin illustrat exemplo agricolarum qui tempora fructibus terræ destinata patienter expectant: similiter expectandum esse adventum Domini, maximé cum is appropinquet: v. 7. & 8. Secundum argumentum sumit ab eventu tristi: nam si ingemiscant adversus fratres, atq; ita vindictam adversum eos á Deo postulent, fore ut & ipsi condemnentur: quippe qui & ipsi peccatis non careant. Hoc argumentum amplificat á celeritate adventus judicii divini, ubi ait, *Ecce judex ante januam adstat:* v. 9. Tertium argumentum sumit ab exemplo prophetarum ac nominatim Jobi: quorum patientiam commendat, atque ita argumentum illud confirmat ex effectis, videlicet tum laude quam apud omnes pios sunt adepti, ubi ait, *Ecce beatos pronunciamus, &c,* tum læto fine seu exitu, ex misericordia Dei, v. 10. & 11.

DE TERTIA PARTE CAPITIS.

12 *Ante omnia veró, fratres mei, ne jurate: neque per cœlum, neque per*
terram, neque aliud ullum jusjurandum. sit autem vestrum Est, est; & non,
Non; ut ne in condemnationem incidatis.

Dehortatur á temeritate jurandi, eodem modo atq; adeó iisdem pœné verbis, ut Christus fecit Matth. 5, commemorando scilicet obliquas jurandi formulas, quas dum temeré usurpabant, persuadebant interim sibi, se majestatem Dei non lædere, eó quód nomen Dei non exprimerent. Argumentum addit á tristi eventu, videlicet condemnatione divina, nam ut habetur in tertio præcepto, Deus non habebit innocentem, hoc est, non dimittet impunitum eum qui nomen ipsius in vanum sumserit.

DE QUARTA PARTE.

13 *Affligitur aliquis inter vos? oret. bono animo est aliquis? psallat.*

Præscribit exercitia pietatis, in utroque rerum statu, tristi videlicet & læto, adhibenda ad gloriam Dei & nostram salutem, Sententia verborum per se patet.

DE QUINTA PARTE.

14 *Ægrotat aliquis inter vos? accersat presbyteros Ecclesiæ, & orent pro eo, ungentes eum oleo in nomine Domini.*

15 *Et oratio fidei servabit laborantem, erigetque eum Dominus: quod si peccata commiserit, remittentur ei.*

16 *Confitemini alii aliis lapsus, & orate alii pro aliis, ut sanemini: multum* enim *valet deprecatio justi ardens.*

17 *Elias homo erat iisdem quibus nos affectionibus obnoxius, & ardenter precatus est ne plueret: & non pluit super terram annos tres & sex menses.*

18 *Et rursum precatus est; & cœlum dedit pluviam, & terra produxit fructum suum.*

Præcipit quid agendum sit ægrotis, & pro ægrotis: Ægrotis duo præcipit: unum, ut accersant presbyteros Ecclesiæ & petant pro sua valetudine orari, v. 14. Alterum, ut si conscii sibi sint singularium peccatorum quibus istum morbum sibi videantur attraxisse, confiteantur illa presbyteris vel etiam aliis fidelibus, petantq; orari pro illorum remissione, v. 15. & 16. Presbyteris, itemq; aliis fidelibus qui ęgrotos invisunt, itē duo pręcipit: unum, ut pro ęgroto orent, v. 14. & 16. Alterum, ut eum ungant oleo in nomine Domini, hoc est, invocato Domino, vel ex mandato Domini. id quod restringendum est ad illos qui á Domino tum acceperant donum miraculosé sanandi, adhibita unctione tanquam sacramento seu sacro signo: cujus sanationis exempla generali indicatione narrantur, Marc. 6. v. 13. Cæterùm orationem seu preces pro ęgrotis commendat ab effectu, videlicet impetratione tum sanationis, tum remissionis peccatorum, v. 15. & 16. Hanc autem commendationem precum confirmat exemplo Eliæ, v. 17. & 18. Exemplum autem illud amplificat prolepsi: qua occurrit opinioni dissimilitudinis, quód nimirum Elias fuerit vir sanctus, ac proinde mirum non sit si precibus suis quæ voluit, á Deo impetravit: quum nos simus miseri peccatores. Respondet, Eliam quoq; hominem fuisse nobis ἰσοπαθῆ, id est, iisdem infirmitatibus á natura obnoxium, quibus nos. Porró historia exempli Eliæ habetur, 1. Reg. 17. v. 1. & cap. 18. v. 42. & deinceps.

DE SEXTA PARTE.

19 *Fratres, si quis inter vos aberrarit á veritate, & converterit eum quispiam,*

20 *Sciat, eum qui averterit peccatorem ab errore viæ suæ, servaturum animam á morte, & obtecturum multitudinem peccatorum.*

Ad extremum hortatur ad sollicitudinem in fratre errante in viam reducendo & lucrifaciendo. Argumentū affert ab effectu utili, quia qui hoc facit, servaturus sit animam illius á morte æterna, impetrata á Deo remissione peccatorum quantumvis multorum. Deus enim resipiscentibus ignoscit, etiamsi plurima gravissimáq; peccata admiserint.

SCHOLIA IN CAP. V.

V. 1. Divites. οἱ πλούσιοι. *Pro.* ὦ πλούσιοι. *Superventuris.* ταῖς ἐπερχομέναις. Ad verb. *Supervenientibus.* Enallage temporis. Nisi potius est ut dicamus, describi miserias tanquam jam adventantes & cervicibus imminentes.

V. 2. Divitiæ

V.2.Divitiæ vestræ, ὁ πλοῦτος ὑμῶν. Deest conjunctio rationalis γὰρ, id est, nam.

V.3.Testabitur adversum vos. εἰς μαρτύριον ὑμῖν ἔσται. Ad verb. *In testimonium erit vobis*; id est, contra vos, καθ' ὑμῶν. Sic Matth 8.v.4.*Offer donum &c.* εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. Et cap.10.vers.18. Ad præsides ac reges ducemini mea causa, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσι. Sic cap.23.ver.31. ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς: Itaque testamini adversus vosmetipsos. Et cap.24.v.14 Prædicabitur istud Euangelium, εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. Sed ubi & quando testabitur ærugo adversum divites? Nempe in die judicii. Est metaphora ἐναργὴς, illustris, qua rei inanimæ sensus ac sermo tribuitur: quam nonnulli idcirco προσωποποιΐαν vocant. *Exedet*, φάγεται. Pro, φαγεῖται. Enallage temporis. *In ultimos dies*, ἐν ἐσχάταις ἡμέραις. Pro, εἰς ἐσχάτας ἡμέρας. Enallage præpositionis Hebraica. Intelligit autem meo judicio dies ætatis seu vitæ hominis. Huic sententiæ illustrandæ & confirmandæ est sermo ille stulti divitis, Luc.12.v.19. Dicā animæ meæ, Anima, habes multa bona, reposita in annos multos, εἰς ἔτη πολλά.

V.4.Regiones. τὰς χώρας. Id est, agros, τὰ χωρία. *Per vos intervertsa*. ὁ ἀπεστερημένος ἀφ' ὑμῶν. Ad verb. Privata à vobis, id est, qua privati sunt à vobis, seu qua vos privastis eos. *Clamat*, κράζει. Simili ratione sanguis Abeli clamare dicitur, vindictam scilicet à Deo postulans. *Vociferationes*, αἱ βοαί. Id est, gemitus. Metaphora hyperbolica. Potest tamen proprié accipi. *In aures Domini* εἰς τὰ ὦτα Κυρίου. Ἀνθρωποπάθεια. *Domini Sabaoth*, Κυρίου σαβαώθ. His vocabulis exprimuntur illa Hebræa, יהוה צבאות Jehovàh Zebaóth: id est, Jehova exercituum, hoc est, Deus ille æternus cui militant omnes creaturæ, ac inprimis exercitus illi cœlestes sanctorum angelorum.

V.5.Lasciviistis. ἐσπαταλήσατε. Hoc verbo usus est & Paulus, loquens de vidua: ἡ δὲ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκε. 1.Tim.5.v.6. Ceterùm verba temporis preteriti hoc loco non notant actum certum, sed continuum. quasi dicat, in deliciis vivitis, lascivitis, &c. *Enutristis corda vestra*. ἐθρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν. Id est, Enutriendo corpora vestra exhilarastis vestra corda seu animos. Synecdoche metonymica, *Ut in die epuli*. ὡς ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς. Ad verb. Ut in die mactationis: Id est, quo solent mactari animalia ad lætum convivium celebrandum. Videtur respicere ad solennia convivia quę populus Dei celebrare solebat in sacrificiis eucharisticis, quó facit locus Proverb.7.v.4. ubi mulier impudica adolescentem ad convivium invitans, ait: *Sacrificia eucharistica apud me sunt, hodie reddidi vota mea*. Potest tamen fieri ut respexerit ad quodvis lętum ac lautum convivium. Sanè Hebręum nomen זבח sebach, cui σφαγὴ respondet, interdum in genere mactationem, interdum in specie victimam seu pecudem ad sacrificium mactatam significat. Generalis illius significationis exemplum occurrit, Ezech.39. vers. 17. ubi Jehovah invitat aves & bestias ad devorandum cadavera hostium populi sui quæ in montibus fuerint occisa: *Colligite vos*, inquit, *circumquaque ad mactationem meam quam ego mactaturus sum vobis, mactationem magnam*, &c. Alterius significationis exempla passim sunt obvia.

V.6.Occidistis. ἐφονεύσατε. Non quidem manu, sed fraude. Sic Esa.1.v.15 Manus vestrę sanguinibus (id est, cædibus) plenæ sunt. quibus verbis Propheta, nihil aliud quàm fraudulentam oppressionem notat.

V.7.Patientes igitur estote, μακροθυμήσατε οὖν. Verbum μακροθυμεῖν deductum

deductū est á nomine μακρόθυμος: qui sic dicitur quasi μακρύνων θυμὸν, prolongans seu differens vel potiús longé summovens iram, non facile irascens. *Pluviam maturam & serotinam.* ὑετὸν πρώϊμον καὶ ὄψιμον. Sic erudité exponit Hen. Steph. in suo Thesauro, & hanc expositionē ex Theophrasto & Plinio illustrat. Possumus, inquit, per πρώϊμον ὑετὸν intelligere ὡραῖα ὕδατα, ut Theophrastus appellat: itidéq; per ὄψιμον ὑετὸν, ea quæ ipse vocat ὀψιαίτερα ὕδατα, Plinius serotinas aquas. Similiter apud Theophrastum (ut ibidem docetur) opponuntur τόποι πρώϊοι, καὶ ὄψιοι, i. loci præcoces & serotini, ut Plinius illa Græca reddidit. Cæterum πρώϊμον ὑετὸν malo reddi pluviā maturam, quám tempestivam: nam tempestivæ epitheton etiā serotinæ pluviæ competere videtur. Etenim Jacobus illas voces videtur mutuatus ex versione Græca loci ex Deuteronomio citati: u-
Cap. 11. v. 14. bi habetur, δώσει τὸν ὑετὸν τῇ γῇ σου καθ' ὥραν πρώϊμον καὶ ὄψιμον. i. Dabit pluviā terræ tuæ, suo tempore, maturā m & serotinam. Ubi observandū in Hebræo haberi מטר יורה ומלקוש metár Joréh umalkósch: quod est ad verbū, *pluvia jacientis & collectionis.* Pluvia jaciētis nominatur quæ cadit post semen jactum & humo mandatum: collectionis veró pluvia dicitur, quæ cadit sub tempus messis quū fruges metuntur & in horrea colligūtur.

V. 8. Patientes estote. μακροθυμήσατε. Pro μακροθυμήσατε οὖν: Patientes igitur estote. Etenim hanc sententiam ex allato exemplo agricolæ infert. *Adventus.* παρουσία. Scil. ad judicium.

V. 10. Prophetas. τοὺς προφήτας. Eodem exemplo consolatur discipulos Dominus, Matth. 5. v. 12. *In nomine Domini.* τῷ ὀνόματι Κυρίου. Id est, ex mandato Domini. Videtur autem in Græco ex incuria scribarum omissa præpositio ἐν: quum illa phrasis usitatissima sit, & vetus interpres ita legisse videatur.

V. 11. Beatos pronuntiamus. μακαρίζομεν. Ad verb. Beatificamus Hebraismus. Sic Luc. 1. v. 48. in cantico Mariæ matris Domini, μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί, beatam prædicabunt me omnes ætates. *Finem Domini.* τὸ τέλος Κυρίου. Exitum quem dedit Dominus afflictioni illius, viz. lætum: de quo vide Job ult. v. 10. & deinceps. *Valde misericors.* πολύσπλαγχνος quasi dicas, multorum viscerum, nam σπλάγχνα viscera significat: ut cor, jecur, &c. Per metonymiam veró subjecti significat misericordiam quæ in visceribus, ac præcipué in corde se exserit.

V. 12. Ne juvate neque per cælum, &c. μὴ ὀμνύετε μήτε τὸν οὐρανὸν, &c. *In Græco* subauditur νὴ quanquam Græci utraq; formula utuntur. dicunt enim, ὀμνύναι νὴ τὸν Δία. & ὀμνύειν τὸν Δία. Matt 5. v. 34. & deinceps habetur alia phrasis. viz. ὀμόσαι ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐν τῇ γῇ: pro κατὰ τοῦ οὐρανοῦ, κατὰ τῆς γῆς. *Neque aliud ullum jusjurandum.* μήτε ἄλλον τινὰ ὅρκον. Hic accusativus alia ratione regitur á verbo ὀμνύναι, quám præcedentes. *Sit autem vestrum Est, Est: & Non, Non.* ἤτω δὲ ὑμῶν τὸ ναὶ, ναὶ. καὶ τὸ οὒ, οὔ. Id est, Si quid vobis est affirmandum, dicite, *Est*: si quid veró negandum, dicite, *Non.* Antanaclasis in vocibus ναὶ & οὒ paulúm diverso sensu repetitis. Pro hoc dicitur Matt. 5. v. 37. ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν, ναὶ ναὶ, οὒ οὔ. *In condemnationem.* ὑπὸ κρίσιν Pro κατάκρισιν.

V. 13. Affligitur aliquis, &c. κακοπαθεῖ τις, &c. Id est, Si quis affligitur inter vos, ac proinde tristis est, is oret: contrá si quis rebus secundis utitur, ac proinde bono animo est, psallat. Similis ratio loquendi ut suprá cap. 3. v. 13, ubi plura exempla notavimus. Est autem antithesis non adversorum, sed repugnantium: qualis crebró occurrit in proverbiis Salomonis.

V.15. Oratio fidei ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως. Id est, ex fide profecta. *Laborantem.* τὸν κάμνοντα. Id est, ægrotantem. *Remittentur ei.* ἀφεθήσονται αὐτῷ. Nempe si unà vobiscum ex fide oraverit. Sic Christus dicitur vidisse fidem illorum qui offerebant in lecto paralyticum: nempe & illorum & ipsius paralytici: ac proinde dixisse paralytico: Confide fili, remissa sunt tibi peccata tua. Matth. 9. v. 2.

V.16. Justi. δικαίου. scil. ἀνθρώπου, id est, hominis. *Ardens.* ἐνεργουμένη. Ad verb. Operosa seu Actuosa.

V.17. Iisdem quibus nos affectionibus obnoxius. ὁμοιοπαθὴς ἡμῖν. Sic Act. 14. v. 15. Barnabas & Paul. dicebant Lystrensibus: καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ἐσμεν ὑμῖν ἄνθρωποι. *Et ardenter precatus est.* καὶ προσευχῇ προσηύξατο. Ad verb. Precatione precatus est. Geminatio habet vim augendi: estque Hebraismus. Sic, *Morte morieris*: id est, certó morieris. Est autem hoc loco simplicissima connexio sententiarum per conjunctiones copulativas ex consuetudine Hebræorum. Latini sic potiùs loquerentur: Elias homo erat iisdem quibus nos affectionibus obnoxius: & tamen quum ardenter precatus esset, ne plueret, non pluit super terram &c. Et quum precatus esset, cœlum dedit pluviam &c. *Ne plueret.* τοῦ μὴ βρέξαι. Scil. ὑετόν.

V.18. Produxit. ἐβλάστησεν. Ad verb. Germinavit, quo verbo & Latini interdum in transitiva significatione utuntur: ut Plin. lib. 7. cap. 6. *Sed plurimum languoris in utroque sexu, capillum germinante partu* &c.

V.20. Animam. ψυχήν. Sic & Petrus nominat σωτηρίαν ψυχῶν, salutem animarum, per synecdochen, κατ' ἐξοχήν neque enim á salute excluditur corpus. Intelligit autem (meo judicio) animam ejus qui ab errore revocatus est. *A morte.* ἐκ θανάτου. Scil. αἰωνίου, æterna. *Obtecturum multitudinem peccatorum.* καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν. Id est effecturum ut Deus tegat peccata illius conversi, quantumvis multa.

OBSERVATIONES EX CAP. V.

Ex v. 1. & deinceps usque ad 7. Divites sollicité sibi caveant, ne divitiis suis abutantur. Abusus autem divitiarum hic varius indicatur: ut quum ex illis non succurritur egestati pauperum: quum fiducia in illis ponitur: quū ex illis non statim persolvitur merces operariis: quum adhibentur ad delicias & luxum: item ad oppressionem innocentum. Ab omni isto abusu deterrere divites debet certum exitium quod ipsos manet, nisi resipuerint. Porró resipiscentia nemini est differenda: quum non sit in hominis manu, sed hodie quum audieris vocem Dei, noli obturare cor.

Ex v. 7. 8. 9. 10. 11. Notandæ sunt hic aliquot causæ quibus moveri debemus ad patienter ferendum injurias: videlicet quód Dominus illas suo tempore ulciscetur: quód nos ab illis liberabit & in æterna gaudia recipiet: quód per vindictæ cupiditatem nobis accersimus vindictam Dei adversus nostra peccata: quód patientia injuriarum & laudem meretur apud omnes pios, & tandem lætum exitum sortitur.

Ex v. 12. Juramentum temerarium cavendum est: quia á Deo punitur.

Ex v. 13. Nullum tempus vacuum esse debet á cultu Dei. nam in rebus adversis colendus est imploratione opis: in secundis, prædicatione bonitatis.

Ex v. 14. 15. & 16. De officio ægrotorum. Si quis in morbum incidat:

 debet

debet omnium primó diligenter apud se reminisci, nunquid illum morbum singularibus peccatis sibi attraxerit: quo comperto, debet peccata illa sua confiteri in primis apud Deum, tum etiam apud homines, maxime apud ministros Ecclesiæ: si modó sentiet, hoc facere ad gloriam Dei, & sibi necessarium esse ad plenam consolationem, quam à fratre ex verbo Dei possit percipere ad tranquillandum conscientiam. Debet etiam à Deo petere peccatorum suorum veniam: & Ecclesiam quoque rogare ut pro se oret. Postremó remediis quoque quorum copia datur, uti debet. Ad hanc doctrinam illustrandam facit locus Ecclesiastici cap. 38. Honora medicum, &c.

Ex iisdem versibus. De officio Ecclesiæ erga ægrotos. Officium nostrum est, ægrotos qui sunt ejusdem Ecclesiæ membra, invisere & ex verbo Dei consolari, & pro eis Deum orare. Sic Joseph invisit ægrotantem patrem Jacobum, Genes. 48. Sic Joas rex Israelis invisit ægrotantem Elisæum 2. Reg. 13. Sic Jobum ægrotantem, ac miseré afflictum invisunt amici. Job 2. Sic David Psalm. 41. beatos prædicat eos qui misericordiam de afflictis & ægrotantibus capiunt. Sic Christus Matth. 25. docet, beneficium hoc visitationis sibi ipsi præstari quum præstatur cultoribus ipsius: proque illo & aliis misericordiæ operibus remunerationem vitæ æternæ promittit.

Ex v. 15. 16. 17. 18. De efficacia precum. Preces ex fide profectæ, impetrant à Deo quod petunt: dummodó id faciat ad gloriam Dei & salutem electorum.

Ex v. 19. & 20. De officio Ecclesiæ erga fratrem errantem. Officium nostrum est, seduló operam dare ut fratrem in doctrina salutis errantem ab errore revocemus & Christo lucrifaciamus. Vide exemplum Pauli 1. Cor. 9. v. 19. 20. 21. 22.

FINIS.

Δόξα Θεῷ.

ANALY-

ANALYSIS LOGICA PRIORIS EPISTOLÆ PETRI.

ARGUMENTUM EPISTOLÆ.

SCopum & argumentum hujus epistolæ, Petrus ipse indicat sub finem, ubi ait: *Per Silvanum vobis fidelem fratrem (ut existimo) paucis scripsi, adhortans vos, & testificans hanc esse veram gratiam Dei in qua statis.* Duo igitur potissimum *Scopus geminus.* in hac epistola Petrus agit. partim enim testificatur Judæis Christianis ad quos scribit, doctrinam de gratia Dei per Christum, quam doctrinam ipsi erant amplexi, & in cujus fide atque professione persistebant, esse veram illam atq; unicam æternæ salutis doctrinam; partim veró adhortatur eos, ut nimirum & in hac fide ejusq; professione perseverent, & vitam illa professione dignam Deoq; placentem agant. Hæc summa est. Potest autē tota epistola, excepta inscriptione, distribui in octo *Partes octo.* partes. Primó enim ut eis de veritate doctrinæ Christianæ testificetur eosq; 1 in illius fide confirmet, commemorat beneficia Dei spiritualia in ipsos collata & etiamnum conferenda: videlicet, fidem, spem, dilectionem Christi, gaudium ex fide, & deniq; salutem seu vitam æternam: á v.3. capitis primi usque ad v.13. Secundó ex illa beneficiorum commemoratione deducit 2 adhortationem ad studium pietatis, á v.13. capitis primi usq; ad 13. capitis secundi. Tertió á generali illa adhortatione transit ad speciales, præcipiens 3 de officiis subditorum erga præfectos sibi magistratus, famulorum erga suos dominos, uxorum erga suos viros, & vicissim virorum erga suas uxores, á v.13. capitis secundi usq; ad v.8. capitis tertii. Quartó redit ad exhortationes 4 generales, ac universos hortatur ad dilectionem fratrum, ad tolerantiam injuriarum, ad temperantiam, & rursus ad dilectionem fratrum sollicitamq; functionis impositæ administrationem: a v.8. capitis tertii usq; ad v. 12. Quintó peculiariter hortatur ad tolerantiā persecutionis propter con- 5 fessionem Christi: á v.12. capitis tertii usq; ad capitis illius finem. Sextó re- 6 dit ad exhortationes speciales: ac primùm presbyteros hortatur ad curam gregis sibi commissi, deinde juniores ad modestiā: á principio capitis quinti usq; ad v.8. Septimó iterum redit ad exhortationes generales: & paucis 7 verbis hortatur ad sobrietatē, vigilantiam, constantiam in fide & toleranti persecutionū, v.8. & 9. Octavó epistolam concludit primùm voto, deind 8 doxologia seu celebratione nominis Dei, tū brevi præcipuorū capitū in epistola tractatorū indicatione, postremó salutationibus: a v.10. usq; ad finē

ANALYSIS CAP. I.

ARGUMENTUM.

Præmissa inscriptione, commemorat primùm spiritualia. Dei in eos ad *Partes duæ.* quos scribit, collata & adhuc conferenda beneficia, usque ad v.13. deinde ex illa commemoratione deducit exhortationem ad studium pietatis, usque ad finem capitis.

DE INSCRIPTIONE.

PETRUS *Apostolus Jesu Christi, advenis dispersis per Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, & Bithyniam:*

2 *Electis ex prænotione Dei Patris per sanctificationem Spiritus, ad obedientiam & aspersionem sanguinis Jesu Christi: gratia vobis & pax multiplicetur.*

Partes inscriptionis tres.
1. Subscriptio.
2. Inscriptio.

INscriptionis partes pro more sunt tres: subscriptio, v.1. inscriptio specialiter dicta, & salutatio: v.1. & 2. Subscriptione continetur primò nomen scriptoris proprium, vel potius cognomen loco nominis proprii usurpari solitum: videlicet *Petrus*. Secundò additur nomen officii, nempe *Apostolus Jesu Christi*. Inscriptio specialiter dicta indicat, ad quos hæc epistola sit scripta ac missa, videlicet ad Judæos provinciales fidem Christianam amplexos, quos vocat *advenas dispersos per Pontum, Galatiam, &c.* Fidem autem illorum significat descriptione, quæ sumta est partim é causis, partim ex effectu. Causas commemorat duorum generum, efficientes duas & formam. Efficientes sunt, æternum decretum seu propositum Dei, & vocatio efficax. Decretum illud seu propositum Dei nominat πρόγνωσιν, *prænotionem*. Vocationem efficacem notat his verbis: *Electis per sanctificationem Spiritus ad obedientiam*. quorum verborum hæc est sententia, quód Deus miserit Spiritum sanctum in corda ipsorum, qui illa sanctificaverit, hoc est illuminando ac renovando per Euangelii prædicationem é mundo segregaverit atque elegerit, in hunc finem ut obediant Deo, credentes nimirum in Christum servatorem, qui per Euangelium ipsis fuerat oblatus. Atq; hæc de causis fidei efficientibus. Forma significatur ipso vocabulo *obedientiæ*. Intelligitur enim (ut modó diximus) obedientia fidei. Porró effectus fidei est remissio peccatorum, quæ notatur his verbis, *Et aspersionem sanguinis Jesu Christi:* quibus verbis significatur, per obedientiam illam fidei seu per ipsam fidem aspergi corda sanguine Christi, atque ita purificari: ut idem Petrus loquitur Act. 15. v. 9. quod nihil aliud est, quam adipisci remissionem peccatorum propter imputatum á Deo gratis meritum mortis Christi: quippe qui effusione sui sanguinis cum sensu iræ Dei, peccata nostra expiavit: próque illis judicio Dei satisfecit. Atque hæc de inscriptione specialiter dicta. In salutatione

3. Salutatio.

optat eis *multiplicari* seu *augeri gratiam*, id est favorem paternum Dei, hoc est, favoris illius effecta: ac nominatim pacem, hoc est, veram felicitatem: quæ in hac vita inprimis in tranquillitate conscientiæ consistit.

DE PRIMA PARTE CAPITIS.

3 *Benedictus sit Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui ex multa sua misericordia regenuit nos ad spem vivā per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis,*

4 *Ad hæreditatem quæ nec perire potest, nec contaminari, nec marcescere, nobis in cælis servatam:*

5 *Qui virtute Dei tanquam præsidio custodimur per fidem, ad salutem paratam patefieri tempore ultimo.*

Petrus testificaturus Judæis ad quos scribit, hanc esse veram gratiā Dei in qua stabant (id quod sibi in hac epistola propositum fuisse, ipse declarat cap. ult. v. 12.) commemorat varia Dei beneficia spiritualia in ipsos partim

tim collata, partim adhuc conferenda, videlicet, fidem, spem, gaudium ex fide, perseverantiam in fide, dilectionem Christi & denique salutem seu vitam ęternam. Hanc beneficiorum commemorationem incipit á gratiarum actione seu laudatione Dei benefactoris: & tria beneficia, fidem, spem & gaudium ex fide, comprehendit duob. verbis, ubi nominat ἐλπίδα ζῶσαν, *Spem vivam*. nam vocabulo Spei comprehendit & Fidem, unde spes manat: vivam autem appellat, id est, vivificam: quippe quód illa fides atque spes vivificat cor, videlicet gaudio illo quod cor per fidem percipit ex gustu paterni favoris Dei. Hæc autem beneficia omnia declarat & amplificat expositione causarũ efficientium: indicans primó causam προκαταρκτικὴν quæ Deum movit ad illa dona in nos conferenda, videlicet meritum Christi: quod innuit, quum Deum vocat *patrem Domini nostri Iesu Christi*. quibus verbis significat, Christum nos sibi pretioso suo sanguine emisse, ac patris favorem nobis promeritũ esse. deinde exprimit causam προηγουμένην, ubi ait, *Ex multa sua misericordia*. tertió significat causam adjuvantem seu potiùs cooperantem, videlicet Spiritus sanctus, quatenus regenerat, ubi ait, *Regenuit nos* nempe per spiritum sanctum. Hanc autem Spiritus sancti operationem declarat ex forma seu modo agendi, ubi ait, *Per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis*. quibus verbis innuit, Spirit. sanct. regenerare corda electorum & fidem atq; spem vivam in eis efficere, dum ipsis persuadet resurrectionem Christi, eosq; erudit de illius vi ac ratione: quód nimirum resurrectio Christi sit certum argumentum expiatorum nostrorum peccatorum, & vitæ ęternæ nobis partæ per mortem ipsius. Ver. 4. commemorat beneficium quod Deus certó in credentes collaturus est, videlicet vitam æternam seu plenam fruitionem vitæ æternæ in cœlis. Hanc nominat *hæreditatem*; ut significet, nos eam adepturos jure adoptionis: per fidem enim adoptati sumus in filios Dei, Iohan. 1. v. 12. Et commendat eam ab adjuncta *incorruptibilitate*: quam ipsam amplificat copiá verborum idem significantium, vocans eam, ἄφθαρτον, *incorruptibilem*, καὶ ἀμίαντον, *& incontaminabilem*, καὶ ἀμάραντον, *& immarcescibilem*: in quarum vocum penultima videtur esse metaphora á pudicitia virginis, in ultima veró est metaphora ab herba semper virente. Item commendat eam á loco ubi servatur & ubi eá perfruamur, videlicet *in cœlis*. Versu 5. addit alium beneficiũ, videlicet perseverantiam in fide: & proxime commemoratum repetit, & declarat ex adjuncto tempore, quo in illam hæreditatem mittemur, videlicet *tempore ultimo*, id est, die ultimi judicii quum Christus ad judicium adveniens, nos ad se assumet. Porró perseverantiam in fide significat illustri metaphora á præsidio quo munitur aliquis locus contra impressionem hostium: ubi ait, *nos potentiá Dei per fidem* φρουρεῖσθαι, hoc est, *velut præsidio muniri*: nempe contra tentationes diaboli, quibus ille nos conatur á fide ac spe dejicere, atq; ita vitam ęternam nobis intervertere.

6 *Qua in re exultatis, paululum nunc (si opus est) tristitia affecti in variis tentationibus:*

7 *Vt exploratio fidei vestræ multó pretiosior* exploratione *auri, quod perit, & tamen per ignem exploratur, comperiatur* vobis esse *laudi & honori & gloriæ, quum patefiet Iesus Christus.*

Addit aliud Dei beneficium, videlicet *exultationem* seu lætitiam spiritualem quæ ex fide & spe nascitur. Hanc lætitiam amplificat antithesi *tristitiæ* quæ nascitur ex afflictionibus: quam extenuat ab adjuncta brevitate temporis, ut ita eos consoletur. item ab adjuncta intermissione,

ubi ait, *Si opus est*. quibus verbis videtur significare, non semper esse opus illâ tristitiâ: quia afflictiones non sint perpetuæ, sed interdum intermittantur. Ver. 7 in instituta cõsolatione pergit, & aliud consolationis argumentũ affert: quod sumtum est á fine simul & effectu: quia Deus ipsis immittat afflictiones, non ut perdat, sed *ut exploret illorum fidem*: quæ res cedat ipsis *in laudem & gloriam & honorem*. Hanc exhortationẽ amplificat collatione minoris, videlicet *exploratione auri, quod perit*: quum fides non pereat. nam etsi fides abolebitur, teste Paulo 1. Cor. 13, tamen ejus fructus in æternum durabit, videlicet salus & gloria cœlestis. Porró eventum illius explorationis fidei declarat indicatione temporis, nempe *quum patefiet Iesus Christus*, in adventu scilicet ad judicium.

8 *Quem etsi non videritis, diligitis: in quem nunc*, cum *non cernentes, tamen credentes, exultatis gaudio ineffabili & glorioso*:

9 *Reportantes mercedem fidei vestræ, salutem animarum.*

Redit ad commemorationem beneficiorum Dei: & commemorat tria: *dilectionem Christi, fidem, & gaudium ex fide*. quorum duo priora amplificat expositione causæ corrumpentis, quũ ait, *eos Christum non vidisse, ac ne nunc quidem cernere*. nam hæc res poterat eos impedire quó minús in eum crederent eumve diligerent. Gaudium veró illud amplificat ab adjunctâ magnitudine, vocans ipsum *ineffabile & gloriosum*. Versu 9 repetit illius gaudii causam procreantem, videlicet spem certam vitæ æternæ: quód nimirum certó sperent *se reportaturos salutem animarum, tanquam mercedem fidei* ac tolerantiæ suæ. ubi est similitudo ab operario, qui laborem tolerat spe mercedis quam peracto labore sit reportaturus.

10 *De qua salute inquisiverunt, &* quam *scrutati sunt Prophetæ, qui de* ventura *in vos gratia prophetarunt*:

11 *Scrutantes in quem aut cujusmodi temporis articulum spiritus ille Christi qui in illis* erat, *ante testificans* venturas *in Christum perpessiones & gloriam illas consequuturam*, *declararet* illas casuras.

12 *Quibus patefactum est, eos non sibi sed nobis ea administrare quæ nunc annuntiata sunt vobis per eos qui vobis prædicârunt evangelium, per emissum é cœlo Spiritum sanctum, in quæ desiderant Angeli introspicere.*

Hic exponit aliud Dei beneficium, videlicet *patefactionem illustrem mysterii salutis per Christum partæ, quæ patefactio fit per prædicationem Evangelii*. Hoc beneficium amplificat ab adjuncto studio Prophetarum, hominũ scilicet sanctissimorum & á spiritu Dei illuminatorum: qui magno studio fuerunt occupati in hoc mysterio scrutando, ac nominatim in scrutando tempore quo Christus fuit exhibendus, ut opus redemtionis atque salutis nostræ perageret, v. 10. & 11. Deinde amplificat hoc beneficium antithesi dissimilium: quód nimirum mysterium hoc salutis *patefactum sit non illis, sed nobis*: initio versus duodecimi. Tertio amplificat hoc beneficium ab adjuncta authoritate eorum per quos hoc salutis mysterium ipsis erat patefactum, videlicet *per Apostolos á spiritu sancto edoctos*. Postremó amplificat hoc beneficium ab effectu, videlicet desiderio Angelorum: quód nimirum hujus mysterii de salute per Christum parta, tanta sit excellentia, sublimitas, pulchritudo, suavitas, *ut Angeli quoq; desiderent in illud introspicere* ac penitiús ipsum nosse. Videtur autem iis verbis respicere Petrus ad typum veteris testamenti, videlicet ad duos illos Cherubim, qui arcæ fœderis (quæ typus erat Christi) insistentes, facies suas versus operculum illius demittebant, tanquam introspicere desiderantes.

DE SECUNDA PARTE.

13 *Quapropter succincti lumbis mentis vestræ, sobrii, integré sperate in eam, quæ vobis deferetur, gratiam, quum patefiet Iesus Christus.*
14 *Ut filii obedientes, qui vos non configuretis pristinis quæ in ignorantia vestra* viguerunt *cupiditatibus:*
15 *Sed sicut is qui vos vocavit sanctus est, ipsi quoque sancti in omni conversatione reddamini,*
16 *Propterea quod scriptum est, Sancti estote: nam ego sanctus sum.*
17 *Et si patrem cognominatis eum qui citra personarum respectum judicat ex cujusque opere, cum timore versamini commorationis vestræ tempore:*
18 *Ut qui sciatis, vos non caducis* rebus, *argento vel auro, fuisse redemptos ex vana illa vestra conversatione, á patribus tradita:*
19 *Sed pretioso sanguine, utpote agni immaculati & incontaminati, nempe, Christi:*
20 *Præordinati quidem ante jacta mundi fundamenta, patefacti veró ultimis temporibus propter vos,*
21 *Qui per eum creditis in Deum, qui excitavit eum á mortuis, & gloriam ei dedit, ut fides ac spes vestra in Deo esset.*

Ex commemoratione beneficiorum Dei erga credentes, deducit nunc exhortationem: qua exhortatur eos ad vigilantiam & sobrietatem, ad spem vitæ æternæ, ad obedientiam erga mandata Dei, ad constantiam in fide & denique ad charitatem erga fratres. Et has exhortationes argumentis annexis confirmat. Porró obedientiam ponit partim in fuga operum malorum ad quæ instigant innatæ cupiditates, partim in studio operum bonorum seu sanctitatis, v. 14. & 15. Exhortationem veró qua ad illā obedientiam exhortatur, confirmat primúm ab adjuncta notitia voluntatis Dei: quam notitiam significat negatione pristinæ ignorantiæ, ve. 14. Deinde ab exemplo Dei, tanquam patris á quo vocati & adoptati sint, v. 15. quod argumentum approbat testimonio Scripturæ, v. 16. Tum idem argumentum repetit in principio v. 17. & tertium annectit ab eventis, videlicet bonorum operum præmiis, & malorum pœnis: quod argumentum innuit á proprio adjuncto Dei, quod est, judicare homines citra personarum respectum ex cujusque opere, reliqua parte v. 17. Infert quoq; argumentum quartum, quod sumtum est ab adjuncta præsentis vitæ conditione, quód videlicet fideles in hac vita sint advenæ seu hospites: ac proinde non deceat ipsos voluptatibus hujus vitæ addictos esse, sed per studium sanctitatis festinare in patriam coelestem, hoc argumentum innuit, ubi vitam eorum nominat παροικίαν, id est, incolatum seu commorationem. Postea annectit argumentum quintum à beneficio redemtionis, ac proinde ab officio redemtorum, id est, eorum qui sunt redemti: quod nimirum est, servire atque obedire redemtori & illi omnes suas actiones approbare, v. 18. Intelligit autem redemtionem é potestate diaboli, factam per Christum. Et hanc redemtionem amplificat á magnitudine pretii quo Christus nos redemit, videlicet suo sanguine pro nobis effuso cum sensu iræ Dei. Atque hoc ipsum pretium partim amplificat collatione minorum, videlicet argenti & auri v. 18. partim declarat expositione causæ: quód sanguis iste sit sanguis personæ innocentis ac sanctæ: quod ipsum significat & illustrat similitudine agni omni vitio carentis, qualis sub Lege ex Dei mandato

Hic incipit secunda epistolæ pars.

mandato fuit oblatus ad Christum præfigurandum, v. 19. Preterea redemtionem illam amplificat ab æterno Dei decreto, & patefactione tunc facta per Evangelium, v. 20. Postea annectit argumentum sextum á dono fidei ac spei: quód scilicet per Christum persuasi sint de gratia Dei sibi per mortem ipsius parta, ac proinde sperent vitam æternam. Illam autem Dei gratiam significat ex effectis duobus: videlicet quód Christum excitavit á mortuis, quodque gloriam ei dedit, nempe exaltando eum ad regnum illud cœleste, v. 21.

22 *Quum* igitur *animas vestras purificaveritis, auscultando veritati per*
Spiritum, ad charitatem fraternam simulationis expertem, ex puro corde a-
lii alios diligite intensé.

23 *Quippe regeniti non ex semine corruptibili, sed incorruptibili,* videlicet
per sermonem Dei vivum & manentem in æternum.

24 *Nam omnis caro* est *ut gramen, & omnis gloria hominis ut flos gra-*
minis, exaruit gramen, & flos ejus decidit:

25 *Sed verbum Domini manet in æternum, hoc autem est verbum illud*
quod evangelizatum est vobis.

Redit ad exhortationem, & porró hortatur partim ad constantiam in fide, partim ad charitatem erga fratres, v. 22. Constantiam in fide vocat *obedientiam* seu *auscultationē veritatis.* Et hanc declarat partim ex effectu, qui est *castitas animæ,* abhorrentis nimirum ab omni falsa doctrina & idololatria: partim ab efficiente, qui est *Spiritus sanctus.* Charitatem veró erga fratres amplificat ab adjuncta *sinceritate* & vehementia seu *ardore,* Hanc exhortationem confirmat ab adjuncta facultate: quam ipsam significat expositione causæ efficientis., quæ est *regeneratio Spiritus sancti.* hæc enim homini confert facultatem faciendi quod rectum est ac Deo placens. Regenerationem autem illam spiritualem declarat ex causa instrumentali, videlicet *semine* ex quo seu per quod regenerantur electi: quod est *sermo Evangelii.* Hujus sermonis præstantiam significat partim ab adjuncta durabilitate, dum eum vocat *semen incorruptibile,* ἄφθαρτον & *sermonem manentem in æternum:* partim veró ab effectu, dum eum nominat *sermonem vivum,* λόγον ζῶντα, id est, vivificum, quo scilicet vivificatur cor, dum per ipsum persuadetur de constante favore Dei erga se propter Christum: v. 23. Tum hanc sententiam de durabilitate sermonis Dei confirmat testimonio Scripturæ, v. 24. & 25. Quod testimonium sumtum est ex Esa. 40. v. 6. ubi sententia illa illustratur antithesi *vanitatis naturæ humanæ,* quæ significatur similitudine *graminis & floris.* Ad extremum annectit illius testimonii declarationem, monens intelligendum esse de verbo *Evangelii:* atque ita testimonium illud ad institutum suum accommodat, in fine versus ultimi.

SCHOLIA IN CAP. I.

V. 1. Petrus. Πέτρος. Proprium scriptoris nomen fuit Simeon seu Simon: quod exprimitur in principio epistolæ posterioris. Petrus veró cognominatus fuit ex eventu, videlicet propter confessionem petræ super quam ædificata est Ecclesia, id est Christi: qua de re vide Matth. 16. v. 13. & deinceps. Porró qui Græcé dicitur πέτρος, is Hebraicé vel potiús Syriacé nominatur κηφᾶς, id est, Kephas: quæ tamen vox Syriacé scribitur per vocalem non secundam, sed tertiam, nempe Kipha, *Apostolus Iesu Christi.* ἀπό-

στολος

ρίας Ιησοῦ χριστοῦ. Quomodo Petrus á Christo primó quidem ad discipulatum, deinde veró ad apostulatum sit vocatus, vide Joh.1.v.43. Matth.4. v.18.& deinceps. Item quomodo in pristinum gradū unde terna abnegatione exciderat, sit restitutus, vide Joh.ult.v.15.& deinceps. *Advenis.* ἐκλεκτοῖς παρεπιδήμοις In Græco verba trajecta sunt. nam nomen ἐκλεκτοῖς cohæret cū illis verbis, κατὰ πρόγνωσιν, &c. in principio versus sequentis. Quare cum illis in versione conjunctum est perspicuitatis gratiā. *Advenis dispersis per Pontum, &c.* παρεπιδήμοις διασπορᾶς πόντου, &c. Ad verbū. Advenis dispersionis Ponti. παρεπίδημοι διασπορᾶς per Hebraismum dicuntur, pro οἱ ἐν τῇ διασπορᾷ, scil. ὄντες. ut loquitur Jacobus cap.1.v.1.

V.2. *Electis.* ἐκλεκτοῖς. Id est, efficaciter vocatis, atque adeó re ipsa segregatis. Metonymia efficientis. qualis in illis verbis Christi, *Ego elegi vos ex mundo: propterea odit vos mundus,* Joh.15.v.19. *Ex prænotione Dei,* κατὰ πρόγνωσιν θεοῦ. Vel, Secundum prænotionem Dei. Sic nominat æternum illud decretum Dei de servandis Electis. quemadmodum & Paulus Rom.8.v.29.& cap.11.v.2. *Per sanctificationē Spiritus,* ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος. Id est, δι' ἁγιασμοῦ. Hebraismus, hoc est, qua Spiritus sanctus sanctificat corda electorū, illuminando ac renovando ea per Euangelii prædicationem. Sic Joh.17.v.17. *Sanctifica eos per veritatem tuam. sermo tuus veritas est. Ad obedientiam,* εἰς ὑπακοήν. Id est, ad fidem in Christum: qua nimirum obeditur mandato Dei, *Hunc audite.* item, *Resipiscite & credite Euangelio.* Sic Rom.1.v.5. Per quem accepimus gratiam & apostolatum εἰς ὑπακοὴν πίστεως, ad obedientiam fidei. Item infrá v.22. *Animabus vestris purificatis* ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας, *per obedientiam veritatis,* id est, per fidem qua obeditur veritati, *Ad obedientiam & aspersionem, &c.* εἰς ὑπακοὴν καὶ ῥαντισμὸν, &c. Id est, ad fidem qua asperguntur corda sanguine Christi. ἓν διὰ δυοῖν. Confer Actor.15.v.9 ubi Petrus ait, fide purgari corda. Item Hebr.9.v.18.& deinceps.

V.3. *Benedictus, &c.* εὐλογητὸς, &c. Iisdem verbis epistolam ad Ephesios exorditur Paulus, Ephe.1.v.3. *Regenuit.* ἀναγεννήσας. Videlicet per Spiritum sanctum. *Ad spem vivam.* εἰς ἐλπίδα ζῶσαν. Id est, vivificam, quæ scil. vivificat seu lætificat cor. Metonymia effecti: qualis Joh.6.v.51. in verbis Christi, Ego sum ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, panis ille vivus: id est vivificus. *Per resurrectionem, &c.* δι' ἀναστάσεως. Id est, persuadendo cordibus nostris quód Christus resurrexerit propter justificationem nostri, Rom 4.v.ult. Affinis huic est sententia illa infra cap 3.v.penult. *Servat nos bona conscientia interrogatio apud Deum per resurrectionem Jesu Christi.*

V.4. *Nobis.* εἰς ἡμᾶς. Pro ἡμῖν. Hebr. לנו lánu. Sic infrá v.25. Verbum quod euangelizatum est εἰς ὑμᾶς, pro ὑμῖν. Sic Heb.2.v.3. Salus confirmata fuit εἰς ἡμᾶς, pro ἡμῖν.

V.5. *Tanquam præsidio custodimur.* φρουρουμένους. Hoc verbo usus est & Paulus Galat.3.v.23. ubi ait, ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα, sub Legis præsidio tenebamur.

V.6. *Qua in re.* ἐν ᾧ. Pronomen ᾧ, non refertur ad nomen καιρῷ proximé præcedens, sed ad totum illum orationis complexum quo exposuit beneficia Dei erga ipsos. *Tentationibus.* πειρασμοῖς. Sic vocat persecutiones, quemadmodum & Jacobus cap.1.v.2.

V.7. *Exploratio fidei vestra.* τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως. Eâdem phrasi utitur & Jacobus cap.1.v.3. Est autem pronomen ὑμῶν trajectum, quippe quod regitur á nomine sequenti, πίστεως. *Pretiosior* exploratione *auri.*

auri, τιμιώτερον χρυσίου. Ellipsis, qualis 1. Jo. 2. v. 2. Vel potius τιμιώτερον positum est pro τιμιωτέρως, ut referatur ad nomen πίστεως & intelligatur, fidem cum auro conferri tanquam pretiosiorem. *Quū patefiet Jesus Christus*. ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ χριστοῦ. Ad verb. in patefactione Jesu Christi.

V. 8. *Etsi non videritis* οὐκ ἰδόντες. Id est, καίπερ οὐκ ἰδόντες. Ad amorem multum facit aspectus. quo argumento utitur & Johannes 1. Joh. 4. v. 20.

V. 9. *Reportantes* κομιζόμενοι. Id est, quippe certò reportaturi. Enallage temporis Hebraica. *Mercedem*, τὸ τέλος. Ad verb. *Finem*. Metonymia adjuncti Hebraica: nam merces datur in fine operis seu opere peracto & ad finem perducto, unde Hebræi mercedem appellant אחרית acharith, id est, finem, ut Proverb. 23. vers. 18. *Quum enim sit* אחרית *merces, utique expectatio tua non succidetur*. Item metaphoricè עקב ékeb, id est, calcaneum: quia ut calcaneus est extremum in corpore hominis, ita merces extremum est in opere. Psalm. 19. v. 12. *In custodiendo ea, est* עקב רב *merces multa*.

V. 11. *Temporis articulum* καιρὸν. Similiter accipitur hæc vox Actor. 1. vers. 7. Non est vestrûm nosse tempora aut articulos temporum, χρόνους ἢ καιροὺς. *Scrutantes in quem, &c.* ἐρευνῶντες εἰς τίνα, &c. Syntaxis obscura. Censeo autem verba sic ordinanda: ἐρευνῶντες, εἰς τίνα ἢ ποῖον καιρὸν τὸ ἐν αὐτοῖς πνεῦμα χριστοῦ, προμαρτυρόμενον τὰ εἰς χριστὸν (ἐλευσόμενα) παθήματα καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας, ἐδήλου. Scilicet ποιεῖσθαι αὐτά. *Perpessiones & gloriam*. παθήματα καὶ τὰς, &c. Similiter ista duo conjungit Christus Luc. 24. v. 26.

V. 12. *Per emissum, &c.* ἐν πνεύματι, &c. Historia istius missionis extat Act. 2. *Introspicere*. παρακύψαι. Videtur respicere ad Cherubim super arcam fœderis, tanquam ad typum. Vide Exod. 25. v. 18. 19. 20.

V. 13. *Succincti lumbis mentis vestræ*. ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας ὑμῶν. Ante τὰς ὀσφύας subaudiendum κατὰ. Est autem phrasis qualis illa Rom. 4. v. 12. Incedere vestigiis fidei Abrahæ, pro eo quod est, Incedere in fide Abrahæ, veluti in vestigiis. Ita hîc, Succincti lumbis mentis: pro eo quod est, Succincti mēte, veluti lumbis. Similis est illa exhortatio Christi Luc. 12. v. 35. Sint lumbi vestri præcincti, &c. *Sobrii*. νήφοντες. Similis est exhortatio illa Pauli 1. Thes. 5. v. 6. & deinceps: Vigilemus & sobrii simus, &c. *Deferetur*. φερομένην. Præsens pro futuro, ut apparet ex eo quod sequitur. *Quū patefiet Jesus Christus*. Itē ex verbo *Sperate* quod præcedit. *Gratiā*. χάριν. Id est, cælestem felicitatem & gloriā quā Deus vobis ex gratia daturus est. Metonymia efficientis. *Quum patefiet*. ἐν ἀποκαλύψει. Ut supr. v. 7.

V. 14. *Ut filii obedientes*. ὡς τέκνα ὑπακοῆς. Ad verb. Ut filii obedientiæ. Hebraismus, qualis in illo Colos. 1. v. 13. Transtulit nos in regnum τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, filii dilectionis (id est, dilecti) sui. Et sic nomen *Filii* tacitè refertur ad Deum: quasi dicatur, Ut filii Dei obedientes. Potest tamen & pauló aliter exponi, videlicet, *Ut homines obedientes*, qui & ipse Hebraismus est; sed à priori diversus: qualis videlicet est in illa phrasi Paulina ubi nominat υἱοὺς τῆς ἀπειθείας, filios inobedientiæ seu contumaciæ, id est, homines inobedientes seu contumaces: Eph. 2. v. 2. & cap. 5. v. 6. item Coloss. 3. v. 6. In priore Hebraismo genitivus notat adjunctum inhærens: in posteriore, causam procreantem, idque per metaphoram. *Qui vos non cōfiguretis*. μὴ συσχηματιζόμενοι. Hoc verbo utitur & Paulus Rom. 12. v. 2. ubi ait, καὶ μὴ συσχηματίζεσθαι τῷ αἰῶνι τούτῳ. *Quæ in ignorantia vestra viguerunt*, ταῖς ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ὑμῶν. Supple γεγονυίαις.

V. 16. *Scriptum*

V.16. Scriptum est. γέγραπται. Videlicet Lev.19.v.2.

V.17. Tempore. τὸν χρόνον. Subaudi κατὰ.

V.18. A patribus tradita. πατροπαραδότου. Nempe per mala exempla: à vobis autem accepta per imitationem impietatis illorum; ficut declarat Stephanus Act.7.v.51.52.

V.19. Pretioso sanguine. τιμίῳ αἵματι. Sic 1.Cor.6.v.20. Emti estis pretio. *Utpote.* ὡς. Hic notat causam. Syntaxis enim est, Sanguine Christi ut agni id est, ut qui est agnus: videlicet agnus ille Dei qui tollit peccatum mundi, Joh.1.v.29. Agnus autem nominatur Christus per metaphoram sumtam ab agnis illis veteris testamenti qui eum præfigurabant, quatenus Deo immolabantur: quales erant tum agnus paschalis, qui offerebatur semel quotannis, tum agni jugis sacrificii qui offerebantur quotidie mane & vesperi. Similiter de Christo loquitur & Paulus 1.Cor.5.v.7. ubi ait, Pascha nostrum pro nobis sacrificatum est, nempe Christus. *Immaculati,* ἀμώμου. Seu *inculpati*: vel potiùs *vitio carentis.* Etenim nomen ἄμωμος, bifariam explicari potest aut nimirum deducatur vel à verbo μωμᾶν, quod est culpare: vel à nomine μῶμος, quatenus significat maculam vel dedecus: quod ipsum nomen ortum videtur ex Hebræo, מום mûm, quo propriè significatur vitium aliquod corporis, ut quum quis est cæcus aut claudus, &c. quemadmodum hæc vox declaratur Levit.21.v.18.& deinceps. Et sic præcipitur Levitic.22.v.20.ne offeratur pecus, in quo sit מום mum, id est, corporis vitium. Opponitur autem illi pecus תמים thamím, id est, integrum, ib.v.19. Et sic Exod.12.v.5. præcipitur de agno Paschali, ut sit תמים thamím, id est integer, omnis scilicet vitii expers: verbi gratia, non cæcus, non claudus, non scabiosus, &c. Idem præcipitur de agnis jugis sacrificii, Num.28.v.3. Quo ipso nimirum sanctitas Christi, tanquam victimæ, præfigurata fuit. Sic dicitur de Christo Heb.9.v.14. quód obtulerit seipsum Deo ἄμωμον, inculpatum seu vitii expertem. *Incontamminati.* ἀσπίλου. Seu *immaculati*, nam ἄσπιλος, ὁ μὴ ἔχων σπίλον, qui non habet maculam: ut loquitur Paulus de Ecclesia Ephes 5.v.27. Videtur ergo hic locus sic vertendus: Utpote agni vitio carentis & immaculati.

V.20. Præordinati quidem. προεγνωσμένου μὲν, Id est, æterno Dei decreto ordinati in agnum seu victimam offerendam suo tempore pro Ecclesia. Hanc esse istius verbi hoc loco significationem, percipitur ex collatione tum sententiæ præcedentis, ubi Christus nominatus est agnus cujus sanguine Ecclesia sit redemta: tum sententiæ sequentis, ubi dicitur, Christum patefactum esse ultimis temporibus. Similiter & Paulus verbo προγινώσκειν æternum Dei decretum notat Rom.8.v.29.& c.11.v.2. Item Petrus nomine πρόγνωσις, suprà v.2. *Ante jacta mundi fundamenta.* πρὸ καταβολῆς κόσμου. Seu, ante fundationem mundi. Ad verb. Ante dejectionem (scil. fundamentorum) mundi, hoc est, ab æterno. *Patefacti vero.* φανερωθέντος δὲ. Seu manifestati, scilicet in carne: ut loquitur Paulus 1.Tim.3. v.16. *Ultimis temporibus.* ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων. Scil. mundi. nam mundus hic habebit finem.

V.21. Gloriam. δόξαν. Confer Philip.2.v.9.10.11.

V.22. Auscultando veritati ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας. Seu per obedientiam veritatis. ἐν pro διὰ, more Hebræorum. Est autem hæc periphrasis fidei, quippe qua obeditur veritati Evangelii. Et sic idē Petrus Act.15.v.9. ait, fide purificari corda. Porró vocabulū ὑπακοῆς similiter interpretati sumus suprá v.2. *Per Spiritū.* διὰ πνεύματος. Id est, per operationē S. sancti.

V.23. Videlicet *per sermonem*, διὰ λόγου. Hæc præcedentib. annectuntur per appositionem & per ἐπεξήγησιν, mutata paulumper phrasi. Appositionis enim forma postulabat dici, ἐκ λόγου: sicut dictum fuit ἐκ σπορᾶς. *Per sermonem Dei vivum & manentem in æternum.* διὰ λόγου ζῶντος Θεοῦ καὶ μένοντος εἰς τὸν αἰῶνα. Alii: Per sermonem Dei vivi & manentis in æternum. Sed nostram versionem confirmat, ac plané postulat testimonium quod mox affertur ex Esaia, ubi habetur: Verbum Domini manet in æternum. Participia igitur illa, ζῶντος & μένοντος, conveniunt hic non cum nomine Θεοῦ, sed cum nomine λόγου. Quod si participium ζῶντος conveniret cum nomine Θεοῦ, sic potius verba ordinasset Petrus, διὰ λόγου Θεοῦ ζῶντος, &c. Tremellius quoq; é Syro ad eundem modum convertit. Vocat autem λόγον ζῶντα, sermonem vivum: vel per metaphoram, ut significet sermonem efficacem, quemadmodum Heb.4.v.12. vel per metonymiam effecti, ut significet sermonem vivificum, qui scilicet vivificat corda credentium: quo sensu Christus nominatur panis ille vivus, Johan.6.v.51.

V.25. Vobis. εἰς ὑμᾶς. Ad verb. Ad vos. Hebraïs. qualis suprá v.4.

OBSERVATIONES EX CAP. I.

Ex v.1.& 2.ex verbis, *Electis secundum prænotionem Dei patris, in sanctificatione Spiritus, ad obedientiam.* Fides qua obeditur Euangelio, ac proinde creditur in Christum, dependet á prænotione seu prædestinatione Dei patris, tanquam causa prima seu summa, antecedente in mente illius: & á sanctificatione Spiritus, id est, operatione Spiritus sancti, tanquam causa agente proxima. Illa autem operatio gemina est: videlicet mentis illustratio ad cognoscendum doctrinam salutis, & voluntatis inflexio sive inclinatio ad acquiescendum in sancta Dei voluntate per doctrinam verbi Dei patefacta. Porró fidem pendêre á prædestinatione, etiam alibi tradit Scriptura: ut Johan.6.v.37. Quicquid dat mihi pater, ad me veniet. Act. 13.v.48. Crediderunt quotquot erant ordinati ad vitam æternam. Rom.8. v.30. Quos prædestinavit, eos etiam vocavit. scilicet efficaciter: id est, fide donavit: ut percipitur ex verbis sequentibus, Et quos vocavit, eos etiam justificavit. Tit.1. v.1. fidem salvificam Apostolus nominat fidem electorum Dei: quo significat, esse electorum propriam ac ab electione atque prædestinatione Dei dependêre. Deinde fidem effici á Spiritu sancto, docent hæc quoque Scripturæ testimonia. Matth.16.17. Christus ait Petro: Caro & sanguis non revelavit tibi (nempe id quod de me confessus es, me scilicet esse Christum, filium illum Dei viventis) sed Pater meus qui est in cœlis. Pater autem revelat mysteria regni cœlorum per Spiritum sanctum. Joh.6.v.44. Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum. Trahit autem Pater corda Electorum per Spiritum sanctum, flectendo illa in obedientiam Euangelii. Ibid. v.45. Est scriptum in Prophetis: Et erunt omnes docti á Deo. Quiscuis ergo audivit á Patre & didicit, venit ad me. Docet autem Pater Electos intus per Spiritum sanctum, & per hujus illuminationem illi á Patre discunt. Act.16.14. Dominus adaperuit cor Lydiæ ut attenderet ea quæ dicebantur á Paulo. Adaperuit autem per Spiritum sanctum. Si ipsa quoque attenta auscultatio Euangelii ac studium discendi doctrinam salutis, efficitur á Spiritu sancto: quanto magis doctrinæ illius fides?

Ex iisdem verbis: *Electis secundum prænotionem*, Cavendum ne his verbis,

verbis abutamur ad stabiliendum errorem de causa electionis divinæ, quasi scilicet causa illius sit præscientia seu prævisio nostræ fidei, aut bonorum operum, aut denique boni usus liberi arbitrii. Etenim vocabulo πρόγνωσις id non significare vult Petrus: sed significat decretum Dei, á libera ejus potestate dependens: ut percipitur ex collatione cum v. 20. infrá, ubi Christum dicit προεγνωσμένον πρὸ καταβολῆς κόσμου, prædestinatum seu præordinatum (id est, æterno decreto ordinatum ut scilicet esset agnus seu victima pro nobis, ad nos redimendum, ex vers. præcedente) ante jacta fundamenta mundi. Huc facit etiam collatio aliorum locorum ubi vocabulum illud πρόγνωσις habetur: ut Act. 2. 23. Rom. 8. 29. & cap. 11. v. 2.

Ex ver. 2. ex verbis, *Ad obedientiam*, Fidei forma est, obedientia erga mandatum Dei quo jubet credere in Christum, ac proinde promissionem Evangelii privatim sibi applicare. Cujus rei exemplum clarissimum habemus in Apostolo Paulo, dicentis Gal. 2. 20. Christus dilexit ME, ac tradidit semetipsum PRO ME.

Ex eod. versu ex verbis: ad obedientiam & aspersionem sanguinis Jesu Christi. Per fidem corda asperguntur sanguine Jesu Christi: ac proinde sanguis Jesu Christi, quatenus nimirum effusus est cum sensu iræ Dei ad expiandum nostra peccata, est illa res quæ nobis per fidem ad justitiam coram Deo imputatur: ut loquitur Paulus Rom 4. v. 3. 5. 6. 9. 10. 11. 22. 23. 24. Etenim aspersio seu purgatio cordium est ipsa peccatorum remissio: hæc autem est illa ipsa justitia qua consistimus coram Deo: ut liquet ex verbis Pauli Rom. 4. v. 6. & 7. si duo illi versus inter se conferantur, nam quod v. 6. vocat, *imputare justitiam*, id ipsum v. 7. nominat, *Remittere iniquitates*. Idem colligitur ex verbis Christi, Luc. 18. v. 13. & 14. si item inter se duo illi versus conferantur. Etenim quod v. 13. dicitur, *Deum propitium esse peccatori* (quod nihil aliud est, quám remittere illi peccata) id ipsum v. 14. nominatur *Justificari*, nempe á Deo. Justificare autem dicitur Deus, quando homini justitiem imputat, ac proinde justum pronuntiat: ut notum est ex epistola ad Romanos.

Ex iisdem verbis, *Aspersionem sanguinis, &c.* Aspersio ceremonialis & sacra sanguinis victimarum in veteri Testamento, fuit sacramentum seu sacrum signum ac divinum testimonium aspersionis cordium spiritualis per sanguinem Christi, id est remissionis peccatorum, tanquam sanguine Christi expiandorum. Sic Paulus Heb. 9. v. 13. & 14. Si sanguis taurorum & hircorum & cinis juvencæ, aspergens iniquitates, sanctificat ad carnis puritatem: quantó magis sanguis Christi, qui per spiritum æternum, seipsum obtulit inculpatum Deo, purgabit conscientiam vestram á mortuis operibus, ad serviendum Deo vivo.

Ex eod. versu, ex verbis: *Gratia & pax vobis multiplicetur*. Non est satis, gratiam Dei & pacem semel percepisse: sed opus est perpetuo incremento, quod quidem á Deo quotidianis precibus petendum, & perpetuo verbi Dei studio comparandum.

Ex v. 3. ex verbis, *Benedictus Deus, &c.* Quoties recordamur (recordari autem subinde debemus) beneficiorũ Dei, maximé veró spiritualium & ad æternam salutem pertinentium, collatorum sive in nos sive in fratres, hoc est, fidei Christianæ socios: debemus erumpere in laudes Dei: idque exemplo Apostoli Petri hoc loco, itemq; Pauli in principiis omnium feré epistolarum.

Ex eodem versu, ex verbis, *Qui ex multa sua misericordia, &c.* Spes vitæ eternæ, sicut & ipsa fides, est donum Dei gratuitum, quod efficitur in nobis per regenerationem Spiritus sancti, illuminantis mentes nostras cognitione mysterii salutis, & flectentis corda ad assensum promissionis gratiæ, atque inde manantem fiduciam in gratia Dei per Christi mortem parta acquiescentem. Idem tradit Paulus Ephes.2. ubi fidem ait esse donum Dei.

Ex eodem versu, ex verbis, *In spem vivam.* Spes vitæ æternæ, ex fide manans, vivificat cor: id est, afficit cor gaudio spirituali: quod gaudium vitæ ęternæ initium est. De hoc gaudio ait Paulus Rom.14.v.17. Regnum Dei non est esca & potus: sed justitia & pax & gaudium per Spiritum sanctum. Et de hac vita cordis, id est, lętitia spirituali loquitur etiam Christus Johan.6.v.51 53.54.57.58 ubi docet, carnem suam, quatenus pro mūdi vita data est, esse panem vivum, hoc est vivificum: quem qui non ederit, non habeat vitam in se: qui veró eum ederit, illum habere jam vitam ęternam. Et cap.5.v 25. Veniet tempus, & nunc est, quum mortui audient vocem filii Dei: & qui audierint, vivent. ubi loquitur de mortuis spiritualiter, & de voce Euangelii & de vita cordis spirituali.

Ex eodem versu, ex verbis: *Per resurrectionem Iesu Christi.* Ex fide resurrectionis Christi nascitur spes vitæ ęternæ, quatenus credimus, Christum resurrexisse ad justificationem nostri, Rom.4.v.ult. & ipsum esse caput nostrum, 1.Cor.15.v.22. Nam si resurrexit ad justificationem nostri: resurrectione sua demonstravit, se nobis sua morte promeritum esse justitiam qua coram Deo justificamur, & ex consequenti adoptionem ac jus vitæ ęternæ. Si veró Christus est caput nostrum: ergo nos sua membra ad se assumet, ut simus ubi ipse est, & videamus gloriam ejus, & ęterni gaudiis unâ cum ipso in cœlis perfruamur.

Ex v.4 *In hæreditatem, &c.* Quum vita ęterna nominetur hæreditas: consequens est eam nobis dari non propter nostra merita, sed ex gratia Dei adoptantis nos sibi in filios. Sic Matth 25.v.34. κληρονομήσατε regnum vobis paratum, &c.

Ex eodem verbo: Si contingat nos privari hæreditate terrena ac omninó bonis terrenis: maximé si id fiat propter confessionem Euangelii: consolemur nos spe certa hereditatis cœlestis. Hoc consolationis argumento utitur & Christus Matth.5. v.10 ubi ait, Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. item cap.19.v.29. Quisquis reliquerit domos aut fratres, &c. causâ nominis mei: centuplicia accipiet, & vitam ęternam hæreditatis jure possidebit.

Ex eodem versu, ex verbis: *Servatam in cœlo.* Quum cœlum á Petro nominetur tanquam certus locus ubi credentibus asservatur hæreditas illa vitæ ęternæ: consequens est, falsum esse dogma eorum qui tradunt, cœlum esse ubique. Confer Johan.14.v.2.& cap.17.v.24 2.Cor.12.v.2. Col.3.v.1.

Ex v.5. *Qui potentiâ Dei custodimur per fidem.* Vera fides adjunctum habet perseverantię donum: quę res magnam piis consolationem affert: ut qui sibi conscii sint suæ imbecillitatis Confer Luc.22.v.32. Johan.10.v.28 Rom.8.v.38.& 39 1.Cor.10.v.13. Phil.1.v.6 2.Tim.2.v.19. Cavendum autem ne hac doctrina abutamur ad securitatem carnis. nam per nos non stat quin fidem amittamus. Contra quam securitatem in conspectu habenda illa exhortatio Pauli: Qui sibi videtur stare, videat ne cadat, 1.Cor.10.

1. Cor. 10. v. 12. item illa: Ne effertor animo, sed time, Rom. 11. v. 20.

Ex v. 6. *Qua in re exultatis, &c.* Itē ex v. 7. *Ut exploratio fidei, &c.* Contra crucem cui in hac vita subjecti sumus, consolemur nos spe certa salutis æternæ. Confer Matt. 5. v. 10. 11. Rom. 5. v. 3. 4. 5. Item consolemur nos á brevi duratione crucis: quam considerandam proponit & Paulus, 2. Cor. 5. v. 17. ubi ait, Momentanea levitas afflictionis nostræ excellentissimé æternum pondus gloriæ conficit nobis. Item Rom. 8. v. 18. Statuo non esse paria quæ præsenti tempore perpetimur, futuræ gloriæ in nobis retegendæ. Præterea consolemur nos á crucis utilitate: quippe quod per eam fides nostra exploratur: quæ ubi proba & constans fuerit reperta, res illa nobis cedit in laudem & gloriam & honorem.

Ex v. 8. *Quem quum non videritis, &c.* Homo Christianus nitens verbo Dei, credit in Christum: etiamsi illum videre nondum contigit: quia certó persuasus est, se illum aliquando visurum, & æternis gaudiis unà cum ipso fruiturum. Confer 1. Joh. 3. v. 2. Joh. 17. v. 24. & cap. 10. v. 29. Heb. 11. v. 1. ubi fides dicitur esse ἔλεγχος οὐ *βλεπομένων*.

Ex eodem versu, ex verbis: *Quem diligitis.* Qui veré in Christum credit, is eundem diligit. Qui autem Christum diligit, is servat mandata ipsius, ac proinde diligit & fratres: Joh. 13. v. 34. Quare qui fratres non diligit, is vera fide caret.

Ex eodem versu: *Credentes exultatis gaudio.* Vera fides ex se parit gaudium spirituale, de quo plura diximus ad v. 3. ad verba: *Spem vivam.*

Ex v. 9. Reportantes mercodem fidei, &c. Cavendum ne his verbis abutamur ad concipiendum vel confirmandum errorem de nostris meritis, quasi scilicet vitam æternam nostra fide aut operibus mereamur. Nam vita æterna nominatur merces fidei non proprié loquendo, quippe quum fides sit donum Dei. Sed per metaphoram, quia plena possessio ac fruitio vitæ æternæ dabitur credentibus in vespera hujus mundi, postquam in vinea Domini sedulò laboraverint, & crucem patienter toleraverint: sicut merces operariis dari solet vesperi post labores peractos: quemadmodúm monet Dominus per parabolam de operariis in vineam conductis, Matth. 20. Dabitur autem hęc merces ex gratia: sicut eâdem parabola docet Christus, quum narrat ultimis æqué datum esse denarium ac primis: & patrem familiâs dixisse murmurantibus primis, *An non licet mihi quod volo facere in meis? an oculus tuus malus est, quia ego bonus sum?*

Ex v. 10. & deinceps. *De qua salute, &c.* Nō est præstantior doctrina sub cœlo quám doctrina Euangelii idque propter has rationes quas hoc loco indicat Petrus. Nempe primó, quia est doctrina de salute animarum. Secundó, quia de illa salute cujus rationem Euangelium tradit, magno studio inquisiverunt & scrutati sunt sancti Prophetæ, & ad illam pertinentia per spiritum Christi prædixerunt. Tertió, quia sancti Apostoli magno studio Euangelium prædicarunt: & hanc ad rem instructi fuerunt singularibus donis Spiritus sancti: ut dono linguarū, dono miraculorum, intelligētia scripturarum Propheticarum, libertate loquēdi & alacritate adeundi pericula atque perpetiendi supplicia propter hanc doctrinam. Quartó, quia tanta est hujus doctrinæ sublimitas ac pulchritudo & suavitas, ut ipsi quoq; sancti Angeli desiderent in mysteria illa introspicere, ac penitiús ea cognoscere. Admirantur enim haud dubié summam illam Dei sapientiam quæ per Euāgelium revelatur: sapientiam inquam Dei in procuranda salute Electorum per Christum. Cujus quidem sapientiæ multiplex est ratio:

ut quód genus humanum tale condidit, ut possit labi in peccatum: quod lapsum permisit, ut haberet materiam exercendæ tum justitiæ in puniendis reprobis, tum misericordiæ in salvandis electis: quód ad salvandum electos hominem fieri voluit filium unigenitum, ut ita frater illorũ ac sponsor pro illis factus satisfaceret pro eis justo judicio ipsius, perpetiendo pœnam illis debitam: quód in persona Filii voluit pati Deũ, impatibili tamen permanente deitate: quód in persona ejusdem voluit adorari hominem absq; idololatria, salvo scilicet honore deitatis. Hæc & similia Euangelii mysteria meritó etiam sanctos Angelos in admirationem rapiunt. Atq; hinc est quód Euangelii doctrina passim mysterium regni Dei appellatur, quodque hæc Dei sapientia valdé extollitur: ut Marc. 4. ait Christus Apostolis: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei. Matt 11. v. 25. Christus de doctrina Euangelii loquens ait: Celebro te Pater, domine cœli & terræ, quód absconderis hæc á sapientibus, &c. Rom. 16. v. 25. Paulus Euangelium nominat revelationem mysterii temporibus secularibus taciti. Sic 1. Cor. 2. v. 7. Euangelium commendat his verbis: Loquimur sapientiam Dei in mysterio, occultam illam, quam prædestinavit Deus ante secula in gloriam nostram &c. Et ejusdem epist. c. 4. v. 1. Sic de nobis reputet homo, ut de ministris Christi & dispensatoribus mysteriorum Dei. Sic Ephe. 3. v. 4. commemorat suam intelligentiam in mysterio Christi. Et ejusdem epistolæ c. 6. v. 19. vult pro se orari, ut detur sibi sermo ad apertionem oris sui cum libertate, ut notum faciat mysterium Euangelii. Sic Col. 1. v. 26. sermonem Dei (id est, Euangelium) vocat mysteriũ absconditum á seculis &c. Et c. 2. v. 2. doctrinam Euangelii vocat mysterium Dei & patris & Christi. Et ca. 4. v. 3. vult pro se orari, ut Deus aperiat sibi ostium sermonis, ut loquatur mysterium Christi.

Ex iisdem versibus. Melior est cõditio nostra in novo testamento, quám fuit illorum qui vixerunt sub testamento veteri. Illi enim Christum venturum & opus redemtionis peracturum, ex vaticiniis Prophetarum cum desiderio expectarunt: nos veró eundem venisse & opus redemtionis peregisse, ex Apostolica Euangelii prædicatione scimus. Atque hoc nomine Christus ipse beatos prædicat Apostolos Matt. 13. v. 16. & 17. item Luc. 10. v. 23. & 24.

Ex v. 11. Quum Spiritus sanctus appelletur hic Spiritus Christi: consequens est, cum non minús á Filio quám á Patre procedere seu emanare, *ἐκπορεύεσθαι*.

Ex eodem versu. Quum Spiritus sanctus Prophetis revelaverit longe post futura: consequens est, ipsum esse verum Deum.

Ex v. 11. & 12. Euangelium duo potissimúm de Christo annuntiat, perpessiones & consecutã gloriam. quarum illas sustinuit ut populi Dei sacerdos: hanc adeptus est ut populi Dei rex. Hæc duo ipse quoq; Christus conjungit Lucæ 24. v. 26. quum duobus discipulis in Emmaus euntibus dicebat: Nonne hæc oportuit pati Christum, & introire in gloriam suam?

Ex v. 13. & deinceps notandæ sunt aliquot causæ quibus fideles moveri debent, tum ut perpetuó vigilent & adventum Christi cupidé exspectent: túm ut Deo tanquam patri obediant & sanctitati studeant. Nempe primúm, quia acceperunt a Deo promissionem salutis atq; gloriæ cœlestis ex gratia propter Christum donandæ. hæc causa notatur conjunctione syllogistica, *διὸ*, id est, *Quapropter*, in principio v. 13. quasi dicat, Quia igitur (ut monui) servatur vobis hæreditas in cœlis, sup. v. 4. & salus parata est patefi-

ceti

eó tempore ultimo, v.5. & salus animarum vobis reposita est tanquam merces fidei, & v.9. idcircó succincti lumbis mentis vestræ, sobrii, integrè sperate &c. Deinde quia præditi sunt cognitione voluntatis Dei. hæc causa notatur v.14.ubi ait, Ne conformetis vos pristinis quæ in ignorantia vestra viguerunt cupiditatibus.Confer Rom.13.v.12.& 13.Eph.5.v.8.& deinceps. 1.Thess.5.v.4. & deinceps. 1. Joh.2.v.8.& 9. Tertió, quia Deus pater ipsorum sanctus est. hæc causa indicatur v.15.16. & 17. Quartó, quia Deus pios præmiis æternis donabit, impios veró æterno exitio puniet. hæc causa notatur v. 17. ubi ait, Deum citra personarum respectum judicare ex cujusq; opere. Quintó, quia fideles in hoc mundo sunt advenæ seu hospites, peregrinantes á Domino ac tendentes in cœlum tanquam patriam.hæc causa significatur v. 17. ubi præsens vita fidelium nominatur παροικία. Sextó, quia redemti sunt ex potestate diaboli, pretioso sanguine Christi, idque ex mera Dei gratia citra omne suum meritum : quippe quum Christus ad hoc sit præordinatus ante jacta fundamenta mundi. hæc causa exprimitur v.18.19. & 20. Septimó, quia per Christum donati sunt fide ac spe vitæ æternæ, hæc causa indicatur v.21.

Ex v.18.& 19. Pretium redemtionis quo redemti sumus é potestate diaboli & vindicati in libertatem filiorum Dei, est sanguis Christi, quatenus cum sensu iræ Dei adversus nostra peccata effusus est, quum Christus tanquam agnus jugularetur, id est, crucifigeretur. Hinc efficitur, per illam sanguinis illius effusionem expiata esse nostra peccata, remissionemque eorum (quæ est justitia qua consistimus coram Deo) nobis partam. unde porró efficitur, passionem illam Christi esse eam rem quæ nobis ad justitiam á Deo imputatur. Confer Rom 3.v.24.& 25.& cap.4.v.25.& cap.5. v.9.& 10. Gal.3.v.13. & 14.Ephes.1.v.7.Heb.9.v.11. & deinceps, & cap. 10.v.5.& deinceps.

Ex iisdem versibus. Pretiositas sanguinis Christi in nobis redimendis, pendet á dignitate personæ : ut quæ est sancta omnisque peccati expers. quam sanctitatem hic significat Petrus, quatenus Christum comparat agno Legali, qui Christum præfigurabat, quemq; oportebat omnis vitii esse expertem. qua de re vide Exod.12.v.5. Sed insuper sciendum, vim pretii sanguinis illius pendêre inprimis á sanctitate naturæ divinæ in Christo : quia nimirum sanguis ille est sanguis non tantúm sancti atque innocentis hominis, sed sanguis ipsius Dei : sicut nominatur á Paulo Act.20.v.28. ubi ait, Deum proprio sanguine Ecclesiam acquisivisse.

Ex v.19. ex verbis : *Tanquam agni immaculati* &c. Agnus paschalis fuit typus Christi, ac proinde sacramentum seu testimonium divinum remissionis peccatorum comparandæ per mortem Christi. Idem significabat & Johannes Baptista, quum Christum digito demonstrans diceret, Ecce agnus ille Dei qui tollit peccatum mundi. Item Johannes Apostolus, quum Euangelicæ suæ historiæ capite 19. ait in Christo impletam esse scripturam illam, Ne frangatis ei os. Nec non Paulus 1.Corint.5.ubi ait, nos quoque habere pascha nostrum pro nobis immolatum, nempe Christum. Eandem rationem habebant solennes illæ victimæ quas in festo expiationis offerebat summus sacerdos, sicut docet Apostolus Hebr. 9.& 10.

Ex v.20. Quemadmodum ipsa salus, ita etiam media ad illam nobis comparandam necessaria, á prædestinatione Dei pendent. Sicut hoc loco expressé dicitur, Christum prædestinatum esse ante jacta fundamenta mundi,

mundi, videlicet ad ſugendum officium mediatoris & ſalutem æternam nobis acquirendam. Et ſic intelligenda quoque ſunt verba Pauli Eph.1.v.4. ubi ait, Deum elegiſſe nos in Chriſto ante jacta fundamenta mundi, id eſt, (ut ipſe mox declarans loquitur v.5.) prædeſtinaſſe nos in adoptionem filiorum per Chriſtum: ut nimirum per hunc tanquam mediatorem adoptionem illam ac inde dependentem hæreditatem ſeu ſalutem æternam nobis conferret. Quare gratuitam Dei bonitatem, excluſis noſtris meritis, in toto ſalutis noſtræ negotio agnoſcamus ac prædicemus.

Ex eodem verſu, ex verbis: *Patefacti verò ultimis temporibus*. Si quis quærat cur Chriſtus non citiùs patefactus ſit, ſed ultimis demum mundi temporibus: reſpondendum, id factum eſſe, quia Deus ita decreverat: id quod ſignificat Paulus Gal.4.v.4. ubi ait, Quum veniſſet τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, id eſt, complementum temporis (à Deo ſcilicet prædeſtinati) Deum emiſiſſe filium ſuum &c. Cur autem ita decreverit, non decet nos inquirere: quum non ſit patefactum in Scriptura.

Ex v.21. ex verbis, *Qui per eum creditis Deo*. Chriſtus ſervator noſter eſt non ſolum ſuo merito, de quo ſuprà v.18.& 19. ſed etiam efficaciâ: quia per eum credimus: id eſt, quia ipſe in nobis efficit fidem quâ meritum in verbo Euangelii oblatum amplectimur nobiſque applicamus.

Ex eodem verſu, ex verbis, *Qui excitavit eum &c.* Fides remiſſionis peccatorum per mortem Chriſti partæ confirmatur ex fide reſurrectionis ejus: quippe quæ evidens argumentum eſt placationis Dei. niſi enim Deus Chriſto ac propter illum nobis fuiſſet placatus, in quem pro nobis morientem effuderat omnes fluctus iræ ſuæ adverſus noſtra peccata: non excitaſſet eum ex morte ad vitam & gloriam æternam. Hunc ſenſum habet quod ait Paulus Rom.4. v.ult. Chriſtum excitatum eſſe ad juſtificationem noſtri videlicet teſtificandam. Huc etiam pertinet illud 1.Cor.15. Si Chriſtus non reſurrexit, adhuc eſtis in peccatis veſtris.

Ex v.22. ex verbis, ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας. Fides eſt obedientia veritatis: id eſt, qua obeditur veritati, videlicet Euangelii: quatenus nimirum obeditur mandato Dei quo jubet credere in Chriſtum, & quatenus creditur teſtimonio Euangelii quo teſtatum ſit, quòd Deus credentibus in Chriſtum remittat peccata, eoſque paterno favore complectatur.

Ex eodem verſu, ex verbis: *Animabus veſtris caſtificatis per obedientiam veritatis ad amorem fratrum*. Ex fide naſcitur dilectio tum Dei, tum proximorum ac inprimis filiorum Dei. Quarum illa hìc notatur per caſtificationem animarum, iſta verò per φιλαδελφίαν. Nam qui Deum verè diligit, is animo ſuo caſte illi adhæret, eumque ſolum ex ipſius præſcripto colit, contraque omnem idololatriam, tanquam ſpiritualem ſcortationem fugit. Item qui Deum verè diligit, is etiam propter Deum diligit proximum, ac inprimis fratres, id eſt domeſticos fidei & filios Dei: ut nimirum Deum honoret, qui hanc dilectionem præcepit.

Ex eodem verſu, ex verbis: *Ad amorem fratrum ſimulationis expertem*, &c. Dilectio proximi ac inprimis fratrum, id eſt, filiorum Dei ſeu fidelium, debet eſſe expers ſimulationis ſeu fictionis, debet proficiſci ex puro corde, denique debet eſſe intenſa. Confer 1.Johan.3.v.18. Ne diligamus verbo, &c. Item Jac.2.v.15.& 16. Si frater aut ſoror nudi fuerint, &c.

Ex v.23.& 25. Euangelium eſt inſtrumentum quo Deus regenerat electos & corda eorum vivificat. Regenerat autem, quatenus & mentes illuſtrat cognitione voluntatis Dei de ſalute noſtra per Chriſtū, & voluntates flectit

flectit ad assensum testimonii gratię & fiduciam in gratia Dei propter Christum acquiescentem, & denique corda accendit dilectione Dei & serio studio ei placendi ac proinde obsequendi illi secundum omnia ipsius mandata. Vivificat autem corda, quatenus eis gustandum præbet favorem paternum Dei quo ipsos in Christo complectitur. Quare Euangelium magni faciamus ac studiosé audiamus: ut ita in novo homine ad quem regeniti sumus, crescamus atque adolescamus usque ad plenam mensuram adulti Christi, Ephes. 4.13.

Ex eodem versu, ex verbis: *Non ex semine corruptibili*, &c. Semen verbi gratię seu Euangelii quum semel in corda receptum est & radices egit, non interit, sed manet in æternum unde efficitur, veram fidem nunquam amitti aut penitus exstingui. Etsi autem interdum languescat, & vel sub cineribus securitatis carnalis sepeliatur, vel mole tentationum spiritualium supprimatur: Tandem tamen rursus emergit ac in flammam erumpit: ut perspicere est in exemplo Davidis, Psalm. 51. & 73. Huc pertinet illa promissio: Linum fumigans non exstinguet, & calamum quassatum non confringet: Esa. 42. 3.

Ex v. 24. Homo á natura est caro & gramen: id est, infirmus ad comparandum sibi veram ac solidam felicitatem. Et gloria ejus est ut flos graminis: nam ratio qua cæteras animantes antecellit, excogitat quidem varias felicitatis vias, in iisque ad tempus sibi placet: sed tandem prorsus evanescit. Quare hanc naturæ nostræ infirmitatem agnoscentes, humiliemus nos coram majestate Dei, ejusque gratiam imploremus.

ANALYSIS CAP. II.

ARGUMENTUM.

In hoc capite primum pergit in instituta exhortatione generali seu communi & ad omnes credentes pertinente, ad studium scilicet sancté vivendi, usque ad v. 13. Deinde subjungit exhortationes speciales ad obedientiam erga superiores, reliqua parte capitis.

DE PRIORE PARTE.

PReinde deposita omni malitia & omni dolo & simulationibus & invidentiis, & omnibus obtrectationibus,
2 *Ut modó nati infantes, lac illud sermonis sincerum expetite, ut per illud adolescatis:*
3 *Si quidem gustastis quód bonus sit Dominus.*
4 *Ad quem accedentes, qui est lapis vivus, ab hominibus quidem reprobatus, apud Deum veró electus ac pretiosus:*
5 *Ipsi quoque veluti vivi lapides, ædificati, statis domus spiritualis, sacerdotium sanctum, ad offerendum spirituales hostias, acceptas Deo per Jesum Christum.*
6 *Quapropter etiam continetur in Scriptura, Ecce pono in Sion lapidē in imo angulo, electū, pretiosum: in quem qui credit, nequaquam pudefiet.*
7 *Vobis igitur est pretiū qui creditis: immorigeris veró lapis quē reproba-*

reprobaverunt ædificantes, hic factus est caput anguli, & lapis ad quem impingitur & petra offendiculi.

8 Nempe *iis qui impingunt ad sermonem, immorigeri: ad quod etiam positi fuerunt.*

9 *Vos autem* estis *genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus quem* sibi Deus *ut proprium vendicat: ut virtutes prædicetis illius qui vos vocavit é tenebris in admirabilem suam lucem.*

10 *Qui quondam* eratis *non populus, nunc autem* estis *populus Dei: qui eratis non consequuti misericordiam, nunc autem estis misericordiam consequuti.*

11 *Dilecti, precor ut tanquam inquilini & advenæ abstineatis á carnalibus cupiditatibus, quæ militant adversus animam.*

12 *Et conversationem vestram habeatis honestam inter Gentes: ut pro eo quód obtrectant vobis velut maleficis, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum die visitationis.*

PRimúm dehortatur á vitiis charitati fraternæ (ad quã sub finem capitis præcedentis hortatus fuerat) contrariis, v.1 Deinde hortatur ad studium proficiendi é sermone Euangelii in fide & sancta vita, v.2.3.4.& 5. Hanc autem hortationem primum illustrat similitudine, qua sermonem Euangelii comparat lacti materno, ipsos veró infantibus recens natis; studium autem proficiendi comparat desiderio lactis materni quale conspicitur in infantibus; denique ipsum profectum cõparat incremento quo infantes lacte alti crescunt atque adolescunt. Sententia igitur est: Quemadmodũ infantes recens nati magno desiderio expetunt lac matris, eoque lacte alti crescunt atque adolescunt: ita vos magno desiderio expetite sermonem Euangelii (quippe ex quo non ita pridem estis regeniti, suprá 1.23.) ut per illum crescatis atq; adolescatis in fide & sancta vita. Simul autem istam hortationem cõfirmat á sermonis Euangelii tum præstantia tum suavitate. Præstantiam significat, dum eum vocat lac ἄδολον, sincerum, ac proinde salubre. Suavitatem veró indicat, quum ait: *Siquidem gustastis quód benignus sit Dominus.* quibus verbis significat, sermonem Euangelii esse longe suavissimum, ut qui testetur de Domini nostri Jesu Christi erga nos gratia, eamque nobis gustandam præbeat. Deinde hortationem institutam illustrat duabus aliis similitudinibus: quarum prior pertinet ad partem illius priorem quæ est de profectu in fide: posterior ad posteriorem, quæ est de profectu in sancta vita. Priore similitudine Christum comparat lapidi fundamentali: ipsos veró lapidibus qui lapidi fundamentali superstruuntur, v.4.& 5. Hortatur autem ut super hunc lapidem magis magisq; ædificentur: id est, ut per fidem magis magisq; cum eo conglutinentur atque coalescant. Et hanc hortationem simul confirmat argumentis duobus: quorũ unum est á pari, videlicet á vocationis initio, quod significat quum ait, *eos jam ad Dominum accessisse*, id est, fide eum recepisse atque ita super eum ædificari coepisse. quo ipso innuit, pari ratione deinceps in coepta vocatione pergendum. Alterum argumentum est á Christi quem fide receperant, præstantia: ut qui sit *lapis vivus, apud Deum electus ac pretiosus.* quam sententiam amplificat prolepsi falsi judicii incredulorum Judæorum á quibus iste lapis reprobabatur. Posteriore similitudine comparat eos sacerdotibus, sancta veró opera hostiis, ubi ait, *Sacerdotium sanctum*, &c. Sententia est: sicut sacerdotum officium fuit,

offerre Deo hostias corporales in Lege præscriptas: ita vos offerte Deo hostias spirituales, id est, sancta opera in Lege præcepta. Et hanc quoque exhortationem simul confirmat duobus argumentis. Primum est similiter ut in exhortatione præcedenti, á pari, videlicet initio vocationis: quod innuit quum eos nominat *sacerdotium sanctum*: qua appellatione significat eos á Deo vocatos esse & per Spiritum sanctum consecratos ad ipsum sanctè colendum. Alterum argumentum est ab utili effectu, ubi ait, *Spirituales illas hostias esse Deo acceptas* quo innuit, Deum sancta opera remuneraturum. Simul autē occurrit opinioni proprii meriti, quum ait, hostias illas Deo acceptas esse *per Jesum Christum*. hoc est, propter Jesum Christum, quatenus nimirum ex fide in illum proficiscuntur. Porrò quod dixerat de Christo, eum esse lapidem fundamentalem Ecclesiæ, cui credentes superstruantur ut fiant domus spiritualis: deinceps vers. 6. & 7. confirmat testimoniis duobus Scripturæ: quorum prius habetur Esa. 28. v. 16. posterius psal. 118. v. 22. Ac apud Esaiam Deus incredulitati Judæorum nolentium pendere á promissionibus ipsius, & vanę fiduciæ qua confidebant præsidiis humanis, opponit immotum suum decretum de conservatione Ecclesiæ per solum Christum, ut in quo tanquam lapide angulari pretiosissimo Ecclesiam fundaverit. Simul autem in verbis quæ ex Propheta citantur, continetur argumentum pertinens ad confirmandum propositam exhortationem: quod sumtum est ab utili eventu: ubi scilicet Deus promittit, *non pudefactum iri qui Christo crediderit*. Hoc testimonio recitato, accommodat ipsum ad Judæos credentes in principio versus septimi, ubi ait, *Vobis igitur pretium* (id est, pretiosus est ille lapis, nempe Christus) *qui creditis*. Deinde occurrit scandalo quod nascebatur ex incredulitate reliquorum, atque ea occasione recitat alterum testimonium ad confirmandam sententiam de Christo propositam, reliqua parte versus septimi. Testimonium illud sumtum est ex Psa. 118. v. 22 ubi exponitur decretum Dei tum de Davide constituendo rege populi Dei externo, tum de Christo per Davidem præfigurato, constituendo rege Ecclesiæ spirituali. Illud decretum exponitur his verbis, *Lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est caput anguli*, ubi & David & Christus comparatur lapidi angulari ac fundamentali: regnum Davidis itemq; regnum Christi, ædificio: hostes Davidis in aula Saulis, itemq; hostes Christi, scribæ & Pharisæi, comparantur structoribus. Porrò hujus testimonij recitatione duo agit Petrus. partim enim confirmat sententiam antea vers. 4 pronuntiatam de Christo, quód is sit lapis vivus &c. partim veró occurrit scandalo quod oriebatur ex incredulitate maximæ partis Judæorum, ac inprimis scribarum & Pharisæorum. Istud igitur scandalum hic tollit commemoratione prophetię Davidis: ut significet non debere ipsos ista incredulitate Judæorum offendi tanquam re inopinata: quum jam olim per Davidem ex afflatu Spiritus sancti sit prædicta. Ad quod ipsum confirmandum annectit & alterum vaticinium ex Esa. 8. v. 14. Deinde idem illud scandalum tollit commemoratione voluntatis Dei: in qua nimirum tanquam justa & sancta omnibus piis est acquiescendum. hoc significat v. 8. ubi ait, incredulos illos, *qui ad sermonem Evangelii offendunt, ad hoc ipsum esse positos*, id est, á Deo prædestinatos. Tum v. 9. per antithesin redit ad Judæos credentes ad quos scribit: eosq; ad studium sanctæ vitæ, ac nominatim ad laudationem Dei, hortatur commemoratione duorum maximorum beneficiorum Dei, electionis ad vitam æternam & vocationis efficacis. Electionem indicat his verbis:

Vos autem estis genus electum, Vocationem veró illis, *Regale sacerdotium gens sancta,* &c. quæ quidem verba mutuatur Petrus ex Exod. 19. v. 5. & 6. Porró vocationem describit é duobus terminis inter se oppositis: ubi ait, *Qui vos vocavit é tenebris in admirabilem suam lucem.* Terminus igitur á quo, sunt tenebræ: id est, ignoratio Dei & mysterii salutis. Terminus ad quem, est lux illa Dei admirabilis, hoc est, cognitio Dei & mysterii salutis. Præterea vocationem illam Judæorum illustrat & simul confirmat ve. 10. verbis prophetę Hoseæ: ubi Deus promittit, se populi Israelitici propter idololatriam ad tempus rejecti, tādem iterum misertu um. His ita expositis, exhortationem institutam renovat: ac primúm dehortatur ab operibus malis, v. 11. deinde hortatur ad opera bona, v. 12. Opera mala significat ex causa procreante, quæ sunt *cupiditates carnis*, id est, quæ ex carnali generatione singulis sunt insitæ & in carne seu corpore sese exserunt. Ab his dehortatur duplici argumento, primúm quód ipsi in hoc mundo sint *inquilini & advenæ seu peregrini:* quo significat, eos patriam habere in cœlo: ac proinde rerum cælestium desiderio teneri eos oportere. Alterum argumentum sumitur ab effectu pernicioso, ubi ait, quód *cupiditates illæ militent adversus animam,* quibus verbis innuit, eos qui cupiditatibus carnis indulgent, periclitari de salute animarum. Porró hortationem ad bona opera & conversationem seu vitam honestam confirmat duobus item argumentis: quod utrumq; ab effectu utili ductum est. Prius est, ut ita redarguant falsa crimina Gentilium, bonamq; famam apud illos tueantur: posterius, ut illi (exemplo videlicet ipsorum ad religionem Christianam conversi) *Deum glorificent.* Ne autem hunc effectum adscribant propriæ virtuti, monet illum principaliter oriri *ex visitatione Dei,* videlicet gratiosa illa qua suo tempore electos suos efficaciter vocat.

DE POSTERIORE PARTE.

13 *Proinde subjecti estote cuivis humanæ ordinationi propter Dominum: sive regi, ut qui supereminеat:*

14 *Sive præsidibus, ut qui per eum mittantur tum ad ultionem maleficorum, tum ad laudem recté agentium.*

15 *Quoniam ita est voluntas Dei, ut bené agendo, os obstruatis amentium hominum ignorantiæ:*

16 *Ut liberi, ac non veluti malitiæ velamen habentes libertatem, sed ut servi Dei.*

17 *Omnes honorate: fraternitatem diligite: Deū timete: Regem honorate.*

Hic incipit tertia epistolæ pars.

Deinceps instituit exhortationes speciales: ac primúm hortatur subditos ad obedientiam erga magistratus, usque ad v. 18. deinde hortatur famulos ad obedientiam erga heros, usque ad finem capitis. Priorem hortationem proponit his verbis, *Subjecti estote cuivis humanæ ordinationi.* Deinde sententiam hanc illustrat distributione, inquiens, *Sive regis,* &c. ubi distribuit magistratus in superiores & inferiores; & simul causas exponit, cur utrisque parendum sit. Porró hortationem hanc confirmat quatuor argumentis, primúm ab authore magistratuum, qui est Dominus sive Deus, ubi ait, *Propter Dominum.* Deinde ab effectu inutili inobedientiæ, ubi ait, *præsides per regem mitti ad ultionem maleficorum.* Tertió ab effectu utili obedientię, ubi ait, *eosdem mitti ad laudem recté agentium,* Quartó ab alio effectu utili obedientiæ ac omnino sanctæ atque honestæ vitæ, qui effectus est

redargutio

redargutio maledicorum, ubi ait, *Quoniam ita est voluntas Dei, ut benefaciendo capistretis amentium hominum ignorantiam.* Postea occurrit objectioni quæ est; Sumus liberi, videlicet liberati per Christum: Non igitur tenemur servire hominibus: sed licet nobis agere quod libet. Petrus negat consequentiam: quatenus concedit, eos esse quidem liberos: veruntamen negat libertate illa abutendum pro velamine malitiæ: item quatenus affirmat, eos esse servos Dei, quo significat, & sancté eis vivendum, & magistratui obediendum: quoniam utrumq; Deus præcepit. Postremó hortationem hanc conclusurus, interspergit hortationes quasdam alias, ut in textu patet, v.17. Atque hæc de exhortatione speciali prima.

18 *Famuli subditi estote cum omni timore heris, non solùm bonis & æquis, sed etiam pravis.*

19 *Hoc enim gratiosum* est, *si quis propter conscientiam Dei, suffert molestias injusté affectus.*

20 *Quæ enim est gloria, si quum peccantes colaphis cædimini, toleratis? sed si cùm benefacitis, tamen afflicti toleratis, hoc est gratiosum apud Deum.*

21 *Nam ad hoc etiam vocati estis, quoniam & Christus passus est pro vobis, relinquens vobis exemplar, ut insequeremini vestigia ipsius.*

22 *Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ipsius.*

23 *Qui convitiis affectus, non vicissim convitiabatur: quum malis afficeretur, non minabatur: sed committebat* causam suam *ei qui justé judicat.*

24 *Qui peccata nostra ipsemet sursum tulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui, justitiæ viveremus: cujus vibicibus sanati estis.*

25 *Nam eratis velut oves errantes: sed conversi nunc estis ad pastorem illum & curatorem animarum vestrarum.*

Sequitur exhortatio specialis secunda, qua hortatur famulos ad obedientiam erga heros: ac nominatim ab illis requirit timorem, ut scilicet sollicité caveant ne præter officium agendo heros offendant. Hanc hortationem amplificat distributione per collationem imparium, idque per prolepsin falsæ opinionis, quasi obedientia non debeatur heris pravis. præcipit igitur *ut subditi sint heris, non solùm bonis & æquis, sed etiam pravis.* v. 18 Deinde institutam hortationem confirmat, eademq; opera eos contra injurias herorum consolatur, v. 19. & deinceps. Idque primùm ab effectu utili, quia tolerantia illa injuriarum quibus afficiantur propter conscientiam Dei (id est, propterea quód Deo bonâ conscientiâ servire student, ac proinde fidem Christianam profitentur) Deo grata sit: quo innuit, Deum tolerantiam illam remuneraturum. v. 19. Hoc argumentum repetit illustratum á contrario, v. 20 ubi injuriis, id est, plagis immeritis opponit plagas meritas: quarum tolerantiam laudi esse negat. Deinde addit argumentum consolationis secundum: quod sumtum est á primario illarum injuriarum authore: non quidem quatenus injuriæ sunt, sed quatenus exercitia fidei seu probationes: ubi ait, *Nam ad hoc vocati estis.* quibus verbis significat, Deum vocasse Christianos omnes ad tolerantiam injuriarum, ac proinde has illis immittere, fidei ipsorum exercendæ ac probandæ causa. Tum annectit argumentum tertium, quod sumtum est ab exemplo Christi, ubi ait: Quoniam & Christus passus est pro vobis, relinquens vobis exemplar, &c. Hoc exemplum amplificat primúm á fine seu scopo patientis, ubi ait, *Passus est pro vobis.* id est, injurias sibi illatas patienter sustinuit, idque propter vos: nimirum ut relinqueret vobis exemplar: sicut

sequentibus

sequentibus verbis declaratur. Deinde idem exemplum amplificat collatione dissimilium & imparium, ubi ait, versu 22. *Qui peccatum non fecit, &c.* quasi dicat, Christus plané innocens fuit, & tamen injurias inimicorum patienter tulit: ergo multó magis vobis qui non prorsus innocentes estis, injuriæ herorum patienter tolerandæ sunt. Tum v. 23. injurias quas Christus pertulit, distributione quadam declarat, qua eas distribuit in injurias verborum & factorum: inquiens, Qui conviciis affectus, &c. Ipsam veró injuriarum illarum tolerantiam declarat partim negatione vindictæ privatæ, ubi ait: *Non vicissim conviciabatur:* item, *Non minabatur:* partim affirmatione expectationis vindictæ divinæ, ubi ait: *Sed committebat* causam suam *ei qui justé judicat.* Quibus postremis verbis continetur quartum consolationis argumentum: quod sumtum est á læto eventu: quia tandem futurum sit, ut Deus tanquam justus judex innocentiam eorum qui injusté affliguntur, asserat, eorundemque tolerantiam remuneretur: impios veró qui illos injusté afflixerunt, puniat. Hisce ita expositis, per occasionem digreditur vers. 24. in expositionem principalium finium passionis Christi: quos duos commemorat, expiationem peccatorum nostrorum, ubi ait, *Qui peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum:* & vitæ nostræ sanctitatem, ubi ait, *Ut peccatis mortui, justitiæ viveremus.* Videlicet virtute Spiritus sancti, quem Christus sua passione nobis impetravit. Porró utrumque hunc finem, tanquam effectum, accommodat specialiter ad servos quos consolatur, inquiens: Cujus vibicibus sanati estis. quasi dicat, per passionem Christi illos utrumque adeptos, videlicet & remissionem peccatorum, & naturæ instaurationem ad sancté vivendum. Vibices autem nominatim commemorat, ut exemplum Christi specialiter accommodet ad servos qui á dominis flagellabantur, unde vibices reportabant. Monet igitur ut vibices exemplo Christi patienter tolerent. Versu ultimo effectum passionis Christi repetit, videlicet salutem per Christum: quam amplificat antithesi pristini status miseri, quum veluti oves errabant, exitio scilicet æterno obnoxii.

SCHOLIA IN CAP. II.

V. 2. Lac illud sermonis. τὸ λογικὸν γάλα. Pro eo quod est, τὸ γάλα τοῦ λόγου. sicut suprá c. 1. 13 dixit τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας. Respicit enim ad λόγον, id est, sermonem, cujus mentionem fecit pauló anté, videl. cap. præced. ver. 23. ubi illum comparaverat semini unde electi regenerantur: hic autem eundem comparat lacti quo iidem regeniti aluntur. Quare τὸ λογικὸν hic non est vertendũ rationale: sicut Rom. 12. v. 1. ubi dicitur λογικὴ λατρεία, rationalis cultus. *Sincerum* ἄδολον in quo adulterãdo nullus intercessit dolus: sicut qui vendunt lac, interdum illud adulterant admixtâ aquâ. *Per illud.* ἐν αὐτῷ. id est, δι' αὐτοῦ. Hebraism. *Bonus.* χρηστός.

V. 5. Ædificati fiatis domus. οἰκοδομεῖσθε οἶκος. Ad verb. Ædificemini domus. id est, ita ut fiatis domus, vel, tanquam domus.

V. 6. Continetur. περιέχει. Pro, περιέχεται. Vel, περιέχει, continet, scil. ὁ Θεὸς, Deus. quæ quidem phrasis est insolens. *Lapidem in imo angulo.* λίθον ἀκρογωνιαῖον. q. d. Lapidem extremum angularem. *In quem qui credit.* καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ. Vel, Et qui confidit in eo.

V. 7. Vobis igitur est *pretium.* ὑμῖν οὖν ἡ τιμή. Id est, Ille igitur lapis de quo loquor, nempe Christus, vobis est pretiosus. τιμὴ pro ἔντιμος, per auxesin,

ſa. *Immorigeris verò* ἀπειθοῦσι δὲ. Scilicet dictum eſt id quod ſequitur,& alibi de hoc lapide eſt ſcriptum, videlicet Pſal.118.v.22. *Factus eſt caput* ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν. Ad verb.Factus eſt in caput; pro quo Latini dicerent, Evaſit in caput.

V.8. *Ad ſermonem.* τῷ λόγῳ. Scil. Euangelii. *Poſiti fuerunt.* ἐτέθησαν. Id eſt,conſtituti & ordinati,nempe decreto Dei. Sic paſſim uſurpatur verbum τιθέναι.ut Joh.15.v.16.Ego elegi vos & conſtitui vos ut,&c. ἔθηκα ὑμᾶς. Actor.13.v.47. Conſtitui te ut ſis lux gentium, τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν. 1.Theſ.5.9. Nam non conſtituit nos Deus (οὐκ ἔθετο ἡμᾶς) ad iram, ſed ad ſalutem,&c. Alibi utitur ſcriptura aliis vocibus,idem aut affine quid ſignificantibus,ut in epiſtola Judæ v.4.de hypocritis dicitur, οἱ πάλαι προγεγραμμένοι εἰς τοῦτο τὸ κρίμα, jam olim ante deſcripti ad hoc judicium. Rom.9.v.17.de Pharaone dicitur,Ad hoc ipſum excitavi te (ἐξήγειρά σε) ut oſtendam in te potentiam meam,&c. Et v.22. reprobi nominantur vaſa iræ coagmentata (κατηρτισμένα) ad interitum.

V.9. *Populus quem ſibi Deus ut propriũ vendicat* λαὸς εἰς περιποίησιν. Ad verb.Populus in acquiſitionem. id eſt, qui cedit Deo in acquiſitionem ſeu poſſeſſionem. *Virtutes.* τὰς ἀρετὰς. ut miſericordiam,ſapientiam,potẽtiam. *Tradictis.* ἐξαγγείλητε. Ad verb.Annuntietis.In eadem ſignificatione verbo καταγγέλλειν uſus eſt Paulus 1.Cor.11.v.26. in illo, mortem Domini καταγγέλλετε. *E tenebris.* ἐκ σκότους. Videlicet ignorantiæ & nequitiæ. *In lucem.* εἰς τὸ φῶς. Videlicet cognitionis Dei & ſanctitatis. Confer ſimilem locum Act.26.v.18.

V.11. *Quæ militant adverſus animam.* αἵτινες στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς. Similis huic eſt illa ſententia Pauli Rom.7.v.23. Video aliam legem in membris meis,rebellantem (ἀντιστρατευόμενον) legi mentis meæ. Item illa Jacobi cap.4.v.1. Unde bella & pugnæ inter vos? nonne hinc, ex voluptatibus veſtris quæ militant (τῶν στρατευομένων) in membris veſtris?

V.12. *In die viſitationis.* ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς. Intelligit viſitationem Dei gratioſam, quum ſcilicet electos ſuos efficaciter vocat per Euangelium. De tali viſitatione loquitur & Zacharias pater Johannis Baptiſtæ, quum ait: Benedictus ſit Dominus Deus Iſraël,quòd inviſerit & redemerit populum ſuum,Luc.1.v.68. Item Chriſtus quum exprobrat urbi Hieroſolymæ,quòd non agnoverit tempus viſitationis ſuæ, Luc.19.v.44.

V.13. *Cuivis humanæ ordinationi.* πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει. Id eſt,cuivis magiſtratui: ut declarat ſequens diſtributio. Vocat autem magiſtratum κτίσιν,id eſt,creaturam:quo modo Latini dicunt,creare conſulem. Humanum verò appellat, non quòd magiſtratus homines authores habeat: ſed quòd homines eum gerant. *Propter Dominum.* διὰ τὸν κύριον. Id eſt, Ut honoretis Deum qui ſubjectionem iſtam vobis præcepit. *Regi.* Βασιλεῖ. Intelligit Cæſarem:huic enim tanquam ſummo magiſtratui provinciæ illæ in quibus iſti degebant,erant ſubjectæ.

V.15. *Os obſtruatis.* φιμοῦν. Verbum Græcum ſignificat propriè os fiſcella aut capiſtro obligare: ut quum dicitur, οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα, Non obligabis os bovi trituranti, 1.Cor.9.v.9. Hic per metaphoram ſignificat ad ſilentium adigere. quâ metaphorâ uſus eſt & Matthæus cap.22. v.34. quum ait de Chriſto, ὅτι ἐφίμωσε τοὺς Σαδδουκαίους, quòd os occluſerit Sadducæis. Hinc φιμοῦσθαι eſt obmuteſcere: ut in eodem capite v.12. de eo qui rogatus fuit cur non haberet veſtem nuptialem, dicitur, ἐφιμώθη, obmutuit. *Os obſtruatis amentium hominum ignorantiæ.* Id eſt,amentibus

tibus

tibus hominibus qui ex ignorantia Euangelii vobis obtrectant velut maleficis. Hypallage quædam.

V.17. *Fraternitatem*, τὴν ἀδελφότητα. Id est, totam multitudinem fratrum. Sic infrà 5.v.9. Ad eundem modum Latini nominant Nobilitatem pro nobilibus. *Regem*. τὸν βασιλέα. Id est. Cæsarem. ut suprà v.13.

V.19 *Gratus sum*. χάρις. Ad verb. Gratia. *Est gratia:* id est, conciliat gratiam, videlicet apud Deum: ut ait versu sequente. Est metonymia effecti: qualis in illo. Rom.7. vers. 7. *Lex peccatum est?* id est, num Lex efficit peccatum? *Propter conscientiam Dei* διὰ συνείδησιν θεοῦ. Id est, propter cultum Dei ex pura conscientia profectum. Metonymia efficientis.

V.20. *Qua enim est gloria*. ποῖον γὰρ κλέος. Quasi dicat, Nulla. *Gratiosus sum*. χάρις. ut versu superiore.

V.21. *Pro vobis*. ὑπὲρ ὑμῶν. Alii legendum censent, ὑπὲρ ἡμῶν, pro nobis: & mox pro ὑμῖν, vobis, legendum judicant ἡμῖν, nobis. Parum refert, utro modo legatur: veruntamen persona secunda magis convenit ei quod sequitur, ἵνα ἐπακολουθήσητε, ut insequeremini. Et sic paulo pòst duobus versibus ultimis, quod omnibus fidelibus commune est, ac proinde ad ipsum quoque Petrum pertinebat, accommodat tamen ad personam eorum ad quos scribit, ubi ait, Cujus vibicibus sanati estis: nam eratis velut oves, &c.

V.24. *Sursum tulit*. ἀνήνεγκεν. Id est, ἄνω ἤνεγκεν. Respicit ad verba Esaiæ, Morbos nostros ipse portavit, & dolores nostros bajulavit. cap.53. v.4. Sic & Johannes Baptista dicebat, Ecce agnus Dei qui tollit (seu portat μετωνυμικῶς) peccatum mundi. *Incorpore suo*. ἐν τῷ σώματι. Atque etiam in anima, & quidem in hac præcipuè: atque adeo in natura sua humana tota. Synecdoche membri. Corporis autem expressè fit mentio, quia fit mentio ligni, id est crucis, cui illud affixum fuit. *Super lignum*. ἐπὶ τὸ ξύλον. Super lignum illud, videlicet crucem illam cui affixus est, ubi propter nostra peccata plenissimè sensit iram Dei, atque ita illa expiavit. Articulus habet vim demonstrandi: & lignum pro cruce lignea dicitur per metonymiam materiæ. *Peccatis* ταῖς ἁμαρτίαις. Dativo casu: quo hic notatur res cui aliquid adimitur: ut quum dicitur, Abstulit mihi. *Mortui*. ἀπογενόμενοι: id est, ἀποθανόντες: ut loquitur Paulus Rom.6.ver.10. ἀπογίνεσθαι, hîc est è medio tolli; quasi dicas desieri, significatione ea qua hoc verbum opponitur verbo Fieri, sicut nimirum ἀπογίνεσθαι opponitur τῷ γίνεσθαι: è medio tollere; quod usurpari solet de facinorosis quum supplicio capitis afficiuntur. *Justitiæ viveremus*. τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν. Pro hoc dicit Paulus Rom.6.v.11: Deo vivere. *Cujus vibicibus*. οὗ τῷ μώλωπι αὐτοῦ. Ad verb. Cujus vibice ejus. Pleonasmus Hebraicus: & enallage numeri. *Sanati estis*, ἰάθητε. Esa.53.v.5. unde hæc sententia depromta est, legitur in persona prima, *Curatio facta est nobis*. Sed Petrus generalem sententiam specialiter applicat iis ad quos scribit. Singulari autem dexteritate illud accommodat ad servos, ut eos consoletur contra vibices quas ex flagellationibus iniquorum herorum reportabant.

V.25. *Nam eratis velut oves errantes*. Apud Esaiam cap.53.ver.6. Omnes nos ut ovis erravimus. Sed Petrus (ut dictum) applicat. *Curatorem*. ἐπίσκοπον. Ad verb. Inspectorem. A verbo ἐπισκέπτεσθαι, quod est, cum cura inspicere ac visitare. Et sic quos Latini vocant præfectos seu curatores, apud Hebræos nominantur פקידים pekidim, id est, visitatores.

OBSER-

OBSERVATIONES EX CAP. II.

Ex prima parte capitis, videlicet ab initio usque ad vers. 13. notandæ sunt aliquot causæ, quibus fideles moveri atque impelli debent ad serium studium justitiæ, pietatis, sanctitatis & honestatis: videlicet istæ. I. quia regeniti sunt ex verbo Euangelii, ac proinde ad illud studium facultate instructi. hæc causa notatur vers. 1. per conjunctionem syllogisticam οὖν, id est, igitur: ubi ait, ἀποθέμενοι οὖν. quasi dicat: Quum igitur sitis regeniti ex verbo Euangelii, quemadmodum modó admonui, superioris capitis tribus versibus ultimis: ergo deponite omnem malitiam, &c. II. quia ex verbo Euangelii gustarunt quód Dominus noster Jesus Christus sit benignus: debent igitur operam dare ut per serium verbi studium in fide proficiant, atque ita benignitatem Domini magis magisque gustent. hæc causa indicatur ver. 2. & 3. III. quia cœperunt ædificari super Christum tanquam lapidem fundamentalem Ecclesiæ, nempe per fidem: ergo debent operam dare ut in fide proficiant, atque ita indies firmiús cum Christo coalescant, atque ita sint domus spiritualis, in qua Deus habitet suo spiritu. hæc causa indicatur v. 4. & initio quinti. IIII. quia á Deo electi & vocati sunt é tenebris ignorantiæ in lucem cognitionis Dei, ut tanquam sacerdotes Deo offerant hostias spirituales, id est bona opera: item ut tanquam reges imperent peccato: item ut tanquam populus quem sibi Deus ut proprium vendicat, quippe quem pretioso sanguine Filii unigeniti redemit, Deo serviant & virtutes illius prædicent. hæc causa exponitur v. 5. 9. & 10. V. quia bona opera fidelium Deo accepta sunt per Christum, ac proinde illorum remunerationem á Deo sperare habent. hæc causa indicatur in fine versus quinti. VI. quia fideles in hoc mundo sunt inquilini & advenæ, peregrinantes scilicet á Domino: quare non debent voluptatibus hujus mundi addicti esse, sed potiús á carnis cupiditatibus abstinere, ac per serium studium sanctitatis in cœlum tanquam patriam festinare. hæc causa indicatur vers. 11. VII. quia cupiditates carnis militant adversus animam: cavendum igitur ne ab illis superati, salutem animæ perdamus. hæc causa indicatur in fine versus undecimi. VIII. quia honesta conversatione ora obthurantur maledicis, redarguunturque falsæ eorum criminationes quibus pios impetunt & traducunt. hæc causa significatur in principio versus 12. IX. quia bonis operibus fidelium nonnulli adducuntur ut sese convertant ad Deum, eumque glorificent. hæc causa indicatur in versus duodecimi fine.

Ex v. 2. ex verbis *Ut per illud adolescatis.* Non est satis semel esse ex verbo Euangelii regenitum & fidem esse adeptum: sed oportet per idem verbum tanquam lac sincerum in fide ali atque adolescere, id est proficere. Atque in hac re imitandi sunt infantes recens nati, qui lac matris avide expetunt.

Ex v. 4. 6. 7. & 8. Judicio mundi rejicientis Christum, opponendum est judicium Dei eundem approbantis, atque etiam reprobos ad hanc ipsam incredulitatem ordinantis. quod illius decretum quin justissimum sit, dubitare nefas est: licet nos illius justitiæ ratio lateat.

Ex v. 12. ex verbis, *Die visitationis.* Ut homo ad Deum convertatur, opus est gratiosa visitatione Dei: ut scilicet Deus virtute spiritus sui per verbum Euangelii in eo sit efficax, illuminando mentē cognitione sanctæ volunta-

voluntatis suæ, & cor flectendo ad obedientiam illius. Absque hac Dei visitatione nos ad proximum convertendum neque honestæ vitæ exemplo, neque fideli ex verbo institutione quicquam profecerimus. Quare quicunque ad Deum conversi sunt, gratiosam illam ipsius visitationem gratis animis agnoscant ac celebrent: & pro proximis orent, ut similiter visitentur.

Ex v. 13. 14. & 15. Notanda sunt quatuor argumenta quibus adduci debemus ad obedientiam præstandam magistratui, ac proinde ad colendum justitiam civilem. Videlicet 1. *propter Dominum*: id est, ut honoremus Deū qui hanc obedientiam nobis præcepit. 2. Ut evitemus pœnas violatæ justitiæ civilis: quia magistratus constituti sunt *ad ultionem maleficorum*. 3. Ut á magistratu adipiscamur laudem justitiæ ac proinde protectionem contra injustos: etenim magistratus constitutus quoque est *ad laudem recte agentium*. 4. Ut redarguamus maledicta malevolorum & adhuc versantium in ignorantia veritatis cœlestis: id quod consequimur *bene agendo*. Idem argumentum habetur suprá v. 12. Porró tria priora argumenta proponuntur etiam á Paulo Rom. 13. v. 1. & deinceps.

Ex v. 13. ex verbis, *Propter Dominum*. Magistratui catenus obediendum quatenus ea præcepit, quibus agendis non offenditur Deus. Etenim obediendum est magistratui propter Deum, id est, ut honoremus Deum. Si quid autem ageremus quo Deus offenditur, cujusmodi sunt omnia quæ ipse vetuit: tum eum non honoraremus, sed contumelia afficeremus. Huc pertinet illud Petri Act. 5. Magis obediendum est Deo quám hominibus. & illud Christi Matth. 22. Date Cæsari quæ Cæsaris sunt: & Deo quæ Dei sunt.

Ex v. 16. Libertas Christiana non huc se extendit, ut præstet nos liberos ab obedientia erga magistratum, ac proinde ab oneribus civilibus quæ magistratus imponit: quia sic liberati sumus per Christum á potestate diaboli, ut interim simus servi Dei: ac proinde tenemur obedire magistratui: quia Deus hoc nobis præcepit.

Ex v. 18. Obediendum est dominis etiam iniqua imperantibus: dummodo non mandent, quæ impia sunt.

Ex v. 19. & deinceps. Notanda sunt aliquot argumenta consolationis contra injurias hominum iniquorum. Injuriæ igitur patienter sunt tolerandæ: 1. quia ista tolerantia grata est Deo: idque inprimis si injuriis afficiamur propter conscientiam Dei, hoc est, propterea quód bona conscientia studemus Deo servire, confitentes doctrinam salutis nobis ab ipso patefactam. hoc argumentum continetur v. 19. & 20. 2. quia ad hoc sumus vocati, in principio v. 21. id est, quia tolerantia injuriarum pars est officii nobis á Deo injuncti: ut nimirum ita confirmemur capiti nostro Christo. 3. quoniam & Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplar, ut insequeremur vestigia ipsius: reliqua parte v. 21. 4. quia non prorsus sumus innocentes. nam etsi innocentes simus coram mundo, nec meriti simus apud homines ut nos oderint: & malis nos afficiant: tamen non sumus innocentes coram Deo: quippe apud quem meriti sumus non solúm odium & persecutionem hominum impiorum, sed etiam æternam mortem. hoc argumentum innuitur v. 22. á dissimili conditione Christi. 5. quia Deus justé judicat: ac proinde suo tempore innocentiam nostram asseret, tolerantiámque injuriarum remunerabitur: injustos veró, nisi maturé resipuerint, æternis pœnis ulturus est.

Ex v. 24. Notandum quænam sit illa res qua Christus expiavit nostra peccata. Illa (ut Petrus hic docet) est passio Christi in cruce: quum scilicet Christus in cruce pendens sensit iram Dei adversus nostra peccata, quæ in se susceperat tanquam sponsor, ut pro illis judicio Dei satisfaceret. Huc veró etiam pertinent vibices quibus corpus Christi affectum fuit: istis enim (ut Petrus ait) nos sanati sumus, id est, salutem æternam adepti sumus. Interim tamen tenendum, principalem partem passionis Christi ad expiandum nostra peccata susceptæ, fuisse sensum illum iræ Dei, seu perpessionem cruciatuum infernalium: quam cognoscamus ex illa voce, Deus mi, Deus mi, quare me deseruisti?

Ex v. 25. Status electorum ante conversionem ipsorum miser est. Sunt enim velut oves errantes: videlicet stolidi, ut oves, propter ignorantiam doctrinæ salutis: & expositi insidiis lupi infernalis, id est, diaboli. At post conversionem status eorum beatus est: quum habeant pastorem & curatorem animarum suarum Christum: qui ipsos pascit salubri pabulo verbi sui, atque etiam ducit ac regit spiritu suo: denique curam salutis ipsorum ita gerit, ut nō patiatur eos sibi eripi é manibus suis ulla tentatione diaboli aut mundi. Quare huic pastori fidamus ac nos ab eo regi patiamur.

ANALYSIS. CAP. III.

ARGUMENTUM.

In hoc capite continentur adhuc duæ exhortationes speciales: quarum prior pertinet ad uxores, posterior ad maritos: usque ad v. 8. Deinde redit ad exhortationes generales & omnibus communes: quas varias proponit usq; ad v. 19. ubi digreditur in doctrinam de beneficiis Christi erga Ecclesiam tum veterem tum novam, usq; ad finem capitis. Ita caput distingui potest in tres partes.

DE PRIMA PARTE.

Similiter uxores subjiciant sese suis viris, ut etiam si qui non obediunt Sermoni, per uxorum conversationem absque sermone lucrifiant.

2 *Vbi spectarint cum reverentia* conjunctam *castam conversationem vestram.*

3 *Quarum ornatus non sit externus ille in nodis capillorum, & circumposito auro vel palliorum amictu.*

4 *Sed occultus ille cordis homo,* situs *in incorruptione lenis ac quieti spiritus, qui est coram Deo pretiosus.*

5 *Ita enim olim & sanctæ illæ mulieres quæ sperabant in Deum, ornabant sese, subjectæ suis viris:*

6 *Sicut Sara obedivit Abrahæ, dominum eum vocans: cujus filiæ estis filiæ, si benefaciatis, nec terreamini ulla consternatione.*

Hic primum hortatur vxores ad obedientiam erga maritos, v. 1. deinde dehortatur eas á luxu in vestitu, v. 3. postremó hortatur eas ad animi lenitatē ac tranquillitatem, v. 4. Primam hortationem confirmat ab eventu utili: quia sic futurum sit ut nonnulli mariti Christo lucrifiant, amplectendo scilicet religionem Christianam,

moti

moti sanctis moribus uxorum, v.1. & 2. Secundam hortationem illustrat enumeratione aliquot partium: ut sunt *nodi capillorum, aurum, &c.* Tertiam hortationem præcedenti annectit per antithesin, virtutes illas appellans *occultum hominem cordis*; quem externo illi corporis ornatui opponit. Confirmat autem hortationem illam primùm á virtutum illarum, viz. lenitatis ac tranquillitatis durabilitate, ubi ait, *hominem illum occultum situm esse in incorruptione lenis ac quieti spiritus*, ubi simul per tacitam antithesin innuit, externum illum corporis ornatum non esse durabilem, sed corruptibilem & caducum: atque ita hoc ipso argumento ab illo luxu dehortatur. Deinde hortationem hanc confirmat á virtutum illarum pretiositate seu præstantia: ubi ait, *spiritū illum lenem ac quietum, esse pretiosum.* Hoc autem argumentum confirmat testimonio æstimationis divinæ, ubi ait, *spiritum illū lenem ac quietum, esse pretiosum coram Deo.* quod ipsum per prolepsin (ut videtur) opponit judicio mundi, quasi dicat, Etsi mundus secus judicat, nec in pretio habet illam animi lenitatem ac tranquillitatem, tamen vobis satis esse debet, quòd virtutes illæ pretiosæ sunt coram Deo: qui nimirum rectè de rebus omnibus judicat. Tum eandem hortationem, ac simul etiam primam, confirmat exemplo sanctarum mulierum, de quibus sacra testatur historia, v.5. ac nominatim exemplo Saræ, v.6. Cujus erga Abrahamum obedientiam probat ex effectu, viz. honorifica appellatione quam illi tribuit, *vocans scilicet eum dominum*: qua re satis declaravit, quanti illum faceret, quámque prompta esset ad illi obediendum. Hoc exemplum accommodat ad mulieres ad quas scribit, ubi ait: *Cujus filiæ estis filiæ, si benefaciatis, nec terreamini ulla consternatione.* ubi eas ad duo hortatur: ad studium bonorum operum, & ad fortitudinem animi, acquiescentis in protectione Dei, ac proinde non expavescentis iniquas maritorum objurgationes aut minas.

7 *Viri similiter cohabitate* uxoribus, *ut scientes decet, vasi muliebri ut infirmiori tribuentes honorem, utpote quum unà etiam hæredes sitis gratiæ vitæ, ne interrumpantur preces vestræ.*

Hic maritos hortatur ut uxores tractent sapienter atque humaniter, tribuantq; illis convenientem honorem. Argumenta hortationis affert hæc. 1. quia viri á natura præditi sint majore intelligendi facultate, hoc argumentum latet in ipsis verbis hortationis, ubi ait, *κατὰ γνῶσιν*, i. secundum scientiam, eam scilicet qua viri mulieres naturæ beneficio excellunt. 2. quia uxores sint vasa, id est, instrumenta apta ad bonos usus: puta ad generationem liberorum, ad eorundem educationem, ad rei familiaris administrationem. 3. quia sexus muliebris sit infirmior, unde intelligitur, mulieres teneriter & clementer esse tractandas: ne duriore tractatione instar vasis infirmi frangantur ac perdantur. 4. quia par sit earum dignitas, quoad jus adoptionis divinæ: quippe quum sint *cohæredes vitæ æternæ.* 5 ab effectu inutili: quia si mariti duriús tractent uxores, futurum inde sit ut interrumpantur ipsorum preces, quas scilicet quotidie unà debent concipere ad impetrandum á Deo omnis generis bona.

DE SECUNDA PARTE.

8 *Denique omnes estote concordes, mutuo molestiarum sensu affecti, fraterna præditi charitate, ad misericordiam propensi, comes:*

9 *Non reddentes malū pro malo, aut convitium pro convitio; sed cōtrà, benedi-*

benedicentes: quum sciatis, vos ad hoc vocatos esse: ut benedictionem hereditatem possideatis.

10 *Nam qui vult vitam diligere, & videre dies bonos, coërceat linguam suam á malo & labia sua, ne loquantur dolum:*

11 *Declinet á malo, & faciat bonũ: quærat pacem, & persequatur eam.*

12 *Nam oculi Domini sunt intenti in justos, & aures ejus in deprecationem eorum: vultus vero Domini adversum eos qui faciunt mala.*

13 *Et quis est qui affligat vos, si bonitatis æmulatores fueritis?*

14 *Sed & si patiamini propter justitiam, beati tamen estis. Cæterùm timorem eorum ne timete, neque turbemini:*

15 *Sed Dominum Deum sanctificate in cordibus vestris. Estote autem semper parati ad respondendum cuilibet petenti á vobis rationem ejus spei quæ in vobis est, cum lenitate & timore,*

16 *Conscientiã habentes bonã: ut in eo quòd obtrectant vobis tanquã maleficis, pudefiant qui incessunt vestram bonam in Christo conversationem.*

17 *Melius enim est ut bene agentes, si ita velit Dei voluntas, malis afficiamini, quàm malé agentes.*

18 *Nã & Christus semel pro peccatis passus fuit, justus pro injustis: ut nos ad Deum adduceret, mortificatus quidẽ carne, ac vivificatus autem Spiritu.*

Redit ad exhortationes generales seu communes: & hortatur primùm ad varias virtutes pertinentes ad sextum decalogi præceptum, v. 8. & 9. ac inprimis ad tolerantiam injuriarum, allato argumento primum á voluntate Dei ut qui ipsos ad hoc vocârit: deinde ab eventu utili, videlicet benedictione divina, v. 9. quod posterius argumentum v. 10. 11. & 12. confirmat testimonio promissionis divinæ ex Psa. 34. v. 13. & deinceps: atque ita simul in genere hortatur ad studium justitiæ: quatenus promissio illa facta est nõ solùm iis qui patienter tolerant injurias, sed in genere qui justitiæ student. Deinde v. 13. affert tertium argumentum, quod item ab effectu utili sumtum est: quòd videlicet si bonitatis æmulatores fuerint, hoc est, si bonis operibus studuerint, futurum sit ut non facile vexentur á malis hominibus. Tum v. 14 sententiam hanc per prolepsin corrigit: affirmans, etiamsi propter justitiã affligantur, tamen beatos esse. Postea monet, ne minis aut injuriis malorum hominum perturbentur: sed ut Deum sanctificent in cordibus suis: id est, ut filiali fiducia in ipsius bonitatem atque omnipotentiam recumbant: certò persuasi, ipsum sinceros sui cultores contra malorum hominũ injurias tueri & velle & posse: ac si quando illas permittat, facere id suis in bonum: videlicet ad æternam ipsorum salutem. Postea hortatur eos ad confessionem fidei Christianæ, vers. 15. & ad studium bonæ conscientiæ, ver. 16. annexo argumento ab effectu utili, ut videlicet ita pudefiant qui incessunt ipsorum vitã. Deinde v. 17. occurrit objectioni: quòd etiamsi bene agant, nihilominus á malis hominibus vexentur. Petrus contra has afflictiones eos consolatur, primum á comparatis, affirmans melius esse ut bene agentes vexentur quàm malé agentes, deinde ab illarum afflictionum authore, Deo, ubi ait: *Si ita velit Dei voluntas*: tum ab exemplo Christi, vers. 18. qui scilicet multas & magnas injurias á malis hominibus perpessus est. Hanc Christi passionem amplificat primùm á fine seu scopo patientis: affirmans, eum passum esse pro peccatis, id est, ad expiandum nostra peccata, quæ ut sponsor in se susceperat: item, ut nos ad Deum adduceret, hoc est, ut nos Deo reconciliaret, & in vitam æternam in cœlo fruendam adduceret, unde intelligitur æquum esse, ut & nos ad gloriam

ipsius patiamur injurias á malis hominibus. Deinde passionem Christi amplificat ab adjuncta patientis innocentia, ubi ait, passum esse justum pro injustis: quo innuit, nos non esse prorsus innocentes, ac proinde eó magis nobis injurias hominum tolerandas. Tertió passionem Christi amplificat á læto eventu: ubi ait, Mortificatum quidem esse carne, vivificatum autem spiritu: id est, per potentiam suæ deitatis seipsum ex morte excitasse ad vitam beatam ac gloriosam. Qua sententia jam continetur argumentum consolationis quartum: quòd videlicet futurum sit, ut posteaquam propter confessionem Christi injurias mundi atque adeó supplicium capitis patienter pertulerint, in vitam æternam transferantur & unà cum Christo glorificentur.

DE TERTIA PARTE CAPITIS.

19 *Per quem etiam spiritibus qui sunt in carcere profectus prædicavit,*
20 *Olim immorigeris, quum semel expectabat Dei lenitas in diebus Noë,*
quum appararetur arca: in qua paucæ (i. octo) animæ servatæ sunt in aqua.
21 *Cui rei nunc correspondens typus Baptismi, nos quoque servat: non carnis sordium depositio, sed bonæ conscientiæ interrogatio apud Deum, per resurrectionem Iesu Christi.*
22 *Qui est ad dexteram Dei, profectus in cœlum, subjectis ipsi Angelis & potestatibus ac virtutibus.*

Hic occasione vocabuli *Spiritus*, in quod desinit præcedens sententia, digreditur in historiam de spiritibus hominum qui vixerũt in prisco mundo in diebus Noachi eaque occasione commemorat beneficia Christi duo in priscum illum mundum collata: quorum unum est, quòd illis prædicavit, videlicet per Noachum præconem illum justitiæ: sicut eum appellat epistolæ posterioris cap. 2. v. 5. Unde jam intelligitur, quid Noachus prisco illi mundo ex Christi mandato prædicaverit; videlicet justitiam seu resipiscentiam. Sed præterea notandum, prædicasse quoque illis Euangelium: hoc est, remissionem peccatorum annuntiasse illis qui resipiscerent, in Christum promissum crederent, & animum ad justitię studium adijcerent. id enim Petrus expressè affirmat infrá cap. 4. v. 6 ubi ait, *mortuis quoq; prædicatum esse Euangelium: ut judicarentur quidem secundum homines carne, viverent autem secundum Deũ spiritu.* quibus verbis Petrus docet, quid illa Noachi prædicatio in impiis illis hominibus, saltē in nonnullis, profecerit: nempe ut pœna illa corporali diluvii admoniti, gratiã sibi antè prædicatam vel seró amplecterentur, atq; ita salutem animarum reportarent. Atque hoc primum est beneficium in priscum illum mundum á Christo collatum. Alterum est, conservatio Noachi cum familia ab aquis diluvii, ubi notandum: sicut ex corporali illa conservatione non potest concludi, totam familiam Noachi donatam esse salute æterna: quippe quum in illa fuerit impius ille Cham, qui postea patrem irrisit & ab eo maledictus est: ita nec ex corporali illa pœna posse concludi, totam illam hominum multitudinem quæ aquis diluvii exstincta est, damnatam esse morte æterna: quippe quum Deus inter illos habuerit nonnullos, in quibus Euangelii prædicatio antea á Noacho audita, per illam ipsam castigationem reddita est efficax ad salutem ipsorum: sicut ex verbis paulo antè citatis colligitur. Atque hæc sunt beneficia Christi collata in mundum illum priscum. Porró mentione facta aquarum diluvii & Noachi in arca servati, quæ

similium conservatio fuit typus conservationis spiritualis electorum á diluvio iræ Dei: hac occasione transit ad typum novum ejusdem conservationis, veteri illi typo é regione respondentem, quem idcirco vocat *ἀντίτυπον*, videlicet Baptismum: per quem dicit nos servari, videlicet salute eterna. Ac ne quis putet, Baptismum id præstare per se & ex opere (ut loquuntur) operato: mox per correctionem monet, salutem propiè loquendo pendere á remissione peccatorum parta per mortem Christi: atque ita innuit, Baptismum eatenus nos servare, quatenus nobis de illâ peccatorum remissione testificatur. Remissionem autem peccatorum significat partim per tacitam antithesin, ubi ait, *Non depositio sordium carnis*: quasi dicat, Sed depositio sordium animæ, hoc est remissio peccatorum: partim veró expositione effecti, videlicet hilaritatis conscientiæ asseverantis de illis beneficiis (videlicet remissione peccatorum & salute æterna) tanquam ad se pertinentibus: adeó ut conscientia Deum confidenter de illis beneficiis interroget: videlicet, an non Christus illa nobis sua morte acquisiverit. Hujus autem confidentiæ fulcrum simul commemorat, ubi ait, *quód bona conscientia Deum interroget per resurrectionem Jesu Christi*, id est, freta resurrectione Christi, tanquam evidente argumento remissionis peccatorum per mortem Christi partæ: quippe quód Christus ex morte ad vitam æternam excitatus non fuisset, nisi pro omnibus electorum peccatis sua morte judicio Dei satisfecisset. Porró illi fulcro bonæ conscientiæ fidelium addit & alterum, videlicet sessionem ad dexteram Dei & exaltationem suprá Angelos. id quod summæ Dei erga Christum gratiæ argumentum est: & ex consequenti argumentum quoque satisfactionis per mortem ipsius pro peccatis omnium electorum.

SCHOLIA IN CAP. III.

1 *Sese subjiciant.* ὑποτασσόμεναι. Scil. ἔστωσαν. Verbi vox media hîc notat actionem reciprocam. *Sermoni.* τῷ λόγῳ. Scil. Dei: videlicet Euangelio. Synecdoche generis. *Lucrifiant.* κερδηθήσονται. Scil. Christo. id est, ad fidem Christianam adducantur, idque lucro Christi, facti nimirum cives regni ipsius. Metaphora á servis qui negotiantur in pecunia sibi credita ab hero: qua de re extat parabola Matth. 25. v. 14. & deinceps. Nam omnes Christiani, ac præcipué ministri verbi sunt servi Christi: ac proinde operam dare debent, ut Christo multos lucrifaciant. Hoc studium de se prædicat Paulus multis verbis 1. Cor. 9. v. 19. & deinceps. Eâdem metaphorâ usus est & Christus Matt. 18. v. 15. ubi docet, quomodo fratres peccantes sint in viam pietatis revocandi.

2 *Cum reverentia* conjunctam. τὴν ἐν φόβῳ. Pro. τὴν μετὰ φόβου. Scil. ἰοῦσαν.

4 *Occultus ille cordis homo.* ὁ κρυπτὸς τῆς καρδίας ἄνθρωπος. Simili ratione & Paulus duplicem hominem facit, unum eundemque hominem in duos distinguens: videlicet veterem & novum, Rom. 6. v. 6. vel interiorem & exteriorem, Rom. 7. v. 22. item 2. Cor. 4. v. 16. Situs *in incorruptione.* ἐν τῷ ἀφθάρτῳ. Pro. ὁ ἐν τῷ ἀφθάρτῳ. Scil. κείμενος. Ellipsis gemina. *Spiritus.* πνεύματος. Id est, animi.

5 *Subjectæ.* ὑποτασσόμεναι. Vel, *subjicientes sese*; ut v. 1.

6 *Dominum eum vocans.* κύριον αὐτὸν καλοῦσα. Historia extat Genes. 18. ubi Sara quum ex Jehova apud Abrahamum prandente audisset,

se post annum habituram filium: quum res illi incredibilis videretur, ridens dicebat apud se: postquam vetula facta sum, foret mihi voluptas? deinde dominus meus senex est. *Factæ estis.* ἐγενήθητε. Id est, uos factas esse declaratis. Metonymia subiecti qualis in illo Joh.15.v.8. καὶ γενήσεσθε ἐμοὶ μαθηταί, Et fietis mihi discipuli, seu eritis mei discipuli: id est, declarabitis vos esse meos discipulos. *Nec terreamini ulla consternatione.* καὶ μὴ φοβούμεναι μηδεμίαν πτόησιν. Vel, *ullo pavore.* Ante μηδεμίαν subaudito κατά: & gemina negatio fortiùs negat, more Græcis usitato. Nomen πτόησις deductum est a verbo πτοεῖσθαι, quod est consternari seu pavefieri, ut Luc.21.v.9. Quum veró audietis bella & seditiones, μὴ πτοηθῆτε. Et cap.24.v.37 πτοηθέντες δὲ καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι, &c. de discipulis quum Jesus ex improviso stetisset in medio ipsorum, & illi putarent se videre spectrum. Atque hæc istius verbi nativa est significatio: ut liquet ex his exemplis quæ in suo Thesauro recitat Henr. Stephanus. Plutarchus in Alcibiade, πτοηθέντος καὶ διαφυγόντος τοῦ ὄρτυγος, expavefacta & exterrita coturnice, quam in sinu gerebat: expavefacta inquam, τοῦ δήμου κροτοῦντος καὶ βοῶντος. Idem in Publicola. ἵπποι πτοηθέντες ἀπ' ... ἱματίοις ἀποφέρουσι. Unde in Geopon. lib.16, cap.1. inter boni equi notas hæc una est, ἐὰν ᾖ μὴ ἐπτοημένος μηδὲ ὑπὸ τῶν αἰφνιδίως φαινομένων ἐκταραττόμενος, si non facilè consternetur & pavefiat.

7 *Viri.* οἱ ἄνδρες. Id est, ὦ ἄνδρες. Enallege casus. Alloquitur enim viros, ut liquet ex fine versus. *Cohabitate uxoribus.* συνοικοῦντες. Scilicet ταῖς γυναιξίν. Ad verb. *Cohabitantes.* Scilicet, ἔστε, estote. *Ut scientes decet.* κατὰ γνῶσιν. vel, scienter. Ad verb. Secundum cognitionem seu scientiam. *Utpote quum una etiam heredes sitis.* ὡς καὶ συγκληρονόμοι. Scilicet, ὄντες. quanquam commodiùs legeretur, συγκληρονόμοις. Scilicet, ταῖς γυναιξί: quod nomen subintelligitur ad participium συνοικοῦντες. *Gratiæ vitæ.* χάριτος ζωῆς. Id est, vitæ æternæ ex Dei gratia dandæ.

8 *Omnes estote concordes.* πάντες ὁμόφρονες. Scilicet, ἔστε. *Mutuo molestiarum sensu affecti.* συμπαθεῖς. *Ad misericordiam propensi.* εὔσπλαγχνοι. Vox composita ex adverbio εὖ notante facilitatem, & nomine σπλάγχνα, quo significantur viscera, & per synecdochen cor, & ampliùs per metonymiam subjecti, motus cordis: quum scilicet cor movetur ad miserendum. *Comes.* φιλόφρονες. Dictus videtur φιλόφρων, tanquam ὁ τὰ φίλα φρονῶν, qui sapit amica, h. e. studet facere ea quæ alteri amica & grata sint. sicut ὑψηλόφρων, ὁ τὰ ὑψηλὰ φρονῶν.

9 *Benedicentes.* εὐλογοῦντες. Id est, bene precantes iis qui vobis maledixerint. Etenim τὸ εὐλογεῖν opponitur hic τῷ κακολογεῖν seu τῇ λοιδορίᾳ. ut & Matth.5.vers.44. εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς. Benedicite iis qui devovent vos. *Ad hoc.* εἰς τοῦτο. Scilicet, ut benedicatis iis qui vobis conviciantur, ac omnino ut patienter injurias feratis. Et sic illud ἵνα quod sequitur, pendebit á participiis illis, ἀποδιδόντες, εὐλογοῦντες. Et annectetur illis sententia per ἐπεξήγησιν. Potest tamen istud (sed alio sensu) conjungi cum sequentibus per appositionem sic: εἰς τοῦτο ἵνα κληρονομήσητε: id est, εἰς τὸ κληρονομεῖν. *Ut benedictionem hæreditatem possideatis.* ἵνα εὐλογίαν κληρονομήσητε. Vel, ut benedictionem hæreditario jure consequamini. Nomine εὐλογίας intelligit hic felicitatem (& quidem illam æternam) more Hebræorum. ut Gen.12.v.2. ubi Deus ait Abrahamo, *Esto benedictio*: id est, summé benedictus seu felix. Per elegantem ἀνταναδίπλωσιν hoc nomen participio εὐλογοῦντες subjungit.

10 *Nam*

10 *Nam qui vult.* ὁ γὰρ θέλων, &c. Quod proxime dixit, confirmat testimonio Psalmi 34. vers. 13. in quo citando sententia quidem ipsa, atque etiam propemodum verba retinentur: sed tamen mutatur sententiæ schema seu figura: nam quod in Psalmo dicitur per apostrophen ad lectorem & communicationem, id hic dicitur simpliciter. Verba Psalmi in Græco sunt: τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθάς; παῦσον τὴν γλῶσσάν σου, &c. Ex quorum verborum collatione videtur hoc loco sic legendum, ὁ γὰρ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἰδεῖν ἡμέρας ἀγαθὰς, &c. Pro quibus ex non animadverso asyndeto videtur sciolus quispiam reposuisse ista, ὁ γὰρ θέλων ζωὴν ἀγαπᾶν, καὶ ἰδεῖν, &c. mutando, scil. ἀγαπῶν in ἀγαπᾶν, atque ita efficiendo pleonasmum minus commodum. *Ne loquatur.* τοῦ μὴ λαλῆσαι. Scil. ἕνεκα.

12 *Oculi.* οἱ ὀφθαλμοί. Scil. blandi & faventes. Synecdoche generis. *Vultus verò,* πρόσωπον δὲ. Seu facies. Scilicet irata. Itidem synecdoche generis.

13 *Quis est qui affligat.* τίς ὁ κακώσων. Pro, τίς ἐστιν ὁ κακώσων. κακοῦν est malis afficere seu vexare.

14 *Si patiamini* εἰ πάσχοιτε. Id est, Si affligamini. Verbum πάσχειν hic ponitur tanquam absolute: sicut & infrà vers. 18. & cap. 4. vers. 1. *Timorem eorum.* τὸν φόβον αὐτῶν. Videlicet impiorum qui vos affligunt. Id est minas eorum quibus timorem vobis conantur incutere. Metonymia effecti. Alii vertunt, *Timore eorum ne timete:* ut ante τὸν φόβον subaudiatur κατὰ, & timor eorum (videlicet impiorum) dicatur quo illi timent: non autem quem aliis incutiunt. Et sanè is sensus est in verbis Esaiæ cap. 8. vers. 12. Sed Petro visum fuit, illa verba ad suum propositum accommodare.

15 *Sanctificate.* ἁγιάσατε. Scilicet firma fiducia acquiescendo in promissa ipsius ope ac tutela. Synecdoche generis. nam variis modis sanctificatur Deus, id est, glorificatur à nobis. *In cordibus vestris.* ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. Scilicet per cordium fiduciam, ut modo est dictum. Estote *autem semper parati.* ἕτοιμοι δὲ ἀεὶ. Scil. ἔστε. *Ad respondendum.* πρὸς ἀπολογίαν. Ad defensionem doctrinæ Christianæ, defensionem inquam sermone & argumentis constantem. *Petenti à vobis.* αἰτοῦντι ὑμᾶς. Vel, petenti vos rationem. qualis syntaxis est in illo Virgiliano: *pacem te poscimus omnes. Cum timore.* μετὰ φόβου. Videlicet cum timore Dei: ne in gratiam hominum aut metu persecutionis dissimulantes veritatem offendatis Deum: quippe qui à vobis postulat doctrinæ cœlestis vobis traditæ confessionem.

16 *Conscientiam habentes bonam.* συνείδησιν ἔχοντες ἀγαθήν. Id est, vitantes scelera & flagitia. Metonymia effecti.

17 *Malis afficiamini.* πάσχειν. Vel, patiamini. Absolutè, ut suprà vers. 14.

18 *Pro peccatis.* περὶ ἁμαρτιῶν. Id est, ὑπὲρ ἁμαρτιῶν. hoc est, propter peccata, scilicet nostra, Seu, pro nobis peccatoribus. *Carne.* σαρκί. Pro, ἐν σαρκὶ (ut loquitur infrà cap. 4. vers. 1.) id est, in carne: hoc est, corpore. *Vivificatus autem.* ζωοποιηθεὶς δὲ. Id est, ex morte in vitam revocatus. *Spiritu.* τῷ πνεύματι. Id est, διὰ πνεύματος, per Spiritum, hoc est, deitatem suam. Ubi notanda ἀνωμαλία τῆς ἀντιθέσεως, id est, irregularis ratio oppositionis. Etenim dativus σαρκὶ notat hic subjectum recipiens: at oppositus dativus τῷ πνεύματι non notat sub-

jectum recipiens, sed causam efficientem. Cæterúm Spiritus carni oppositus deitatem hîc significat, sicut & Rom. 1. versu 3. & 4. item 1. Tim. 3. v. ult.

19 *Per quem.* ἐν ᾧ. Scil. Spiritum, sive, secundúm quem seu cujus respectu. Limitatio, qua quod de persona Christi affirmatur (videlicet quód prædicârit olim spiritibus) restringitur ad certam illius partem, videlicet deitatem. Christus enim tum nondum erat homo, quum per Noachum spiritibus illis prædicavit. *Spiritibus.* τοῖς πνεύμασι. Id est, animabus. Sed Apostolus de industria nominavit πνεύματα propter ἀντανάκλασιν. Sic Hebr. 12, v. 23. nominantur πνεύματα δικαίων, spiritus justorum: id est, animæ á corporibus suis separatæ. *Qui sunt in carcere.* τοῖς ἐν φυλακῇ. Scil. οὖσι. Id est, quorum pars nunc est in inferno, nempe quotquot non resipuerunt, quum castigarentur in corpore per diluvium. nam aliquos ex illis adeptos vitam, ac proinde castigatione illa ad resipiscentiam adductos fuisse, percipitur ex verbis Petri infrá cap. 4. ver. 6. Cæterúm nomen φυλακῆς pro carcere, id est, inferno, similiter reperitur Apocal. 20. ver. 7. *Profectus.* πορευθεὶς. Videlicet per Noachum præconem justitiæ, ut appellatur 2. Pet. 2. ver. 5. Historia extat Gen. 6. *Prædicavit.* ἐκήρυξεν. Scil. justitiam seu resipiscentiam vitæve emendationem & Euangelium, de quorum priore testatur Petrus 2. Pet. 2. 5. de posteriore veró infrá cap. 4. v. 6.

20 *Expectabat.* ἐξεδέχετο. Scil. pœnitentiam atque emendationem istorum. *Dei lenitas.* ἡ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία. Id est, Deus pro sua lenitate. Hypallage. *Arca.* κιβωτοῦ. Navigium istud habens formam arcæ. Metaphora. *In qua.* εἰς ἥν. Pro. ἐν ᾗ. *Animæ.* ψυχαί. Id est, homines. Synecdoche membri Hebraica. Sic Actor. 2. v. 41. Addita sunt capita quasi ter mille, ψυχαὶ ὡσεὶ τρισχίλιαι. Et cap. 7. v. 14. Joseph accersivit cognationem suam capitum septuaginta quinque, ἐν ψυχαῖς ἑβδομήκοντα πέντε. *In aqua.* δι' ὕδατος. Ad verb. Per aquam id est, dum arca ferebatur per aquam. Reperitur διὰ pro ἐν etiam Rom. 4. v. 11. sed diversa significatione, videlicet non ad notandum locum, ut hîc: sed tempus: ubi dicitur, *Ut esset pater omnium credentium,* δι' ἀκροβυστίας, in præputio: id est, in eo tempore sive per id tempus quo habent præputium.

21 *Cui rei nunc correspondens typus baptisma nos quoque servat.* ᾧ καὶ ἡμᾶς ἀντίτυπον νῦν σώζει βάπτισμα. In Græco subobscura est verborum trajectio, qualis etiam reperitur 2. Pet. 1. v. 19. in istis verbis. ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες. Clarior collocatio esset hæc: ᾧ ἀντίτυπον βάπτισμα καὶ ἡμᾶς σώζει νῦν. Cæterúm pronomen ᾧ referendum est ad totam sententiam proxime præcedentem de servatis in arca octo animabus. Isti enim conservationi tanquam typo conservationis spiritualis credentium, é regione respondet Baptismus, tanquam typus seu imago ejusdem conservationis. Quó minús autem pronomen ᾧ referatur ad proximé præcedens nomen ὕδατος, res ipsa obstat: quia aqua diluvii non servavit quenquam, sed plurimos perdidit: hîc autem sermo est de conservatione. *Correspondens typus.* ἀντίτυπον. Sive, é regione respondens typus. Hîc præpositio ἀντὶ refertur ad typum oppositum sive é regione respondentem: aliás refertur ad rem typo adumbratam, & tum ἀντίτυπον usurpatur pro simplici τύπος ut Heb. 9. 24. οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστὸς, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν. id est, τύπους τῶν ἀληθινῶν. *Correspondens typus Baptismi.* ἀντίτυπον βάπτισμα. Hæc verba cōstruuntur per

oppositionem. *Servat. σώζει.* Videlicet salute æterna: ut percipitur é sequentibus. Sed quomodo id præstet Baptismus, ibidem declaratur: nempe non vi externæ illius ablutionis qua corporis sordes deponuntur: sed vi Spiritus sancti confirmantis in cordibus electorum fidem remissionis peccatorum partæ per mortem Christi & testatæ per ejusdem resurrectionem: atque ita efficientis in illis bonam conscientiam. *Non carnis sordium depositio, οὐ σαρκὸς ἀπόθεσις ῥύπου.* Trajectio verborum, Petro familiaris: Pro, *οὐκ ἀπόθεσις ῥύπου σαρκός.* Dicuntur autem hæc per prolepsin: nec includenda sunt parenthesi. *Sed bonæ conscientiæ interrogatio apud Deum. ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς Θεόν.* Id est, Sed depositio sordium animæ seu remissio peccatorum, ex cujus fide nascitur bona conscientia, qua fretus fidelis au[illegible] Deum interrogat de ipsius ergase favore per Christi mortem sibi conciliato, ac per ejusdem resurrectionem testato. dicens nimirum, An non Christus sua morte favorem tuum nobis conciliavit in æternum duraturum? Certé, nam id ipsum testatur resurrectio illius. Etenim nisi Christus morte sua peccata nostra perfecté expiasset, atque ita favorem tuum plené nobis conciliasset, resurgere ex mortuis ad vitam & gloriam illam cœlestem non potuisset. *Per resurrectionem. δι' ἀναστάσεως.* Hæc verba non pendent á verbo *σώζει* in principio versus: cum quo necessarió jungerentur, si proximé ante clauderetur parenthesis: sed pendent á verbo *γινόμενον*, subintellecto ad nomen proximé præcedens, *ἐπερώτημα.* Vult enim dicere Petrus, quód interrogatio illa bonæ conscientiæ apud Deum, fiat per resurrectionem Christi: id est, per fidem illius: seu quód illa tanquam fulcro & evidente testimonio remissionis peccatorum per Christi mortem partæ nitatur.

V.22. Ad dextram Dei. *ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ.* Ad verbum, *In dextra*, Id est, in eo loco qui est ad dextram Dei *ἀνθρωποπαθῶς*, id est, metaphora á consuetudine hominum, videlicet regum ac principum, qui ad dextram suam collocare solent quos maximé honoratos volunt, quibúsque proximum á se locum & honorem tribuunt & á subditis tribui volunt. *Virtutibus. δυνάμεων.* Seu, potentiis. Sic nominantur Angeli ab excellente robore.

OBSERVATIONES EX CAP. III.

Ex v.1. & deinceps usque ad 7. Notanda sunt hic aliquot officia uxorum erga maritos. Nempe 1. ut illis sint subjectæ, v.1. id est, obediant: scilicet in Domino: ex analogia præcepti quod præscribitur liberis, Ephes. 6. 1. In Domino autem, id est, in timore Dei, ne scilicet in gratiam maritorum faciant quo offenditur Deus, nempe quod vetuit Deus. Semper enim tenenda regula illa Petri Actor. 5. Magis obediendum Deo quám hominibus. 2. Ut maritos revereantur, vers. 2. sollicité scilicet cavendo ne illos offendant. 3. Ut sit casta earum conversatio, eodem vers. id est, casti mores, casta verba, casti gestus. 4. Ne nimium studeant ornatui corporis, v.3. 5. Ut præditæ sint spiritu leni seu mansueto, v.4 ac proinde ne obmurmurent vel responsent, quum á maritis objurgantur: item, ne sæviant in liberos aut famulos vel ancillas. 6. Ut præditæ sint spiritu quieto, v. eodem; ac proinde ne sint curiosæ rerum alienarum, ne discursent ad inquirendum res alienas, denique ne sint garrulæ ac nugigerulæ. 7. Ut maritos honorent verbis, sicut Sara honoravit Abrahamum, vocans eum

dominum, v. 6. 8. Ut bene faciant & rem domesticam rectè administrent sponte, non à maritis adactæ terrore minarum aut metu plagarum, v. 6.

Ex v. 1. ex verbis, *Si qui non obediunt sermoni*, Sicut incredulitas definitur per inobedientiam erga sermonem Evangelii: sic contrà fides definienda est per obedientiam erga eandem. Et sic sané definivit Petrus suprà cap. 1. v. 2. & 22. & Paulus Rom. 1. v. 5.

Ex eod. versu, ex verbis, *Sine sermone lucrifiant*. Cavendum ne istis verbis abutamur ad extenuandum ministerium verbi, quasi scilicet non sit organum ex ordinatione Dei necessarium ad fidem tum concipiendum tum alendum atque augendum. Nam quod ait Petrus, nonnullos absque sermone Christo lucrifieri posse: id non est intelligendum simpliciter, sed tãtùm de occasione qua quis primó adducitur ad fidem. Etenim vir non Christianus conspecta uxoris pietate, ex quo illa fidem Christianam fuerat amplexa, poterat adduci ad doctrinam Christianam cognoscendam, atq; ita fidem ex illa concipiendam. Ita etiamnum hodie vir in religione errans, pietate uxoris rectè sentientis potest adduci ad orthodoxam doctrinam cognoscendam ac errorem deponendum.

Ex v. 3. Quum Petrus improbet in mulieribus ornatum corporis: considerandum quatenus improbet, ac omninò quid in hac parte concessum sit, & contrà quid vitiosum ac fugiendum. Sciendum igitur, non simpliciter á Petro in mulieribus improbari ornatum corporis: quippe qui alibi in Scriptura permittitur: sed improbat tantùm nimium sese ornandi studium & nimiam ex ornatu voluptatem. Id quod percipitur ex antithesi, qua monet ut potiùs studeant ornatui spiritus seu animi, & ex illo ornatu voluptatem capiant, ut qui pretiosus sit coram Deo. Quod autem diximus, ornatum corporis in scriptura permitti: colligi potest ex his locis, Gen. 24. v. 22. ubi servus Abrahæ monili aureo & armillis ornat Rebeccam. Psal. 45. v. 10. 14. 15. ubi cõmendatur ornatus sponsæ Salomonis, videlicet filiæ Pharaonis: quatenus per illum ornatum adumbratur ornatus Ecclesiæ tanquam sponsæ Christi. Sic Matt. 6. v. 26 commendat ipse Christus regium vestitum Salomonis. Cæterùm de ornatu corporis muliebri hæ quasi leges tenendæ sunt. 1. Ne studium illius nimium sit. Ratio: Ne dum mulieres nimis occupatæ sint in ornando corpore, interim negligant ornare animum, sapientia scilicet & virtute. hanc rationem hîc proponit Petrus. Atq; huc pertinet, ut in vestitu caveant studium novitatis. 2. Ne nimiùm ornatu suo delectentur, tanquam re eximiè pretiosa. Ratio: Ne sic illis intercipiatur vera illa & sincera voluptas, quæ percipitur ex ornatu animi, vera scilicet sapientia & virtute, tanquam re pretiosa coram Deo. hanc quoq; rationem Petrus hoc loco tradit. 3. Ne propter ornatum superbiant, quo nomine ab Esaia multis verbis reprehẽduntur mulieres ac puellæ Hierosolymitanæ Esa. 3. v. 16. & deinceps. 4. Ne ornatus ille adhibeatur intempestivé, & ex consequenti ne sit quotidianus: id quod reprehenditur in divite illo epulone Luc. 16. v. 19. Néve adhibeatur quum lugendum est, vel quum luget proximus. Tenendum est enim illud Pauli Rom. 12. Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus. Et sic David in seipso commendat, quód cernens proximi mala, induerit vestem lugubrem Psal. 35. v. 13. In luctu igitur proximi nos quoque decet uti veste lugubri, aut certé minus splendida: ad testandum nostram *συμπάθειαν*. Sic contrà in proximi gaudio nos quoque decet gaudium nostrum testari veste splendidiore: ut in nuptiis aut aliis solennitatibus. Proinde nisi in nuptiis splendidiùs vestiri liceret: Christus

quum

quum interesset nuptiis, morem illum reprehendisset. sicut reprehendit morem Pharisæorum eligentium *τὰς πρωτοκλισίας*, quum id cerneret ad convivium á quodam Pharisæo invitatus. Nam tempore Christi moris fuisse ut nuptiis splendidiús vestirentur, patet ex parabola de nuptiis filii regis, ubi repertus fuit qui careret veste nuptiali. 5. Illud quoque cavendũ, ne mulieres corpus ornando studeant placere viris alienis: sed tantùm suis. Item ne in tantùm se ornent, ut occasionem viris alienis ad adulterium præbeant, saltem cordis. Etenim teste Christo, qui aspexerit uxorem proximi ad concupiscendum eam, jam mœchatus est cum ea in corde suo. At ista concupiscentia splendidiore vestitu magis excitatur. Et sicut auro insidiantur avari, capti illius pulchritudine: ita libidinosi insidiantur pudicitiæ fœminarum, capti earum forma & ornatu corporis. Testimonio est historia Abrahæ, qui uxoris Saræ pudicitiæ metuit, nec temeré, propter illius formam: ut videre est Gen. 12. v. 8. & deinceps. item historia Isaaci, eandem ob causam metuentis pudicitiæ uxoris Rebeccæ, Genes. 26. ver. 7. & deinceps. Atque hoc ipsum docere quoque voluit author fabulæ de Susanna.

Ex v. 7. Quomodo mariti se gerere debeant erga uxores. Debent cum eis cohabitare scienter, id est, prudenter, tribuendo scilicet eis honorem convenientem, ut quæ sint dominæ familiæ, sicut ipsi sunt domini. quem honoris gradum videtur significâsse Deus, quum primam mulierem non ex pedibus viri, sed ex latere condidit. Item debent habere rationem infirmitatis naturalis, ac proinde tractare eas humaniter ac leniter: ut si cui tractandum sit pretiosum aliquod vitrum, aut saltem quo succus pretiosus continetur. Ad istam autem humanitatem inprimis moveri debent consideratione dignationis divinæ erga illas: quippe quód Deus illas dignatus est sibi adoptare in filias atque hæredes vitæ æternæ.

Ex eodem versu, ex verbis: *Ne interrumpantur preces vestra*. Unusquisque paterfamiliâs instituere atque observare debet exercitium precum domesticarum, ut videlicet collecta in unum locum familiâ cum illa oret: idque statis temporibus: videlicet mané quum cubitu surrexerint, tum capturi cibum & cibo capto, postremó cubitum ituri. Atque in hunc usum olim institutum erat juge sacrificium, matutinum ac vespertinum. unde legimus, viros sanctos illas orandi horas observasse: ut videre est in Davide, Psal. 55. v. 18. & in Daniele, Dan. 6. v. 11.

Ex v. 9. Quum vita æterna á Petro nominetur benedictio & hæreditas: consequens est, eam dari non ex cujusquam merito: sed ex Dei gratia propter Christum, in quo Deus sibi in filios adoptavit quibus hæreditatem illam cœlestem dare constituit. Confer Matth 25. v. 34.

Ex v. 11. Ut placeamus Deo, nostramque vitam ei approbemus: non est satis vitare malum seu peccatum, sed oportet etiam studere bono seu virtuti. Confer Esa. 1. v. 16. & 17.

Ex v. 12. & 14. Pii contra injurias impiorum consolentur sese; tum quód habent Deum sibi faventem, & curam ipsorum gerentem: tum quód habent bonam causam.

Ex v. 15. Confessio fidei edenda est, quoties gloria Dei id postulat: idq; adhibita lenitate, ne adversus illos qui fidei confessionem á nobis petunt, stomachemur: & preterea reverentia, eâque tum erga Deum, ne leviter aut negligenter in fide nostra exponenda versemur: tum erga superiores, maximé principes ac magistratus, qui fidei confessionem á nobis postulant, ne illos contemnere videamur, sed debitum illis honorem deferamus. Exempla vide:

vide: Stephani, Act.7.v.2. Pauli, Act.22.v.1.& ca.26.v.2,& 3.

Ex v.16. Ad refutandũ maledicta malevolorũ non est commodior ratio, quàm studere bonæ cõscientiæ & bonæ conversationi, id est, vitæ honestę.

Ex v.18. Notanda sunt tria argumenta consolationis, quum nobis aliquid patiendum est propter Christum. 1. quia ipse quoq; Christus passus est: cui nimirum tanquam capiti nos oportet conformari. 2. quia Christus passus est justus ac prorsus innocens: nos autem etsi simus innocentes coram mundo, tamen non sumus innocentes coram Deo. 3. quia Christus passus est pro nobis: ut nimirum nos á morte æterna liberaret & ad Deum adduceret. Ergo æquum est ut & nos patiamur pro illo, id est, ad gloriam illius, confitendo ipsius doctrinam tanquam veritatem cœlestem. Ex eodem versu, ex verbis: *Mortificatus quidem carne* &c. Passiones & actiones quæ Christo in scriptura attribuuntur, diligenter distinguendæ sunt ex diversitate naturarum ex quibus persona Christi constat. quippe quum alia ei conveniant secundum carnem seu naturam humanam: alia secundùm spiritum seu naturam divinam. Confer Rom.1.v.3.& 4.& cap.9.v.5.1.Tim.3.v.16. Infrá cap.4.v.1.

Ex v.19. Notandum est argumentum pro deitate Christi: quippe qui in spiritu, id est, deitate sua, prædicavit prisco mundo per Noachum.

Ex v.19.& 20. Errârunt veteres qui ex verbis Petri non rectè intellectis commenti sunt limbum (quem vocant) patrum, & ex illo liberationem ipsorum per localem descensum animæ Christi ad inferos. quippe quum nihil horum ex verbis Petri rectè intellectis possit colligi.

Ex v.21. Baptismus duplex est: exterior, quo carnis sordes abjiciuntur: & interior, quo fit ut bona conscientia interroget Deum per resurrectionē Jesu Christi: quorum hic servat: ille propriè loquendo non servat: sed tamen testimonium est salutis per Christi mortem partæ, ac per ejusdem resurrectionem testatæ. Dicitur autem servare quatenus Spiritus sanctus per hoc testimonium est efficax, confirmando scilicet fidem in Christum. Sic Ephes.5.v.26. Christus dicitur Ecclesiam purgasse lavacro aquę per verbum. Item Tit.3.5. Dicitur Deus nos servâsse per lavacrum regenerationis. quanquam illic propriè videtur loqui de ipsa regeneratione Spiritus sancti, ac simul ad Baptismi testimonium respicere.

Ex v.22. Christus ad dextram Dei consedit tum demum quum profectus est in cœlum. Falsum igitur tradunt qui dicunt, consedisse ad dextram Dei in utero matris. Confer Act.2.v.32.33.34. Rom.8.v.34 Ephe.1.v.20, Hebr.1.v.3.

Ex eod. Sessio ad dextram Dei nihil aliud est quàm dominatus in omnes creaturas. Ad hunc autem dominatum, non est necesse ut corpus Christi sit ubique. Quare ubiquitas corporis Christi malè concluditur é sessione Christi ad dextram Dei. Confer 1.Cor.15.v.25. Ephes.1.v.20.& deinceps. Philip.2.v.9 10.11. Hebr.1.v.13.

ANALYSIS CAP. IIII.

ARGUMENTUM.

Hic primùm redit ad intermissam exhortationem, qua hortatur ad studium sanctè vivendi, usque ad v.12. Deinde consolatur eos contra persecutiones

secutiones quas patiebantur propter confessionem fidei Christianæ usque ad finem capitis. Ita duæ sunt partes.

DE PRIMA PARTE.

1 *Quum igitur Christus passus sit pro nobis carne, vos quoque eâdem cogitatione armamini*, nempe quód *qui passus est in carne, destitit à peccato*,

2 *Ut non ampliùs cupiditatibus hominũ, sed voluntati Dei, quod in carne reliquum est temporis, vivat.*

3 *Satis enim est nobis quód antèacto vitæ tempore libidinem Gentium patravimus, quum incessimus in lasciviis, cupiditatibus, vinolentiis, comessationibus, compotationibus, & nefariis simulacrorum cultibus.*

4 *Quamobrem* illi, *non concurrentibus vobis ad eandem luxus profusionem, peregrinari sibi videntur, blasphemantes:*

5 *Qui reddituri sunt rationem ei qui paratus est ad judicandum vivos & mortuos.*

6 *Nam idcirco mortuis quoque prædicatum est Euangelium, ut judicarentur quidem secundùm homines carne, viverent autem secundum Deum spiritu.*

7 *Omnium autem finis imminet. Estote igitur sobrii & vigilantes ad orandum.*

8 *Ante omnia verò charitatem alii in alios intensam habentes: nam charitas operiet multitudinem peccatorum.*

9 *Hospitales* estote *alii erga alios, sine murmurationibus.*

10 *Ut quisque accepit donum, ita alius in alium illud subministrantes, ut boni dispensatores variæ gratiæ Dei.*

11 *Si quis loquitur*, loquatur *ut eloquia Dei: si quis ministrat*, ministret *tanquam ex viribus quas suppeditat Deus: ut in omnibus glorificetur Deus per Jesum Christum, cui est gloria & robur in secula seculorum, Amen.*

Absoluta digressione, quæ continetur quatuor ultimis versibus capitis præcedentis, redit ad institutam exhortationem: ac primum repetit argumentum proximé ante illam digressionem propositum superioris capitis v.18. videlicet ab exemplo Christi: quod hic ad fideles Judæos ita accommodat, ut adhibeat allegoricam seu spiritualem expositionem: qua *pati in carne*, definit per *desistere à peccato, & non ampliùs vivere cupiditatibus hominum, sed voluntati Dei:* v. 1. & 2. Vel certé comparat fideles cum iis qui propter sua scelera supplicio capitis affecti sunt, ac proinde scelera illa committere ampliùs non possunt. Comparatione autem illa utitur, quatenus eos considerat in Christo, qui propter ipsorum scelera supplicio capitis affectus est: quod perinde est ac si ipsimet supplicium illud pertulissent. Deinde affert aliud exhortationis argumentum, quod sumtum est á circumstantia temporis per antithesin, ubi ait, v.3. *Satis enim est nobis quód anteacto vitæ tempore libidinem Gentium patravimus*, &c. quasi dicat, Hoc tempus alios mores postulat. Anteacto tempore quum adhuc versaremur in ignorantia Dei, perpetravimus varia peccata: nunc veró cognitione Dei illustrati, debemus mores mutare ac Deum sancté colere. Versu 4. per prolepsin amplificat illam morum mutationem ex eventis duobus: offensione eorum á quorum moribus recesserant, & eorundem blasphemiis: quo nomine intelligi possunt tum blasphemiæ quibus isti afficiebant religionem Christianam, tum maledicta quibus proscin-

proscindebant famam Christianorum. Tum ♥.5. contra istas blasphemias eos consolatur ab eventu, videlicet futuro judicio Dei: in quo blasphemos istos, nisi resipuerint, puniturus est. Porró quoniam judicium illud commemorans, mentionem fecerat mortuorum: ea occasione repetit historiam de illis mortuis qui puniti fuerunt diluvio, atque ita illius judicii exemplo sententiam propositam per ratiocinationem á pari confirmat: simulque monet, ad quid pœna illa corporalis nonnullis profuerit: nempe vt per eam efficax in eis redderetur prædicatio Euangelii, quam ex Noacho auditam contempserant: ac proinde ut carne quidem, id est, in corpore sint judicati seu puniti, nempe per aquas diluvii: idque secundúm homines, id est, ita ut homines in illis cernere possint manifestum exemplum judicii divini in contemtores verbi sui: veruntamen ut vivant spiritu: id est, vitam æternam seu salutem animæ adepti sint, propter resipiscentiam scilicet ac fidem qua crediderunt Euangelio sibi antea prædicato: idque secundúm Deum, id est ex gratia Dei miserentis ipsorum, & ipso solo conscio. Solus enim Deus novit qui sint sui: & ut solus *καρδιογνώστης* gemitus ex fide profectos exaudit. Vers.7. per prolepsin occurrit cogitationi de mora qua dies ille judicii videtur differri. Monet igitur, diem illum non procul abesse, ubi ait: *Omnium autem finis imminet.* Atque ex hac ipsa sententia mox deducit alias exhortationes: videlicet ad sobrietatem & preces, eodem versu: ad charitatem ♥.8. ad hospitalitatem ♥.9. ad communicationem donorum spiritualium, ♥.10. denique ad eorundem donorum rectum usum ♥.11. Istis autem hortationibus aspergit sua argumenta. Ac hortationi quidem ad charitatem annectit argumentum ab effectu utili, videlicet pace ac tranquillitate. quem effectum significat verbis Salomonis, Prov.10.♥.12. dicentis, quód charitas operiat multitudinem peccatorum, hoc est, quód conniveat ad injurias proximi easque pacis causâ dissimulet, nec odiosé exagitet ac propterea cum proximo rixetur: sicut contrá odium (ut ibidem habetur) contentiones seu rixas excitat. Hortationi veró ad communicationem donorum spiritualium adjungit argumentum ab illorum donorum fine propter quem nobis a Deo data sunt, nempe ut ea in proximos dispensemus. quod ipsum confirmat ab adjuncta donorum illorũ varietate: quód scilicet dona illa varia sint, nec uni omnia, sed alia aliis data, ut nimirum singuli sua cum aliis communicent. hoc exprimit Petrus his verbis: *Ut boni dispensatores variæ gratiæ Dei*, ♥.10. Porro ♥.11 hortationem qua hortatur ad reverentiam Dei in tractando ipsius verbo, confirmat ab ipsius verbi authore, quatenus vocat *eloquia Dei*, id est, profecta á Deo & sancto Dei ore ad nostram salutem pronuntiata. Hortationem veró qua hortatur ad fidelitatem in ministrando, quum scilicet ministratur fratribus ægrotis aut pauperibus: confirmat á fine virium quas nobis Deus suppeditat, nempe ut ex illis fideliter proximo ministremus. Postremó utramque illam hortationem confirmat ab effectu utili, videlicet glorificatione Dei per Christum. Atque huic argumento annectit *δοξολογίαν* ibi, *Cui est gloria, &c.*

DE POSTERIORE PARTE.

12 *Charissimi, ne tanquam hospites, explorationi illa per ignem quæ fit in vobis ad vestri experimentum, percellimini, ut si peregrinum aliquid vobis accideret,*

13 *Imó in eo quód consortes estis afflictionum Christi, gaudete: ut & quum patefiet ejus gloria, gaudeatis exultantes.*

14 *Si probris afficimini ob nomen Christi beati estis: quoniam ille gloriæ & ille Dei Spiritus super vos requiescit. Quod ad illos quidem attinet, maledicta* in vos *jaciuntur: quod ad vos autem, gloria* vobis *contingit.*
15 *Ne quis enim vestrûm affligatur ut homicida, aut fur, aut maleficus, aut ut alienarum rerum inspector:*
16 *Sed si ut Christianus, ne pudefiat, imó glorificet Deum hac in parte.*
17 *Nam tempus est ut incipiat judicium á domo Dei: quód si primùm*
incipit *á nobis, quis erit finis eorum qui non parent Dei Euangelio?*
18 *Et, si justus vix servatur, impius & peccator ubi comparebit?*
19 *Itaque qui affliguntur ex voluntate Dei, tanquam fideli conditori commendent animas suas benefaciendo.*

Hic continetur quinta pars epistolæ, ubi Petrus Judæos fideles horta-
tur ad tolerantiam persecutionis propter confessionem Christi. Ac primùm
v.12. monet, ne persecutione offendantur aut perturbentur tanquam re
nova & insolita: inserto argumento á fine quo Deus persecutionem im- 1.
mittit, qui est probatio fidei seu laus ex probatione fidei. Porró persecu-
tionem comparat igni quo exploratur aurum vel argentum. Deinde v.13.
monet ut persecutione non solùm non contristentur, sed etiam gaudeant.
Argumentum addit geminum: unum, quód afflictiones illas communes 2.
habeant cum Christo: nempe quia ipse quoque propter confessionem ve-
ritatis cœlestis tales afflictiones ab inimicis sustinuit. Alterum: quód com- 3.
munem quoque gloriam cum Christo habituri sint, communiáque gaudia
in cœlo percepturi. Tum v.14. consolatur eos ab utili eventu, videlicet 4.
gloria quæ comitatur eos qui probra immerita patienter sustinent, per
Spiritum Dei super ipsos requiescentem. Hoc argumentum amplificat an-
tithesi per prolepsin: qua malo proposito maledicentium opponit glorio-
sum eventum maledictorum, inquiens: *Quod ad illos quidem attinet*,
βλασφημεῖται, id est, *maledicta* in vos *jaciuntur: quod ad vos autem, δο-
ξάζεται*, id est, *gloria* vobis *contingit*. V.15. argumentum modó exposi-
tum declarat, monens se loqui de afflictionibus immeritis: quam senten-
tiam proponit sub forma dehortationis, inquiens; *Ne quis enim vestrûm
affligatur ut homicida, &c.* Cui dehortationi mox v.16. opponit cohorta-
tionem ad tolerantiam afflictionum immeritarum, inserto argumento ab
utili eventu, videlicet glorificatione Dei, id est, qua Deus glorificatur. 5.
V.17. aliud argumentum subjungit, quod sumtum est á voluntate Dei, cui 6.
visum sit in hoc seculo castigare filios suos. id quod Petrus significat his
verbis: *Nam tempus est quo incipiat judicium á domo Dei.* Tum adjungit
aliud consolationis argumentum, á pœna quæ manet persecutores: quod 7.
argumentum confirmatur á minori: Filii Dei in hac vita acriter á Deo
castigantur: Ergo impii persecutores filiorum Dei longé graviùs a Deo 8.
punientur, v.17. & 18. Postremó v.19. hortationem hanc concludit, & ar- 9.
gumentum illud á voluntate Dei repetit: simulq; aliud geminum admis-
cet, videlicet á constantia promissionum Dei, & ab ejusdem omnipoten-
tia, ubi Deum vocat *fidelem conditorem*. quasi dicat: Deus potest vobis a-
nimas vestras in persecutionibus conservare, quia est omnipotens earum
conditor: & vult quoque, quia fidelis est & constans in suis promissis.

SCHOLIA IN CAP. IIII.

1 *Carne. σαρκί.* Id est, *ἐν σαρκί*, in carne: ut mox loquitur: hoc est, in
humana

humanâ naturâ, corpore & animâ. Synecdoche membri. *Eâdem*. τὴν αὐτὴν. Subaudi κατὰ. *Qui passus est in carne*. ὁ παθὼν ἐν σαρκὶ. Id est, qui supplicio affectus est in corpore. vel, qui mortificavit desideria carnalia. In vocabulo *carnis*, ἀντανάκλασις est: repetitur enim diversâ significatione.

2 *In carne*. ἐν σαρκὶ. Id est, in corpore.

3 *Libidinem gentium*. τὸ θέλημα τῶν ἐθνῶν. Id est, qualis dominatur in Gentibus non regenitis spiritu Dei.

4 *Quamobrem*. ἐν ᾧ. Ad verb. In quo, id est, qua in re, seu quam ob rem, διὸ. *Peregrinari sibi videntur*. ξενίζονται. Ad verb. Peregrinantur, id est, tanquam re peregrina ac nova offenduntur.

6 *Idcirco*. εἰς τοῦτο. Ad hoc: in hunc finem. *Mortuis quoque* καὶ νεκροῖς. Id est, iis qui nunc sunt mortui: vixerunt autem temporibus Noë: de quibus suprà cap. 3. v. 19. & 20. *Prædicatum est Euangelium*. εὐηγγελίσθη. Scilicet per Noachum: ut expressit suprà cap. 3. v. 20. quem idcircò nominat præconem justitiæ, 2. Pet. 2. 5. *Ut judicarentur quidem*, ἵνα κριθῶσι μὲν. Id est, punirentur, videlicet aquis diluvii, propter prædicationem Noachi contemtam. Sic accipitur verbum κρίνεσθαι 1. Corinth. 11. v. 31. & 32. de pœnis scilicet seu castigationibus corporalibus. *Secundùm homines*. κατὰ ἀνθρώπους. quo ad notitiam hominum. *Carne*. σαρκὶ. Id est, in carne seu corpore: *Viverent autem*. ζῶσι δὲ. Id est, vitam æternam adipiscerentur aliqui ex illis, pœna illa diluvii ad resipiscentiam adducti, & prædicationi Noachi, quantumvis serò, fidem habentes. *Secundùm Deum*. κατὰ θεὸν. Id est, quo ad notitiam Dei: qui solus tanquam καρδιογνώστης novit eos qui ex illis resipiscebant. *Spiritu*. πνεύματι. Id est, in anima. Sic enim animæ tribuitur salus æterna κατ' ἐξοχὴν, suprà cap. 1. v. 9. Et sic spiritus carni opponitur 1. Cor. 5. v. 5.

7 *Imminet*. ἤγγικε. Ad verb. Appropinquavit.

10 *Accepit*. ἔλαβε. Scilicet à Deo. *Variæ gratiæ*. ποικίλης χάριτος id est, ποικίλων χαρισμάτων, variorum donorum. Metonymia efficientis.

11 *Si quis loquitur*. εἴ τις λαλεῖ. Si quis prædicat verbum Dei in Ecclesia, interpretando Scripturam aut doctrinam proferendo è Scriptura. *Ut eloquia Dei*. ὡς λόγια Θεοῦ. Id est, ita ut decet pronuntiare eloquia Dei, adhibitâ scilicet singulari reverentiâ. Subauditur autem hic verbum conjugatum, sicut Rom. 12. v. 8 *Si quis ministrat*. εἴ τις διακονεῖ. Videtur intelligere ministerium in curandis ægrotis aut pauperibus: quia hoc ministerium à ministerio verbi distinguit. *Cui*. ᾧ. Sive Deo, sive Christo.

12 *Ne tanquam hostes percellimini*. μὴ ξενίζεσθε. Vel, ne tanquam re peregrina offendimini. Sic suprà v. 4.

13 *Afflictionum Christi*. τοῖς τοῦ χριστοῦ παθήμασι. Id est, afflictionũ, quales Christus à mundo perpessus est propter professionem veritatis cœlestis. *Gaudete*. χαίρετε. Sic Matth. 5. v. 12. Gaudete & exultate, &c.

14 *Ob nomen*. ἐν ὀνόματι. Id est, διὰ τὸ ὄνομα. hoc est, propter confessionem Christi, quia profitemini vos Christianos. *Maledicta* in vos *jaciuntur* βλασφημεῖται. Sic puto accipiendas esse hoc loco istas voces, βλασφημεῖται, & δοξάζεται: scilicet impersonaliter. Alii referunt ad Spiritum sanctum, cujus facta mentio in sententia præcedente.

15 *Ne quis enim*. μὴ γάρ τις. Conjunctio γὰρ favet expositioni verbi δοξάζεται, à nobis allatæ. quasi dicat: Nam quod dixi gloriam vobis contingere ex hostium Euangelii maledictis: ideo dixi, quia statuo vos pati illa maledicta, ac omnino quævis mala, non propter scelera, sed immerentes,

rentes, propter professionem scilicet nominis Christiani. Quod si quis vestrûm affligeretur ut maleficus, id gloriam ei non afferret.

16 *Sed si ut Christianus*, εἰ δὲ ὡς χριστιανός. Scz. πάσχει patitur seu affligitur.

17 *Judicium*. τὸ κρίμα. Pœna, castigatio *A domo Dei*, ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ. A domesticis Dei, á filiis & servis Dei. *Quæ erit finis*. τί τὸ τέλος. quàm miserabilis erit exitus?

18 *Justus*. ὁ δίκαιος. pius: qui justitiâ delectatur, eique studet. *Ubi*, ποῦ, quasi dicat. Nusquam, viz. in domo Dei, i. in cœlo.

OBSERVATIONES EX CAP. IIII.

Ex v. 1. 2. & 3. Notentur hic tria argumenta quibus moveri atque impelli debemus ad studium sanctè vivendi. quorum primum sumitur ab exemplo Christi, ad hunc modum: Christus passus est pro nobis carne: Ergo & nos debemus pati carne. hoc autem fiet, si desistentes á peccato, non ampliùs cupiditatibus hominum, sed voluntati Dei quod in carne reliquum est temporis, vivamus. Secundum argumentum petitur ab effectu passionis Christi, quod innuitur verbis *Pro nobis*: quibus nimirum finis seu scopus qui Christo patienti fuit propositus, ac proinde & passionis Christi effectus significatur. Vis autem hujus argumenti est hæc. Christus passus est pro nobis, id est, ut pro nostris peccatis satisfaceret judicio Dei, atque ita Deum nobis placaret, iramque ejus á nobis averteret, & contrà gratiam ipsius nobis conciliaret. Remotâ autem á nobis irâ Dei, desinit in nobis dominatus peccati: quippe qui ab ira Dei tanquam pœna primi illius peccati quod in lumbis primorum parentum admisimus, dependet. Item conciliatâ nobis gratiâ Dei, datur nobis à Deo Spiritus sanctus, qui peccatum inhabitans coërcet, reprimit, retundit, denique vires illius imminuit, ne possit nobis ampliùs dominari: & contrà nobis ingenerat studium justitiæ, ut toto pectore cupiamus deinceps vivere voluntati Dei. Hæc naturæ instauratio quum in nobis effecta sit per passionem Christi: consequens est nos jam ex gratia Dei habere aliquas vires ad sanctè vivendum: ac proinde adhibendum nobis esse studium, Deumque rogandum ut illas vires nobis indies augeat, donec ad perfectionem nos adducat: præsertim quum promiserit, se tales nostras preces (quippe secundùm voluntatem ipsius institutas) exauditurum & sanctos nostros conatus adjuturum. Ad hujus argumenti explicationem atque confirmationem pertinent quæ tradit Paulus, Rom. 6. Tertium argumentum sumitur á recordatione pristini nostri status ante conversionem, & collatione illius cum statu præsenti gratiæ. Sententia hæc est: Ante conversionem nostram patravimus & securè ac petulanter commisimus omnis generis flagitia & scelera: Ergo jam conversi debemus ab illis desistere, eaque fugere ac vitare. Ratio consequentiæ hîc intelligenda est ista: quòd contrariorum efficientium contraria sunt effecta. Sicut igitur ex naturali vitiositate olim orta est securitas peccandi: ita nunc ex naturæ emendatione nasci debet studium sanctè vivendi. Idem argumentum propositum fuit suprá cap. 2. v. ult. Porró ad hujus argumenti illustrationem faciunt quæ tradit Paulus Rom. 6. v. 19. & deinceps. 1. Cor. 6. v. 11. 1. Thess. 5. v. 4. & deinceps. Etsi autem istud argumentum non videtur pertinere ad omnes; quum nonnullis contingat spiritus regenerationis in pueritia: tamen satis est pertinere ad multos. Et quibus spiritus regenerationis maturé contigit,

hoc

hoc ipso Dei beneficio magis obstringuntur ad sanctitatis studium: præsertim si cogitent, se á natura ad omnis generis scelera atque flagitia non minús pronos fuisse, quám illos qui ea admiserunt: quód autem non ipsi quoque eadem admiserint, ex gratia Dei per spiritum ipsius retentos fuisse.

Ex v. 2. Ex eo quód Petrus cupiditatibus hominum opponit voluntatem Dei: monemur naturam humanam penitus esse corruptam seu depravatam: quippe cujus cupiditates repugnant sanctæ voluntati Dei. De hac naturæ corruptione passim testatur Scriptura.

Ex eodem versu. Quód Petrus ad studium sanctæ vitæ exhortans, monet ut vivamus voluntati Dei: hinc monemur voluntatem Dei, videlicet in Lege & Euangelio patefactam, esse sanctæ vitæ regulam.

Ex eodem versu Vita sancta duas partes continet: fugã actionum turpium, ad quas instigant innatæ cupiditates, & studium actionum sanctarum quas á nobis requirit Deus, Confer Eph. 4. v. 22. & deinceps. Colos. 3, v. 9. & 10 Sup. 3 v. 11.

Ex v. 4. & 5. Quum videmus, homines mundanos & carnales, i. voluptatibus mundi & carnis deditos, moribus nostris sobriis & ad gravitatem Christianam compositis, tanquam peregrinis offendi, nosque eo nomine blasphemare: non debemus ea re moveri, ut propterea concurramus cum eis ad eandem luxus profusionem: sed cogitare debemus, illos á Deo puniturn iri. Hujus admonitionis usus hodie est, adversus blasphemiam eorum, qui quum vident nos improbare ac reprehendere compotationes & saltationes illas in nuptiis aliisve conviviis aut solennitatibus usitatas: dicunt, spiritum Zwinglianum seu Calvinisticum esse spiritum melancholicum, quo nimirum innuunt Diabolicum. Huc pertinet admonitio Pauli, Rom. 12. v. 2. Ne conformate vos seculo huic.

Ex v. 6. Quum videmus proximum temporalibus pœnis á Deo affici, non debemus inde colligere, eum esse Deo exosum, ac proinde æterna quoq; morte punitum iri. Etenim Deus temporales pœnas in nonnullis adhibet tanquam paternas castigationes, quibus illos ad resipiscentiam atque ita ad vitam æternam seu salutem animarum adducit: Sicut Petrus hoc loco de diluvio illo universali affirmat. Huc pertinet illud Pauli 1. Cor. 11. Quum judicamur (id est, punimur) á Domino castigamur, ne cum mundo condemnemur.

Ex v. 7. Quum Petrus hoc loco affirmet, omnium finem imminere: & tamen ex illo tempore quo hæc scripsit, aliquot secula effluxerint: quærat aliquis, qui veritas hujusce affirmationis constet. Respondeo primúm: Apud Deum mille anni perinde sunt ut unus dies, 2. Pet. 3. ver. 8. Deinde tempus illud mundi quód cœpit á promulgatione Euangelii, in Scriptura vocatur tempus ultimum: idque propterea quód nulla ampliús illustris & catholica Dei patefactio in hoc mundo expectanda est præter adventum filii Dei ad judicium. ubi obiter notandum, illustres & catholicas Dei patefactiones jam præteriisse tres: Eæ sunt prædicatio Euangelii & resipiscentiæ per Noachum, ejusdemque prædicationis obsignatio per diluvium: deinde promulgatio Legis in monte Sinai, ejusdemque obsignatio per pœnas Israëlitarum in deserto, & introductio in terram promissam: tum promulgatio Euangelii per missionem Spiritus sancti in die Pentecostes, ejusdemque obsignatio per subsecuta miracula. Nunc quarta eademque ultima Dei patefactio restat, qua filius Dei conspiciendum

endum se præbebit in nubibus & judicium universale exercebit. Adhæc Apostoli ideó de adventu illo Domini tanquam instanti loquuti sunt: quia quum scirent se versari in tempore mundi ultimo, diem tamen & horam finis mundi seu adventus Domini ignorabant (quippe quem etiam Angeli ignorant, Mar 13.v.32.) ac proinde ita de eo loquebantur, ut qui in singula momenta parati essent ad Dominum adventantem excipiendum. Interim tenendum est, sicut Paulus secum ipse non pugnat, quum uno in [a] loco affirmat, se in fines ætatum incidisse: [b] alibi veró negat, diem Domini venturum nisi priús venerit defectio: ita etiam non pugnare cum illa Pauli & hac Petri affirmatione, quód expectamus adhuc conversionem Judæorum saltem bonæ partis, ante Domini adventum: idq; ex prophetia Pauli, Rom.11.v.23.& deinceps.

[a] 1.Cor.10 v.11.
[b] 2.Thess.2.v.3.

Ex eodem versu. Ad Domini adventum præparare nos debemus per sobrietatem & vigilantiam, quotidianamque invocationem. Confer Lucæ 12 v.35.& deinceps: item cap.21.v.34.& deinceps. item.2.Pet.3.v.11.& deinceps.

Ex v.8. Cavendum ne verbis Petri quæ hic pronunciat de charitate, abutamur (ut Papistæ faciunt) ad oppugnandum doctrinam verbi Dei de justificatione fidei: quasi scilicet non justificaremur per solam fidem: sed remissionem peccatorem mereremur, saltem ex parte, per charitatem: id est, per hoc quód diligimus Deum & proximum. Etenim verborum Petri non hic est sensus, quód charitas nostra operiat peccata nostra corá Deo, ne scilicet veniant in illius conspectum, sed ut ea nobis propter charitatem nostram ignoscat: Sed sensus est, quód charitas qua diligimus proximũ, tegat peccata proximi in nos admissa, idque coram nobis, id est, ne veniant in conspectum nostrum, sed ut ea proximo ignoscamus: nec illum propterea odio habeamus, aut cum eo rixemur. Quam esse sententiá verborum, planum est ex sententia quæ isti apud Salomonem unde hæc verba desumta sunt, opponitur. præcedunt enim illic hæc verba, *Odium excitat rixas: Prov 10.11.*

Ex v.9. Christiani debent esse hospitales, hoc est, faciles ad præbendum hospitium fratribus qui propter Euangelii confessionem coguntur exulare & incertis vagari sedibus. Et hoc officium illis præstádum est sine murmurationibus: ne scilicet adversus ipsos murmuremus, si paulo diutiús nobis oneri sint, maximé si id fiat citra ipsorum culpam. Confer Hebr. 13. vers.2.

Ex v.10. Facultatem juvandi proximi, quam singuli ex Dei dono accepimus, fideliter conferre debemus ad proximum juvandum: cogitantes, illam nobis á Deo concreditam esse tanquam œconomis: ac proinde dispensationis nostræ rationem illi aliquando reddendam fore.

Ex v.11. Verbum Dei tractandum est cum summa reverentia & modestia idque consideratione majestatis Dei á quo illud profectum est: ut ipse ita glorificetur. Peccant igitur qui verbo Dei tractando eruditionem suam aut eloquentiam ostentant, earumq; rerum laudem apud auditores lectoresve quærunt, Confer 1.Cor.1.v.17.& deinceps: item cap.2. á principio & deinceps.

Ex eodem versu, ex verbis, *Si quis ministrat, &c.* Qui instructi sunt facultate ministrandi proximo, sive sublevando inopiam pauperum, sive consolando curandóve ægrotos: facultatem illam ad juvandum proximos fideliter debent conferre, cogitantes illam sibi ob hanc ipsam

causam á Deo esse suppeditatam.

Ex v.12. & deinceps usque ad finem capitis. Notanda hic sunt aliquot argumenta consolationis contra scandalum persecutionis quam patimur propter confessionem Euangelii. Eorum primum est; Quia Deus ita nos explorat, ut experiatur an in fide simus sinceri & constantes: quæ fidei sinceritas atque constantia ubi ita fuerit comperta tum nobis ipsis tum aliis, ea res & gaudium nobis affert & laudem. Idem tradit Paulus Rom. 5. ver. 3.4.& 5. Secundum argumentum: Quia quum patimur propter confessionem Euangelii, consortes sumus afflictionum Christi: quippe qui propter eandem causam mundi odium & persecutionem passus est. Id autem nobis est honestum, conformari Christo tanquam nostro capiti, magistro ac domino. Hoc argumento Christus ipse Apostolos consolatus fuit Joh. 15.versf.18.19.& 20. Tertium argumentum: Quia si constanter pertulerimus persecutionem istam, atque ita communicabimus cum perpessionibus Christi: consortes quoq; futuri sumus gloriæ Christi & gaudiorũ cœlestium. Idem tradit Paulus Rom.8.versf.17. item 2.Tim.2.ver.11.& 12. Quartum argumentum: Quia quum patienter ferimus probra mundi propter nomen Christi: ea res nobis cedit in gloriam: ut quæ inditio sit, quód requiescat super nos spiritus Dei. Etenim homo carnalis pronus est ad probra non ferendum, sed regerendum. Quintum argumentum: Quia hæc nostra patientia cedit ad glorificandum Deum: quippe propter quem injurias istas æquo animo ferimus: ut nimirum obediamus sancto ipsius mandato quo nobis præcepit veritatis suæ confessionem. Hoc argumentum significat & Johannes Joh.ult.versf.19.ubi ait, Jesum verbis ad Petrum pronuntiatis de ipso olim cingendo per alium, significasse qua morte is glorificaturus esset Deum. Sextum argumentum: Quia Deus persecutiones nobis immittit justo ac sapiente judicio, & præterea animo paterno, tanquam suis domesticis atque adeo filiis: videlicet ne cum mundo condemnemur. Idem tradit Paulus, 1.Cor.11.v.32. Ubi observandum, unam eandemque afflictionem habere posse rationem & explorationis aut etiam martyrii, & castigationis. Martyrii quidem & explorationis, quatenus infertur ac sustinetur propter Euangelii confessionem: castigationis veró, quatenus eam meriti sumus nostris peccatis coram Deo. Coram Deo, inquam: nam coram mundo ea in parte sumus innocentes. Septimum argumentum: Quia Deus tanquam justus judex, innocentiam nostram suo tempore asserturus est: quum scilicet puniet nostros persecutores æterno exitio. Idem tradit Paulus 2.Thesf.1.v.5.& deinceps. Atq; idem significabat quoq; Christus, quum diceret: Si hoc faciunt in ligno viridi, in arido quid fiet? Octavum argumentum: Quia Deus qui persecutiones nobis immittit, est fidelis noster conditor. quare & potest & vult nos in persecutionibus conservare. Etsi autem non semper tuta præstat corpora, sed ea sæpe á tyrannis affligi atq; occidi finit: tamen satis nobis esse debet, quód semper confirmat fidelium suorum confessorum animos, ut intrepidé ac fortiter cruciatus corporis perferant & vincant, id quod martyrum exempla abundé demonstrant.

Ex ver.17. Ecclesia est domus Dei: quia Deus in fidelibus inhabitat per Spiritum sanctum. Confer 1.Tim.3.v.15. Heb.3.v.2 & deinceps.

Ex eodem versu ex uerbis, *Dei Euangelio*, Quum Euangelium authorem habeat Deum: sequitur, summa cum reverentia audiendum atque amplectendum esse.

ANALYSIS

ANALYSIS CAP. V.

ARGUMENTUM.

Hic redit primùm ad exhortationes speciales, ac officii admonet tum presbyteros, tum juniores, usque ad v. 8. Deinde adjungit exhortationem generalem seu communem, vers. 8. & 9. Postremò epistolam concludit. Ita sunt tres hujus capitis partes.

DE PRIMA PARTE CAPITIS.

Presbyteros qui inter vos sunt, precor ego unà presbyter, ac testis perpessionum Christi, atque idem gloriæ patefaciendæ consors,
2 *Pascite Dei gregem qui penes vos est, curam illius agentes non coactè,*
sed libenter, non turpiter affectantes lucrum, sed promto animo:
3 *Neque ut dominantes cleris, sed ut qui sitis exemplaria gregis.*
4 *Et quum apparuerit ille Pastorum princeps, reportabitis immarcescibilem illam gloriæ coronam.*

Resbyteros (id est, eos qui Ecclesiam gubernant verbo) hortatur ad curam gregis sibi commissi. Idque primùm à suo exemplo, ut qui eodem officio fideliter fungantur, suæque fidelitatis premium expectent, gloriam illam cœlestem: quo jam secundum argumentum innuitur, ab eventu utili: ver. 1. Deinde v. 2. & 3. illam curam pro grege gerendam illamque gregis gubernationem describit è sua forma illustrata contrariis; quatenus præcipit, ut gregis sibi commissi curam agant *non coactè, sed libenter: non turpiter affectando lucrum, sed promto animo; non veluti dominando cleris, sed præbendo sese exemplaria gregis.* Tum vers. 4. argumentum illud ab utili eventu, videlicet gloria cœlesti pro præmio ipsis tribuenda, repetit.

5 *Similiter juniores subjecti estote senioribus, & omnes vicissim subjicimini. Modestia estote intus ornati. nam Deus superbis resistit, demissis autem dat gratiam.*
6 *Demittite igitur vos sub potentem manum Dei, ut vos extollat in tempore:*
7 *Omni cura vestra in eum conjecta: nam illi cura est de vobis.*

Hic juniores hortatur primùm ad subjectionem erga seniores: deinde ad modestiam tanquam illius subjectionis causam procreantem. Ac priorē quidem hortationem amplificat correctione, qua illam extendit ad omnes. Posteriorem verò hortationē confirmat primùm ab adjuncta modestiæ pulchritudine, quam significat verbo ἐγκομβώσασθαι, id est, intus ornatum esse. Deinde ab eventis tum superbiæ, tum modestiæ: ubi ait, *Nam Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Tum hortationē ipsam repetit, simulque argumentum illud ab eventis confirmat ab adjuncta potentia causæ efficientis unde illa eventa proficiscuntur, ubi ait v. 6. *Humiliamini igitur sub potentem illam manum Dei, ut vos exaltet in tempore.* quasi dicat: Deus satis potens est & ad resistendum superbis & ad exaltandum humiles. quare superbiam fugite, humilitati verò studete. Huic

sententiæ subjungit quasi *πόρισμα* seu corollarium, hortationem ad fiduciam in Deum, monens, *ut omnem suam curam in Deum conjiciant* : considerata nimirum potentia ipsius, cujus fecerat mentionem: nec non paterna voluntate, de qua subjungit inquiens, *Nam illi cura est de vobis.*

DE SECUNDA PARTE CAPITIS.

8 *Sobrii estote : vigilate, nam adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, obambulat, quærens quem devoret.*

9 *Cui resistite firmi per fidem : scientes easdem perpessiones à vestra quæ in mundo est fraternitate impleri.*

Hic hortatur uniuersos ad sobrietatem, vigilantiam, & constantiam in fide ac tolerantia persecutionum. Ad sobrietatem & vigilantiam hortatur ab objecto periculo, videlicet insidiis diaboli perpetuis: quas insidias amplificat ab adjuncto diaboli robore, quatenus eum comparat leoni. Ipsam veró nocendi cupiditatem quæ diabolum ad nocendum filiis Dei impellit, declarat tribus similibus: primó vocans illum nostrum adversarium, *ἀντίδικον*: deinde comparans cum leoni rugienti: postremó tribuens illi cupiditatem devorandi. His diaboli insidiis quomodo sit resistendum, mox subjungit in principio versus 9. videlicet per constantiam in fide: atque ita illos ad constantiam in fide hortatur, simulque spe victoriæ consolatur. Postremó annectit quoque consolationem contra persecutiones mundi, á pari conditione fratrum, id est, fidei Christianæ sociorum in toto mundo. Neque enim quisquam debet meliore conditione esse velle quám fratres.

DE TERTIA PARTE CAPITIS.

10 *Cæterúm Deus omnis gratiæ author, qui vocavit nos ad æternam suam gloriam in Christo Jesu, paulisper afflictos,* is inquam, *integros vos reddat, stabiliat, roboret, fundet.*

11 *Ipsi sit gloria & robur in secula seculorum, Amen.*

12 *Per Silvanum vobis fidum fratrem (ut existimo) paucis scripsi, adhortans* vos, *& testificans hanc esse veram gratiam Dei in qua statis.*

13 *Salutat vos ea quæ est in Babylone vobiscum electa* Ecclesia, *& Marcus filius meus.*

14 *Salutate alii alios charitatis osculo. Pax* sit *vobis omnibus qui estis in Christo Jesu. Amen.*

Epistolam concludit primúm voto, v. 10. deinde doxologia, v. 11. tum *ἀνακεφαλαιώσει*, id est, brevi præcipuorum capitum in epistola tractatorũ indicatione, v. 12. postea salutationibus, v. 13. Postremó hortatione ad declarandum mutuam charitatem, ac rursus voto, vers. ultim. Primo illo voto optat eis primúm *καταρτισμὸν*, consummationem seu perfectionẽ, id est, plenam cognitionem voluntatis Dei, itemque plenam facultatem agendi quæ Deo placent. deinde constantiam in fide: quam significat tribus verbis, ubi ait, *Stabiliat, roboret, fundet.* In *ἀνακεφαλαιώσει* significat, se in hac epistola egisse duo: videlicet eos ad quos scribit esse adhortatum, & testificatum eis esse de veritate doctrinæ Euangelii quam erant amplexi; quam *μετωνυμικῶς* vocat *gratiam Dei*, quia testimonium est de gratia Dei per Christum in omnes credentes. In salutationibus simul significat locum ubi

hanc

hanc epistolā scripsit, videlicet in Babylone: quod nomen propriè de urbe Chaldææ, non autem allegoricé seu metaphoricé de urbe Roma intelligendum esse, rectè (meo judicio) á recentioribus traditur. quia illud quadrat cum apostolatu Petri, ut qui peculiariter destinatus fuit Judęis: quorum scilicet magna copia in orientalibus istis regionibus degebat. Sanè si Romę hanc epistolam scripsisset Petrus: non videtur idonea afferri posse causa, cur nomen illius voluerit dissimulare.

SCHOLIA IN CAP. V.

1 *Presbyteros.* πρεσβυτέρους. Id est, pastores & gubernatores morum.
2 *Dei gregem.* τὸ ποίμνιον τοῦ Θεοῦ. Id est, cœtū fidelium. Metaphora. *Cleris.* τῶν κλήρων. κλήρους vocat singulos cœtus fidelium, quód sint Deo chari instar hæreditatis quæ alicui sorte contigit. nam κλῆρος propriè sortem significat. Concurrunt igitur hic metonymia & metaphora: metonymia scilicet causæ procreantis, quatenus per sortem significatur hæreditas quæ sorte contigit: metaphora veró, quatenus nomine hæreditatis intelligitur res chara instar hæreditatis.
4 *Et quū apparuerit.* καὶ φανερωθέντος. Videlicet in suo adventu ad judicium. *Ille pastorū princeps.* τοῦ ἀρχιποίμενος. Id est, Christus. *Gloria coronam* τῆς δόξης στέφανον. Id est, gloriam veluti coronam. Syntaxis qualis in illo Rom. 4. v. 11. Qui incedunt vestigiis fidei: id est, fide, quasi vestigiis. Paulus 2. Tim 4. v. 8. nominat coronā justitię: quia pro justitia datur, tanquam præmium. Metaphora á certaminibus. Confer 1. Cor. 9. v. 24. & deinceps.
5 *Demisis.* ταπεινοῖς. Ad verb. *Humilibus.* Id est, τοῖς ταπεινόφροσι.
9 *Fraternitate.* ἀδελφότητι. Sic nominat multitudinem fratrum, ut suprá cap. 2. v. 17.
12 *Ut existimo.* ὡς λογίζομαι. Referendum puto ad epipheton fidei.

OBSERVATIONES EX CAP. V.

Ex. v. 1. 2. & 3. Presbyteri debent gregem Dei sibi commissum pascere: id quod fit docendo, exhortando, consolando, redarguendo, corrigendo, prout necessitas postulat. Deinde, debent gregis sibi commissi curam gerere fidelem: id quod fit diligenter observando singulorum vitam ac mores: idque promto animo, non propter lucrum. Tertió, non debet sibi in cleros (id est, cœtus fidelium) usurpare dominatum. Quartó, debent se gregi suo præbere exemplaria: id est, præire illis debent bono exemplo honestæ ac sanctæ vitæ. Hæc quum non præstent presbyteri & pastores in Papatu: sequitur, eos honorificis istis titulis indignos esse.

Ex v. 1. Quum Petrus se nominet συμπρεσβύτερον: constat hinc, non gessisse eum se pro capite Ecclesiæ in terris & vicario Christi. Ac proinde Papa falsó se jactat Petri in illa dignitate successorem: quippe quum nemo plus juris in alium possit conferre, quàm ipse habeat.

Ex v. 3. Quum nomen cleri á Petro tribuatur totis cœtibus fidelium: sequitur illud in Papatu sacrilegé solis rasis & unctis atque officia Ecclesiastica administrantibus attribui, exclusis quos superbé nominant laicos.

Ex v. 4. Pastores ac Presbyteri ad officium suum studiosé administrandum acuere se debent spe prēmii illis apud principem pastorum Christum repositi: quod est corona illa immarcescibilis gloriæ cœlestis. Eodem argu-

mento se confirmavit Paulus 2. Tim. 4. vers. 8.

Ex v. 5. & 6. Juniores debent revereri seniores, eorumq; sanctis monitis parere. deinde omni conatu studere modestiæ, ac fugere superbiam: idque adducti tum modestiæ pulchritudine & remuneratione illius divina, tum superbiæ fœditate & divinis pœnis. Exemplum modestiæ proponitur nobis in Davide [a] & Salomone [b]: superbiæ veró in Pharaone [c] & Nebucadnezare [d].

[a] 1. Sam. 18. v. 17.
[b] 1. Reg. 3. v. 7.
[c] Exod. 5. v. 2.
[d] Dan. 4. v. 30.

Ex v. 6. & 7. Omnem nostram curam conjicere debemus in Deum: tum quia opem nobis ferre potest ut omnipotens Deus, tum quia curam nostri gerit ut fidelis pater. Confer Matt. 6. v. 25. & deinceps. Idem præcipit David Psalm. 55. v. 23. *Rejice in Jehovam quicquid dat tibi, & ipse sustentabit te: non permittet unquam justo ut dimoveatur.* Item Psal. 35. v. 5. *Devolve super Jehovam viam tuam: & confide in eo; nam ipse efficiet: proferens tanquam lucem justitiam tuam, &c.*

Ex v. 8. Ad sobrietatem & vigilantiam commovere nos debet periculum perpetuó nos circumstans, videlicet insidiæ diaboli, qui perpetuó intentus est ut nos ad securitatem carnalem, & omnis generis scelera atque flagitia adducat, & per ea in æternum exitium præcipitet. Idem argumentum proponitur á Paulo Ephes. 6. v. 11. & 12. Eodem argumento usus quoque fuit Christus apud discipulos in horto, Matth. 26. v. 41.

Ex v. 9. Tentationibus diaboli resistendum est per fidem. Fides autem nititur verbo Dei: Confer instructionem Pauli Ephe. 6. ver. 10. & deinceps: item exemplum Christi, Matt. 4. v. 1. & deinceps.

Ex eodem versu notandum argumentum consolationis contra persecutiones propter Euangelium: quod est societas aliorum fidelium: qui cum fratres nostri sint, non debemus meliore conditione esse velle.

Ex v. 10. Notandum hic aliud argumentum consolationis contra persecutiones propter Euangelium: videlicet quód illæ durant paulisper, id est, brevi tempore: vel etiam quód sint exiguæ, si scilicet comparentur cum gloria quæ constantes Euangelii confessores manet. Confer sup. cap. 1. v. 6. & Rom. 8. v. 18.

Ex eodem versu. Quum Petrus fidelibus exoptet καταρτισμὸν, id est absolutionem seu perfectionem, ut scilicet cognitio Dei & pietas in eis absolvatur atque perficiatur: sequitur hinc, fideles in hac vita non esse perfectos; sed continenter eis proficiendum esse.

Ex v. 11. Quoties beneficiorum Dei mentionem facimus, in glorificationem illius seu prædicationem erumpere debemus. Simile exemplum vide suprá cap. 4. v. 11. item Rom. 9. v. 5. & cap. ult. v. ult. 1. Tim. 1. v. 17.

Ex v. 13. Quum Petrus habuerit filium, haud dubié ex legitimo conjugio natum: quippe qui & [e] socrum habuit, & uxorem [f] circumduxit: perperam igitur Papa sacerdotibus & clericis (quos uocant) conjugio interdicit.

[e] Matt. 8. v. 14.
[f] 1. Cor. 9. v. 5.

ANALY-

ANALYSIS LOGICA POSTERIORIS EPISTOLÆ S. PETRI.

ARGVMENTUM EPISTOLÆ.

SCopus Apostoli Petri in hac epistola est, fideles Judæos ad quos scribit, [a] commonefacere de rebus pertinentibus ad salutem ipsorum æternam. Principio igitur postea quam eos paucis confirmavit [b] in spe augmenti donorum Dei spiritualium jam in ipsos collatorum, [c] hortatur eos primùm ad studium proficiendi in fide aliisq; virtutibus Christianis: simulq; [d] causam exponit cur eos de his rebus tam studiosè commonefaciat. Deinde hortatur eos ad [e] constantiam in fide & confessione doctrinæ ipsis ab Apostolis traditæ: & contra monet de doctoribus [f] falsis in Ecclesia exorituris & jam tum ex parte exorientibus, monens ut ab illis sibi caveant ne ab eis in errores exitiales seducantur: simul etiam illorum mores describit unde veluti ex notis quibusdam queant agnosci. Postremò monet etiam ut sibi caveant á seductione [g] irrisorum seu illusorum (quos hodiè vulgò Epicuræos appellitant) qui scilicet negant adventum Christi ad judicium universale & mundi hujus interitum. Itaque Apostolus adventum illum certò asseverat atque confirmat: simulq; formam interitus mundi graphicè describit.

[a] Cap.1.v.12. & deinceps. item cap.3.v.1.17.18.
[b] Cap.1.v.3. & 4.
[c] Cap.1.v.5. & deinceps.
[d] Cap.1.v.12. & deinceps.
[e] Cap.1.v.16. & deinceps.
[f] Cap.2.toto.
[g] Cap.3.v.3. & deinceps.

ANALYSIS. CAP. I.

ARGUMENTUM.

Præmissâ inscriptione, vers.1.& 2. confirmat eos in spe augmenti donorum spiritualium, v.3.& 4. deinde hortatur eos ad studium proficiendi in fide aliisq; virtutibus Christianis, á versu 5. usq; ad 12. Tum causam exponit hujusce suæ commonefactionis, usq; ad vers. 16. Postremò eos hortatur ad constantiam in fide & confessione doctrinæ ipsis ab Apostolis traditæ, usq; ad finem capitis. Ita caput distingui potest in quinque particulas.

DE PRIMA PARTICULA.

1 *SImeon Petrus servus & Apostolus Jesu Christi, iis qui æqué pretiosam*
fidē nobiscū sortiti sunt per justitiā Dei nostri & servatoris Iesu Christi:
2 *Gratia vobis & pax multiplicetur per agnitionem Dei, & Jesu Domini nostri.*

INscriptio continet tria mēbra: subscriptionem, ibi, *Simeon* &c. inscriptionem specialiter dictam, ibi, *Iis qui æqué-pretiosam*, &c. & salutationem, ibi, *Gratia vobis*, &c. Subscriptio continet nomina scriptoris quatuor: nomen proprium, in circumcisione scilicet ei impositum, quod est *Simeon*: deinde cognomen impositum illi á Christo, quod est *Petrus*: tum nomina officii duo: unum generale, quod

quod est *servus Iesu Christi*: alterum speciale, quod est *apostolus Iesu Christi*. Inscriptio specialiter dicta constat periphrasi fidelium Judæorũ in provinciis Imperii Romani tum degentium: ut colligitur ex collatione versus primi capitis tertii cum versu primo capitis primi epistolæ prioris. Illos autem describit ab adjuncta fide per collationem parium. Fidem autẽ amplificat ab adjuncta præstantia & á causa procreante atq; impulsiva. quarum illam statuit Christum quem cõmendat á præstantia tum personæ, quatenus eum nominat *Deum*: tum officii, quatenus eum vocat *servatorem* nostrum. Impulsivam veró statuit *justitiam illius*; quo nomine videtur intelligere veritatẽ ejus seu fidem in servandis promissis: quippe quód jam olim patribus promiserat se in suo adventu aliquos ex Israëlitis ad agnitionem sui vocaturum. Salutatio comprehendit votum quo exoptat eis augmentũ trium maximorum bonorum: primúm *gratiæ*, id est, favoris Dei: deinde, *pacis*, id est tranquillitatis animi é sensu illius favoris Dei: tum *agnitionis Dei & Jesu domini nostri*. Hæc tria ita inter se comparata sunt. Gratia ad pacem & agnitionem se habet ut causa procreans. nam quem Deus favore prosequitur, favore scilicet paterno propter Christum, eum donat agnitione sui & Christi: & per hanc ipsam agnitionem in eo efficit pacem, id est, tranquillitatem animi suaviter in agnita Dei gratia acquiescentis. unde jam intelligitur, quód agnitio quoq; ad pacem se habeat ut causa procreans, saltem instrumentalis: quippe qua Deus utitur ad pacem in nobis efficiendam. quod ipsum quoq; verba Petri innuunt, ubi ait, *ἐν ἐπιγνώσει*: pro eo quod est *δι' ἐπιγνώσεως*, id est, per agnitionem.

DE SECUNDA PARTICULA.

3 *Prout divina potentia ipsius omnia nobis donavit quæ ad vitam & pietatem* pertinent *per agnitionem illius qui vocavit nos ad gloriam ac virtutem:*

4 *Propterea quód maxima illa nobis ac pretiosa promissa donavit, ut per hæc efficeremini divinæ consortes naturæ, elapsi ex interitu qui est in mundo per cupiditatem.*

Voto annectit consolationem, confirmando eos in spe illius augmenti donorum spiritualium quod eis exoptaverat. Hoc igitur augmentum eis promittit ratiocinando á pari, in hanc sententiam: Deus jam donavit nobis quę ad vitam & pietatem pertinent: ergo dona illa nobis augebit, donec perfectionem vitæ ac pietatis adipiscamur. Consequentiæ ratio est, quia apud Deum par est ratio initii & progressus sive augmenti & denique perfectionis: quippe quum Deus sit constans, & quum dona & vocatio ipsius sint *ἀμεταμέλητα* quare opus bonum quod in Electis suis inchoavit, perficiet quoque suo tempore. Cæterúm donationem hanc Dei primúm amplificat ab adjuncta donantis potentia, ubi ait, *Prout divina potentia ejus nobis donavit*, &c. Deinde á donorum numero, ubi ait, *Donavit nobis omnia*, &c. Tum dona illa declarat exemplo, inquiens: *Per agnitionem illius*, &c. quo nomine intelligit fidem, tanquam donum principale ac cæterorum fundamentum. Prætereа indicat donationis modum seu formam, ubi ait, *Qui vocavit nos*, &c. ubi loquitur de vocatione efficaci, qua mens illuminatur fide seu agnitione gratiæ Dei. Ad hæc ipsam hanc vocationem declarat expositione causæ instrumentalis, quæ sunt promissiones gratiæ, de quibus ait: *Ex eo quód maxima nobis ac pretiosa promissa donata sint.* quas promissiones (ut apparet) amplificat à præstantia rerum promissarum, quatenus

tenus nominat promissa maxima ac pretiosa, intelligens videlicet *vitam & pietatem* seu *gloriam & virtutem*: quæ bona paulo anté commemoravit. Postremó horum bonorum mentionem repetit nomine generali, simúlque eorum præstantiam significat collatione similium, quatenus vocat *communionem naturæ divinæ*: Etenim Deus perfecté sapiens, sanctus & beatus est: itaque Electi quum & ipsi cœlesti sapientia, sanctitate ac beatitate donantur, hoc ipso divinæ naturæ suo modo & gradu consortes fiunt: quatenus illæ qualitates naturam Dei similitudine quadam referunt. Hanc autem communionem divinæ naturæ illustrat & amplificat á contrario: beatitati quidem (quam superiore versu vocavit vitam & gloriam) opponens φθορὰν, id est, interitum: sanctitati veró ἐπιθυμίαν, id est, cupiditatem seu concupiscentiam: ubi ait, *Elapsi ex interitu qui est in mundo per cupiditatem.*

DE TERTIA PARTICULA.

5 *Ad hoc ipsum veró* vos *omni præterea collato studio, adjicite fidei vestræ virtutem, virtuti veró scientiam,*

6 *Scientiæ veró continentiam, continentiæ verô tolerantiam, tolerantiæ veró pietatem,*

7 *Pietati vero animum in fratres propensum, animo veró in fratres propenso charitatem.*

8 *Hæc enim si vobis adsunt & exuberant, non inertes* vos *nec infructuosos efficiunt ad domini nostri Iesu Christi cognitionem.*

9 *Nam cui hæc non adsunt, is cæcus est, nihil procul cernens, oblitus sese á veteribus peccatis fuisse purgatum.*

10 *Quapropter, fratres, potiús studete vocationem & electionem vestram firmam efficere: hæc enim si feceritis, nunquam impingetis.*

11 *Ita enim copiosé subministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri & servatoris Iesu Christi.*

A consolatione transit ad exhortationem, ac hortatur ad studium proficiendi in fide & aliis virtutibus Christianis, quas varias enumerat, vers. 6. & 7. eamque enumerationem gradatione rhetorica exornat. Etsi autem in hac gradatione non apparet gradatio logica, seu certus ordo, quo istæ virtutes aliæ post alias enumerentur: tamen fides primo loco idcirco videtur statui, quód sit reliquarum virtutum Christianarum velut fons aut radix, atque adeó causa procreans. Etenim sine fide cæteræ virtutes Deo non placerent, ac proinde veræ virtutes non essent: quippe sine fide fieri non potest ut quisquam Deo placeat, Hebr. 11. vers. 6. Cæterúm fidei proximé adjungit virtutem, τὴν ἀρετὴν: quo nomine videtur intelligere justitiam erga proximum; qua qui præditi sunt, viri boni nominantur. Huic adjungit scientiam τὴν γνῶσιν: quo vocabulo videtur significare peritiam lucrifaciendi proximum, ; quatenus prudenter ac circumspecté versamur cum iis qui adhuc á fide Christiana alieni sunt, aut nondum satis de illa edocti: ac proinde studemus eos Christo lucrifacere, sollicité caventes ne qua ratione illos offendamus. Porró scientiæ adjungit continentiam, τὴν ἐγκράτειαν: qua virtute frenantur libidines & luxus, ac proinde caventur adulteria & scortationes; item violentia, comessationes & compotationes. Huic adjungit tolerantiam, τὴν ὑπομονὴν: qua patienter & æquo animo sustinemus ac ferimus res adversas, ac inprimis persecutiones

propter

propter confessionem Evangelii. Tolerantiæ adjungit pietatem, τὴν εὐσέβειαν: qua virtute colimus Deum immediaté: cujus cultus præcipuæ partes sunt, adoratio, fiducia, invocatio, & gratiarum actio. Pietati adjungit animum in fratres propensum seu amorem fratrum, τὴν φιλαδελφίαν: id est, amorem erga fideles qui eandem nobiscum profitentur fidem & per illam fidem sunt filii Dei, ac proinde nostri fratres in Christo: quippe in quo tanquam filio Dei unigenito adoptati sunt non minús quám nos. Ad extremum adjungit charitatem, τὴν ἀγάπην: quæ scilicet latiús patet quám φιλαδελφία: quippe quæ ad universos, atque adeó ad inimicos quoque sese extendit. Atque hæ sunt virtutes ad quarum profectum Apostolus Judæos exhortatur. Cæterúm istam exhortationem deinceps confirmat quinque argumentis, quorum primúm á fine cognitionis Christi sumtum, continetur v. 8. ibi, *Hæc enim si vobis adsint* &c. Potest autem concludi hoc modo:

Si debetis esse actuosi ac fructuosi, debetis operam dare ut enumeratæ virtutes vobis adsint & exuberent.

Sed debetis esse actuosi ac fructuosi.

Ergo &c.

Loco propositionis ponitur ejus ratio his verbis: *Hæc enim si vobis adsint & exuberant, non inertes nec infructuosos vos efficiunt.* Assumtionis loco ponitur item ejus ratio, his verbis, *Ad Domini nostri Jesu Christi cognitionem.* Hæc ratio sic potest formari.

Si idcirco donati á Deo estis cognitione Christi, ut essetis actuosi ac fructuosi, certé debetis studere ut tales sitis.

At verum antecedens.

Ergo & consequens.

Propositio confirmatur ab adjuncta turpitudine contrarii, quam innuit Petrus his verbis, *Non inertes nec infructuosos vos efficiunt,* quasi dicat, Turpe vobis esset, si adepti á Deo cognitionem Christi, atque adeó maximo beneficio affecti, non studeretis vos exhibere Deo gratos per bona opera tanquam fructus fidei Deo acceptos. Atq; adeó turpe esset, si quantum in vobis est, consilium Dei in cognitione Christi vobis donanda impediretis aut irritum redderetis. Portó Antecedentis seu Assumtionis sententia cótinetur istis verbis, *Non inertes nec infructuosos vos efficiunt ad Domini nostri Jesu Christi cognitionem.* Atq; hoc est primum hortationis argumentum. Secundum argumentum á consequente absurdo seu effectu turpi contrarii, continetur in principio versus 9. ubi ait, *Nam cui hæc non adsunt, is cæcus est, nihil procul cernens.* Hoc argumentum sic potest concludi:

Cui virtutes illæ Christianæ non adsunt, is cæcus est.

At vos non vultis haberi pro cæcis: sed pro iis qui adepti sint salvificam cognitionem Dei.

Ergo studete ut virtutes illæ vobis adsint.

Propositio ponitur sola: Assumtio ex instituto Apostoli intelligitur.

Tertium argumentum ejusdem generis continetur in fine versus 9. ubi ait, *Oblitus sese á veteribus peccatis suis fuisse purgatum.* Sic cócludi potest.

Qui se Christianum nominat, & tamen virtutibus illis Christianis præditus non est: is oblitus est maximi beneficii Dei, videlicet sese á veteribus peccatis suis fuisse purgatum.

At vos non debetis tanti beneficii oblivisci.

Ergo debetis operam dare, ut quum Christianos vos nominetis, virtutibus

virtutibus quoque illis Christianis præditi sitis.

Propositionis veritas manifesta est ex ipsa natura gratitudinis. nam qui beneficiorum acceptorum memor est, is studet benefactori vicissim gratificari ac placere. Deo autem illi demum gratum faciunt ac placent, qui student virtutibus Christianis. Assumtio patet ex adjuncta ingratitudinis turpitudine.

Quartum argumentum ab effectu utili, continetur in principio versus 10. ubi ait, *Quapropter fratres, potius studete vocationem & electionem vestram firmā efficere.* Hoc argumentum (ut apparet) implicitum est ipsi hortationi. Verba enim ista sic resolvenda sunt, ac si diceret Petrus: Quapropter, fratres, studete illis virtutibus. nam ita firmam efficietis vestram vocationem & electionem. Sic autem potest concludi:

Si debetis studere ut firmam in vobis efficiatis vestram vocationem & electionem: debetis studere virtutibus illis enumeratis.

At illud facere debetis.

Ergo & istud.

Connexi consequentia pendet ab affectione propriorum effectorum ad suas causas, quód nimirum ex propriis effectis causæ ipsorum firmiter concluduntur. Virtutes autem illæ Christianę sunt propria effecta electionis & vocationis efficacis. id quod ubi de fide tanquam cæterarum virtutum fonte fuerit demonstratum, de cæteris quoque illis virtutibus demonstratum fuerit. Nam quod est causa causæ, id est etiam causa causati. At fidem esse proprium effectum electionis, docet Paulus quum fidem nominat fidem electorum Dei, Tit. 1. vers. 1. & Lucas Actor. 13. vers. 48. ubi ait, sermoni Pauli apud Antiochenos habito credidisse quotquot ordinati erant ad vitam ęternam, Deinde fidem esse quoque proprium effectum vocationis efficacis, percipitur ex verbis Pauli Ephes. 2. ubi fidem dicit esse donum Dei: & ex verbis Christi Johan. 6. ubi ait, Nemo potest venire ad me, nisi Pater eum traxerit. Et rursus ex verbis Pauli Ephes. 1. ver. 19. ubi fidem acceptam fert excellenti illi magnitudini potentiæ Dei & efficacitati fortis roboris ipsius. Assumtio patet ex ipsa rei utilitate. quis enim non intelligat, utile nobis esse ut confirmemur de nostri electione & efficaci vocatione? quippe qui de his certó persuasi sunt, illi certam quoque spem habent vitæ ęternę.

Quintum argumentum ejusdem generis continetur in fine versus 10 & versu 11. toto: ubi ait, *Hæc enim si feceritis, nunquam impingetis: Ita enim copiosé subministrabitur, &c.* Hoc argumentum sic potest formari:

Quæ via inoffenso gradu introducit in æternum illud regnum Domini nostri & servatoris Jesu Christi, eā viā vobis est incedendum.

Atqui via virtututum enumeratarum vos inoffenso gradu introducet in regnum illud Christi.

Ergo illā viā vobis est incedendum.

Propositio ut per se nota omittitur. Assumtio veró verbis Petri continetur.

DE QUARTA PARTICULA.

12 *Quapropter non negligam vos de istis semper commonefacere, quamvis peritos & confirmatos in præsenti veritate.*

13 *Sed & justum arbitror, quandiu sum in hoc tabernaculo, excitare vos per commonefactionem.*

14 Quum

14 *Quum sciam brevi futurum ut deponam hoc tabernaculum meum: sicut Dominus noster Jesus Christus declaravit mihi.*

15 *Studebo igitur identidem ut vos post exitum meum possitis horum mentionem facere.*

Hortationi annectit expositionem causarum, cur eos de his rebus tam studiosè commonefaciat. Cæterum causas exponit quatuor. quarum prima innuitur conjunctione syllogistica διὸ, id est, *quapropter*. scilicet, quia hæc mea commonefactio vobis utilis est ad consequendum æternum illud regnum Christi: ex collatione proxime præcedentium. Hujus causæ expositionem vel potius ipsum factum commonefactionis amplificat prolepsi opinionis ipsorum, quasi ista commonefactio sit superflua, ubi ait: *Tametsi periti & confirmati situ in præsenti veritate.* Secundam causam exponit v. 13, ubi ait, *Justum enim arbitror, &c.* quibus verbis significat, se moveri consideratione officii sui: erat enim Apostolus designatus inprimis circumcisionis, id est, Judæorum. Tertiam causam primùm attingit in expositione causæ secundę, ubi ait, *Quamdiu sum in hoc tabernaculo.* deinde plené eam exponit v. 14. ubi ait, *Quum sciam brevi futurum, &c.* Hæc causa sumta est á circumstantia temporis, & pertinet ad secundæ causæ amplificationem. Significat enim, eó studiosiùs officium Apostoli apud ipsos fungendum sibi esse, quó minus sibi restet temporis ad id peragendum: quippe quum brevi futurum sit ut é medio tollatur & supplicio capitis afficiatur propter Euangelium: quod ipsum testimonio Christi confirmat; quod testimonium seu prædictio mortis Petri narratur á Johanne in historia Euangelica cap. 21. v. 17. Porró contra supplicii istius metum Petrus se simul consolatur, dum mortem suam vocat *depositionem tabernaculi.* qua periphrasi significat, se paratum esse ad moriendum: quippe quum per mortem non sit interiturus, sed é corpore tanquam tabernaculo exiturus & ad Christum migraturus. Quartam denique causam exponit v. 15. videlicet ut Judæi illi fideles etiam post mortem ipsius (quam exitum suum nominat) habeant summam doctrinæ Christianæ. videlicet tum in hac tum in superiore epistola comprehensæ: unde se ipsi possint commonefacere officii sui: quum id jam novis literis aut sermone fieri non poterit ab ipso Apostolo.

DE QUINTA PARTICULA.

16 *Non enim arte compositas fabulas sequuti, notam vobis fecimus Domini nostri Jesu Christi potentiam & adventum: sed ut qui oculis nostris aspeximus illius majestatem.*

17 *Acceperat enim á Deo Patre honorem & gloriam, voce ad eum delata hujusmodi á magnifica illa gloria, Hic est filius ille meus, dilectus ille, in quo acquiesco.*

18 *Et hanc vocem nos audivimus é cælo delatam, quū essemus unà cum eo in monte illo sancto.*

19 *Et habemus firmissimum sermonem propheticum: cui rectè facitis quòd attendatis, velut lucernæ splendenti in obscuro loco, usquedum dies illucescat, & lucifer exoriatur in cordibus vestris.*

20 *Si illud primùm noveritis, nullam prophetiam Scripturæ esse propriæ explicationis,*

21 *Non enim libitu hominis allata est olim prophetia, sed acti á Spiritu sancto loquuti sunt sancti illi Dei homines.*

Deinceps

Deinceps hortatur eos ad constantiam in fide & confessione doctrinæ eis traditæ ab Apostolis. Argumenta hortationis affert duo : Primum á præstantia subjecti in quo doctrina Apostolorum occupatur, quod subjectum hic á Petro nominatur *potentia & adventus Domini nostri Jesu Christi*. hæc enim sese cæterosque Apostolos & Evangelii ministros nota eis fecisse affirmat. Intelligit autem adventum Filii Dei in mundū seu manifestationem in carne ad potentiam suam exserendam in redimendis Electis. Secundum argumentum petit ab adjuncta doctrinæ Apostolicæ certitudine. hanc autem significat ab authoritate magistri seu præceptoris á quo illam didicerant, videlicet Christi : illamque sententiam amplificat antithesi fabularum ingeniosé confictarum a philosophis profanis, de summo scilicet hominis bono : vel potiùs á pseudapostolis & falsis doctoribus: ubi ait, *Non enim arte compositas fabulas sequuti*. Authoritatem veró Christi significat quum ait, *Sed ut qui oculis nostris aspeximus illius majestatem*. Confirmat igitur authoritatem Christi ab honore singulari quo fuit á Deo patre affectus, atque adeó in doctorem Ecclesiæ principem atque universalem mandato illius institutus atque ordinatus. quod ipsum confirmat á sua aliorumque Apostolorum (videlicet Johannis & Jacobi) experientia : ut qui majestatem illam Christi oculis suis aspexerint, & vocem Dei patris de illo audiendo é cœlo delatum audierint, vers. 17. & 18. Deinde certitudinem doctrinæ Apostolicæ confirmat á consensu doctrinæ propheticæ, initio versus 19. ubi primó studium Judæorum collaudat, quod *sermoni Prophetico attendant*. deinde sermoni Prophetico sermonem Apostolicum seu Evangelii prædicationem anteponit propter majorem doctrinæ claritatem : illum quidem comparans lucernæ splendenti in obscuro loco : hanc veró lucifero, atque ipsi soli plenum diei lumen afferenti. Tertió monet de recta Scripturæ Propheticæ explicatione : eam scilicet pendêre non ex proprio legentis ingenio, sed ex gratiosa revelatione Spiritus sancti. Id quod confirmat á pari : quia scilicet prophetiæ allatæ sint non ex ingenio hominum, sed ex revelatione Spiritus sancti. Idem igitur erit idoneus prophetiarum interpres: quum unusquisque sit maximé idoneus interpres suorum verborum.

SCHOLIA IN CAP. I.

1 *Symeon*. Συμεὼν. Videtur rectiús scribi per jota, sic, Σιμεὼν. In Hebræo enim non est kibbútz, cui respondet Græcorum *υ* : sed est chirick, sic, שִׁמְעוֹן. Aliter scribitur Σίμων : ut Matth. 16. v. 17. Ioh. 1. v. 43. *Petrus* Πέτρος. Vide 1. Pet. 1. vers. 1. *Servus & Apostolus*. δοῦλος καὶ ἀπόστολος. Sic Rom. 1. v. 1. *Sortiti sunt* λαχοῦσι. Quasi sorte adepti sint : id est, ex ordinatione Dei. Sic Luc. 1. v. 9. dicitur de Zacharia, ἔλαχε τοῦ θυμιᾶσαι, sortitus est munus suffimenti faciendi. Etenim ex ordinatione Dei sacerdotes illo munere per vices fungebantur : ut ex eodem loco percipitur. *Per justitiam*. ἐν δικαιοσύνῃ. Id est, διὰ δικαιοσύνης. Hebraismus. Justitiæ autem nomine per synecdochen generis hic (ut videtur) intelligit fidem in servandis promissis. promiserat enim patribus, se in suo adventu aliquos ex Israëlitis ad agnitionem sui vocaturum. In eâdem significatione vocabulū *Justitiæ* videtur accipi Rom. 3. v. 25. & 26. *Dei nostri & servatoris nostri*, τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ σωτῆρος ἡμῶν. Ex Græco apparet hæc duo de uno & eodem dici, non autem de duobus diversis, ita scilicet ut vocabulum *Dei* intelligendum sit de Patre, *servatoris* veró de Christo : sed utrumq; de Christo dicitur :

dicitur: quoniam ante nomen σωτῆρος abest articulus τȣ̃. Sic Tit,2.v.13. Nec obstat quód repetitur pronomen ἡμῶν: id enim Hebræis familiare est. Sic Johan.20.v.28. ajebat Thomas, Christum adorans: ὁ κύριός μȣ καὶ ὁ θεός μȣ, id est, o domine mi & ô Deus mi. Infrá tamen v.11. itemque cap.3. v.18. ubi eadem duo nomina Christo tribuuntur, pronomen ἡμῶν repetitum non est. Ex quorum quidem locorum collatione expositio hujus modó allata confirmatur.

2 *Multiplicetur*. πληθυνθείη. Sic 1.Pet.1.v.2. Item in epist. Judæ,v.2. *Per agnitionem*. ἐν ἐπιγνώσει. Id est, διὰ ἐπιγνώσεως. Enallage Hebræa, qualis modó v.1. in verbis, ἐν δικαιοσύνῃ. *Dei*. θεȣ̃. Scil, Patris, quia ab hoc mox distinguitur Jesus, tanquam diversa persona. Conjungitur autem hic cognitio Dei patris & filii Jesu Christi, sicut Johan.17.v.3.

3 *Divina potentia*. τῆς θείας δυνάμεως. Similiter Paulus potentiam Dei in creanda in electis fide celebrat Eph.1.v.19.& 20. *Ad vitam*. πρὸς ζωὴν. Scil. τὴν αἰώνιον, æternam. *Donavit*. δεδωρημένης. Sic solent Græci præteritis passivis interdum uti in significatione activa. Sic Heb.12.v.26. νῦν δὲ ἐπήγγελται λέγων: nunc autem denunciavit, dicens. *Illius qui vocavit nos* &c. τȣ̃ καλέσαντος ἡμᾶς &c. Periphrasis Dei. *Ad gloriam ac virtutem*. διὰ δόξης καὶ ἀρετῆς. Pro, πρὸς δόξαν καὶ ἀρετὴν: sicut modó dixit, πρὸς ζωὴν καὶ εὐσέβειαν. nam quam illic nominavit ζωὴν, hic vocat δόξαν: itemq; quam illic vocavit εὐσέβειαν, hic nominat ἀρετὴν. Similis enallage præpositionis διὰ pro πρὸς, reperitur Rom.5.v.4. in illis verbis: Sicut excitatus est Christus ex mortuis διὰ τῆς δόξης τȣ̃ πατρὸς: id est, πρὸς τὴν δόξαν τȣ̃ πατρὸς, ad gloriam patris. Ista enallage accidit ex homonymia Hebraicæ præpositionis Beth: quæ valet ἐν, εἰς, πρὸς, διὰ, περὶ.

4 *Donavit*. δεδώρηται. Vox formæ passivæ, significationis activæ: ut versu superiore, δεδωρημένης. Sic Heb.12.v.26. ἐπήγγελται, denunciavit seu promisit. *Divinæ naturæ*. θείας φύσεως. Id est, divinarum qualitatum animi, referentium naturam Dei: videlicet cœlestis sapientiæ & sanctitatis. *Ex interitu* τῆς φθορᾶς. Alii vertunt corruptionem, referentes (ut videtur) ad corruptionem seu pravitatem naturæ humanæ. Sed puto φθορὰν hic valere interitum sive exitium. Etenim videtur Apostolus bina binis voluisse opponere: nempe φθορὰν vitæ & gloriæ: ἐπιθυμίαν veró pietati & virtuti. Atque isto sensu nomen φθορὰ plané accipitur infrá cap.2.v.21. *In mundo*. ἐν κόσμῳ. Id est, in hominibus huic mundo addictis.

5 Ad *hoc ipsum veró vos omni præterea collato studio* καὶ αὐτὸ τȣ̃το δὲ σπουδὴν πᾶσαν παρεισενέγκαντες. Videtur καὶ irrepsisse pro κατ᾽. Secus fuerit dura ellipsis præpositionis vel κατὰ, vel πρὸς, vel περὶ nam ex Chrysostomo affertur tale exemplum, εἰσφέρω πολλὴν περὶ ταῦτα σπȣδὴν: id est, Magnũ ad ista confero studiũ. Cæterúm præpositio παρὰ in participio παρεισενέγκαντες, videtur respicere ad illam donationem Dei cujus fecit mentionem v.3.& 4. quasi dicat; præter illam donationem Dei, vos quoq; omne studium conferte ad donorũ illorum conservationẽ atq; argumentatione m. *Adjicite fidei*. ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει. Pro εἰς τὴν πίστιν. Subministrate seu adjicite ad fidem. Sic deinceps. *Adjicite fidei vestræ virtutem*. ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν. Omnes istas virtutes Christianas Paulus ad tres revocat: pietatem, justitiam & temperantiam, Tit.2.v.12. Sub pietate continentur fides & tolerantia: sub justitiâ, virtus, scientia, φιλαδελφία & charitas: temperantiæ denique continentia respondet. Similis enumeratio virtutum Christianarum extat Phil.4.v.8.

8 *In-*

8 *Infructuosos*, *ἀκάρπους*. Elegans metaphora quâ bona opera comparantur fructibus: qui ut sua suavitate gustatum hominis, sic illa Deum delectant. Sic Paulus Gal. 5. v. 22. bona opera nominat fructus Spiritus, viz. Spiritus sancti: quoniam ille ea in electis efficit. *Ad cognitionem, &c.* *εἰς τὴν ἐπίγνωσιν*, &c. Præpositio *εἰς* hic notat collationem: quasi dicat, Si vita vestra comparetur ad cognitionem Christi qua præditi estis. Et sic accipitur præpositio *πρὸς* Rom. 8. v. 18. ubi dicitur afflictiones præsentis temporis non esse pares *πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν*, &c. id est, si comparentur ad illam gloriam.

9 *Nihil procul cernens* *μυωπάζων*. Vel, *lusciosus*. nam *μυωπάζειν* nihil aliud est quàm pati affectum *τοῦ μύωπος*, hoc est lusciosi: viz. *μύειν τὰς ὦπας*, claudere oculos, non tamen penitus, sed parumper: quod Latini dicunt connivere oculis. Videtur autem hæc vox præcedenti nomini *τυφλὸς* subjici per quandam correctionem: quasi dicat Petrus: Cæcus est, aut certé, si non prorsus cæcus est, cæcutit tamen instar lusciosi, ut qui non rectè aspiciat æstimétve beneficium illud maximum purgationis sui á peccatis: quæ quidem sententia mox subiicitur ad præcedentium metaphorarum declarationem. *Oblitus.* *λήθην λαβών*. Ad verb. *ut qui oblivionem ceperit*: pro quo Latiné diceretur, ut quem oblivio ceperit. *A veteribus peccatis.* *τῶν πάλαι ἁμαρτιῶν*. Ad *τῶν πάλαι*, subaudi *πεποιημένων*. Id est, á peccatis jam olim commissis.

10 *Firmam efficere*, *βεβαίαν ποιεῖσθαι*. Scz. in mentibus vestris: ut nimirum vos nullo pacto dubitetis quin & á Deo electi sitis ad vitã æternam, & ad eandem serió vocati. nam in mente Dei electio, i. decretum servandi suos electos firmum atq; immotum est. Solidum enim stat fundamentum Dei, habens sigillum hoc, Novit Dominus qui sint sui, 2. Tim. 2. v. 19. Itẽq; vocatio Dei est *ἀμεταμέλητος*, Rom. 11. v. 29. Cæterúm in vulgata interpretatione hic insertum est, *Per bona opera*, Et sic D. Beza testatur se reperisse in duob. manuscriptis codicibus Græcis, *διὰ τῶν καλῶν ἔργων*. Et sané hæc ipsa ratio est, qua electio atque vocatio in mentibus fidelium firma efficitur, dum scilicet illæ ratiocinãtur ex propriis effectis ad suam causam procreantem. Etenim bona opera nõ nisi ab electis & efficaciter vocatis proficisci possunt. quippe hypocritarum opera quantumvis speciosa, revera tamen bona nõ sunt: quia nec proficiscuntur ex fide, nec referuntur ad gloriam Dei. *Nunquã impingetis.* *οὐ μὴ πταίσητέ ποτε*. Seu, nunquã offendetis. Metaphora ab iis qui inter ambulandũ currendúmve pedem offendunt seu impingunt. Etenim vita Christiana cõparatur stadio, in quo decurrendum est cõtinuo atq; inoffenso cursu ad obtinendũ brabēum vitę atq; gloriæ cœlestis. Vide 1. Cor. 9. v. 24. & deinceps. Hac metaphora utitur & Judas epistolę suę v. pen. ubi ait *τῷ δὲ δυναμένῳ φυλάξαι ὑμᾶς ἀπταίστους*, &c

13 *Quamdiu.* *ἐφ' ὅσον*. Subaudi. *χρόνον*. *In hoc tabernaculo.* *ἐν τούτῳ τῷ σκηνώματι*. i. in hoc corpore, viz. meo. Metaphora: qua utitur & Paulus, 2. Cor 5. v. 1 Et ad eandem respicit, Phil. 1. v. 23. ubi ait, se teneri desiderio *εἰς τὸ ἀναλῦσαι*, ad migrandũ, viz. é tabernaculo corporis sui in tabernaculum illud cœleste ubi Christus degit. *Excitare vos*, *διεγείρειν ὑμᾶς*. i. mentes vestras. Synecdoche integri. item metaphora ab iis qui dormiunt. *Per commonefactionem*, *ἐν ὑπομνήσει* Pro, *διὰ ὑπομνήσεως*. Hebraismus.

14 *Quum sciã.* *εἰδώς*. Ex peculiari (ut videtur) revelatione. Sic & Paulus sciebat instare tempus supplicii sui, 2. Tim. 4. v. 6. quanquam illud fortasse ex sermonibus hominum, quibus sententia in Paulum ferenda innotuerat.

Brevi

Brevi futurũ ut deponam hoc tabernaculum meum. ὅτι ταχινή ἐστιν ἡ ἀπόθεσις τοῦ σκηνώματός μου. Ad verb. quod cita (seu velox) sit depositio tabernaculi mei. Id est, mors mea. Periphrasis. Manet autem in metaphora instituta. *Declaravit mihi.* ἐδήλωσέ μοι. Viz. Johan. 21. v. 17.

15 *Studebo igitur.* σπουδάσω δὲ. Δὲ pro οὖν. Infert enim conclusionẽ é causis expositis. *Identidem.* ἑκάστοτε Vel subinde. Id est, quavis oblata occasione. Videtur enim hoc adverbium adjungendum verbo σπουδάσω, potiús quám verbo ἔχειν. *Exitium,* ἔξοδον. Viz. ex hoc tabernaculo, id est, mortem Manet in metaphora. Hoc nomine utitur & Lucas, loquens de morte Christi, cap. 9. v. 31.

16 *Potentiam & adventum.* δύναμιν καὶ παρουσίαν. Id est, adventum susceptum ad potentiam exserendam. ἐνδιαδύο. Exseruit autem Christus potentiam suam in primo illo suo adventu, tum efficaciter persuadendo quæ docebat, tum doctrinam suã confirmando miraculis, ac inprimis resurrectione á mortuis. Confer Matt. 7. v. 28. 29. & ca. 8. v. 27. Luc. 24. v 19. 32. Rom. 1. v. 4 *Sed ut qui oculis nostris aspeximus,* ἀλλ᾽ ἐπόπται γενηθέντες. Confer Luc. 1. v. 2. 1. Johan 1. v. 1. *Majestatis* μεγαλειότητος. Hac voce utitur & Paulus Hebr. 1. v. 3. & cap. 8. v. 1.

17 *Acceperat enim,* λαβὼν γάρ. Sc. ἐτύγχανε Id est, ἔλαβε. Ellipsis Hebræa. *Ad eũ.* αὐτῷ. Ad verb. Ei. quale est illud, *It clamor cælo:* hoc est, ad cœlũ, seu cœlum versus. *In quo.* εἰς ὅν Pro ἐν ᾧ. sicut habetur Matt. 17. v. 5.

18 *In monte illo sancto.* ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ. Putatur fuisse mons Thabor.

19 *Firmissimum.* βεβαιότερον. Pro, βεβαιότατον. Comparativus pro superlativo, vt Actor. 25. v. 10 κάλλιον pro καλῶς (ut recte facitis quod attendatis. ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες. Similis verborum trajectio extat. 1. Pet. 3. vers. 21. in illis verbis, ὃ καὶ ἡμᾶς ἀντίτυπον νῦν σώζει βάπτισμα. *Dies.* ἡμέρα. Id est, fulgor Euangelii. Metaphora. *Lucifer,* φωσφόρος. Ille ipse fulgor Euangelii.

20 *Nullam prophetiam esse, &c.* ὅτι πᾶσα προφητεία οὐ γίνεται. Ad verb. Omnem prophetiam non esse. Phrasis Hebræa: qualis Rom. 3. v. 20. διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σάρξ.

21 *Sancti illi Dei homines.* οἱ ἅγιοι Θεοῦ ἄνθρωποι. Id est, prophetæ. Periphrasis: qua utitur & Paulus ad significandum ministrum verbi, 2. Tim. 3. v. ult. necnon 1. Tim. 6. v. 11.

OBSERVATIONES EX CAP. I.

Ex ver. 1. ex verbis, *Æque pretiosam fidem.* Christiani qui egent bonis terrenis, ut auro, argento & similibus: consolentur sese, quód possident bonũ cœleste longe pretiosissimum, videlicet fidem. Sic David sese solabatur, quum ex fide erumperet in hæc verba: Dummodó te habeam (ô Jehova) nihil curo cœlum vel terram. Item, Malo in atriis Domini esse janitor, quám sedere inter primos in aulis impiorum. Sic Moses maluit malis affici cum populo Dei, quám in Ægypto opibus peccati frui: Heb. 11. v. 25. 26.

Psal. 73. v. 25.
Psal. 84. v. 11.

Ex iisdem verbis. Quum omnes Christiani æqué pretiosam fidem habeant: æquum est ut propter hanc fidem sese mutuó honorent, nec quisquam alium contemnat, si ipse aliis donis spiritualibus excellat, Vide 1. Cor. 12.

Ex

Ex verbis, *Fidem sortiti sunt per justitiam Dei, &c.* Fides est donũ Dei, quod homini contingit singulari Dei providentia: non secus ac in divisione bonorum per sortes, cuiq; contingit ea pars quam Deus sua providentia ei attribuit, Pro. 16. v. ult. Non igitur proficiscitur fides ex hominis voluntate aut viri us liberi arbitrii. Confer Joh. 1. v. 12. & 13.

Ex verbis, *Per justitiam Dei, &c.* Quum Deus sit constans in promissis suis: officii nostri est, ut promittenti credamus. Confer Lucæ 1. vers. 72, & 73.

Ex verbis, *Dei nostri & servatoris Iesu Christi.* Notandum est hoc testimonium de deitate Christi. Etenim Petrus hoc loco Christum disertè Deum nostrum nominat. nam quó minús hîc vocabulo *Dei* intelligendus sit Pater: obstat, quód nomen σωτῆρος nomini Θεοῦ per conjunctionem annectitur sine articulo, hoc modo: τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ σωτῆρος. nam si de diversis personis esset sermo, diceretur τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ τοῦ σωτῆρος. Nec impedit, quód post σωτῆρος repetitur pronomen ἡμῶν. Iste enim pleonasmus apud Hebræos usitatus est.

Ex v. 2. Is demum veré in hoc mundo beatus est, qui paternum Dei erga se favorem in Christo agnoscit; ac in illo pacato & tranquillo animo acquiescit. Hæc enim Petrus tanquam causas veræ beatitatis exoptat iis ad quos scribit. Huc pertinet illud Joh. 17. Hæc est vita æterna, ut te cognoscant, &c.

Ex eodem versu, ex verbo, *Multiplicetur seu augeatur.* Fides & ex consequente dilectio, in hoc mundo nunquam ita perfecta redditur, quin possit augeri. Quare falluntur qui jactant perfectionem.

Ex v. 3. Quicunq; in se sentiunt fidem, statuere debent illam sibi á Deo auctum iri, ita ut per eam tandem consequantur vitam & gloriam. Interim autem studendum eis est, ut fidem suam demonstrent virtute ac pietate: necnon orandus Dominus ut fidem ipsis augeat.

Ex eodem versu. Fides est donum Dei, & efficitur in Electis per divinam potentiam & efficacem vocationem. Non ergo proficiscitur vel á meritis vel á viribus hominis. Confer Eph. 1. v. 19.

Ex eodem versu. Fides est agnitio Dei, qua agnoscimus nos ab illo vocatos esse ad gloriam ac virtutem, seu ad vitam ac pietatem: ac proinde virtuti atq; pietati studentes, ad vitam atque gloriam tendimus.

Ex v. 4. Fides & studium sanctitatis efficiuntur in nobis per promissiones Dei, dum videlicet illæ nobis annuntiantur & á nobis considerantur.

Ex eodem versu. Qui vera sanctitate præditi sunt, illi suo modo & gradu participes sunt naturæ divinæ. Quare veræ sanctitati toto pectore studendum, ut naturæ divinæ participes reddamur.

Ex eodem versu. Prava concupiscentia fons est & corruptionis morum & interitus, seu exitii æterni. Quare illi omni conatu resistendum.

Ex v. 5. 6. & 7. Christiani omne studium adhibere debent ad virtutes quę hîc á Petro enumerantur.

Ex v. 8. 9. 10. & 11. Notanda sunt quinq; argumenta quibus moveri debemus ad studium proficiendi in fide & omnibus virtutibus Christianis. Videlicet ut non simus inertes nec infructuosi: ut ne habeamur pro cæcis: ut ne habeamur pro iis qui obliti sint acceptæ á Deo remissionis peccatorũ: ut confirmemur de nostri electione. denique ut inoffenso gradu introducamur in regnum illud Christi æternum.

Ex ver. 12. & deinceps. Exemplo Petri discant ministri Verbi, officii sui esse ut nullam occasionem negligant commonefaciendi fideles curæ suæ commissos.

Ex v. 12, Nemo adeó peritus & confirmatus videri sibi debet in veritate doctrinæ Christianæ, ut putet se non egere commonefactione atq; ampliore institutione, quippe ex parte cognoscimus ut ait Paulus, 1. Cor. 13. Ex eadem subinde á doctoribus verbi audire, tutos nos præstat, teste eodem Apostolo, Phil 3. v. 1.

Ex v. 13. 14 & 15. Contra mortis metum consolari nos debemus consideratione hac, quód anima nostra per mortem nec interibit nec in locum tormenti deturbabitur: sed é corpore veluti tabernaculo exibit & ad Christum migrabit. Confer Phil. 1. v. 23. 2. Cor. 5. v. 1. & deinceps.

Ex v. 15. Non est satis, semel aliquem Scripturæ librum perlegisse: sed identidem relegere ac meditari oportet. in hunc enim usum Apostoli ac Prophetæ libros suos apud Ecclesiam deposuerunt. Confer Johan. 5. 39. Rom 15 4. 1. Tim. 4. 13 2. Tim. 3. 16.

Ex v. 16. & deinceps. Notanda sunt duo argumenta quibus moveri debemus ad constantiam in fide & confessione doctrinę Apostolicæ. Eorum unum est præstantia ipsarum rerum de quibus Apostoli doctrinam tradũt: viz. adventus filii Dei in mundum seu manifestatio Dei in carne, & redemtio Electorum per ipsius mortem ac divinam potentiam. Confer 1. Tim. 3. v ult. Alterum est doctrinæ certitudo: quippe quam ab ipso filio Dei didicerunt, & quæ consensum habet Prophetarum.

Ex v. 19 Quum Petrus sermonem Propheticum commendet á certitudine doctrinæ & consensu cum doctrina Euangelii: perversé igitur & imperité faciunt, qui libros veteris Testamenti ex Ecclesia exterminandos putant.

Ex eodem ver. Etsi eandem salutis viam tradiderunt Prophetæ & Apostoli. tamen doctrina Apostolorum claritate antecellit, unde conditio nostra melior est quám fuit patrum sub Lege seu vetere Testamento, videlicet ante Christi adventum. Confer Mat. 13. v. 16. & 17 item cap. 11. v. 11.

Ex v. 20. & 21 Qui vocati sunt ad explicandum Scripturas, non debent confidere acumine ingenii, sed orare Deum ut mentem ad intelligendum Scripturas sibi aperiat per Spiritum sanctum, adhibita interim studiosa meditatione & scrutatione, similiumque locorum collatione. Confer Ioh. 5. 39 Luc. 24. v. 45. Psal. 119. v. 18.

Ex v. 21. Quum sacra Scriptura authorem habeat Spiritum sanctum: sequitur esse authenticam regulam tum fidei, tum vitæ nostræ. Item sequitur, falsum esse dogma Papistarum, quód authoritas Scripturæ pendeat ab authoritate Ecclesiæ.

ANALYSIS. CAP. II.

ARGUMENTUM.

Posteaquam hortatus est ut constanter retineant doctrinam veram ac salutarem Apostolorum, nunc contrá monet ut sibi caveant á doctoribus falsis

falsis in Ecclesiâ exorituris & jam tum exorientibus, ne ab illis in hæreses exitiales seducantur: simulque mores illorum describit, unde veluti ex notis quibusdam queant agnosci ac proinde caveri.

DE PRIMA PARTE CAPITIS.

Fuerunt autem & pseudoprophetæ in populo : ut etiam inter vos erunt
falsi doctores, qui subintroducent hæreses exitiales, etiam dominum qui
ipsos mercatus est abnegantes, accersentes sibi velox exitium.
2 *Et multi sequentur eorū exitia: per quos via veritatis blasphemabitur:*
3 *Et per avaritiam fictis sermonibus vos negotiabuntur. quibus damna-*
tio jam olim non otiatur, & quorum exitium non dormitat.
4 *Nam si Deus Angelis qui peccaverunt non pepercit, sed in tartarum*
detrusos, catenis caliginis tradidit damnationi servatos:
5 *Et prisco mundo non pepercit, sed octavum Noë justitiæ præconem ser-*
vavit, diluvio in mundum impiorum inducto :
6 *Et civitates Sodomorum ac Gomorrhæ in cinerem redactas subversio-*
ne damnavit, feditque ut essent exemplar impiè victuris :
7 *Et justum Lot libidinosa nefariorum conversatione fatigatum eripuit.*
8 *Justus enim ille, quum habitaret inter eos, in dies animam justam ini-*
quis illorum *factis, & videndo & audiendo excruciabat.*
9 *Novit Dominus pios è tentatione eripere, injustos autem in diem ju-*
dicii pœnas dantes servare.
10 *Maximè verò eos qui carnem sequentes, in impura cupiditate ince-*
dunt, & dominatum despiciunt : qui, inquam, ut sunt *audaces & sibi placen-*
tes, non horrent dignitates conviciis incessere.
11 *Quum ipsi Angeli, qui sunt robore ac potentia majores, non ferant*
adversus eas apud Dominum judicium maledicum.
12 *At isti, veluti animantia rationis expertia quæ naturali impetu fe-*
runtur, nata ad eum finem ut capta intereant, ea vituperantes quæ igno-
rant, suo interitu interibunt,
13 *Reportaturi mercedem injustitiæ, ut qui pro voluptate ducant quoti-*
dianas delicias, labes ac maculæ, qui fraudibus suis se oblectant, epulando vo-
biscum :
14 *Oculos habentes plenos adulterii, & qui à peccando cessare nesciant,*
inescantes animas instabiles, cor habentes ad avaritiam exercitatum, exe-
crandi homines :
15 *Qui relictâ rectâ viâ, aberrarunt, sequuti viam Balaam* filii *Bosor,*
qui mercedem iniquitatis amavit :
16 *Sed redargutionem suæ transgressionis sustinuit : nam subjugis asina*
muta, humanâ voce loquuta, prohibuit Prophetæ dementiam.
17 *Isti sunt fontes aquâ carentes, nebulæ à turbine agitatæ : quibus ca-*
ligo tenebrarum in æternum servata est.
18 *Nam prætumidam vanitatem loquendo, per carnis cupiditates, per-*
que lascivias inescant illos qui verè effugerant eos qui in errore versantur,
19 *Libertatem eis pollicendo, quum ipsi servi sint corruptelæ. siquidem à*
quo quis superatus est, huic etiam in servitutem est addictus.
20 *Nam si postquam inquinamenta mundi, per agnitionem Domini &*
Servatoris Jesu Christi effugerint, his rursum implicati superentur, facta
est ultima eorum conditio deterior priore.
21 *Satius enim fuisset eis nō cognovisse viam justitiæ, quàm cognitâ illâ,*

regredi á sancto mandato ipsis tradito.

21 *Sed accidit eis quod vero proverbio dici solet, Canis reversus ad suum vomitum : &, Sus lota, ad volutabrum cœni.*

PRimo omnium prophetiam suam de exorituris in Ecclesia falsis doctoribus proponit: eamque illustrat collatione similis exempli pseudoprophetarum qui olim fuerunt in populo Dei. Deinde monet, ab illis esse cavendum: quippe quód *subintroducturi sint hæreses exitiales*. Tum impietatem illarum hæresium amplificat, quippe per quas illi *abnegaturi sint Dominum* (id est, Christum) *qui ipsos mercatus erat*. id quod referendum est partim ad fidem ipsorum temporariam, partim ad ipsorum professionem, partim denique ad judicium charitatis in fratribus. Etenim quamdiu quis fidem Christianam amplectitur ac profitetur, tamdiu statuatur oportet illum á Christo esse redemtum. Abnegant autem Dominum Christum tum illi qui negant ejus personam, tum qui officium. Quartó prædicit illis certum exitium. Atque hæc versu primo. Versu 2. monet de hæresium illarum successu, videlicet multos fore earum sectatores : quorum impietatem amplificat ex factis, quód scilicet *viam veritatis sint blasphematuri*. Versu 3. primam istorum hæreticorum notam indicat, videlicet avaritiam, quam ostendit ex ipsorum factis, ubi ait, *Et per avaritiam fictis sermonibus vos negotiabuntur*. Deinde repetit prædictionem exitii illorum, ubi ait, *Quibus damnatio jam olim non otiatur, &c.* Quam sententiam deinceps confirmat ab exemplis tribus: quorum primum est Angelorum qui peccaverant, vers. 4. secundum prisci mundi qui fuit temporibus Noachi, vers. 5. tertium Sodomitarum & Gomorrhæorum, vers. 6. Cui exemplo ad consolationem piorum, vers. 7. adjungit per occasionem ipsius historiæ, exemplum contrarium conservati pii Loti : sicut & secundo exemplo adjunxerat exemplum conservati pii Noachi. Tum vers. 8. pietatem Loti quam commemoraverat, pleniús enarrat. Demum vers. 9. ex illis exemplis generalem doctrinam deducit tum de conservatione piorum, tum de exitio impiorum : atque ita deinceps redit ad impiorum illorum hæreticorum descriptionem. Versu igitur 10. duas alias notas istorum indicat, nempe duo alia vitia: videlicet libidinositatem & superbiam. De libidinositate ait, *Maximé veró eos qui carnem sequentes, in impura cupiditate incedunt*. De superbia addit: *Et dominatum despiciunt: audaces & sibi placentes non horrent dignitates conviciis incessere*. Porró istius superbiæ indignitatem amplificat primúm á contraria modestia Angelorum, vers. 11. Deinde ab adjuncto stupore atque cæcitate: quam declarat exemplo similianimalium brutorum: ubi simul interitum eis prædicit ejusdem exempli collatione, vers. 12. Tum illius interitus, hoc est, pœnæ divinæ, justitiam significat, initio vers. 13. Postea alia duo istorum vitia indicat, videlicet intemperantiam in cibo ac potu, & fraudes seu hypocrisin: reliqua parte v. 13. Versu 14. vitia ante commemorata repetit per congeriem, videlicet libidinositatem, fraudes & avaritiam. Porró avaritiam istorum illustrat deinceps v. 15. & 16. exemplo Balaami. cujus historiam paucis recitat ex Numer. 22. Versu 17. & 18. aliam istorum notam indicat, videlicet vaniloquentiam cum fastu conjunctam: quod vitium illustrat duobus similibus: comparans eos primúm *fontibus aqua carentibus* : deinde *nubibus á turbine agitatis* ac dissipatis; ita ut pluviam quam promittere videbantur, non dent. Atque hic rursus

mentio-

mentionem exitii ipsorum admiscet. Cæterùm vaniloquentiam istam amplificat á pernicioso effectu, quippe quód per eam homines *inescent*: id est, dulcia & salutaria promittendo in perniciem adducant: dum scilicet hominibus faciunt potestatem indulgendi *cupiditatibus carnis*, *pollicendo eis libertatem*, quasi scilicet liberi sint ab obedientia legum. Hunc perniciosum effectum amplificat antithesi pristini status illorum quos isti ita inescant: quippe *qui veré effugerant eos qui in errore versantur*, amplexi scilicet fidem Christianam. Deinde monet, libertatem quam isti pollicentur, non esse veram libertatem, sed potiùs esse servitutem, videlicet servitutem peccati, v.19. id quod probat á servitutis causa procreante, ubi ait: *Siquidem á quo quis superatus est, huic etiam inservituti est addictus*. V.20. & deinceps effectum illum perniciosum falsæ doctrinæ pluribus verbis exponit: & indignitatem relapsionis istorum qui falsâ doctrinâ seduci se patiuntur, amplificat per collationem minoris, videlicet minoris exitii illorum *qui viam justitiæ non cognouerunt*, v.20. & 21. tum & illustrat collatione duorum similium, videlicet *canis redeuntis ad vomitum*, & *suis lotæ redeuntis ad volutabrum cæni*: quorum similium accommodationem testimonio *proverbii* confirmat, v. ult.

SCHOLIA IN CAP. II.

1 *Et pseudoprophetæ*. καὶ ψευδοπροφῆται. quasi dicat, Non solùm veri prophetæ: de quibus modó dictum in fine capitis præcedentis. *In populo*. ἐν τῷ λαῷ. Videlicet in populo Dei: id quod notat articulus. *Inter vos*. ἐν ὑμῖν. Ad verb. In vobis. sicut apud Cic. dicitur, amicitiam non nisi in bonis esse posse: id est, inter bonos. *Subintroducent*. παρεισάξουσιν. Videlicet præter sanam doctrinam Euangelii: id quod notat præpositio παρά. *Hæreses exitiales*. αἱρέσεις ἀπωλείας. Vel exitiabiales. Ad verb. hæreses exitii. Hebraismus. *Dominum qui ipsos mercatus est*. τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην. Periphrasis Christi argumentosa, quasi dicat, Christus illos est mercatus: ergo non debebant eum negare. *Mercatus est*. ἀγοράσαντα. Videlicet pretioso suo sanguine. Confer Actor. 20. vers. 18. 1. Corinth. 6. vers. 20. Intelligendum est autem quod hic dicitur, non κατ' ἀλήθειαν, sed κατὰ δόξαν: quia pii ex charitate opinati fuerunt, illos esse vere fideles, eó quód fidem profiterentur. nam certum est, Christum solum Ecclesiam mercatum esse seu acquisivisse: Actorum 20. vers. 28. Ephes. 5. vers. 25. 26. 27. *Accersentes*. ἐπάγοντες. Inducentes, vel adducentes.

2 *Exitia*. ἀπωλείας. Id est, exitialia dogmata. Metonymia effecti emphatica. *Via veritatis*. ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας. Id est, veritas illa cœlestis seu cœlitus patefacta, quæ est via quædam ad veram felicitatem. Syntaxis qualis in illo Rom. 4. v. 12. Vestigia fidei.

3 *Per avaritiā*. ἐν πλεονεξίᾳ. Pro, διὰ πλεονεξίας. Hebraismus. *Damnatio*. τὸ κρῖμα. Ad verb. Judicium. Synecdoche generis.

4 *Nam si Deus Angelis, &c*. εἰ γὰρ ὁ θεὸς ἀγγέλων, &c. Confer Judæ epist. vers. 6. Est autem in hoc versu ἀνανταπόδοτον, seu ellipsis consequentis in enuntiato connexo. Subaudiendum enim est, οὐδ' ἐκείνοις φείσεται: id est, nec illis parcet. Nisi fortasse εἰ irrepsit pro καί. Nam si in principio versus pro εἰ γὰρ legatur καὶ γὰρ: tum nullū ἀνανταπόδοτον erit. *Reperitur* tamen simile ἀνανταπόδοτον Rom. 9. vers. 22. & 23. *Sed in tartarum detrusos*,

detrusos,catenis caliginis tradidit. ἀλλὰ σειραῖς ζόφου ταρταρώσας παρέδωκεν. In Græco verba sunt trajecta, nam planum est, illud dativum σειραῖς regi non á participio ταρταρώσας, cui proximé conjungitur: sed á verbo παρέδωκεν, á quo longius abest. Verbum ταρταροῦν deductú est á nomine τάρταρος, quo significatur locus damnatorum: qui aliàs appellatur ὁ ᾅδης, Lucæ 16. v. 23. & locus tormenti, i idem v. 28. & abyssus, Lucæ 8. v. 31. item carcer Apocalyp. 20 vers. 7. 1. Pet. 3. vers. 19. Est autem ταρταροῦν, εἰς τάρταρον ῥίπτειν qua phrasi utitur Homerus Iliad θ. non procul á principio, ubi Jupiter minatur ceteris diis, si quis ausit decretum ipsius rescindere. ait autem inter alia:

Ἤ μιν ἑλὼν ῥίψω ἐς τάρταρον ἠερόεντα, &c. Id est.

Aut eum correptum projiciam in tartarum obscurum. *Damnationi.* εἰς κρίσιν. Adverb. ad judicium. Synecdoche generis.

5 *Prisco mundo.* ἀρχαίου κόσμου. Id est, priscis hominibus. Metonymia subjecti. *Octavum Noe.* ὄγδοον Νῶε. Id est tum ipsum Noe tum vnà cum ipso septem alios, videlicet uxorem, tres filios & tres nurus. *Justitiæ præconem,* δικαιοσύνης κήρυκα, qui prædicavit hominibus sui seculi pœnam eis eventuram propter vitam sceleratam, nisi resipiscerent: ac proinde ad studium justitiæ eos hortatus est. Sed præterea prædicavit quoque Euangelium, id est gratiam Dei, iis qui resipiscerent. Confer 1. Pet. 4. vers. 6. & capite 3. vers. 19. *In mundum impiorum.* κόσμῳ ἀσεβῶν. Id est, in maximam illam multitudinem impiorum quorum mundus plenus erat. Simili fere significatione accipitur vocabulum mundi Jacob. 3. vers. 6. ubi de prava lingua dicitur, quod sit ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας, mundus injustitiæ.

6 *Sodomorum ac Gomorrha.* Σοδόμων καὶ Γομόῤῥας. Nec non Adamæ & Zebojimorum: quæ duo oppida unà cum illis commemorantur Deuter. 29. v. 23. Nam quinto oppidulo, quod á sermone Loti quo illius conservationem ab Angelo impetrauit, dictum fuit Zoar, parsum fuit: ut percipitur ex Gen. 19. v. 21.

9 *E tentatione.* ἐκ πειρασμοῦ. Sic vocat afflictiones externas: sicut & epist. superiore, cap. 1. v. 6. *Pœnas dantes.* κολαζομένους. Scil. jam nunc secundum animam apud inferos. Vel potiùs, *puniendos:* ut sit enallage temporis, id est, é medio sublatos per horribile aliquod supplicium. quæ expositio exemplis recitatis maximé convenit. Cui etiam favet nativa significatio verbi κολάζειν, quod significat pœnis compescere atque cohibere petulantiam alicujus: unde ἀκόλαστος, qui nullis pœnis petulantiam suam compesci patitur.

10 *Qui carnem sequentes incedunt.* τοὺς ὀπίσω σαρκὸς πορευομένους. Ad verb. Qui post carnem proficiscuntur. Hebraismus Sic Judæ v. 7. ἀπελθοῦσαι ὀπίσω σαρκὸς ἑτέρας. In illis vocabulo carnis per verecundam synecdochen significatur genitale, ac metonymicé coitus. Istius synecdoches exempla passim occurrũt: ut Lev. 6. v. 3. & c. 15 v. 3. Ez. 16. v. 26. & c. 23. v. 20. *In impura cupiditate.* ἐν ἐπιθυμίᾳ μιασμοῦ. Ad verb. In cupiditate pollutionis, id est, qua polluuntur. Hebraismus. Potest autem hic locus paulo aliter verti: nempe sic. τοὺς ὀπίσω σαρκὸς ἐν ἐπιθυμίᾳ μιασμοῦ πορευομένους. eos qui per impuram cupiditatem carnem sectantur. Ita scil. ut á participio πορευομένους primó regantur illa verba, ὀπίσω σαρκὸς: deinde demũ illa ἐν ἐπιθυμίᾳ μιασμοῦ. Atq; hanc syntaxin cõfirmat collatio loci citati ex epist. Jud. Sic autem præpositio ἐν non notabit viam seu locum ubi ambu-

letur:

letur: quemadmodum fieret, si ista verba, ἐν ἐπιθυμίᾳ μιασμοῦ, proximè atq; immediatè conjungerentur cum participio πορευομένους: sed notabit causam procreantem à qua ambulatio proficiscitur seu quæ ad ambulandum impellit. *Dignitates* δόξας. Ad verb. Glorias. Sic per metonymiam adjuncti ἐμφατικῶς nominat ipsos principes summa in mundo gloria ac majestate præditos atque circumfulgentes. *Non horrent convitiis incessere.* οὐ τρέμουσι βλασφημοῦντες. Pro βλασφημεῖν. Græcismus.

12 *Ea vituperantes quæ ignorant.* ἐν οἷς ἀγνοοῦσι βλασφημοῦντες. Pro ἐν ἐκείνοις ἃ ἀγνοοῦσι. Videtur autem in illa phrasi, βλασφημεῖν ἔν τινι πράγματι, esse Hebraismus in præpositione ἐν usurpata pro περί. Sic enim loquuntur Græci, βλασφημεῖν περί τινος πράγματος. Cujus phrasis exemplum affertur hoc ex Isocrate, ἐνίους τῶν σοφιστῶν βλασφημεῖν περὶ τῆς ἐμῆς διατριβῆς. *Suo interitu interibunt.* ἐν τῇ φθορᾷ αὐτῶν καταφθαρήσονται. Præpositio ἐν redundat ex Hebraismo. Nomen autem φθορὰν alii reddunt corruptelam, intelligentes (ut videtur) de corruptis moribus. Sed instituta comparatio postulat, ut intelligatur de interitu spirituali, sicut in protasi intelligebatur de interitu corporali. Ait autem *Interitu suo*: id est, sibi destinato à Deo: sicut dixerat, animalia bruta nata esse εἰς ἅλωσιν καὶ φθοράν.

13 *Qui fraudibus suis se oblectant.* ἐντρυφῶντες ἐν ταῖς ἀπάταις αὐτῶν. Vel, qui deliciantur in fraudibus suis. Cæterum ex collatione Judæ ver. 12. videatur pro ἀπάταις αὐτῶν, legendum ἀγάπαις ὑμῶν.

14 *Oculos* &c. ὀφθαλμοὺς &c. Confer illud Christi Matth. 5. v. 28. *Execrandi homines.* κατάρας τέκνα. Ad verb. Execrationis filii. Hebraismus: cujus exempla vide Ephes. 2. v. 2. Col. 3. v. 6. 1. Pet. 1. v. 14.

15 *Filii Besor.* τοῦ Βοσόρ. Supple, υἱοῦ. id est, qui Balaã fuit filius Bosoris.

16 *Subjugu asina.* ὑποζύγιον. Ad Græcum nomen subauditur ζῶον vel κτῆνος: ut integrum sit, subjugale animal vel jumentum. Et intelligitur generaliter, de equis, bobus, asinis, mulis. Est igitur hîc synecdoche generis. *Humana voce.* ἐν ἀνθρώπου φωνῇ. Præpositio ἐν redundat ex Hebraismo.

17 *Caligo tenebrarum.* ὁ ζόφος τοῦ σκότους. Id est, tenebrosissima. Hebr.

18 *Prætumidam vanitatem.* ὑπέρογκα ματαιότητος. Ad verb. prætumida vanitatis.

OBSERVATIONES EX CAP. II.

Ex v. 1. & 2 Quum videmus in Ecclesia exoriri falsos doctores, & multos sequi atque amplecti eorum exitialia dogmata, non debemus ea re tanquam nova offendi ut propterea dubitemus de veritate doctrinæ Christianæ. nam & olim in populo Dei extiterunt falsi prophetæ, & falsos doctores in Ecclesia exorituros prædictum est ab Apostolis, atq; etiam ab ipso Christo. Confer Act. 20. v. 29. & 30. 1. Cor. 11. v. 19. 2. Thes. 2. v. 3. & deinceps. 1. Tim. 4. v. 1. & deinceps. Matth. 24. v. 24.

Ex iisdem versibus. Quum simus præmoniti de exorituris falsis doctoribus & apostatis: officii nostri est ut sollicitè nobis ab illorum seductione caveamus, constanter scilicet adhærendo sanæ doctrinæ ab Apostolis traditæ. Confer Matt. 24. v. 25.

Ex versu 1. ex verbis, *Etiam dominum qui ipsos mercatus est, abnegantes.* vide v. 3. 9.
Cavendum ne his verbis Petri abutamur ad oppugnandum doctrinam Scripturæ de redemtione Electorum, quód nimirum soli Electi per mortẽ

Christi redempti sint; quippe pro quibus solis oravit moriturus Johan.17. mundo diserte excluso. Nam quod Petrus ait, Christum mercatum esse etiam eos qui ipsum abnegant & exitium sibi accersunt: intelligendum est de opinione tum ipsorum tum aliorum, quo tempore illi Christum confitebantur. nam etiam hypocritæ ad tempus opinantur, se per Christum esse redemptos: (unde Christus illis fidem tribuit, sed temporariam, Matth.13. v.21. itemque Paulus tribuit illis gustum doni cœlestis, Hebr. 6. vers.4.) & quicunque Christum confitentur, pro credentibus & ex consequente pro redemtis, ex charitate ab aliis habentur & habendi sunt. Interim semper verum manet illud Pauli Actor.20. ver.28. quód *Deus* (hoc est, filius Dei, Christus) *sanguine suo acquisiverit Ecclesiam*: Ecclesiam inquam, cujus certé membra & hypocritæ & apostatæ non sunt; etiamsi dum in Ecclesiæ sinu degunt, pro membris ex charitate habentur. Hinc de talibus ait Johannes: *Exiverunt ex nobis, sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, mansissent nobiscum*. 1. Joh.2.19.

Ex v.2. Hæretici & sectarii quum veritatem Evangelii non possint refutare, blasphemant eam & doctores atque confessores illius. Sed recipient illi suo tempore meritam damnationem, nisi resipuerint.

Ex v. 3. 10.12.13.14.15.17.18.19. Diligenter observandæ sunt notæ quibus Petrus falsos doctores depingit: ut illis animadversis, á talibus nobis caveamus. Eæ notæ sunt negotiatio seu mercatura animarum, v. 3. 14. & 15. luxuria & libidines, v.10.13. contemtus dominatuum, id est, regum ac principum. v.10. cæcus furor in vituperanda doctrina sana, v.12. prætumida vaniloquentia, v.17. & 18. pollicitatio libertatis seu indulgentia ac permissio peccandi, v.19.

Ex v. 3. & deinceps usque ad 10. Notanda sunt duo argumenta consolationis contra detrimentum quod Ecclesiæ afferunt falsi doctores. Unum est, quód Deus illos suo tempore ex Ecclesia exterminaturus & æterno exitio puniturus est: alterum, quód constantiam cultorum suorum in vera religione ac pietate est remuneraturus, eripiendo illos é catholicis mundi pœnis & κακοπαθείαις. His adde, quód Christus electos suos custodit, ne in errores exitiabiles seducantur. Matth.24 v.24. 2.Tim.2.v.19. item quód eorum pietatem remuneraturus est præmiis æternis, videlicet gloria & gaudiis cœlestibus. 2.Thess.1.v.5. & deinceps. Mat.13.v.43. 1.Cor.15.v.41. & 42. Phil.3.v.ult. Denique in Apocalypsi promissio illa identidem iteratur, *Victori dabo edere ex arbore vitæ*, & similia, ut cap.2.v.7.11.17.26. cap. 3.v.5.12.21. cap.21.v.7.

Ex v.4. Quum Petrus hoc loco mentionem faciat peccati Angelorum, propter quod in tartarum á Deo detrusi sunt: quæri potest, quodnam illud peccatum fuerit? Respondeo: Etsi hoc in Scriptura nusquam (quod sciam) est expressum: tamen ex duobus locis colligi potest fuisse rebellionem contra Deum ex superbia, qua sese cum Deo comparare ausi sunt tanquam æqué sapientes & justi. Prior locus est Genes.3. ubi narratur, quomodo diabolus effecerit ut de statu suo deturbarentur primi nostri parentes, videlicet afflando illis hoc ipsum venenum superbiæ, ut auderent affectare æqualitatem cum Deo in sapientia: quatenus aiebat, Si ederitis de fructu vetito, eritis sicut Elohim (id est, Deus pater, Filius & S.S.) scientes bonum & malum. Probabile est autem, diabolum eádem via ac ratione tentasse hominem dejicere de felici statu, qua noverat se é suo felici statu dejecisse seipsum. Sciebat enim Deum sui perpetuó esse similem: ac proinde

inde similia peccata similiter puniturum. Alter locus extat Job.4. vers.17. 18.19. ubi Eliphas Jobum arguens, quód ausus esset cum Deo contendere, quasi ab illo præter meritum tantopere affligeretur, inter alia sic loquitur: *An mortalis Deo justior esset? num opifice suo mundior esset vir? En servis suis non crediturus esset* firmitatē: *angelis, inquam, suis appositurus lucem. Quanto minùs inhabitantibus domos argillaceas?* quibus verbis Eliphas cōtra Jobum argumentatur in hanc sententiam: quasi dicat: Hæc est communis omnium hominum sors, ut nulla ex parte cum Deo justitiâ & puritate comparari possint, ac proinde multis calamitatibus justé á Deo affligantur. quid ergo te misero fiet, si pergas cum Deo contendere? Hoc autem argumentum confirmat ab exemplo Angelorum per πλάσιν, id est fictionem: quatenus fingit & casum (uti loquuntur) ponit, Angelos illos qui jam in bono confirmati sunt, idem facere quod Jobus fecerat: aut saltem facere visus fuerat: id est, contendere cum Deo, seque cum illo in puritate & justitia comparare. Ex hac porró hypothesi ratiocinatur ducendo argumentum á majore ad hunc modum: Si Angeli sese Deo in sanctitate exæquarent seu tanquam æquales cum Deo compararent: Deus non parceret illis, id est, non relinqueret eos in sua firmitate & luce, sed inde eos deturbaret: Ergo multó minus parcet hominibus, si id fecerint: quippe qui inhabitant domos luteas, id est, quorum spiritus seu animæ inhabitant corpora caduca & infirma, atque adeó primitus ex luto á Deo creata: ita ut sint naturæ minùs excellentis quam Angeli. Hinc jam colligo á pari: Si Deus Angelis quia jam in bono confirmati sunt, non parceret, si illi sese Deo in sanctitate exæquare auderent, sed deturbaret eos de sua firmitate & luce: Ergo Angelos illos quos de suo statu deturbavit & ex luce in tartarum detrusit, propter illam ipsam superbiam detrusisse videtur. Etenim ut parium causarum paria sunt effecta: ita vicissim parium effectorum pares sunt causæ.

Ex eodem versu; ex verbis, *Sed in tartarum detrusos*, &c. Notandum est hoc testimonium ad confirmandum articulum fidei de adventu Christi ad judicandum vivos ac mortuos: quo nimirum judicio Electos suos ad se in cœlum assumet: reprobos veró unâ cum diabolo & angelis illius abire jubebit in infernum, atque etiam eó ire compellet per sanctos angelos suos, ut illic igni æterno crucientur. Confer Matt.13.vers.40 & deinceps, item cap.25.vers.31. & deinceps. Luc.8.vers.31. & cap.16.vers.23.& 28. 1.Thess.4.vers.16.& 17. 2.Thess.1.v.5.& deinceps. Judæ v.6. Apoc.20.v. 10.& deinceps.& cap.21.v.8.

Ex iisdem verbis. Considerandum, quomodo consentiat hoc pronuntiatum Petri, itemque simile pronuntiatum Judæ vers.6. cum aliis Scripturæ locis, ubi traditur, diabolum & angelos ejus vagari per orbem terrarum & in sublimi seu aëre, hominesque variis modis tentare & affligere, ut Job. 1. vers 7. & cap.2.vers.2. ubi Satan Deo respondens ait, se peragrasse terram, & ex permissu Dei Jobum varié affligit: ut narratur cap.1.& 2. Sic in historia regis Achabi narratur, quomodo malus spiritus á Jehova emissus deceperit Achabum, per falsos prophetas promittendo illi victoriam in eo prælio in quo percussus arcu occubuit, & Israëlitæ fugati sunt. Sic in novo testamento occurrunt hi loci, Matth.4. vers.1. & deinceps, ubi describitur quomodo diabolus tentaverit Christum. item historiæ apud Evangelistas passim occurrentes de dæmoniacis seu obsessis á dæmoniis: ac inprimis illa Luc.8. vers. 31, ubi legio dæmoniorum Dominum rogat,

ne

ne sibi imperet ut abeant in abyssum. Item loca Pauli, ut Roman. ult. versu 20. Deus conteret Satanam sub pedes vestros citò. 2.Corin.12. v.7. & 8. ubi narrat, sibi datum esse angelum Satanæ, á quo colaphis cædatur: seque super hoc ter Dominum rogasse ut abscederet á se. Ephes. 2. v. 2. ubi Satanam vocat principem cui sit potestas aëris, & spiritum qui nunc agat in hominibus contumacibus. item cap. 6. v. 11. & deinceps, ubi describit luctam fidelium cum malis spiritibus. de qua lucta monet & Petrus 1. epist. cap. 5. vers. 8. & 9. Cum his igitur & similibus locis quomodo consentit hoc pronuntiatum Petri, quo affirmat, Deum Angelos qui peccaverunt, detrusisse in tartarum, & catenis caliginis traditos servare ad judicium? Si enim sunt in tartaro, idque catenis caliginis, & quidem vinculis æternis (ut Judas ait) alligati: quomodo igitur dicuntur vagari in aëre & per terram? quippe quum tartarus sit sub terra: unde & infernus nominatur: & Petrus idem confirmat, dum utitur verbo ταρταρῶν, quod valet εἰς τάρταρον ῥίπτειν, sicut Homerus loquitur, Iliad. θ. non procul a principio, ubi ait;

ἤ μιν ἑλὼν ῥίψω ἐς τάρταρον ἠερόεντα
τῆλε μάλ', ἧχι βάθιστον ὑπὸ χθονός ἐστι βέρεθρον.
ἔνθα σιδήρειαί τε πύλαι καὶ χάλκεος οὐδὸς,
τόσσον ἔνερθ' ἀΐδεω ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης.

Quibus verbis Jupiter in concione cæteris diis minatur: si quis eorum auxilium laturus sit vel Trojanis vel Græcis, se illum correptum projecturum in tartarum obscurum, procul valdè, ubi profundissimum sit sub terra barathrum: ubi item sint ferreæ portæ & æreum pavimentum: idque tanto intervallo sub inferno, quanto distat cœlum á terra. Hanc de tartaro sententiam eatenus saltem confirmat Petrus verbo illo utens, quatenus traditur esse locus apud inferos ubi suppliciis afficiantur qui Deum offenderunt, nec reconciliationem adepti sunt. Respondeo. Ad loca illa concilianda videtur statuendum: Deum initio quidem, statim scilicet á commisso Angelorum peccato & rebellione, detrusisse eos in tartarum seu infernum: sed ita tamen ut quoties ei visum est, ante ultimum judicium, eos inde exire permittat in terram & liberum hunc aërem, rursusque ad tempus, saltem aliquam eorum partem, in tartarum includat, ne hominibus super terram possint nocere. Id quod confirmo his duobus Scripturæ locis. Apocalypseos nono vers. 1. & deinceps narratur, Angelo cuidam datam fuisse clavem putei abyssi; quem quum ille aperuisset, exierint locustæ vastatrices: id est, spiritus infernales seu tartarei: quippe qui impositum sibi habebant regem, angelum abyssi, cui nomen Hebraicé Abaddón, Græcé veró Apollyon, id est, perdens: illisque datum fuisse, ut cruciarent homines certo tempore. Deinde rursus cap. 20. v. 1. & deinceps, narratur, descendisse é cœlo Angelum qui habebat clavem abyssi (id est, inferni seu tartari) itemque catenam magnam in manu sua: qua vinxerit Satanam ad annos mille, conjectum in abyssum, ut non seduceret ampliús gentes, donec complerentur anni mille. nam postea oportere eum solvi ad exiguum tempus. Ex his duobus locis claré apparet, spiritus tartareos ita inclusos esse carceri suo, qui nominatur abyssus & tartarus, ut interdum ad tempus inde emittantur in terram, ac tum rursus includantur & vinciantur. unde & legio illa cacodæmonum Lucæ 8. Dominum rogabat

rogabat ne sibi imperaret ut irent in abyssum. Quód autem Judas vincula illa quibus mali Angeli sub caligine ligati atque constricti sunt, nominat æterna: id referendum est ad perpetuum ipsorum horrorem, quo veluti constricti, instar maleficorum in carcere inclusorum, judicium illud ultimum exspectant: ut percipitur ex verbis illorum cacodæmonum qui Christo ad duos obsessos accedente, exclamabant: Quid nobis tecum Jesu fili Dei? venisti huc ad torquendum nos ante tempus? Matth. 8. v. 29. Item ex verbis Jacobi, ubi ait, dæmonia credere, Deum esse unum: & horrescere. Jac. 2. 19.

Ex v. 4. 5. 6. 7. 8. 9. Exempla pœnarum quibus Deus, teste Scriptura, affecit impios: itemque liberationis atque conservationis piorum; transferenda sunt ad nostrum usum: ut scilicet illis moniti, discamus fugere impietatem, & contra pietati studere. Confer 1. Cor. 10. v. 5. & deinceps. Hebr. 12. v. 1. Rom. 15. v. 4.

Ex v. 8. Si contingat nos habitare aut versari inter homines corruptis ac flagitiosis moribus præditos: non debemus illorum exemplum imitari, aut verbis gestúve approbare: sed potiús quoad tempestivé poterimus, ad studium sanctitatis eos amicis monitis revocare: aut certé si flagitiosa eorum facta videre & audire cogamur, debemus animam nostram excruciare, Deumque rogare ut & illos corrigat & nos ab eorum conversatione liberet: exemplo Loti. Huc pertinet illud præceptum Pauli Rom. 12. v. 2. *Ne configuremini seculo isti.* Damnandum igitur proverbium quo dicunt, cum lupis ululandum esse.

Ex v. 10. & 11. Reges & Principes non sunt vel despiciendi propter officium quod gerunt: vel conviciis incessendi, si malis moribus sint præditi: sed mandatis eorum (dummodó nihil quod verbo Dei repugnet, præcipiant) obediendum: ipsi veró judicio Dei committendi. Confer Rom. 13. v. 1. & deinceps.

Ex v. 11. Robur Angelorum facit ad nostrum solatium: si adjungamus promissiones Dei de nostri per illos in periculis protectione. Quum enim robustissimi sint, ac Regibus Principibusque potentiores: poterunt igitur nos contra tyrannorum persecutionem atque adeó contra omnem vim quæ ab hominibus nobis infertur, facilé defendere: atque etiam defensuri sunt, si modó id conducat ad salutem nostram æternam, ac inprimis ad gloriam Dei. Hinc Eliseus præsidio Angelorum adversus Syrorum exercitum septus, dicebat ministro suo trepidanti, *Plures sunt á nobis quám ab illis:* 2. Reg. 6. Item Christus ingruentibus in horto ad eum capiendum ministris Sacerdotum, Petrum defendere conantem revocat his verbis: *An putas me non posse nunc precari patrem meum, qui huc sistat mihi plures quám duodecim legiones Angelorum?* Matth. 26 v. 53.

Ex v. 12. Cavendum ne more bestiarum feramur ad voluptates corporis: sed bestiales illæ cupiditates judicio rectæ rationis, ac inprimis meditatione verbi Dei frenandæ sunt.

Ex eodem versu. Cavendum ne vituperemus quæ ignoramus: sed antequam judicemus, causa probé cognoscenda est.

Ex v. 18. ex verbis. *Eos inescant qui veré effugerant eos qui in errore versantur.* Considerandũ, quomodo hoc dictum conveniat cum dicto Christi Matth. 24. v. 24. *Surgent pseudochristi & pseudopropheta, & edent signa magna & miracula: ita ut seducant (si fieri possit) etiã Electos.* Hic Christus docet fieri nõ posse ut Electi seducantur, videlicet in errorem exitiabilem.

at Petrus videtur docere contrarium, dum ait inescari (hoc est, in exitiabilem errorem seduci) eos qui veré effugerant illos qui in errore versantur. quod quid aliud est, quám qui veré in Christum crediderant? id quod non contingit nisi Electis. Sed sciendum, inter ista dicta non esse repugnantiam. Etenim dictum Christi intelligendum est simpliciter: quia Scriptura plurimis in locis tradit certitudinem salutis Electorum ac perseverantiam eorundem in vera fide. At dictum Petri intelligendum est κατά τι, secundum quid, videlicet quo ad judicium charitatis: quæ quamdiu videt proximum á turba errantium se segregare & cœtui credentium ac verorum Dei cultorum se aggregare, eandemque cum illis religionem profiteri atque exercere: habet illum pro vere credente: etiamsi interim multi, qui pro talibus habentur, tales revera non sint.

Ex v.19. Vera libertas non est, putare se liberum esse á bonis legibus, ac proinde agere quod naturæ corruptæ libet. nam qui cupiditatibus suis indulgent, revera servi sunt. Vera autem libertas est: quum liberati á potestate diaboli per Christi mortem: & á dominatu peccati inhabitantis, per ejusdem spiritum: promté & alacriter servimus Deo ex præscripto verbi ipsius. Confer Joan.8.vers.32 & deinceps, Rom.6.v.14. & deinceps. Galat.5.v.13.

Ex v.20.21.& 22. Qui á professione fidei Christianæ deficiunt, gravius á Deo punientur, quám qui illam nunquam receperunt. Quare Deum oremus ut per Spiritum sanctum á nobis tantum malum apostasiæ clementer prohibeat: atque ad illam præcavendam exercitiis pietatis (ut auscultatione & lectione & sancta meditatione verbi Dei, item precibus) assidué utamur. Confer Heb.6.ver.4.& deinceps. item cap.10.vers.26. & deinceps. Matth.12.v.43.& deinceps.

ANALYSIS. CAP. III.

ARGUMENTUM.

Hic transit ad aliam commonefactionem, qua monet ut sibi caveant á seductione irrisorum seu illusorum, qui negant adventum Christi ad judicium universale & mundi hujus interitum. Itaque Apostolus adventum illum certó asseverat atque confirmat: deinde formam interitus mundi graphicé describit. Sic duæ sunt præcipuæ capitis partes.

DE PRIMA PARTE.

1 *Hasce jam alteras vobis literas scribo, dilecti, quibus sinceram mentem vestram per commonefactionem excito:*

2 *Ut memores sitis verborum quæ prædicta sunt á sanctis Prophetis, & mandati illius nostri qui sumus Apostoli Domini & servatoris.*

3 *Illud primúm scientes, venturos extremis diebus irrisores, secundúm suas ipsorum cupiditates incedentes:*

4 *Et dicentes, Ubi est pollicitatio adventus ejus? nam ex quo* die *Patres obdormierunt, omnia ita permanent ab initio creationis.*

5 *Illud enim sponte ipsos latet, cælos jam olim extitisse per Dei sermonem, & terram ex aqua & in aqua consistentem.*

6 *Quamobrem*

6 *Quamobrem is qui tum erat mundus, aquâ inundatus periit.*
7 *Qui veró nunc sunt cæli ac terræ, eodem sermone repositi, servantur*
igni in diem judicii & exitii impiorum hominum.
8 *Unum autem hoc ne vos lateat dilecti, Unum diem apud Dominum*
perinde esse *ut mille annos, & mille annos, ut diem unum.*
9 *Non tardat Dominus promissum (ut nonnulli tarditatem* hanc esse
ducunt) sed patiens est erga nos, volens nullos perire, sed omnes ad resipiscentiam tendere.

VErsu 1. & 2. transitionem facit, qua scriptionis suæ scopum denuó indicat, atque ita eos rursum ad constantiam in retinenda Euangelii doctrina exhortatur, ut quæ tum Prophetarum tum Apostolorum testimonio comprobata sit. Versu 3. & 4. proponit prophetiam de venturis irrisoribus, eorumq; recitat argumentationem qua disputant contra alterum Christi adventum. Sententia argumentationis est hæc.

Si mundus jam per multa secula duravit; durabit semper: & ex consequenti nunquam veniet Christus ad mundum destruendum & judicium exercendum: ac proinde promissio illius adventus vana est.
Sed verum est antecedens.
Verum igitur & consequens.

Conclusio præcedit ibi, *Ubi est pollicitatio* &c. Assumtio sequitur ibi, *Nam ex quo dies* &c. Propositio omittitur. Versu 5 & deinceps, Petrus argumentationem istam refutat & contrarium asseverat. Ac primum refutat tacitam hypothesin qua connexum istius argumentationis nititur: quasi scilicet tam diuturna mundi duratio arguat, impossibile esse ut mundus unquam dissolvatur. Hoc igitur Deo esse possibile ostendit Petrus á mundi creatione per ratiocinationem á pari: Deus potuit suo sermone, id est mandato, mundum creare: Ergo poterit eundem sermone suo destruere. Antecedens confirmat testimonio conscientiæ adversariorum quod commemorat per reprehensionem dissimulationis eorum, ubi ait, *Illud enim sponte ipsos latet*. quasi dicat, Norunt quidem, aut certé facilé ex sacris literis nosse possunt: sed dissimulant. Deinde vers. 6. negat assumtionem, saltem ex parte: quatenus affirmat mundum illum priscum aquâ inundatum periisse, id est, orbem terrarum vastatum atque corruptum esse. unde apparet, non per omnia esse verum quod isti dicunt, *Omnia ita permanere ab initio creationis*. Tum v. 7. ex allato exemplo diluvii deducit asseverationem futuri interitus mundi per ignem. Postea v. 8. per prolepsin monet, non debere cuiquam videri quód interitus mundi & damnatio impiorum nimis diu differatur, aut quasi Dominus tardet. Rationem affert ex Psalmo 90. quia apud Deum mille anni sint ut unus dies: quam sententiam Petrus sententiâ reciprocâ amplificat. quasi dicat: Etiamsi nobis mille anni videantur diuturnum tempus: ac proinde mundus nobis videatur valde diu durasse, ut qui jam durarit per aliquot annorum millia: tamen alia est ratio apud Deum: quippe cui nullum tempus longum videtur. Ad extremum v. 9. causam exponit, cur Dominus nondum adveniat ad judicium: nempe quia concedat Electis spatium resipiscendi ut serventur. Hanc causæ expositionem amplificat antithesi causæ falsæ quam negat, quasi scilicet Dominus adventum suum differat ex tarditate. Simul etiam asseverationis præcedentis fundamentum attingit, quod est Domini promissio.

DE

DE SECUNDA PARTE.

10 *Veniet autem, sicut fur in nocte, dies ille Domini : quo cœli cum stridore præteribunt ; elementa vero æstuantia solventur, terráque & quæ in ea sunt opera exurentur.*

11 *Quum igitur hæc omnia solvenda sint : quales oportet esse vos in sanctis conversationibus & pietatis officiis,*

12 *Expectantes & properantes* ad *adventum diei Dei? in quo cœli conflagrantes solventur, & elementa æstuantia liquescent.*

13 *Sed cœlos novos ac terram novam secundùm promissum ejus expectamus, in quibus justitia inhabitat,*

14 *Quapropter, dilecti, quum hæc expectetis, studete ut immaculati & incontaminati ab eo reperiamini cum pace :*

15 *Dominique nostri patientiam, salutem ducite, sicut & charus frater noster Paulus pro sibi data sapientia scripsit vobis :*

16 *Sicut etiam in omnibus epistolis, loquens in eis de istis : in quibus sunt nonnulla difficilia intellectu, quæ indocti pariumque stabiles detorquent, ut & reliquas Scripturas, suo ipsorum exitio.*

17 *Vos igitur, dilecti,* istorum *præscii quum sitis : cavete ne illorum nefariorum errore cum illis abducti, excidatis á propria stabilitate.*

18 *Sed crescite in gratia & agnitione Domini nostri & Servatoris Jesu Christi. Ipsi sit gloria & nunc & in tempus sempiternum. Amen.*

Deinceps formam adventus Domini ad judicium & destructionis mundi describit, atque inde exhortationem deducit ad studium sanctitatis : annectens doctrinæ hujus confirmationem á consensu doctrinæ Pauli : de cujus scriptorum difficultate, saltem in parte, simul monet : ac postremó ad constantiam in hac doctrina & profectum hortando epistolam concludit. Igitur v.10 adventum Domini describit partim ab adjuncto temporis, quód venturus sit sicut fur in nocte, id est ex improviso : partim ex modo interitus mundi, idque per partes, ubi ait, *Cœli cum stridore præteribūt*, &c. Versu 11. & 12. ex hac forma (tam terribili scilicet) interitus mundi deducit exhortationem ad studium sanctitatis & fiduciæ : simulque sententiam de mundi interitu repetit. Versu 13. affirmat creatum iri mundum novum: idq; testimonio Esaiæ confirmat : simulque novi illius mundi felicem statum indicat, quód scilicet justitia in eo inhabitatura sit : remotis scilicet impiis & in gehennam conjectis. Tum v.14. & initio 15. exhortationē illam repetit. Versu 15. doctrinam hanc suam testimonio Pauli cōfirmat, ejusq; scripta á singulari sapientia commendat. Veruntamen v.16. de eorundem in aliquibus partibus difficultate admonet : & scandalo occurrit quod oriebatur á levitate quorundam, qui difficilia illa loca Paulina detorquebant ad suum exitium. Monet igitur, idem accidere reliquis Scripturis : de quarum tamen veritate & utilitate pii nequaquam dubitant. Postremó v. 17. & 18. epistolam concludit repetitione commonefactionis principalis, & doxologia seu celebratione nominis Christi.

SCHOLIA IN CAP. III.

1 *Quibus.* ἐν αἷς. Subaudi ἐπιστολαῖς. id est, quâ utrâque epistola. *Per commonefactionem.* ἐν ὑπομνήσει. Id est, δι' ὑπομνήσεως. Hebraismus.

2 *Mandati.*

2 *Mandati nostri qui sumus apostoli Domini, &c.* τῆς τῶν ἀποστόλων ἡμῶν ἐντολῆς τοῦ Κυρίου, &c. Verborum trajectio, Petro familiaris. Legitimus ordo est, τῆς ἐντολῆς ἡμῶν τῶν ἀποστόλων Κυρίου, &c. Ubi cavendum ne quis ἡμῶν accipiat pro ἡμετέρων, tanquam regeretur á nomine ἀποστόλων. At cohæret cum illo nomine non per syntaxin rectionis, sed convenientiæ: convenit enim cum illo per appositionem.

3 *Extremo diebus.* ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν. Ad verb. In extremo dierum. Hebraismus: ut Gen. 49. v. 1. Beacharith hajamim. *Secundum cupiditates,* κατὰ τὰς ἐπιθυμίας. i. prout eos ducunt vel agunt cupiditates.

4 *Ubi est.* ποῦ ἐστιν, quasi dicant: Nusquam est, evanuit: denique vana est & mendax. *Ex quo die.* ἀφ' ἧς. Supple ἡμέρας. *Obdormierunt.* ἐκοιμήθησαν. i. mortui sunt.

5 *Per Dei sermonem.* τῷ τοῦ Θεοῦ λόγῳ. i. per Dei jussum seu imperium: ut planum est ex narratione Mosis, quó pertinet & illud, Psal. 33. v. 9. Dixit, & facta sunt: mandavit, & steterunt. *In aqua.* δι' ὕδατος. Pro, ἐν ὕδατι: ut 1. Pet. 3. v. 20.

6 *Quamobrem.* δι' ὧν. Eâdem significatione usus fuit istis particulis suprà cap. 1. v. 4. *Qui tum erat mundus.* ὁ τότε κόσμος. Post τότε subaudi γενόμενος. Mundi autem vocabulo intelligitur hic tum superficies orbis terrarum, tum homines & bestiæ super illam degentes.

7 *Qui vero nunc* sunt *cœli.* οἱ δὲ νῦν οὐρανοὶ. Post νῦν subaudi ὄντες. *Eodem sermone.* τῷ αὐτῷ λόγῳ. i. vi ejusdem sermonis seu mandati divini. *Servantur igni.* πυρὶ τηρούμενοι Scz. ut igne crementur, sicut pauló póst declarabit. *In diem judicii.* εἰς ἡμέραν κρίσεως. Usque in diem judicii illius universalis. Alii, *damnationis*: conjungentes nimirum per Zeugma cum hoc nomine illa quæ sequuntur, τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων. Parum refert.

9 *Non tardat Dominus promissum.* οὐ βραδύνει ὁ Κύριος τῆς ἐπαγγελίας. Post ἐπαγγελίας subaudi ἕνεκα. q. d. Non tardat quod ad promissionem attinet: i. non differt promissum. *Tendere.* χωρῆσαι. Vel concedere.

10 *Sicut fur.* ὡς κλέπτης. Confer Matt. 24. v. 43. Luc. 21. v. 35. *Præteribunt* παρελεύσονται. Non quidem in nihilum redacta, sed in novam formam transmutata. Confer Psal. 102. v. 27. Rom. 8. v. 19.

11 *In sanctis conversationibus,* ἐν ἁγίαις ἀναστροφαῖς. Confer Matt. 24. v. 42. Luc. 21. v. 34. 36. *Pietatis officiis.* εὐσεβείαις. Ad verb. pietatibus.

12 *Properantes.* σπεύδοντας. Confer Luc. 21. v. 28. Apoc. ult. v. 17. *Dei,* τοῦ Θεοῦ. i. Christi Vel Dei patris: ut qui judicaturus est per Christum. Act. 17. v. 31. *In quo* δι' ἣν. Scz. ἡμέραν. Pro, ἐν ᾗ. Vel potius, δι' ἣν, scz. παρουσίαν: per quem adventum dici Dei. *Liquescent.* τήκεται. Pro, τακήσεται. Enallage temporis.

13 *Secundùm promissum.* κατὰ τὸ ἐπάγγελμα. Quod extat Esa. 65. v. 17. & cap 66 v. 22. *Justitia* δικαιοσύνη. Id est, homines justi & sancti.

14 *Cum pace.* ἐν εἰρήνῃ. Id est, μετ' εἰρήνης. Hebraismus.

15 *Salutem arbitramini* σωτηρίαν ἡγεῖσθε. Scz. εἶναι, esse. hoc est, ad salutem vobis conducere. Hic in prædicato enuntiati est metonymia effecti, sicut in illo Rom. 7. v. 7. Lex peccatum est? *Sicut etiã in omnibus epistolis.* ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς. Scz. γράφει, scribit: ex membro præcedente. *In quibus* ἐν οἷς. Videtur potiùs legendum, ἐν αἷς scilicet ἐπιστολαῖς, quam lectionem D. Beza testatur reperiri in tribus manuscriptis codicibus. *Nonnulla difficilia intellectu,* δυσνόητά τινα. Ut sunt quę disputat de rejectione Judæorũ, ac omnino de prædestinatione, Rom. 9. 10. & 11. item de impossi-

impossibilitate resipiscentiæ apostatarum. Heb 6.10.

18 *In tempus sempiternum, εἰς ἡμέραν αἰῶνος.* Ad verb. In diem seculi.

OBSERVATIONES EX CAP. III.

Ex v.1.& 2. Adversus sanæ doctrinæ & sanctæ vitæ hostes, remedium ex jugi meditatione Propheticorum & Apostolicorum scriptorum petendum est: ut rectè hic notavit D. Beza.

Ex v.3 & deinceps. Contra irrisores qui negant adventum Christi ad judicium, muniamus fidem nostram recordatione prædictionis Apostolorum & ipsius Christi: qui tales irrisores venturos prædixerunt. Confer 1. Tim.4.v.1.& deinceps.2.Tim.3.v.1 & deinceps. Judæ v.17.& deinceps. Matth.24.v.24.25.37.38.39.

Ex v.7.10.11.12.13 Deus mundum suo tempore (videlicet in adventu Christi ad judicium) concrematurus est, ac tum ex illis cineribus novum mundum creaturus. Ita tamen ut nec sedes beatorum, summum videlicet, sive tertium cœlum: nec locus damnatorum, viz. infernus seu tartarus, destruatur. Illa enim sedes utraque inde ab origine seu fundatione mundi parata est recipiendis suo tempore tum illis tum istis: teste Christo, Matt. 25.v.34. & 41. Quód autem mundus non sit redigendus in nihilum, sed immutandus atque renovandus, traditur Psal. 102. v.23, ubi de cœlo & terra dicitur: *Ista peritura sunt: tu autem* (ô Jehova) *permanes: ista, inquam, omnia ut vestimentum veterascent: ut indumentum mutabis ea, atque mutabuntur*. Ad idem confirmandum facit spes illa instaurationis quam rebus creatis tribuit Paulus, Rom.8.v.19.& deinceps.

Ex v.8.9,& 15. Quum adventus Christi ad judicium diu nobis videtur differri: cogitemus, mille annos apud Dominum esse ut diem unum; ac proinde illum non tardare, sed definito tempore venturum. Cogitemus quoque id temporis spatium nobis concedi ad resipiscentiam & ex consequenti ad salutem: ac proinde tempore utamur.

Ex v.9. ex verbis: *Nolens ullos perire, sed omnes ad resipiscentiam tendere.* Cavendum ne his verbis abutamur ad oppugnandam doctrinã in plurimis Scripturæ locis traditam de electione particulari, hoc est, qua Deus nõ omnes in universum homines, sed aliquos tantum pro suo beneplacito elegit ad salutem: quos etiam solos resipiscentiã donat, & per hanc ad salutem adducit. Etenim Petrus non loquitur hic de omnibus in universum hominibus, sed tantùm de omnibus Electis. Scribit enim ad fideles Judæos, quos ex charitate pro Electis habebat. Ideó ait, Patiens est erga *nos*, videlicet quos per Euangelium vocavit & etiamnum vocat: nolens ullos (videlicet ex nobis) perire: sed omnes (videlicet nos, quos vocat) ad resipiscentiam tendere. Charitatis enim est, quos Deus dignatur vocare suo verbo, illos habere pro Electis.

Ex v. 10. & deinceps. Quum Christus ad judicium venturus sit ex improviso: quippe quum diem illum & horam omnes ignorent: officij nostri est, perpetuó vigilare & perpetuo studio sanctitatis nos ad ipsius adventũ comparare. Confer Matth 24.v.42.& deinceps. Luc.21.v.34.& deinceps.

Ex v.13. Contra miserias hujus mundi consolemur nos spe novi mundi, in quo justitia inhabitabit, & in quo fruemur gaudio æterno & gloria æterna: sicut copiosè describitur in Apocalypsi, duobus capitibus postremis.

Ex

Ex v.15. ex verbis. *Sicut & charus frater noster Paulus, &c.* Fidos verbi doctores decet, ut sese mutuo testimonio ornent, & alii alios Ecclesię Dei commendent, ac præsertim eos, de quorum doctrina possit oboriri sinistra suspicio. Ita enim videmus hic Judæis á Petro commendari doctrinam Pauli: de quo apud nonnullos suspicio erat, calumniis pseudapostolorum excitata, quasi doceret defectionem á Mose & Lege Dei.

Ex iisdem verbis probabiliter colligitur; epistolam, quæ extat ad Hebræos, scriptam esse á Paulo: sicut in illius Analyseos prolegomenis fusiús demonstravimus.

Ex v.16. *Vt & reliquas Scripturas.* His verbis Petrus epistolas Pauli inter Scripturas canonicas refert. Idem autem sentiendum de epistolis cæterorum Apostolorum: quia omnium par fuit authoritas.

Ex tribus vers. vltimis. Cavendum ne quæ difficilia intellectu occurrunt in Scripturis, detorqueamus: vel detorquentibus aures præbeamus: sed priús opera danda, ut adorantes occulta & justa judicia Dei de quibus Scripturæ testantur, in gratia & agnitione Domini nostri & servatoris Jesu Christi stabiliamur & crescamus. Quam gratiam largiatur nobis Deus pater per Christum & Spiritum sanctum, Amen.

ANALYSIS LOGICA EPISTOLÆ PRIMÆ APOSTOLI JOHANNIS.

ARGVMENTUM EPISTOLÆ.

Repositum est Apostolo Iohanni in hac epistola, fideles ad quos scribit, confirmare tum in [a] *fide Christiana, tum in studio* [b] *pietatis, ac nominatim dilectione* [c] *proximi: idque in eum finem, ut illi solido fruantur* [d] *gaudio ex* [e] *communione cum* [f] *vero Deo & certa* [g] *spe vitæ æternæ. Cæterùm duo illa doctrinæ capita, fidem inquam & dilectionem tractat promiscuè & alternatim, subinde ab uno ad alterum transiens atque rediens. Adhuc utrumque amplificat & illustrat á contrario: quatenus monet ut á* [h] *seductoribus (quos antichristos nominat) nec non ab* [i] *idolis sibi caveant: item quatenus á dilectione* [k] *mundi &* [l] *odio fratrum dehortatur.*

[a] cap.5.v.13.
[b] cap.2.v.1.
[c] cap.3.v.23.
[d] cap.1.v.4.
[e] cap.1.v.3.
[f] cap.5.v.20.
[g] cap.3.v.2.
[h] cap.2.v.18.& deinceps.itē ca.4. v.1.& deinceps.
[i] cap.5.v.ult.
[k] cap.2.v.15.
[l] cap.2.v.9.11. item cap.3.v.12. 15.item c.4.v.20.

ANALYSIS. CAP. I.

ARGUMENTUM.

Orditur á doctrina fidei, describens personam Christi & indicans præcipuum illius in fideles collatum beneficium, viz. vitam æternam: quam definit communione cum Deo & solido gaudio. Deinde annectit præceptum sanctitatis, in eoque exponendo ad doctrinam fidei redit, exponens aliud Christi erga fideles beneficium, viz. remissionem peccatorum: ubi simul reprehendit eos qui se peccatum habere negant.

DE PRIMA PARTE CAPITIS.

QUOD *erat á principio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod spectavimus, & manus nostræ contrectarunt, de sermone vitæ:*
2 *(Nam vita patefacta est: & vidimus, & testamur, & annuntiamus vobis vitam illam æternam quæ erat apud Patrem, & patefacta est nobis)*
3 *Quod*, inquam, *vidimus & audivimus, id annuntiamus vobis, ut & vos communionē habeatis nobiscum: & communio nostra* sit *cum Patre & cum Filio ejus Iesu Christo.*
4 *Et hæc scribimus vobis ut gaudium vestrum sit plenum.*

Quatuor primis versibus proponit summam Euangelii seu doctrinę de Christo, eamq, confirmat testimonio experientię tum suę ipsius tum cæterorum Apostolorum. Indicat autem duo de Christo: nempe quis sit, & quid boni credentibus attulerit. Atque ita doctrinam Euangelii tum á præstantia subjecti, tum ab utilitate, tum denique á certitudine commendat. Si igitur quæratur, quis sit Christus: significat esse verum

verum Deum & verum hominum. Deitatem ejus significat, ubi ait: *Quod erat á principio.* Si enim Christus á principio mundi, seu quum mundus inciperet, jam erat: erat igitur ab ęterno: quia tempus cum mundo cœpit. item ubi cum nominat *Sermonem vitæ:* nec non *vitam æternam quæ erat apud Patrem.* Sermo enim nominatur, quia est ęterna illa Sapientia per quam Deus pater mundum condidit, & genus humanum inde á mundi principio allocutus est. Denique vita nominatur, itemque vita ęterna: quia est author vitæ in omnibus creaturis, quocunque illæ vitæ genere vivant. Humanam veró ejus naturam demonstrat, ubi ait, *Quod audivimus, quod vidimus, &c.* item ubi ait, *Vitam esse patefactam seu manifestatam,* scilicet in carne: ut loquitur Paulus 1. Tim. 3. v. ult. Jam si quæratur, quid boni credentibus Christus attulerit: significat attulisse eis vitam ęternam: quatenus eum nominat *Sermonem vitæ,* & *vitam,* & denique *vitam æternam.* Porró testimonium experientiæ suæ cæterorumque Apostolorum significat, ubi ait, *Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod spectavimus, & manus nostræ contrectarunt.* Cæterúm vitam ęternam quam Christus credentibus attulit, definit *communione cum vero Deo & gaudio solido,* quod nimirum ex communione illa manat, in fine versus tertii: & versu quarto. Atque hunc ipsum scriptionis suæ finem seu scopum esse significat, ut in ista communione & gaudio, id est, vita ęterna confirmentur fideles ad quos scribit. ait enim, se illis Christum annuntiare, *ut communionem habeant cum Apostolis, atque adeó cum Patre & cum filio ejus Jesu Christo,* item se hæc eis scribere, *ut gaudium ipsorum sit plenum.*

5 *Hæc igitur est denuntiatio quam audivimus ex ipso, & renuntiamus vobis, Deum lucem esse, nec tenebras in eo esse ullas.*

6 *Si dixerimus nos societatem habere cum eo, & in tenebris incedimus; mentimur, nec sinceré agimus.*

7 *Quod si in luce incedimus, sicut ipse est in luce; cōmunionem habemus cū eo mutuam, & sanguis Jesu Christi filii ejus purgat nos ab omni peccato.*

8 *Si dixerimus nos peccatum non habere; nosipsos fallimus, & veritas in nobis non est.*

9 *Si confiteamur peccata nostra; fidelis est & justus, ut remittat nobis peccata nostra, & purget nos ab omni iniquitate.*

10 *Si dixerimus nos non peccasse; mendacem facimus eum, & sermo ejus non est in nobis.*

Hactenus proposuit summam Euangelii, ut eos confirmaret in fide: nunc accedit ad alteram propositi sui partem, præcipiens studium sanctitatis, ut absque quo professio fidei sit mendax. Hanc autem partem é superiore deducit tanquam proprium effectum é sua causa procreante, sic ratiocinando.

Si communionem habemus cum Deo, necesse est ut ambulemus in luce, id est operam demus sanctitati: quia Deus lux est.

Atqui communionem habemus cum Deo: id quidem certê dicimus ac profitemur, quatenus scilicet nos profitemur Christianos seu fideles.

Ergo necesse est ut ambulemus in luce, id est operam demus sanctitati.

Prosyllogismus propositionis præcedit, confirmatus testimonio doctrinæ Christi quam Apostoli ex ipso audiverant. item amplificatus negatione contrarii. Propositionis sententia succedit vers. 6. amplificata absurdo

consequente contrarii. nam pro eo quod simplex erat, *Si communionem habemus cum Deo, necesse est ut ambulemus in luce* : ait, *Si dixerimus nos communionem habere cum eo, & in tenebris ambulamus : mentimur, nec sincerè agimus.* Simul etiam innuitur prosyllogismus assumtionis, ubi ait, *Si dixerimus* : quasi addat, *Sicut dicimus* : cum scilicet nos Christianos profitemur. Deinde v.7. annectitur propositionis amplificatio per enuntiatum reciprocum, ubi ait · *Quod si in luce incedimus, sicut ipse est in luce : communionem habemus cum eo mutuam.* Cæterum assumtio intelligenda relinquitur. Porró ratiocinatio ista Apostoli vim habet exhortandi ad studium sanctitatis, ab effectis duobus: quorum unum est laus veritatis in profitenda fide Christiana; alterum confirmatio fidei de communione nostra cum Deo. Prius significatur á contrario mendacio, v.16. Posterius significatur v.7. ex collatione cum sententia præcedente. nam quum dicit, *Communionem habemus cum eo mutuam* : perinde est ac si diceret : *tum demum verè dicimus ac certò scimus nos habere communionem cum Deo.* Cæterum huic posteriori effectui annectit alterum illi affinem, videlicet confirmationem fidei de remissione peccatorum per Christi sanguinem parta: atque ita redit ad doctrinam fidei, exponendo aliud Christi erga fideles beneficium: quod quidem altero illo antea exposito, videlicet vitâ æternâ, ordine naturæ prius est: quia ad communionem cum Deo & vitam æternam accessus nemini patet, nisi qui prius cum eo fuerit reconciliatus. hanc autem reconciliationem effecit Christus suo sanguine, quatenus illius effusionem cum sensu iræ Dei propter nostra peccata passus, peccata nostra expiavit, nobisque remissionem eorum á Deo promeritus est suisque precibus impetravit. Id significat Johannes his verbis, *Et sanguis Jesu Christi Filii ejus purgat nos ab omni peccato.* Id est, Si in luce ambulemus sanctitatique studeamus, tum confirmabimur quoque in fide remissionis peccatorum per sanguinem Christi partæ. Cæterum hoc Christi beneficium amplificat Johannes partim ab adjuncta agentis facultate, partim ab adjuncta effecti amplitudine. Facultatem agentis notat, quum Christum vocat *Filium Dei* ; hac enim appellatione innuit, sanguinem illius satis pretiosum fuisse ad peccata Electorum expianda. Amplitudinem effecti significat expressione particulæ universalis: quum ait, sanguinem Christi purgare nos ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας, ab OMNI peccato : quasi dicat, nullo excepto. Versu 8. sententiam propositam amplificat prolepsi, qua occurrit iis qui negant se peccatum habere. quod si verum esset: tum sententia Apostoli de peccatorum nostrorum per sanguinem Christi perpetua purgatione esset falsa. Quippe qui peccatum nullum habet, de eo verè dici non potest, quód ab omni peccato purgetur. Johannes negationem illam simpliciter ut falsam & hypocriticam reprehendit. deinde v.9. per antithesin sententiam propositam repetit, & ad consolationem fidelium sub onere peccatorum gementium accommodat. tum versu 10. ipsam reprehensionem istorum repetit, illamque negationem non solum ut hypocriticam, sed etiam tanquam sacrilegam reprehendit, quippe quæ Deum mendacem faciat, quo ipso falsitatem istius negationis evincit á testimonio Dei : ut qui in suo verbo omnes homines peccati arguat.

SCHOLIA IN CAP. I.

1 *A principio.* ἀπ' ἀρχῆς. Scilicet mundi. Pro hoc Johan 1. vers. 1. dicitur,

dicitur, ἐν ἀρχῇ, in principio. *Audivimus*. ἀκηκόαμεν. Nempe nos Apostoli. *Oculis nostris*. τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν Pleonasmus emphaticus. A Luca nominantur αὐτόπται, Luc. 1, v. 2. *Quod spectavimus*. ὃ ἐθεασάμεθα. Hoc non otiose adjicitur, sed refertur proprie ad miracula Christi, tanquam spectacula divinæ potentiæ ejus. sicut ait in Historia sua Euangelica cap 1. vers. 14. Spectavimus (ἐθεασάμεθα) gloriam ejus, gloriam tanquam unigeniti egressi á patre. *Contrectarunt*. ἐψηλάφησαν. Scil. tum ante mortem atq; resurrectionem ejus, tum post. Vide Luc. 24. v. 39. Jo. 20. v. 27. *De Sermone*. περὶ τοῦ λόγου. Pro τὸν λόγον. Anomalia appositionis. Sermonis autem vocabulo intelligit filium Dei, ut Joh. 1. v. 1. & 14. *De sermone vitæ*, περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς. Id est, qui est autor vitæ. Confer Joh. 1. v. 4.

2 *Patefacta est*. ἐφανερώθη. Scil. in carne, ut loquitur Paulus 1. Tim. 3. v. 16. *Vitam illam æternam*. τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. Id est, authorem vitæ æternæ. *Apud patrem*. πρὸς τὸν πατέρα. Sic Johan. 1. v. 1.

5 *Denunciatio*. ἡ ἐπαγγελία. Infr. cap. 3. v. 11. nominatur ἀγγελία. *Lux*. φῶς. Id est, plenus sapientiæ & sanctitatis.

6 *In tenebris*. ἐν τῷ σκότει. Scilicet ignorantiæ & peccati. *Nec sinceré agimus* καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν ἀλήθειαν. Ad verb. Nec facimus veritatem, Sic Johan 3. v. 21.

7 *Si in luce incedimus*. ἐὰν ἐν τῷ φωτὶ περιπατῶμεν. Id est, si sapienter & sancté vivimus. *Cum eo mutuam* μετ' ἀλλήλων. Seu inter nos. Communionem inquit, habemus (nempe Deus & nos) inter nos mutuam. *Filii ejus*. τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Hoc exprimit ad significandum illius sanguinis pretiositatem. Sic Actor. 20. v. 28. á Paulo nominatur sanguis Dei. *Ab omni peccato*, ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας. Sic Tit 2. v. 14.

8 *Veritas* ἡ ἀλήθεια. Potest intelligi vel simpliciter: vel per synecdochen generis de verbo Dei: quod dicitur in nobis esse, quum á nobis & recte intelligitur & firmiter creditur. Huic posteriori expositioni favet collatio versus ultimi: & ad eandem fi mandam facit dictum Christi Joh. 17. v. 17. ubi ait: Sermo tuus veritas est.

9 *Fidelis est & justus* πιστός ἐστι καὶ δίκαιος Id est, constans in servandis promissis. promisit autem remissionem peccatorum resipiscentibus & veniam ex fide petentibus. *Facimus*. ποιοῦμεν. Nempe quantum in nobis est, id est, mendacii vel potius mendacitatis arguimus. Sed alterum, ἁμαρτικώτερον est.

OBSERVATIONES EX CAP. I.

Ex v. 1. & 2. De persona Christi. Christus est verus Deus, & verus homo. Quomodo utrumque probetur ex textu, dictum est in Analysi.

Ex iisdem versibus. Observandum exemplum communicationis idiomatum. Etenim Sermo vitæ qui erat á principio, id est, filius Dei idemque Deus æternus, dicitur ab Apostolis esse visus oculis & manibus contrectatus: utique non secundúm deitatem, sed secundúm carnem personaliter assumtam.

Ex iisdem versibus. Vitæ æternæ author est Christus, iis nimirum qui in ipsum credunt hæc enim causa est cur á Johanne nominetur Sermo vitæ, item vita & vita æterna: nempe non solúm quód ipse vivat vitam æternam & beatam, sed etiam quód vitæ æternæ & beatæ author sit aliis. Vide infra cap. 5. v. 11. & 12.

Ex v. 3. & 4. Vita eterna consistit in communione cum Deo: cujus communionis pars una est gaudium, cujus hic mentionem facit Johannes: altera veró pars quæ ali i in Scriptura traditur, est gloria. Interim tamen servandum est discrimen inter Deum & Electos. Sicut enim Dei natura infinita seu immensa est: sic etiam ejus gaudium infinitum & gloria infinita est. Contra sicut natura hominis finita est: sic etiam ejus gaudium finitum, & gloria finita est, quin etiam certi erunt gradus tum gaudii Electorum, tum glorię quorum prius percipitur ex verbis Christi, ubi pronuntiat, tolerabilius fore Sodomitis in die judicii quám Capernaitis incredulis: posterius veró traditur á Paulo 1. Cor. 15 ubi docet, in resurrectione mortuorum tale fore discrimen gloriæ, corporum quidem certé, quale est discrimen claritatis in corporibus stellarum.

Ex v. 5. 6. 7. Fides per quam in hac vita communionem habemus cum Deo, necessarió ex se parit studium sancté vivendi. Quare ubi nullum est studium sanctitatis, ibi falsa est fidei professio.

Ex v. 7. Qui cupiunt habere communionem cum Deo, eos necesse est habere remissionem peccatorum. quia quum Deus sanctus ac purus sit, cum impuris & peccato pollutis nihil commune habet.

Ex eodem versu. Quum sanguis Christi nos purget ab omni peccato; id est, quum omnia peccata nobis remittantur á Deo propter sanguinem Christi cum sensu iræ Dei effusum in cruce ad illa expianda: consequens est ut sola obedientia mortis Christi nobis ad justitiam á Deo imputetur. Etenim justitia qua coram Deo justificamur, nihil aliud est quám peccatorum remissio. id quod manifesté docet Paulus Rom. 4. v. 6. & 7. ubi probaturus testimonio Davidis, eum hominem beatum esse, cui Deus imputat justitiam, adducit verba hęc Psal. 32. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, &c.* Unde liquet, has duas locutiones Apostolo equipollere: *Homini á Deo imputari justitiam*, & *Homini á Deo remitti peccata*. Errant igitur qui putant, ad justitiam nobis á Deo imputari obedientiam vitæ Christi qua Legem perfecte præstitit, nec non sanctificationem naturæ humanæ in ipso. Nam quod dicunt, non esse satis non peccasse, sed præterea requiri perfectam Legis præstationem: pro diversis accipiunt, quæ re ipsa idem sunt. Etenim quum de homine dicitur, quód non peccarit (videlicet plané non) id perinde est ac si diceretur, quód perfecté Legem præstiterit: & vicissim. Item quod tradunt, etiam si quis per Christi mortem satisfecerit judicio Dei, luendo pœnam quam sua peccata merebantur: tamen propter naturæ pravitatem non audere comparerę coram Dei majestate, nisi præter mortem Christi habeat aliud remedium quo efficiatur ut illa corruptio naturæ seu peccatum inhabitans non veniat in rationem coram Deo: contradictionem implicat. Etenim peccatorum nomine, pro quibus Christus sua morte satisfecit, continetur quoque peccatum illud inhabitans. non igitur contra illud peccati genus alio remedio opus est, nę veniat in rationem coram Deo, hoc est, ne nobis imputetur ad damnationem. Interim verum est, ad illud infringendum atque imminuendum opus esse remedio sanctificationis Spiritus sancti, qui illud mortificet & justitiæ studium in nobis creet. Denique sanguis Christi (ut manifestum est ex propositis verbis Johannis) est remedium unicum & veluti * panaces, ad sanandum omnes nostros morbos: id est ad expiandum omnia nostra peccata, nosque ab illis purgandum: sive sint peccata quæ vocantur Commissionis, quum commisimus scilicet quę Deus vetuit: sive Omissionis, quum

* De hac herba tradit Plin. lib. 25. natur. hist. cap. 4.

quum omisimus quæ Deus imperavit:seu deniq; peccatum quod nominatur Originale,cujus pars est illa naturæ corruptio. Non igitur opus est,contra diversas peccati species diversa remedia comminisci.

Ex eodem versu,ex verbis. *Filii ejus*. Quòd sanguis Christi tam pretiosus est coram Deo, ut judicio illius satisfaciat pro omnibus omnium Electorũ peccatis,quæ nimirum & plurima & gravissima sunt: facit dignitas personæ: quippe quæ est filius Dei,atque adeó Deus. Confer Act.20.v.28. Huc etiam facit sanctitas naturæ humanæ & vitæ Christi : ut percipitur ex verbis Petri.1.Pet.1.v.19.

Ex v.8.& 10. Cavendum ne videamur nobis sancti & ab omni peccato puri in nobis ipsis. quia contrarium testatur Deus in suo verbo:& præterea ipsa cujusque conscientia.

Ex v.9. Quum conscientia nos angit recordatione admissorum peccatorum,confiteamur peccata nostra Deo, remissionemq; eorum petamus propter satisfactionem Christi: eamq;nos impetraturos certó confidamus,freti natura Dei,justa ac fideli,& promissionibus ipsius. Promisit enim,se peccata remissurum omnibus resipiscentibus & in Christum credentibus.

ANALYSIS. CAP. II.

ARGUMENTUM.

Hic quoq; partim doctrinam fidei. partim præceptum sanctitatis ac nominatim dilectionis proximi tradit : simulq; monet ut sibi caveant á seductoribus, contráq; illorum tum apostasiam tum seductionem fidem ipsorum confirmat.

1 *Filioli mei, hæc scribo vobis, ne peccetis. Quòdsi quis peccarit, advocatum apud Patrem habemus, Jesum Christum justum.*

2 *Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: nec pro nostris solùm, sed etiam pro totius mundi* peccatis.

INitio ad institutam exhortationem redit,eamq; concludit. Deinde per prolepsin contra lapsus quotidianos, ex infirmitate oriri solitos, ipsos consolatur á patrocinio Christi:cujus patrocinii vim confirmat ab antegressa ejusdem satisfactione : quam amplificat a subjecti occupantis amplitudine per distributionem & imparium collationem: qua electos distribuit in fideles eos ad quos scribebat,& in reliquos per totum mundum dispersos: atque ita illos cum istis tanquam pauciores comparat.

3 *Et per hoc scimus quòd eum novimus, si mandata ipsius observamus.*

4 *Qui dicit, novi eum, & mandata ejus non servat; mendax est, & in eo veritas non est:*

5 *Qui autem servat sermonem ejus, verè in hoc charitas Dei adimpleta est: per hoc scimus, nos in ipso esse.*

6 *Qui dicit se in eo habitare, debet, sicut ille ambulavit, ita & ipse ambulare.*

Redit ad præceptum sanctitatis, illudq; rursus eo argumento quo suprà cap.1.v.5.& deinceps usus fuit,confirmat : nempe quòd studium sanctitatis cum communione Dei(quam hic *cognitionem Dei,item,dilectionẽ*

Dei, nec non *in unsionem* in Deo nominat) tanquam necessarium effectum cohæreat. unde porró sequitur, fideles per studium sanctitatis (quod hic vocat *observare mandata Dei*, item *observare sermonem Dei*, item *ambulare sicut ille*, videlicet Christus, *ambulavit*) tum apud alios consequi laudem veritatis in profitenda religione Christiana, tum apud animos suos de fidei suæ veritate confirmari. quod utrumque quum utile & expetendum sit: sequitur sanctitati studendum esse.

7 *Fratres, non novum mandatum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod* videlicet *habuistis* jam inde *á principio. Vetus hoc mandatum, sermo ille est quem audistis* jam inde *á principio.*

8 *E contrario mandatum novum scribo vobis: quod verum est in ipso, sit & in vobis: quia tenebræ prætereunt, & vera illa lux jam lucet.*

Præceptum modó traditum de imitanda vita Christi, seu de observandis mandatis Dei, amplificat prolepsi: qua occurrit opinioni novitatis. Negat igitur hoc præceptum esse novum: & contrá affirmat esse vetus: id quod confirmat testimonio conscientiæ ipsorum, ut qui nórint, se præceptum hoc habuisse & audivisse inde á principio suæ per Evangelium vocationis. Deinde v.8. sentētiam hanc amplificat correctione, qua præceptum istud novum esse concedit quadam ratione, videlicet quatenus eo præcipiatur verus Dei cultus ex vera volūtatis divinæ cognitione promanans, qui pristinis ignorantiæ & impietatis tenebris sit oppositus. Atque hoc sensu Paulus veteri homini novum opponere solet.

9 *Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usq; adhuc.*

10 *Qui diligit fratrē suum, in luce manet, & offendiculum in eo non est:*

11 *Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quó eat: quia tenebræ oculos ipsius obcæcarunt.*

Redit ad præceptum sanctitatis, illudq; revocat ad certam speciem, videlicet dilectionem proximi. Cōmodé autem illud annectit sententiæ modó allatæ de vera illa luce quæ jam lucet: admonens, cum luce illa cognitionis Dei in Christo cohærere dilectionem proximi, tanquam necessarium scilicet effectum, quod ab illa luce non possit divelli. Simul etiam phrasin illam, *In luce esse, seu manere*, accommodat ad significandum utilem quendam dilectionis fraternæ effectum: qui est, quód scimus nos inoffenso gradu ambulare in vitam æternā: quippe quum ambulemus in luce, non autem in tenebris. Atque ita ad dilectionem fraternam ab utili effectu hortatur: contraq; ab odio fratrum á contrario effectu noxio deterret.

12 *Scribo vobis filioli, quoniā remissa sunt vobis peccata propter nomē ejus.*

13 *Scribo vobis patres, quoniam nostis eum qui á principio est. Scribo vobis, adolescentes, quoniam Malum illum vicistis. Scribo vobis pueruli, quoniam nostis Patrem.*

14 *Scripsi vobis, patres, quoniam nostis eum qui* est *á principio. Scripsi vobis, adolescentes, quia fortes estis, & verbum Dei habitat in vobis, & illum Malum vicistis.*

Hic per quandam prolepsin opinionis aliquorum de opera hujus scriptionis supervacanea, exponit causas cur ista scribat ac tam studiosé ipsos ad dilectionem fratrum exhortetur. Ac primó exponit causam generalem & omnibus ad quos scribit, communem, videlicet beneficium divinum longé maximum gratuitæ remissionis peccatorum per Christum. Deinde exponit causas quasdam speciales, & diversis ætatibus accommodatas. Distribuit autem fideles ad quos scribit, secundúm ætates in tres classes: patres, adolescentes,

adolescentes, & puerulos: quibus singulis specialem aliquam scriptionis suæ causam attribuit. Patribus, id est, senioribus: quoniam norint eum qui est á principio, id est Christum, ex collatione cap. 1. v. 1. Adolescentibus, id est, mediæ ætatis hominibus: quoniam vicerint illum Malum, hoc est, diabolum: non cedendo scilicet illius tentationibus seu sollicitationibus ad peccandum. Puerulis denique, id est, infimę ætatis (quæ quidem institutionis capax est) hominibus: quoniam nôrint Patrem, videlicet Deum, favore paterno ipsos complectentem in Christo. Quæ bona omnia quum illi habeant á Deo ex singulari gratia per operationem Spiritus sancti (id quod Johannes tacité innuit) innuit hoc ipso æquum esse ut gratiæ Deo referendæ causá studeant sancté vivere & proximos diligere. Cæterúm duo priora distributionis membra. v. 14. repetit, & eorum alterū quod est de victoria adolescentum, pleniús exponit, indicando victoriæ illius causas procreantes duas: unam internam, robur ipsorum, videlicet animi, quod suppeditat Spiritus sanctus: alteram externam, videlicet verbum Dei, quod est gladius ille Spiritus quo diabolus abigitur. Hic autem notandum, etsi causæ illæ certis ætatibus eleganti quadam ratione ab Apostolo sint accōmodatæ: interim tamen ipsas quoque singulas omnibus illis ætatibus communes esse ut patet. Elegantia autem illius specialis accommodationis consistit in hoc, quód senes delectantur commemoratione rerum antiquarum: adolescentes jactant suum robur: puerulí veró gaudent conspectu patrum.

15 *Ne diligite mundum, neq; ea quæ in mundo sunt: si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo,*

16 *Quoniam quicquid est in mundo,* videlicet *cupiditas carnis, & libido oculorum, & fastus vitæ, non est ex Patre, sed ex mundo est.*

17 *Porró mundus præterit, & cupiditas ipsius: qui veró præstat voluntatem Dei, manet in æternum.*

Antequam puerulos iterum alloquatur (sicut bis allocutos fuit seniores & adolescentes) interserit admonitionem de cavendo amore mundi, quæ admonitio licet revera ad omnes ætates, ratione quidem utentes, pertinet: tamen hic (ut videtur) specialiter ad seniores & adolescentes dirigitur: ut qui præ cęteris illá opus habeant. Atque hæc est causa repetitionis interruptæ. etenim hac admonitione absolutá, ad institutam repetitionem redibit, iterum scilicet alloquendo puerulos, infrá v. 18. Porró ista admonitio pertinet ad præceptum sanctitatis. Dehortatur igitur ab amore mundi & rerum mundanarum, ut qui consistere non queat cum amore Dei: quippe illi contrarius. Et hanc admonitionem illustrat enumeratione partium trimembri, v. 16. ubi res quibus capiuntur homines mundo addicti & spiritu Dei non regeniti, ad tria summa genera revocat: concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum & fastum vitæ. Per concupiscentiam carnis videtur intelligere libidines & comessationes, quibus inprimis deditì sunt adolescentes: unde hanc per ὑστέρωσιν, id est, ordinis inversionem, primo loco commemorat: quia proximé allocutus fuerat adolescentes. Per concupiscentiam veró oculorum videtur intelligere voluptatem quám capiunt homines avari ex aspectu suarum divitiarum atque opum: quod vitium familiare est senibus. Porró fastus vitæ qui ex possessione bonorum corporis & externorum existere solet, communis est adolescentibus & senibus: quippe quorum illi præcipué superbiunt bonis corporis, ut pulchritudine, robore, agilitate: isti veró bonis externis, nempe pecunia, agris, ædibus magnificis, vestibus splendidis. Ab istarum igitur rerum amore eos dehortatur

dehortatur primúm (ut diximus) á contrario: quia ille amor non possit consistere cū amore Dei, qui scilicet omnino in ipsis esse debeat, quóve ipsi sese præditos esse videri velint. Deinde v. 17. addit argumentum ab effectu inutili: quia res illæ prętereant, id est, obnoxię sint interitui, ac proinde neminem beare possint. Contrá hortatur ad pręstationem voluntatis Dei, id est, studium sanctitatis, ab effectu utili, videlicet beata immortalitate. non quód hanc sancté vivendo quisquam promereatur: sed quód non nisi hac via ad eam possit perveniri.

18 *Pueruli, ultimū tempus adest: & sicut audivistis antichristū venturum,*
etiā nunc antichristi multi cœperunt esse: unde scimus ultimū tēpus adesse.
19 *E nobis egressi sunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, per-*
mansissent utiq; nobiscum. sed egressi sunt ex nobis, *ut patefieret non omnes*
esse ex nobis.
20 *At vos unctionem habetis á Sancto illo* profectam, *& nostis omnia.*
21 *Non scripsi vobis* idcirco *quód veritatem ignoretis: sed quia eam no-*
stis, & nullum mendacium ex veritate esse.
22 *Quis est mendax nisi qui negat Jesum esse Christum? hic est anti-*
christus, qui negat Patrem & Filium.
23 *Quisquis negat Filium, nec Patrem habet.*
24 *Quod igitur audivistis á principio, in vobis maneat, si in vobis mansi-*
rit quod audivistis á principio, vos quoq; in Filio & Patre manebitis.
25 *Hæc autem illa est promissio quam ipse pollicitus est nobis,* nempe *vita*
illa æterna.
26 *Hæc scripsi vobis de iis qui seducunt vos.*
27 *Sed ad vos quod attinet, unctio quam accepistis ab eo, manet in vobis,*
nec necesse habetis ut quisquam doceat vos; verúm sicut eadem unctio docet
vos de omnibus, quæ *& verax est, & non mendax: & sicut docuit vos, ma-*
nebitis in eo.
28 *Nunc igitur, filioli, manete in eo: ut quum patefactus fuerit, habea-*
mus fiduciam, neq; pudefiamus coram eo in ipsius adventu.
29 *Si scitis eum justum esse: nostis, quicunque exercet justitiam, ex ipso*
natum esse.

Hic jam ad interruptam distributionis repetitionem redit: & sicut suprá senes atq; adolescentes secundó affatus fuit, ita nunc puerulos quoq; secūdò affatur. Non tamen repetit sententiam antea de illis pronuntiatam: sed novam admonitionem, illorū ætati singulatiter accommodatam, affert: videlicet ut sibi caveant á seductoribus. Etenim puerilis ætas præ cæteris obnoxia est seductioni. Pertinet autem hæc admonitio ad doctrinā fidei. Monet igitur ut sibi caveant á seductoribus, quos vocat Antichristos, eó quód sub professione nominis Christiani Christo adversarentur, & insignis illius Antichristi qui tum adhuc erat venturus & in Ecclesia regnaturus, veluti prodromi seu præcursores essent. Ne autē mirum illis videatur, tales Antichristos jam tum in ecclesia exortos esse, confirmat illud á testimonio Apostolorum in ecclesia tum noto ac recepto, quód videlicet ultimo tempore venturus sit Antichristus. Deinde contra illorum seductorum apostasiam fidē eorum confirmat: partim negando, quód isti seductores & apostatæ ex ipsis, nempé veré credentibus, fuerint, v. 19. partim affirmando, quód ipsi habeant unctionem (hoc est, Spirit. sanct.) á Sancto illo, id est, Christo: ac proinde nôrint omnia, quæ ad salutē scilicet necessaria sunt, v. 20. Tum v. 21. sententiam postremó allatam amplificat prolepsi, qua causam exponit hujus

hujus suæ scriptionis & admonitionis: nempe ut eos in veritatis notitia confirmet, non autem ut tanquam plané rudes doceat. Postea v.22. falsam atq; Antichristianam seductorum istorum doctrinam commemorat, quód scilicet negent, Jesum esse Christum. id quod facere intelligendi sunt tum qui personam Christi, tum qui ejusdem officium oppugnant. Ac personam quidē tum oppugnabat Cerinthus, negando Christi deitatem, quod idem non longé póst fecerunt alii complures: ut Arius, Paulus Samosatenus & alii. Humanam veró naturam negavit Marcion & alii. Officium deniq; oppugnarunt Pelagiani & adhuc oppugnat insignis ille Antichristus, Papa seu Pontifex Romanus. Porró ex illo dogmate deducit cōsequens v.22. & 23. quód iidem negent & Patrem, id est, illum solum verum Deum: quippe quum extra Christum nullus sit verus Deus. Pater enim est in Filio, & Filius in Patre. Postea v.24. hortatur eos ad constantiā in fide doctrinæ de Christo quam acceperant ab Apostolis: & hanc hortationē v.25. confirmat ab effectu utili, quód vi illius doctrinæ ac fidei adepturi sint vitam æternam. Tandem admonitionem hanc v.26. epilogo & quasi epiphonemate concludit. Tum v.27. admonitionem eandem amplificat correctione, quód eā non admodum necesse habeant, eó quód á Spiritu sancto edoceantur: eaq; occasione eos consolatur á perseverantia in fide, quam eis promittit. Versu 28. annectit exhortationem qua eos ad perseverantiam in fide hortatur, addito argumento ab effectu utili, videlicet fiducia (id est, læta conscientia) in adventu Domini. Versu ult. annectit alteram exhortationem, qua eos hortatur ad studium justitiæ seu sanctitatis, argumēto ab utili effectu, ut nimirum hinc patefiat, ipsos ex Deo natos esse: ut qui ingenium patris, qui justus est, referant.

SCHOLIA IN CAP. II.

1 *Filioli mei.* τεκνία μου. Vox blandientis. Respicit autem non solùm ad spiritualem illam generationem, qua eos per Evangelium genuerat, gignendo in eis fidem: sed etiā ad ætatem suam, ut qui jam grandævus esset. *Advocatum.* παράκλητον. Eodem nomine appellatur & Spiritus sanctus Joan. 14.v.16. & cap.15.v.26. *Apud Patrem.* πρὸς τὸν πατέρα. Confer Heb.9. v.24. Rom.8.v.34. *Justum.* δίκαιον. Ac proinde idoneum ad agēdum apud Deum nostram causam. Confer Heb.7.v.26. 1.Pet.3.v.18.

2 *Propitiatio.* ἱλασμὸς. id est, victima expiatoria, θυσία ἱλαστική. Paulus eodem sensu illum vocat ἱλαστήριον, Rom.3.v.25. *Pro* περὶ, Id est, ὑπὲρ. *Pro totius mundi peccatis.* περὶ ὅλου τοῦ κόσμου. Pro, περὶ τῶν ὅλου τοῦ κόσμου Scil. ἁμαρτιῶν. Ellipsis articuli: ut percipitur ex antithesi. Nomine autem mundi per metonymiam synecdochicā intelligit non omnes totius mundi homines, sed tantùm omnes totius mundi credentes atq; electos: quod ipsum liquet ex antithesi, ubi ait, *Nec pro nostris solùm:* pro *nostris,* scilicet qui in Christum credimus. scribit enim credens ad credentes.

3 *Novisse.* ἐγνώκαμεν. Id est, agnoscere pro nostro servatore, ac proinde eum diligere: ex collatione versus quinti. Synecdoche membri Hebraica. nā apud Hebræos verba notitiæ interdum connotant aut πρακτικῶς significant consequentes affectus: ut psal.1.v.ult. Deus novit iter piorum. Matt. 25.v.12. Non novi vos.

5 *Nos in ipso esse.* ὅτι ἐν αὐτῷ ἐσμέν. Id est, nos communionem cum ipso habere: ut locutus est sup. c.1.v.6. & 7. Idipsum mox v.6. vocat, In eo manere seu habitare. quo modo etiā loquitur Christus Jo.6.v.56. & c.15.v.5.

6 *Ambulavit*. περιεπάτησε. Id est, vixit. Trita metaphora.

7 Jam inde *á principio*. ἀπ' ἀρχῆς. Videlicet á principio vocationis vestræ per Euangelium.

8 *Mandatum novum* ἐντολὴν καινὴν. Confer Johan.13.v.34. *Sit & in vobis*. καὶ ἐν ὑμῖν. Scil. ἔστω vel ἔσω Id est, Sicut in Christo est vera atque sincera dilectio, similiter sit etiam in vobis. Atque hactenus præceptum dilectionis est novum, quatenus requirit renovationem animi per Spiritum sanctũ, ut possimus Christum vere imitari. *Tenebra* ἡ σκοτία. Id est, ignorantia Dei. *Lux* τὸ φῶς. Id est, cognitio Dei. *Lucet*. φαίνει. Nempe in Euangelio.

12 *Filioli*. τεκνία. Ut suprá v.1. Nondum enim incipit distributio in certas ætates: quæ continetur demum versu sequente. Sed ista appellatio cunctas ætates complectitur. *Propter nomen ejus*. διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Nempe Christi. Id est, propter ipsum. Metonymia adjuncti. Sic Actor.4.v.12. Non est aliud nomen sub cœlo, &c. Item Actor.10.v.43. Remissionem peccatorum accepturum per nomen ejus, &c. Sic Johan.3.v.18. Quia non credidit in nomen unigeniti filii Dei.

13 *Eum qui á principio est*. τὸν ἀπ' ἀρχῆς. Scil. ὄντα. Id est, ab æterno: ut suprá v.1. *Malum illum*. τὸν πονηρόν. seu, nequam illum. id est, diabolum. Sic Mat.6.v.13. Libera nos ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, ab illo nequã, videlicet diabolo.

14 *Fortes*. ἰσχυροί. Proprié, robusti, ut Matth.12.v.29.

15 *Mundum*. τὸν κόσμον. Id est, voluptates mundanas. quas mox per epexegesin synecdochicam vocat ea quæ in mundo sunt. *Non est charitas Patris in eo*. οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ πατρὸς ἐν αὐτῷ. Id est, Is non diligit Patrem, seu Deum.

16 *Quicquid est in mundo*. πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ. Scil. ὄν. Id est, omnes voluptates mundi. Synecdoche generis, ut paulo anté. Videlicet *cupiditas*, ἡ ἐπιθυμία. Particulam *Videlicet* supplevi, ut perspicua redderetur syntaxis. nam deinceps per appositionem trium specierum declaratur, quænam sint illa quæ sunt in mundo.

18 *Sicut audivistis*. καθὼς ἠκούσατε. Fortasse respicit ad prædictiones Pauli: quæ extant Actor.20.v.29.30. 2.Thes.2.v.3. & deinceps. 1.Timoth.4 v.1. & deinceps.

19 *Egressi sunt*. ἐξῆλθον. Nempe antichristi illi. *Ut pateferet*. ἵνα φανερωθῶσιν &c. Confer 1.Cor.11.v.19.

20 *Unctionem*. χρίσμα. Id est, Spiritum sanctum, qui appellatur oleum exultationis, Psal.45.v.7. Heb.1.v.9. *A sancto illo*. ἀπὸ τοῦ ἁγίου. Videlicet Christo. Confer Johan.1.v.16. *Omnia*. πάντα. Nempe quę ad salutem necessaria sunt.

21 *Nullum mendacium ex veritate esse*. ὅτι πᾶν ψεῦδος ἐκ τῆς ἀληθείας οὐκ ἔστι. Ad verb. Quód omne mendacium ex veritate non est. Hebraismus: qualis 2.Pet.1.v.20.

22 *Qui negat Jesum esse*, &c. ὁ ἀρνούμενος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν. Ad verb. Qui negat Jesum non esse. Gemina negatio ex consuetudine Græcorum.

23 *Nec patrē habet*. οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει. Conf. dictũ Christi. Jo.5.v.23.

25 Nempe *vita illa æterna*. τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον. Appositio ἀνάμαλος, orta ex verbo proxime præcedente, ἐπηγγείλατο.

27 *Sed ad vos quod attinet*. καὶ ὑμεῖς. Ellipsis Hebraica. Nam statuere hic trajectionem verborum (quasi scilicet dicatur, καὶ τὸ χρίσμα ὃ ὑμεῖς ἐλάβετε) mihi quidem postulatum nimis magnum videtur. *Ut quis doceat vos*. ἵνα τις διδάσκῃ ὑμᾶς. Scilicet, tanquam prorsus rudes & ignaros

Euangelii. *De omnibus.* περὶ πάντων: Scil. ad salutem necessariis. *Manebitis.* μενεῖτε. Est promissio. Itaque verbum μενεῖτε positum est modo indicativo, ut in fine versus 24.

28 *Quum patefactus fuerit.* ὅταν φανερωθῇ. Seilicet, Christus in adventu suo ad judicium. *Fiduciam.* παῤῥησίαν. Hoc verbo in eâdem significatione passim utitur & Paulus. Significat autem propriè fiduciam in loquendo, quum quis dicit liberè quicquid sentit, non veritus offensionem ejus qui audit. Sed hic accipitur generaliùs.

OBSERVATIONES EX CAP. II.

Ex v. 1. & 2 Euangelii scopus duplex hic notandus est. Unus, ut consideratis maximis Dei erga nos per Christum beneficiis quæ in Euangelio nobis annuntiantur, studeamus Deo placere, fugiendo peccata & observando mandata ipsius. Alter, ut si ex infirmitate peccaverimus non desperemus de gratia Dei: sed nos consolemur fide in Christum tanquam in peccatorum nostrorum expiatorem, nostrumq; advocatum apud Patrem. De priore scopo ait Paulus 1. Thessa. 4. v. 3. *Hæc est voluntas Dei* (videlicet patefacta in Euangelio) *sanctificatio vestra.* De posteriore ait Christus Johan. 6. v. 40. *Hæc est voluntas ejus qui misit me, ut omnis qui videt filium & credit in eum, habeat vitam æternam.* Item Paulus Rom. 15. v. 4. *Quæ præscripta sunt, ad nostram doctrinam præscripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem illam teneamus.* Utrumq; veró conjungit Tit. 2. v. 11. 12. 13. ubi ait, *Illuxit enim* (videlicet per Euangelium) *gratia Dei salutifera, omnibus hominibus: erudiens nos, ut abnegata impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter & justè & piè vivamus in præsenti seculo: expectantes beatam illam spem & apparitionem gloriosam magni illius Dei ac servatoris nostri, Jesu Christi.* Hinc intelligitur, Pontificios calumniari, quum de doctoribus Euangelii dicunt, eos vetare bona opera.

Ex iisdem versibus. Quoties conscientia peccatorum nos angit, confugiamus ad nostrum advocatum Christum, qui in cœlo pro nobis apud Patrem perpetuó intercedit, quatenus perpetua ostensione sui corporis in perpetua memoria conservat expiationem peccatorum nostrorum in illo corpore peractam, quando nimirum in terra illud obtulit Patri victimam pro nobis. Confer Rom. 8. v. 33. & 34. Heb. 2. v. 24. & deinceps.

Ex v. 1. Quum solus Christus nobis ab Apostolo proponatur tanquam advocatus noster apud Deum: peccant igitur Pontificii qui fingunt alios advocatos (quos etiam idcircó invocandos tradunt) videlicet sanctos Angelos, & sanctos homines defunctos. Confer Rom 8. v. 32. 2. Tim 2. v. 5.

Ex v. 1. ex epitheto *Justum.* Justum seu sanctum esse oportuit Christum, ut posset pro nobis fungi officio advocati atque Pontificis. Secus enim ad Deum; ut qui sanctus, imó ipsa sanctitas est; neque accessum habuisset ullum, neque locum apud eum permanendi. Confer Heb. 7. v. 26. *Talis nos decebat pontifex* &c. 1. Pet. 1. v. 18. & 19. *Redempti estis pretioso sanguine tanquam agni immaculati* &c. Item cap 3. v. 18. *Nam & Christus semel pro peccatis passus fuit, justus pro injustis.* Atque hic est verus finis, cur oportuerit Christum mediatorem nostrum, esse justum seu sanctum: non autem ille quem nonnulli fingunt, ut scilicet justitia seu sanctitas ipsius nobis ad justitiam coram Deo imputetur. nam si hæc nobis imputaretur: non fuisset opus, Christum fieri victimam ad nos sanctificandum

dum

dum & justificandum.

Ex v. 2. ex verbis, *Sed etiam pro totius mundi peccatis*. Cavendum ne his verbis abutamur contra doctrinam Scripturæ de fine seu scopo passionis Christi: quasi nimirum Christus propositum habuerit, passione sua expiare peccata omnium seu singulorum hominum qui unquam in mundo vixerunt, vivunt ac victuri sunt: Neque enim Johannes hîc loqui ur de singulis mundi hominibus, sed tantùm de singulis. Electis loquitur enim tanquam credens ad credentes, quum ait, *Jesus Christus est propitiatio pro peccatis nostris*: nostris inquam, qui in ipsum credimus: unde nimirum constat, nos esse ex numero Electorum. tum addit: *Nec pro nostris solùm, sed etiam pro totius mundi peccatis*. id est (ut ipsa comparatio arguit) pro peccatis credentium in toto mundo. Sanè passio Christi, sufficiens fuit ad expiandum peccata non solum Electorum, sed etiam Reproborum, atque adeò singulorum hominum totius mundi: sed non fuit voluntas Dei, ut pro singulis susciperetur ac perageretur, sed tantum pro Electis. id quod clarissimè liquet ex eo, quòd Christus passionem illam suam jamjam aditurus, seséque Patri in cruce victimam expiatoriam oblaturus, disertè oravit pro solis sibi datis à Patre, id est, Electis: mundo (quo nomine illic reprobi intelliguntur) exclusio. Vide Joh. 17. v. 9. & 20. Vide item (si placet) observationes meas in 1. Tim. 2. v. 6.

Ex v. 3. 4. 5. & 6. Vera cognitio ac dilectio Dei, studium observandi mandata ipsius semper conjunctum habet. Quare in quibus studium hoc non est, illi falsò de cognitione ac dilectione Dei gloriantur.

Ex v. 7. Præceptum de diligendo proximo eò magis commendatum nobis esse debet, quòd est vetus: videlicet jam olim traditum per Mosen, ac postea in principio prædicationis Euangelii per Christum ipsum repetitum atque renovatum. Vide Levit. 19. v. 18. Joh. 13. v. 34. & 35.

Ex v. 8. Qui veram cum Christo communionem habent, in illis accenditur vera lux cognitionis Dei ac proinde dilectionis tum Dei tum proximi, pulsis tenebris ignorantiæ.

Ex v. 9. 10. & 11. Qui proximum odit, falsò gloriatur de luce cognitionis Dei. Etenim qui Deum verè cognoscit, is eundem diligit: qui autem eum diligit, is propter ipsum diligit quoque proximum: quia scilicet ipse mandavit.

Ex v. 10. & 11. Ad diligendum proximum moveri quoque debemus nostra ipsorum utilitate: ut nimirum ambulantes in luce cognitionis Dei, perveniamus ad lucem illam gloriæ cœlestis & beatæ immortalitatis. Etenim is demum in luce cognitionis Dei ambulat, qui proximum diligit: qui autem illum odit, is ambulat in tenebris ignorantiæ, ac proinde ad exitium pergit.

Ex v. 12. 13. & 14. Ad proximum diligendum moveri debemus consideratione maximorum Dei erga nos beneficiorum: ut quòd peccata nobis remisit propter Christum. quòd nos donavit cognitione Christi ac sui ipsius, quòd suppeditavit nobis vires ad vincendum diabolum.

Ex v. 15. & 16. Falluntur qui putant, se simul posse diligere mundum & Deum: quia voluptates mundanæ Deo adversantur. Sic Matth. 6. v. 24. Non potestis Deo servire & mammonæ. Rom. 12. v. 2. Ne configurate vos seculo isti.

Ex v. 16. Deus non est author peccati.

Ex v. 15. 16. & 17. Ab amore mundi deterreri debemus, tum quòd voluptates

luptates mundanæ Deo adversantur, tum quód non afferunt veram beatitudinem: quum res mundanæ, fluxæ & caducæ sint. quin potiùs afferunt æternum exitium illis qui sese istis rebus addicunt atq; immergunt. Confer Matth. 13. v. 22.

Ex v. 17. Qui beatam immortalitatem desiderat, in præstanda Dei voluntate seduló elaboret. Etsi enim illam hoc studio non promeremur: tamen non nisi hæc via ad eam pervenire licet. Voluntas autem Dei est, tum ut credamus in Christum. Johan. 6. v. 40. tum ut studeamus sanctificationi nostri, 1. Thess. 4 v. 3.

Ex v. 18 & 22. Ex verbis Johannis colligitur, Antichristum quem Apostoli venturum prædixerunt, non esse hominem quempiam unicum: sed multitudinem quandam pseudodoctorum in Ecclesia, qui sub professione doctrinæ Christianæ doctrinam de Christo veram ac salutarem sint negaturi. Etenim Johannes hoc loco talem syllogismum facit.

Quum venturus est Antichristus, erit tempus ultimum.
At nunc multi Antichristi venerunt,
Ergo nunc est tempus ultimum.

Hic syllogismus nihil concluderet, nisi nomen illud, '*Antichristus*, in propositione notaret multitudinem Antichristorum. Esset enim τὸ μέσον δισσὸν, medium duplex seu argumentum geminum: unde existerent quatuor termini, ex quibus nihil concluditur. Præterea idem colligitur ex doctrina Pauli, si inter se conferantur duo hæc loca, 2. Thess. 2. v. 2. ac deinceps, & 1. Tim. 4. v. 1, ac deinceps. Nam quum in utroque loco de Antichristi adventu admoneat, tamen in priore loco de eo loquitur numero singulari, appellans eum hominem peccati, filium perditionis, &c. at in posteriore loco utitur numero plurali, appellans spiritus deceptores seu impostores (πλάνους) & falsiloquos. Interim tamen tenendum, numero singulari notari aliquod regnum in quo subinde unus quispiam præsideat: cui regno viam straverunt Antichristi illi seu hæretici qui jam tum, temporibus Apostolorum, extiterunt. id quod tum Johannes significat hoc loco, quum ait, multos Antichristos jam tunc exortos esse: & Paulus 2. Thess. 2 v. 7. ubi dicit, mysterium illud iniquitatis jam tum ἐνεργεῖσθαι, id est, in aliquibus operari seseque exserere. Quæ quum ita sint: falsó igitur Pontificii tradunt, Antichristum fore hominem unicum & singularem é tribu Dan oriundum & circumcidendum: qui á Iudæis pro Messia susceptus, tribus duntaxat annis ac sex mensibus Hierosolymæ sit regnaturus ac sæviturus, & quem tandem in monte Oliveti ascensum in cœlum parantem, Christus sit interfecturus.

Ex v. 19. ex verbis, *Ex nobis egressi sunt, sed non erant ex nobis*. Calumniantur hodie qui sinceros atq; orthodoxos Euangelii doctores Arianismi insimulant, propterea quód ex illis egressi sunt quidam Ariani. nam pari ratione insimulari possent Apostoli illarum hæresium quas tempore ipsorum spargebant Cerinthus & alii. at hanc consequentiam negat Johannes dum fatetur quidem istos ex Apostolis aliisque sinceris Euangelii doctoribus egressos; at interim negat, fuisse ex ipsis: id est, ipsorum doctrinam sinceré amplexos fuisse.

Ex eod. versu. ex verbis: *Nam si fuissent ex nobis, &c.* Qui veré sunt ex numero credentium, illi cum credentibus manent, id est, fidem non amittunt; nec á fidei professione deficiunt, saltem extra metum supplicii & finaliter. Etenim Petrus metu supplicii negavit quidem Christum: sed

interim tamen fides ejus non defecit, nec ille in illa negatione diu persitit: qui potiús statim cum pœnituit: & postea Christum constanter, etiam in supplicio capitis, confessus fuit.

Ex eod. versu, ex verbis: *Sed hoc factum est, &c.* In Ecclesia visibili in terra, semper vere-credentibus hypocritæ admixti sunt. quapropter quum illi á professione fidei deficiunt, non est quód ea re magnopere perturbemur: quasi nimirum eidem periculo expositi simus. nam vere-credentes sustentantur gratiá Dei, ut & fidem retineant, nec temeré ab illius professione deficiant, seducti scilicet in errorem exitialem. nam id fieri non posse, Christus expressé pronuntiavit, Matth. 24 v. 24.

Ex v. 20. Vere-credentes habent Spiritum sanctum, & illius virtute in fide perseverant.

Ex eod. vers. Spiritum sanctum habent credentes á Christo, tanquam membra á capite, & tanquam palmites á vite. Idem testatur Apostolus noster Evangelii sui, c. 1. v. 16. inquiens, *Et ex plenitudine ipsius omnes accepimus, & gratiam pro gratia.*

Ex eodem vers. Unctio Sacerdotum ac Regum in vetere Testamento fuit symbolum donorum Spiritus sancti. hæc enim causa est, cur Spiritus sanctus nominetur *χρίσμα*, unctio seu potiús unguentum.

Ex eodem vers. Blasphemé accipiunt nomen Dei in vanum, qui proximo malum imprecantur per chrisma Dei: quippe quum chrisma Dei sit Spiritus sanctus. Caveamus igitur á tanta blasphemia, & alios ab ea dehortemur.

Ex eod. versu, ex verbis: *Et nostis omnia.* Vere-credentes nôrunt omnia quę ad salutem scitu necessaria sunt, quæ quidem notitia sufficere illis debet, etiamsi multa alia ignorent. unde ortum pium illud distichon:

Si Christum bene scis, satis est, si cætera nescis.
Si Christum nescis, nihil est, si cætera discis.

Ex v. 21. Etiam illi qui veritatem cognoverunt, doctorum admonitiones audire debent; ut nimirum in veritate confirmentur. Sic Paulus, Phil. 3. v. 1. *Eadem scribere vobis, me quidem haud piget: vobis autem tutum est.* Peccant igitur qui deserunt congregationes Ecclesiasticas, eó quod videntur sibi veritatem satis cognovisse. At interim necesse habent confirmari: ac præterea infirmioribus præire debent bono exemplo. unde Paulus, Hebr. 10. vers. 25. *Non deserentes aggregationem nostri mutuam, &c.*

Ex versu 22. Quicunque negant, Jesum esse Christum, sunt antichristi: ac proinde cavendi. Negant autem omnes illi qui vel de persona, vel de officio Christi doctrinam verbo Dei contrariam tradunt ac propugnant: ut hodie faciunt Papistæ, Anabaptistæ, Schwenckfeldiani, Ubiquitarii, Ariani.

Ex ver. 23. Falsó gloriantur Judæi, Turcæ & Ariani, se colere verum illum Deum, conditorem mundi: nam ille est pater Christi, at hunc ipsi negant. quare simul negant & Patrem. Huc pertinet illud Christi, Joh. 5 v. 23. *Qui non honorat Filium, non honorat Patrem qui misit eum.* Item illud Johan. 17. v. 3. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te, illum solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.*

Ex v. 24. & 25. In doctrina de Christo quæ inde á principio Evangelii in Ecclesia sonuit, constanter perseverandum est: quia sic demum cum vero Deo conjuncti permanebimus, & vitá æterná ab illo promissá fruemur.

Ex

Ex v.27. ex verbis, *Unctio docet vos.* Spiritus sanctus efficax est per prædicationem Euangelii, illuminando mentes Electorum cognitione veritatis salvificæ. Quare ministerium verbi in pretio habendũ est. Confer Rom. 1.v.16.& cap.10.v.17. 1.Cor.3.v.5.&c.

Ex eod. versu. Spiritus sanctus in credentibus manens, docet eos certóque eis persuadet, quod & ipsi mansuri sint in Christo. unde sequitur, eos fidem nunquam amissuros. Huc facit illud Pauli Rom 8. v.16.& 17. *Ipse Spiritus testatur unà cum spiritu nostro, nos esse filios Dei, quod si filii, etiam hæredes : hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.*

Ex v.28. Qui constanter manserint in Christo (id quod fit per veram fidem) habebunt fiduciam, neque pudefient coram eo in ipsius adventu. Quare Deum rogemus ut nos in fide confirmet.

Ex v.26. Qui veré est filius Dei, renatus scz. per Spiritum sanctum, is justitiæ dat operam, considerat â naturâ Dei sanctâ & justâ. Huc pertinet illud, Sancti estote : quoniam ego sanctus sum, Levit. 19.v.2.

ANALYSIS CAP. III.

ARGUMENTUM.

Pergit fideles exhortari partim in genere ad studium sanctitatis, partim in specie ad dilectionem fratrum.

V*Idete qualem charitatem dedit nobis Pater,* nempe *ut filii Dei vocemur, propterea mundus non novit nos, quia non novit eum.*

2 *Charissimi, nunc filii Dei sumus, sed nondum patefactum est quod erimus, scimus autem fore ut quum patefactum fuerit, similes ei simus: quoniam videbimus eum sicuti est.*

3 *Et quisquis habet hãc spem in eo sitã, purificat se, sicut & ille purus est.*

4 *Quisquis dat operam peccato, etiam operam dat discrepantiæ â Lege: nam peccatum est ipsa discrepantia â Lege.*

5 *Et scitis illum patefactum esse ut peccata nostra tolleret. Et peccatum in eo non est.*

6 *Quisquis* igitur *in eo manet, non peccat : quisquis* veró *peccat, non vidit eum, neque novit eum.*

7 *Filioli, nemo vos seducat : qui dat operam justitiæ, justus est; sicut ille justus est.*

8 *Qui dat operam peccato, ex diabolo est : quoniam â principio diabolus peccat. Ad hoc patefactus est Filius Dei ut dissolvat opera diaboli.*

9 *Quisquis natus est ex Deo, peccato non dat operam : quoniam semen ipsius in eo manet : nec potest peccare, eo quód ex Deo natus est.*

10 *Per hoc manifesti sunt filii Dei & filii diaboli. quisquis non dat operam justitiæ, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum.*

VErsu 1. argumentum hortationis proximé allatum amplificat, admonens rem maximi momenti esse, ex Deo esse natum, ac proinde nominari filium Dei. Deinde sententiam hanc amplificat prolepsi, qua occurrit judicio tum mundi seu infidelium, tum ipsorum fidelium. Ad

judicium quidem mundi significat contemnendum esse, ut quod oriatur ex ignoranti Dei, in fine versûs primi. Judicio veró fidelium, quod faciunt ex experientia miseriarum quibus in hac vita sunt subjecti, opponit v.2. felicitatem & gloriam certó ipsis eventuram post hanc vitam. Felicitatem autem illam definit similitudine cum Deo & visione perfecta Dei. Versu 3. ex spe illius felicitatis cujus mentionem proximé fecerat, deducit exhortationem ad studium sanctitatis: proposito exemplo Dei (sive patris, sive filii) cujus nimirum consuetudine suo tempore in cœlo sint fruituri. Vers. 4. hortatur ad fugam peccati ab adjuncta turpitudine, quæ est in Legis divinæ transgressione, quasi dicat:

Qui legem Dei transgreditur, rem turpem & Deo exosam facit.

At qui peccatũ facit, (id est peccato indulget aut operam dat) is Legem Dei transgreditur.

Ergo qui peccatum facit, rem turpem & Deo exosam facit.

Assumtionem confirmat á peccati definitione: quippe quod nihil aliud sit quam ἀνομία, id est, ipsa Legis transgressio seu á Lege discrepantia.

Versu 5. & 6. alia duo argumenta affert: quorum prius sumtum est á fine seu scopo primi adventus Christi, quem dicit patefactum esse ut peccata nostra tolleret, viz. tum expiando illa sacrificio suæ mortis, tum ingenerando nobis illorum odium ac fugam per Spiritũ sanctum. Ex quorum illo percipitur, quám detestanda res sit peccatũ; ut quod non potuerit aliter expiari nisi morte filii Dei. ex isto autem intelligitur, quám perversé agant qui sese Christianos ac proinde Spiritu Christi præditos profitentur, nec tamen peccatum oderunt aut fugiunt. Posterius argumentum sumtum est á communione fidelium cum Christo. Illud sic concluditur:

Quisquis in Christo manet, non peccat: quia in Christo peccatum non est.

At omnes fideles in Christo manent.

Nulli ergo fideles peccant.

Prosyllogismus propositionis præcedit in fine versus quinti. Sequitur propositio ipsa, amplificata antithesi, v.6. Versu 7. occurrit falsæ opinioni, quasi quis possit esse justus, etsi non det operam justitiæ. Apostolus monet ut ab isto errore sibi caveant; & contrarium demonstrat exemplo Christi. Versu 8. affert aliud argumentũ, quod sumtum est á peccati authore diabolo: á cujus communione qui abhorrent (abhorrent autem omnes fideles) abhorrere quoq; debent ab operibus illius. Hoc argumento recitato, repetit illud paulo anté allatum, á fine primi adventus Christi cui repetitioni occasionem præbuit nomen diaboli, cujus opera sunt peccata, propter quæ tollenda ac destruenda Christus advenit. Versu 9. aliud affert argumentum, quod sumtum est á causa procreante sanctitatis, viz. regeneratione fidelium per Spiritum sanctum. Hoc argumentum repetit, v.10. amplificatum á contrario: ac simul annectit exhortationem specialem, qua hortatur ad dilectionem fratrum.

11 *Quoniam hæc est denuntiatio quam audivistis á principio, ut diligamus alii alios.*

12 *Nõ sicut Cain, qui ex illo Malo erat, & jugulavit fratrẽ suũ. Cujus autẽ rei gratiâ jugulavit eũ? quia opera ejus mala erant, fratris autẽ ejus justa.*

13 *Ne miremini, fratres mei, si odit vos mundus,*

14 N[illegible]

14 *Nos scimus nos translatos esse ex morte ad vitam, quia diligimus fratres: qui non diligit fratrem, manet in morte.*

15 *Quisquis odit fratrem suum, homicida est: & nostis nullum homicidam habere vitam æternam in se manentem.*

16 *Per hoc cognovimus charitatem, quod ille animam suam pro nobis posuit: nos igitur debemus pro fratribus animas ponere.*

17 *Qui verò habuerit mundanas facultates, & viderit fratrem suum egentem, & clauserit viscera sua* avertens se *ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo?*

18 *Filioli mei, ne diligamus verbo neq; linguâ, sed opere & veritate.*

19 *Et per hoc cognoscimus nos ex veritate esse, & coram ipso secura reddemus corda nostra.*

20 *Nam si nos condemnat cor nostrum, nempe potentior est Deus corde nostro, & novit omnia.*

21 *Charissimi, si cor nostrum nos non condemnet, fiduciam habemus apud Deum.*

22 *Et quicquid petierimus accipimus ab eo, quoniam mandata ejus servamus, & ea quæ ipsi placent facimus.*

23 *Hoc est igitur mandatum, ut credamus nomini Filii ejus Jesu Christi, & diligamus alii alios, sicut dedit mandatum nobis.*

24 *Nam qui servat ejus mandata, in eo habitat, & ipse in eo: & per hoc novimus eum habitare in nobis, nempe ex Spiritu quem nobis dedit.*

Præceptum dilectionis modo propositũ, deinceps confirmat argumentis. quorũ primum sumtum est á mandato Dei: quod amplificat á circumstantia temporis, dicens, quód audiverint illud á principio. Vers. 12. præceptum propositum amplificat contrario exemplo Cajini: cujus fratricidium amplificat expositione causæ: quã ostendit fuisse hypocrisin ipsius & invidiam erga fratrem. Tũ v. 13. ex isto exemplo corollarium deducit ad consolandum pios contra odium mundi: quippe quód hoc non sit aliquid novum aut insolitum. Vers. 14. aliud argumentum affert, quod sumtum est ab utili effectu, videlicet tranquillitate animi ex conscientia felicis status in quem fideles translati sunt, nempe ex morte in vitam. Hoc argumentũ amplificat á contrario: quæ ipsa amplificatio tertium argumentum continet, quod sumtum est ab effectu pernicioso. Cæterùm istud argumentum mox v. 15. confirmat argumento generis, videlicet homicidii, cujus speciem statuit odium fratris. Concludit autem integro syllogismo, ad hunc modum.

Nullus homicida habet vitã æternã in se manentẽ, sed manet in morte.
Quisquis odit fratrem suum, homicida est.
Ergo qui odit fratrem, non habet vitam æternam in se manentem, sed manet in morte.

Conclusio præcedit in fine versus 14. Assumtio sequitur in principio v. 15. Cui annectitur conclusio in eodem versu. Est autem hic notandum, Johannem hæc duo accipere pro uno atque eodem: *Non diligere fratrem:* &, *Odisse fratrem:* ut liquet ex collatione conclusionis cum assumtione. Vers. 16. monet, quousque se extendere debeat charitas, nempe eó usque ut parati simus etiam mori pro fratribus: id quod exemplo Christi confirmat. Versu 17 per corollarium mendacii arguit hypocritas, qui jactant charitatem Dei: quum interim destituti sint charitate proximi: quippe cui egenti nihil de suis copiis suppeditant, nedum ut parati sint vitam pro illo relinquere, Versu 18. ex præcedente reprehensione hypocritarum deducit

 regulam

regulam charitatis: ut scilicet non contenti professione verborum, charitatem erga proximum ipsis factis demonstremus. Versu 19. & deinceps tria argumenta affert ab effectis: quorum primum est, quód ex charitate intelligimus, nos veré esse Dei filios. hoc argumentum superioribus annectit occasione vocabuli *veritatis*, quo proximé usus fuerat. hîc autem illud repetit per ἀνταναχλασιν. in diversa significatione: intelligens scilicet ipsum Deum: id quod percipitur tum ex ipsa phrasi, tum ex sequente pronomine αὐτῷ. Secundum effectum est pacata conscientia seu fiducia apud Deum, quatenus nimirum ex charitate colligimus, nos vera fide esse præditos ac proinde Deo placere. Hanc fiduciam & tranquillitatem conscientiæ v. 20. commendat á contrario: cordis trepidatione, qua nimirum inquietantur ii qui sibi malé conscii sunt. Porró hanc ipsam trepidationem qua nos condemnat cor nostrum, amplificat collatione majoris, videlicet judicii Dei: quod ipsum amplificat ab adjuncta illius omniscientia. Versu 21. repetit secundum effectum: eique mox v. 22. tertium annectit, quod ipsum proximé ex fiducia illa manat: videlicet impetratio bonorum quæ á Deo petimus. Versu 23. exhortationem ipsam repetit, itemque primum argumentum supra allatum. Inserit hîc exhortationem alteram, qua hortatur ad constantiam & profectum in fide. Versu ultimo, annectit aliud argumentum ab effectu, videlicet notitiã cõmunionis nostræ cum Deo: quippe qui nobis dedit ex suo spiritu: id quod ex studio sanctitatis quod ille nobis ingenerat, percipimus.

SCHOLIA IN CAP. III.

1 *Qualem*. ποταπὴν. Qualem & quantam. Sic Matt. 8. v. 27 ποταπός ἐστιν οὗτος; Qualis & quantus est iste? *Charitatem*. ἀγάπην. Id est, ἐξουσίαν, potestatem, ut loquitur Johan. 1. v. 12. Metonymia efficientis. *Mundus*. ὁ κόσμος. Id est, impii. *Non novit nos*. οὐ γινώσκει ἡμᾶς. Id est, non agnoscit nos pro filiis Dei, ac proinde nec amat nos: sed potiús odit.

2 *Quod erimus*. τί ἐσόμεθα. Id est, gloria qua ornabimur. *Quum patefactum fuerit*. ἐὰν φανερωθῇ. Scilicet, id quod erimus: ex membro antecedente. Quanquam potest quoque exponi: Quum ipse patefactus fuerit, videlicet Christus, ex collatione versus 28 capitis præcedentis. *Similes ei erimus*. ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα. Confer Philip 3. v. ult. *Videbimus eum*. ὀψόμεθα αὐτὸν. Confer Joh. 17. v. 24.

4 *Quisquis dat operam peccato*. πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν. Ad verb. Omnis qui facit peccatum Significatur autem hac phrasi non simplex actio, sed cum studio & voluptate conjuncta. *Etiam operam dat discrepantia á Lege*. καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ: Ανομία sonat privationem legis, hoc est, conformitatis cum Lege: quæ conformitas si naturæ & vitæ nostræ insit, justi sumus: sin absit, injusti & peccatores. *Ipsa discrepantia a Lege*. ἡ ἀνομία. Per pronomen *Ipsa* puto recte exprimi vim articuli ἡ. ut quum Græci dicunt, ἡ ἡδονὴ ἐς ὶ τὸ ἀγαθὸν, Voluptas est ipsum bonum: hoc est, Voluptas nihil aliud est quám bonum. Sic dicitur hoc loco, Peccatum nihil aliud est quám discrepantia á Lege.

5 *Patefactum esse*. ἐφανερώθη. Scil. in carne: ut suprá cap. 1. v. 2. *Tolleret*. ἄρῃ. Nempe sacrificio suæ mortis.

6 *Non peccat*. οὐχ ἁμαρτάνει. Id est, non dat operam peccato: ex collatione versus quarti. *Non vidit eum*. οὐχ ἑώρακεν αὐτὸν. Id est, non cognovit

cum:

eum: sicut ipse mox exponit. Sic Joh.1.v.18.

8 *A principio.* ἀπ' ἀρχῆς. Scil. mundi. *Peccat* ἁμαρτάνει. quasi dicat, indesinenter & continuo actu. *Ut dissolvat opera diaboli.* ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. Id est, ut tollat peccata nostra: sicut dixit suprà v.5.

9 *Semen ipsius* σπέρμα αὐτοῦ. Id est, Spiritus sanctus cujus vi regenitus est. Metaphora. *Nec potest peccare,* καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, Id est peccato operam dare: ut suprà v.6.

12 *Non sicut Cain.* οὐ καθὼς Κάϊν. Id est, non autem agamus, sicut Cain egit. *Ex illo malo* ἐκ τοῦ πονηροῦ. Id est, ex diabolo. *Jugulavit* ἔσφαξε. Si propria verbi significatio retineatur, statuendum erit, quod Cajin fratrem occiderit ferro in jugulum adacto. Et credibile est, ferrea instrumenta jam tum inventa fuisse; ut sine quibus terra, ex quo maledicta fuit, non potuit coli. Nam quòd postea demum de Thubal Cajino narratur, quòd acuerit (id est, erudiverit) omnem fabrum ærarium & ferrarium, de artis jam inventæ excultione intelligendum videtur. Potest tamen istud verbum per synecdochen speciei accipi generaliter: sicut ipse Moses generali verbo occidendi seu interficiendi usus est.

13 *Ne miremini.* μὴ θαυμάζετε. Id est, ne offendimini tanquam re absurda. Synecdoche metonymica. *Mundus,* ὁ κόσμος. Id est, impii seu non renati per Spiritum sanctum.

14 *Transivimus, &c.* μεταβεβήκαμεν, &c. Scilicet, per fidem in Christũ, teste ipso Christo Johan. 5.v.24. *Quia diligimus, &c.* ὅτι ἀγαπῶμεν, &c. Non indicatur meritum dilectionis: sed effectum fidei, per quam solam ex morte in vitam transimus: ut modò demonstratum est. *Manet in morte,* μένει ἐν τῷ θανάτῳ. Id est, obnoxius morti æternæ seu iræ Dei, quia scilicet caret vera fide in Christum: qua si præditus esset, præditus quoque esset charitate.

15 *Nullũ homicidam habere, &c.* ὅτι πᾶς ἀνθρωποκτόνος οὐκ ἔχει. &c. Ad verb. quód omnis homicida nõ habet. Hebraism. qualis ad Rom.3.v.20.

16 *Charitatem.* τὴν ἀγάπην. Id est, vim charitatis, seu quænam sit vera charitas. *Ille.* ἐκεῖνος. Christus. *Animam suam pro nobis posuit.* ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκε. Id est, pro nobis mortuus est. Periphrasis. Sic Joh. 10.vers.15. Similis est phrasis, Quærere animam alicujus: id est, quærere aliquem ad necem. sicut Elias conquerebatur accidere sibi 1. Reg.19.v. 10.& 14. & angelus monuit Josephum, mortuos esse qui quærebant animam pueruli. Matth.2.v.20.

17 *Mundanas facultates.* τὸν βίον τοῦ κόσμου. Ad verb. Victum mundi: id est, cui acquirendo mundus est deditus. Conf. Jacob.2.v.15. *Fratrem suum.* τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Id est, proximum, maximè domesticum fidei. *Et clauserit viscera sua* avertens se *ab eo.* καὶ κλείσῃ τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ. Ante ἀπ' αὐτοῦ subaudio ἀποστρεφόμενος. Quod genus ellipsis Hebræis usitatum est. Porró claudere viscera, phrasi Hebræa, est cohibere affectum misericordiæ: quippe in quo affectu viscera dilatantur seseque explicant & quasi aperiunt. Sic de Josepho dicitur, quód æstuaverint viscera ipsius erga fratrem suum, Gen.43.v.30. Similiter de alterâ mulierum litigantium coram Solomone dicitur, quód æstuaverint viscera ejus erga filium suum, 1.Reg.3.v.26. Et de Christo commiserante turbam dicitur, ἐσπλαγχνίσθη περὶ αὐτῶν, Mat.9.36. Et alibi passim istud verbum de Christo prædicatur. Et Zacharias pater Johannis Baptistæ prædicat σπλάγχνα ἐλέους θεοῦ, id est, viscera misericordiæ Dei, Luc.1.v.78. *Quomodo, &c.* πῶς, &c. Quasi dicat,

Nullo modo id fieri potest, ut talis diligat Deum: quicquid etiam verbis profiteatur & jactet.

18 *Ne diligamus verbo neque linguâ* μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ μηδὲ γλώσσῃ. Scil. solùm. Vult dicere, non esse satis ad veram charitatem, ut humaniter tantùm proximum alloquantur, & verbis charitatem præ nobis feramus: sed charitatem ipsis factis, hoc est beneficiis, esse demonstrandam.

19 *Ex veritate.* ἐκ τῆς ἀληθείας. Id est, ex Deo: ut locutus est suprà v.10. & loquetur infrà cap.4.v.4.& 6. Ἀντανάκλασις est in vocabulo veritatis, diversa significatione repetito. Hæc autem expositio confirmatur ex eo quod continenter subjicitur, *Et coram ipso* (scil. Deo) secura reddemus corda nostra. *Secura reddemus.* πείσομεν. Ad verb. Persuadebimus. Metonymia efficientis.

20 *Si nos condemnet cor nostrū, potentior est Deus, &c.* ἐὰν καταγινώσκῃ ἡμῶν ἡ καρδία ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ Θεὸς, &c. Conjunctio ὅτι aut posita est pro δηλονότι: aut scripta pro ἔτι, id est, adhuc, hanc enim particulam Græci comparativis solent præponere. Est autem in istius connexi consequente synecdoche metonymica, nam ex causa simul significatur effectum, nempe ex argumento conclusio. Integra enim ratiocinatio est hæc: Si nos condemnet cor nostrum, multò magis condemnabit nos Deus: quia Deus est potentior corde nostro. Simile exemplum occurret infrá cap 5.v.9. *Potentior.* μείζων. Ad verb. major. Sic Johan. 10.v.29. *Pater meus major omnibus est:* id est, potentior.

21 *Fiduciam.* παῤῥησίαν. Confer Heb.4.v.6.

22 *Ea quæ ipsi placent.* τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ. Ad verb. Ea quæ placent coram ipso. Hebraismus. qualis Matth.11.v.26. ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου: quia ita fuit beneplacitū corā te: id est, quia ita placuit tibi.

23 *Ut credamus.* ἵνα πιστεύσωμεν. Supple, *quo mandatur*, ut integra oratio sit: Hoc est igitur ejus mandatum, nempe quo mandatur ut credamus, &c. *Nomini.* τῷ ὀνόματι. Vide suprà cap.2.v.12.

24 *Quem.* οὗ. Pro, ἐκείνου ὅν. Græcismus.

OBSERVATIONES EX CAP. III.

Ex V.1.2.& 3. Contra perversum judicium mundi, habentis nos pro hominibus vilissimis & nequissimis, ac proinde hostiliter nos persequentis: consolari nos debemus tum consideratione summæ dignitatis quam Deus ipse nobis contulit, adoptando nos sibi in filios ac regenerando per Spiritum suum: tum spe gloriæ ac beatitudinis cœlestis, quam certó nobis communicaturus est post hanc vitam. Confer Matth.19.v.28.& 29. Johan.14.v.3.& cap.16.v.20.21.22.& c.17.v.24. Rom.8.v.16.& deinceps. 2.Thess.1.v.4.& deinceps.

Ex V.3. & deinceps notanda sunt aliquot argumenta, quibus moveri debemus ad studium sanctitatis & fugam peccati. nempe 1. exemplum Dei. Deus enim, pater noster, purus & sanctus est, v.3. 2. turpitudo peccati: quippe quod est transgressio Legis Dei, v.4. 3. quia Christus venit ut peccata nostra tolleret. Sustulit autem dum ea expiavit morte sua: unde percipitur quám detestanda res sit peccatū, quód non potuerit aliter expiari nisi morte filii Dei. Deinde tollit adhuc quotidie per renovationem Spiritus sancti: unde intelligitur quám perversè agant qui sese Christianos ac proinde Spiritu sancto præditos profitentur, nec tamen peccatum oderunt aut fugiūt, vitæve novitati student v.5.& 8. 4. quia fideles manent in Christo:

in quo peccatum non est. quare qui peccato indulgent, falsó jactant sibive persuadent, se in Christo manere: v. 6. 5. quia qui indulget operámve dat peccato, ex diabolo est: á cujus communione omnes pii meritó abhorrent: v. 8. 6. quia qui peccato indulgent, falsó se jactant filios Dei: quum in filiis Dei maneat Spiritus sanctus, veluti semen, cujus virtute á peccato abhorrent, & justitiæ studio delectantur: v. 9. & 10.

Ex v. 4. Notanda est peccati definitio, quód nimirum sit ἡ ἀνομία, id est, nihil aliud quám discrepantia á Lege. Ubi primó notanda vis articuli, notantis ταὐτὸ αὐτὸ: id est, monentis, eandem prorsus rem significari per enûtiati consequens seu prædicatum, quæ significatur per ipsius antecedens sive subjectum. ut quum Græci dicunt, ἡ ἡδονὴ ἐστὶ τὸ ἀγαθὸν, Voluptas est ipsum bonum: significant voluptatem nihil aliud esse quám bonum, atque adeó esse perfectissimum ac summű bonum. Deinde notanda est figura (ut Grammatici appellant) nominis ἀνομία: quod compositum est ex particula privativa α & ex nomine νόμος: ita ut eo significetur privatio Legis, hoc est, conformitatis cum Lege. Privatio autem illa conformitatis, uno nomine est discrepantia. Quare unico isto vocabulo notatur & genus & differentia, ut ex dictis patet. Porró discrepantia illa inhæret aut actioni hominis, aut ipsi naturæ: unde jam existit peccati distributio in originale & actuale. nam & natura hominis inde ab origine seu conceptione in utero matris ita est vitiata, ut á Lege Dei discrepet atque abhorreat: & actiones ex tali natura promanantes. qualis enim est causa procreans, talia sunt & effecta procreata: qualis arbor, tales & fructus.

Ex v. 5. Finis seu scopus incarnationis filii Dei fuit, ut peccata nostra tolleret. Tollit autem bifariam: merito scilicet, & efficacia. Merito quidém suæ passionis, qua illa expiavit. Efficaciá veró Spiritus sancti, per quem nos renovat.

Ex v. 6. & 9. Cavendum ne verbis Johannis abutamur ad stabiliendű opinionem eorum qui somniant, Christianos tantam sanctitatis perfectionē habere in hac vita, ut prorsus non peccent. neq; enim hæc mens est verborum Johannis: sed hoc tantúm vult, sanctos in hac vita nō permittere peccato regnum, non indulgere illi operámve dare. deniq; non peccare securé ac petulanter. nam quód interdű peccent, ex infirmitate scilicet, ac proinde peccatű adhuc habeant: ipsemet tradidit suprá ca 1. v. 8 9 10 & cap. 2. v. 1.

Ex v. 7. Non est satis, profiteri sese justum & Christianum: sed hæc professio factis demonstranda est.

Ex v. 8. De peccato diaboli diximus in 2. Pet. 2. v. 4.

Ex v. 9. Quum Spiritus sanctus in renatis veluti semen maneat: consequens est, illos fidem & amorem sanctitatis nunquam penitus amittere. Hoc facit ad piorum consolationem. Interim autem cavendum ne hac doctrina abutamur ad securitatem carnis.

Ex v. 11. & deinceps. Notanda sunt aliquot argumenta quibus moveri debemus ad diligendum proximum. nempe 1. mandatum Dei, v. 11. & 23. 2. quia qui proximum diligunt, sciunt (videlicet tanquam ex necessario effecto fidei) se translatos esse ex morte in vitam, v. 14. 3. quia ex dilectione proximi cognoscimus, nos esse ex veritate, id est, ex Deo: hoc est, nos esse Dei filios: quippe cujus naturam imitamur: v. 19. 4. quia ex dilectione proximi colligimus, nos præditos esse vera fide, ac proinde confirmamur in filiali fiducia erga Deum, v. eod. & 21. 5. quia qui proximum diligunt, accipiunt á Deo quæ petunt, v. 22.

Ex v.12. Non est satis, opera hominis externé respondere mandatis Dei: sed ut veré bona sint Deoque placeant, necesse est ut proficiscantur ex vera dilectione Dei, & proximi propter Deum. Etenim sacrificia Cajini nominantur hic á Johanne opera mala, etsi habebant mandatum Dei, non minús quám Abelis: sed non proficiscebantur ex dilectione Dei, quia si Cajin dilexisset Deum, dilexisset etiam fratrem propter Deum. at illum odio habuit: quippe quem ex odio occidit. Confer Esa.1.v.11.& deinceps.& cap. 58.v.3.& deinceps.

Ex v.12.& 13. Quum mundus nos odit ac persequitur propter religionem, consolemur nos exemplis sanctorum inde ab origine mundi, quibus idem accidit. Confer Gal.4.v.29. Matt.5.v.12. Johan.15.v.18.& 20.

Ex v.14. Dilectio proximi est signum infallibile veræ fidei: quia est signum proprii effectus fidei, videlicet transitus ex morte in vitam. quippe nullus effectus potest esse sine causa. Esse autem hunc effectum fidei, aperté affirmat Christus Johan 5.v.24. ubi ait, Amen amen dico vobis, qui sermonem meum audit & credit ei qui misit me, habet vitam ęternam & in condemnationem non veniet, sed transivit ex morte in vitam.

Ex eodem versu. Cavendum ne hoc loco abutamur ad stabiliendum opinionem de merito nostræ dilectionis: quasi scilicet dilectione nostrâ mereamur vitam æternam: eó quód Johannes dicat, *Scimus nos translatos esse ex morte in vitam, quia diligimus fratres.* Etenim conjunctio ὅτι, id est, quia, etsi causalis á Grammaticis nominatur: tamen non semper est nota causæ, sed sæpe alterius cujusvis argumenti. Atque hoc quidem loco servit notando effectui: quum certum sit ex verbis Christi (Johan.5.v.24.) pauló anté allatis, transitum illum ex morte in vitam, esse effectum fidei: porró fides non est effectum dilectionis, sed causa efficiens: teste Paulo Galat 5. v.6. ubi ait, Fidem per charitatem operari seu agere, ἐνεργεῖσθαι. Eâdem significatione accipitur conjunctio ὅτι in loco simili. Luc.7.v.47. ubi Christus apud Simonem Pharisęum de muliere peccatrice sic pronuntiat: *Dico tibi, remissa sunt peccata ejus multa: quia dilexit multum.*

Ex v.14.& 15. Felicitas fidelium consistit in eo, quód transiverunt ex morte in vitam, quódque vitam æternam habent in se manentem. id quod fit per fidem: quippe qua norint, se per Christum á peccatis ac proinde ab æterna morte esse liberatos, & vicissim remissionem peccatorum & vitam æternam ipsis esse partam: unde fit ut & in præsenti sæculo aliquatenus gustent paternum favorem Dei, & spem certam foveant plené fruendi favore illo in seculo futuro. Porró gustus ille est initium vitæ æternæ: quo nimirum vivificantur corda per lætitiam in Deo creatã voce Evangelii, id quod significat Christus Johã 5.v.25. ubi ait, *Amen amen dico vobis: veniet hora, & nunc est, quum mortui audient vocem filii Dei: & qui audierint, vivent.* De plena autẽ fruitione ibidem subjungit pauló post v.28.& 29. ubi ait, *Veniet hora qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus* (nempe filii Dei) *& prodibunt qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, &c.*

Ex v.15. Homicida coram Deo est non solúm qui manu vitam proximo adimit, sed etiam qui illum odit. Quare quum Deus homicidium vetat, simul vetat odium proximi, tanquam homicidii causam impulsivam, videlicet *προηγουμένην*. Atque eadem est ratio aliorum præceptorum. Errant igitur qui putant satis esse, si præstetur Legi Dei obedientia externa. Confer Matth.5.v.21.& deinceps. Hinc Paulus Legem dicit esse spiritualem, Roman.7.v.14.

Ex

Ex v.16. Perfecta charitas impellit etiam ad vitam pro proximo relinquendam. Et talis fuit in Christo erga suos. Petrus veró talem charitatem erga Christum professus quidem est, sed non præstitit. In Paulo veró admirabilis fuit charitas erga gentem suam, pro qua optavit etiã vitam æternam amittere, Rom.9.v.3. Qualis & ante eum fuit in Mose, Exod.32.v.32. Cæterúm exemplum Pyladæ & Orestis, quorum uterque pro altero mori paratus fuisse* narratur, & si qua sunt similia: non sunt hujus loci. Etenim hominum non renatorum amor erga proximum (quantuscunque etiam appareat) sincerus esse non potest, quum non oriatur ex dilectione Dei & fide: sed ex vana cupiditate laudis humanæ. * *Cic.lib.2. de Finib.*

Ex v.17. Quicunque Deum diligit, is diligit etiam proximum: videlicet propter Deum, qui dilectionem proximi præcepit. Quare qui proximum non diligit, is nec Deum diligit: ac proinde si se Deum diligere & Christianum esse profitetur, mentitur.

Ex v.17.& 18. Dilectio proximi non consistit in blanditie verborum, sed in affectu misericordiæ & beneficentia, maximé erga egentes. Confer Jacob.2.v.15 16. Heb.13.v.3.& 16. Rom.12.v.9.10.15. Gal.4.v.15.

Ex v.19.& 22. Cavendum ne hoc loco abutamur ad stabiliendum opinionem de meritis nostræ dilectionis nostrorúmve bonorum operum: quasi nimirum dilectione nostra, nostrisue bonis operibus mereamur, nobisve conciliemus gratiam Dei, atq; impetremus bona quæ á Deo petimus. neque enim hæc mens est verborum Johannis: sed sentit, nos ex dilectione, & observatione mandatorum Dei, tanquam proprio effecto, certó posse colligere, nos præditos esse vera fide, ac proinde esse filios Dei: ex qua notitiâ necessarió existit fiducia illa filialis, qua de paterno Dei erga nos favore certó persuasi, speramus ab illo omnis generis bona, atque etiam petentes impetramus.

Ex v.20.& 21. Judicium conscientiæ est imago quædam judicii divini. Etenim quem conscientia sua condemnat, illũ in die judicii damnabit Deus: quem veró conscientia sua absolvit, illum Deus quoque absolvet. Absolvit autem conscientia eos tantúm, qui credunt pro suis peccatis judicio Dei esse satisfactum per Christum, ac proinde Deo student placere sancté vivendo: reliquos veró omnes conscientia sua necessarió condemnat. Studeamus ergo retinere bonam conscientiam. Confer Roman.2.v.15.& 16. Heb 10 v.2.& 22.& cap.13.v.18 1.Tim.1.v.19.

Ex v.22. Quicquid credentes á Deo petunt, impetrant: si scilicet petant recté, nempe secundúm Dei voluntatem: sicut declarat Johannes infrá cap 5.v.14. Vult autem Deus simpliciter credentibus dare quæcunque illis necessaria fuerint ad vitam æternam: quæ veró ad vitæ hujus mortalis commoditates pertinent, eatenus dare vult quatenus vitam æternam non impediunt, sed potiús ad eam consequendam conducunt. Confer Mat. 10.v.29.& 30.

Ex v.23. Evangelium duo insignia mandata Dei continet: unum, fidei; alterum, dilectionis. Oremus igitur Deum, ut per Spiritum suum in utrusque obedientia nos confirmet.

Ex v.24. Argumentum sive signum nostræ cum Deo communionis sunt effecta Spiritus sancti in nobis: videlicet fides & dilectio, quibus quasi vinculis cum Deo colligamur. Confer Joh.15.1.Cor.12.v.13.

ANALY-

ANALYSIS CAP. IIII.

ARGUMENTUM.

Hic primò monet ut sibi caveant á seductoribus: deinde iterum hortatur ad charitatem seu dilectionem fratrum.

DE PRIMA PARTE.

1 *Dilecti, ne cuivis spiritui credite, sed probate spiritus an ex Deo sint:*
nam multi pseudoprophetæ venerunt in mundum.
2 *Ex hoc cognoscite Dei Spiritum: Quicunq; spiritus confitetur Jesum*
Christum in carnem venisse, ex Deo est.
3 *At quicunq; spiritus non confitetur Jesum Christum in carnem venisse, ex Deo non est: sed hic est ille spiritus Antichristi, quem audistis venturum fuisse; & jam nunc in mundo est.*
4 *Vos ex Deo estis, flioli, & vicistis eos; quoniam potentior est qui est in*
vobis quàm qui in mundo est.
5 *Ipsi è mundo sunt, ideo mundana loquuntur, & mundus eos audit.*
6 *Nos ex Deo sumus: qui novit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non*
audit nos: ex hoc cognoscimus spiritum veritatis & spiritum erroris.

ADmonitionem de cavendis seductoribus annectit occasione vocabuli *Spiritus*: quo usus fuit in fine capitis præced. Monet igitur, ne cuivis spiritui (id est doctori revelationē Spiritus jactanti) credant: sed ut spiritus (id est doctores vel dogmata illorum) probent an ex Deo sint. Rationem admonitionis subjungit: quia multi pseudoprophetæ (id est, falsi doctores atq; hæretici) jam venerint in mundū. Vers. 2. & 3. per prolepsin docet, qua nota Spiritus probandi sint, videlicet ex summa Evangelii, quæ est, *quòd Jesus Christus venerit in carnem*. qua brevi sententia continetur salvifica doctrina tum de persona, tum de officio Christi. De persona, quód sit Deus & homo. Deus: quippe qui venit in carnem. Fuit igitur antequam veniret in carnem. quid autem fuit, nisi Deus, nempe æternus Dei filius? Deinde homo: quia venit in carnem: id est, veniendo in mundū assumsit carnē, & homo factus est. De officio veró quód nimirum venerit in carnem propter nos & nostram salutem, ut noster frater factus, in carne pro nobis pateretur, & sua passione ac morte expiaret nostra peccata, ac aboleret eum qui mortis habebat imperium, id est, diabolum; nosque ab illius potestate liberaret; quæ omnia ipsis nominibus JESU & CHRISTI notantur. Versu 4. contra periculum ac metum seductionis consolatur eos spe certa victoriæ: quam confirmat á causa procreante, videlicet potentia Spiritus sancti in ipsis inhabitantis, per collationem cum potentia Spiritus mali qui est in mundo, hoc est, impiis ac reprobis. Versu 5. & 6. aliam consolationem annectit, qua solatur eos contra scandalum quod oritur ex applausu mundi, seductorum istorum dogmata approbantis, & contrá doctrinam Apostolorum improbantis. Monet igitur, id non debere mirum videri: quia seductores illi ingenio mundi sese accommodent: Apostoli veró studeant placere Deo, tanquam filii ejus: unde etiam infert, doctrinam eorum á filiis Dei approbari. Ad extremum admonitionem hanc velut epiphonemate concludit, ubi ait, Ex hoc cognoscimus,

noscimus, &c. Intelligit autem notam illam quam paulo-ante proposuit, videlicet doctrinam de Christo.

7 *Dilecti, diligamus alii alios: nam charitas ex Deo est: quisquis diligit, ex Deo natus est, & novit Deum.*

8 *Qui non diligit, non novit Deum: nam Deus est charitas.*

9 *Per hoc patefacta est charitas Dei erga nos, quód Filium illum suum unigenitum misit Deus in mundum ut vivamus per eum.*

10 *In hoc est charitas, non quód nos dilexerimus Deum, sed quód ipse dilexerit nos, & miserit Filium suum ut esset propitiatio pro peccatis nostris.*

11 *Dilecti, si Deus nos ita dilexit, debemus & nos alii alios diligere.*

12 *Deum nemo spectavit unquam. Si diligamus alii alios: Deus in nobis habitat, & charitas ejus perfecta est in nobis.*

13 *Per hoc cognoscimus nos in eo habitare & ipsum in nobis, quód de Spiritu suo dedit nobis.*

14 *Nos veró spectavimus: & testamur, Patrem misisse Filium qui esset servator mundi.*

15 *Quisquis confessus fuerit Jesum esse Filium illum Dei, Deus in eo habitat, & ipse in Deo.*

16 *Et nos cognovimus & credidimus charitatē quā habet Deus erga nos. Deus charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.*

17 *Per hoc perfecta est charitas nobiscum, ut fiduciam habeamus in die judicii; quia* scilicet *qualis ille est,* tales *& nos sumus in hoc mundo.*

18 *Metus non est in charitate: perfecta charitas foras ejicit metū: quoniā metus cruciatum habet. qui ergo metuit, non est perfectus in charitate.*

19 *Nos diligimus eum, quoniam ipse prior dilexit nos.*

20 *Si quis dixerit, Diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. qui enim non diligit fratrem suum quem vidit, Deum quem non vidit, quomodo potest diligere?*

21 *Et hoc mandatum habemus ab eo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.*

Redit ad præceptum charitatis seu dilectionis proximi: illudque variis argumentis confirmat. quorum primum est, quód charitas autorem habet Deum. Secundum, quód indicio est, nos esse ex Deo natos: id est, nos esse filios Dei, per fidem scilicet adoptatos & per Spiritum adoptionis regenitos. Tertium, quód dilectio proximi testimonium est, quód Deum noverimus. Hæc tria argumenta continentur v.7. Porró tertium illorum illustrat v.8 a contrario, & confirmat ex eo, quód Deus sit charitas: id est, fons charitatis & summā charitate nos prosequens. Quod ipsum v.9. & 10. probat ex facto Dei, videlicet missione Filii; quam ipsam amplificat ex mittentis fine seu scopo: item ex remotione causæ impulsivæ, quatenus negat, nos priores dilexisse Deum, atque ita nimirum promeritos ut ipse vicissim nos diligeret, Filiumq; nobis mitteret. Versu 11. ex illo Dei facto tanquam exemplo argumentatur: quod jam quartum institutæ præceptionis sive hortationis argumentum est. Versu 12. & 13 affert quintum argumentum, quod sumtum est ab effectu utili, videlicet contemplatione Dei: quam significat proximé oriri ex inhabitatione Dei in nobis & vicissim nostri in illo per Spiritum sanctum. Ex illa autem ipsa contemplatione Dei significat oriri perfectam (id est, veram atque sinceram) charitatem Dei. Fieri enim non potest quin Deum veré diligat, qui per inhabitantem ejus Spiritum contemplatur pulchritudinem ipsius. Pulchritudo autem

Dei

Dei consistit in virtutibus illius ut sanctitate, bonitate, justitia, misericordia &c. Versu 14. & deinceps usque ad medium versus 16. ex occasione vocabuli θεᾶσθαι, id est, *contemplari* seu *spectare*, quo in præcedente argumento usus fuit, interserit doctrinam fidei seu summam Euangelii, confirmatam testimonio Apostolorum, ut qui Christum á Patre missum spectaverint atque ex illius missione charitatem Dei erga nos cognoverint. In medio versus 16. redit ad præceptum charitatis, & addit argumentum sextum, quod sumtum est ab effectu utili: nempe quód ex charitate proximi certiores reddimur, nos manere in Deo, & Deum in nobis: quod ipsum confirmat á natura Dei, ut qui sit ipsa charitas, unde percipitur nimirum, eos qui charitate præditi sunt, communionem cum Deo habere. Versu 17. addit argumentum septimum, quod etiam ab effectu utili sumtum est, videlicet fiducia in die judicii. Hanc autem ex dilectione proximi ita nasci significat: quatenus inde colligimus, nos esse Deo similes seu ingenium nostrum (intellige quod habemus ex regeneratione) conforme esse naturæ Dei, qui est charitas. hoc significat ubi ait, *Quoniam qualis ille est, tales & nos sumus in hoc mundo.* Hoc argumentum vers. 18. amplificat & illustrat á contrario metu atque cruciatu animi, quem vera charitas eo quo dictum est modo expellit, & quo afficiuntur qui charitatis sunt expertes. Versu 19. inserit præceptum de dilectione Dei: cui addit suam rationem á causa procreante. Versu 20. redit ad præceptum de dilectione proximi: & mendacii arguit eos qui jactant dilectionem Dei, quum interim destituti sint dilectione proximi. Ratiocinatur autem á majori, ad hunc modum: Si quis non diligit fratrem, multó minús diliget Deum. Ratio á majori: quia fratrem videt, Deum non videt, sed tantúm de illo audit testimonium verbi. Magis autem ad amandum movemur aspectu rei amandæ, quám auditu. Versu ultimo hypocritas illos alio argumento mendacii convincit, quod sumtum est á pari: quód scilicet dilectio proximi non minús á Deo mandata sit quám dilectio Dei. unde sequitur, si quis obtemperet mandato dilectionis Dei, illum pari ratione obtemperaturum mandato dilectionis proximi: Ac proinde si quis huic mandato non obtemperet, eum nec obtemperare illi priori, & per consequens falsó jactare obedientiam erga illud, id est, dilectionem Dei.

SCHOLIA IN CAP. IIII.

1 *Spiritui*, πνεύματι. Id est, doctori revelationem spiritus jactanti. Metonymia adjuncti. *Probate*, δοκιμάζετε. Seu, explorate. Sic 1. Thess. 5. v. 21. πάντα δοκιμάζετε. *Spiritus*. τὰ πνεύματα. Id est, doctores vel dogmata. *An ex Deo sint*. εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστιν. An Deum authorem habeant illa dogmata, an sint θεόπνευστα, divinitus inspirata. *Pseudoprophetæ*. ψευδοπροφῆται. Id est, ψευδοδιδάσκαλοι, falsi doctores.

2 *Dei spiritum* τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Id est, doctrinam profectam á Dei spiritu: vel, doctorem qui agitur Dei spiritu. Metonymia efficientis vel adjuncti. *Spiritus*. πνεῦμα. Id est, doctor Ecclesiæ. Metonymia adjuncti. *In carne*. ἐν σαρκὶ. Pro, εἰς σάρκα. sicut infr. v. 9. dicitur missus esse εἰς τὸν κόσμον, in mundum. Neq; enim vénit é cœlo filius Dei cum carne, quasi carnē inde secum attulerit: sed vénit in carnem i. veniens in mundum induit carnem, eáq; indutus manifestavit sese. Carnis autem vocabulo synecdochice intelligitur humana natura, ut Joh. 1, v. 14, ubi dicitur, Sermo caro factus est.

3 Ille

3 *Ille spiritus antichristi.* τὸ τοῦ ἀντιχρίστου. Subaudi πνεῦμα, ex membro præcedenti. *De quo.* ὃ. Articulus Græcus refertur ad πνεῦμα, id est, spiritum Antichristi. Sed verbum ἔρχεται videtur postulare ut legatur ὅν, & referatur ad Antichristum. de hoc enim usitaté tum dicebatur, ὅτι ἔρχεται. ut supra c.2.v.18.

4 *Potentior.* μείζων. Ut suprá cap.3.v.20. *Qui est in vobis.* ὁ ἐν ὑμῖν. Scil. ὤν Periphrasis Dei. *Qui in mundo est.* ὁ ἐν τῷ κόσμῳ. Subaudi ὤν. Periphrasis diaboli.

5 *Mundana loquuntur.* ἐκ τοῦ κόσμου λαλοῦσι. Sic Johan.3.v.31. ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ, terrena loquitur. *Eos audit.* αὐτῶν ἀκούει. Id est, eis credit & obêdit. Synecdoche.

9 *Erga nos.* ἐν ἡμῖν. Id est, εἰς ἡμᾶς. Sic infrá v.6. *Quód filium* &c. ὅτι τὸν υἱὸν &c. Confer Johan.3.v.16. *Misit.* ἀπέσταλκεν. Confer Joh. 3.v.17.Gal.4.v.4.Rom.8.v.3.

10 *In hoc est.* ἐν τούτῳ ἐστίν. In hac re, sita seu posita est. *Dilexerimus.* ἠγαπήσαμεν. Scil. priores. *Dilexerit.* ἠγάπησεν. Scil. prior, ut expressé dicit infrá v.19. *Et miserit filium suum ut esset propitiatio.* καὶ ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἱλασμὸν. Pro εἰς ἱλασμὸν: id est, τοῦ εἶναι ἱλασμόν. Similis ἐλλείψεως exempla sunt ista: Rom.3.v.25. ὃν προέθετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον. Id est, εἰς ἱλαστήριον, seu τοῦ εἶναι ἱλαστήριον. Rom 4.v.11. καὶ σημεῖον ἔλαβε περιτομῆς, σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως. Id est, εἰς σφραγῖδα seu τοῦ εἶναι σφραγῖδα. Occurrit item exemplum infrá hoc capite v.14. *Pro.* περὶ. Id est, ὑπὲρ. Sic infrá cap.2.v.2. Item Rom.8.v.3. καὶ περὶ ἁμαρτίας. scil. θυσία. Heb.5.v.3.& cap.10.v.8.18.26.

11 *Ita.* οὕτως. Id est, tantopere, nempe ut unigenitum filium dederit pro nobis. Sic Johan.3.v.16. Confer Rom.5.v.8.

12 *Spectavit.* τεθέαται. Nempe pulchritudinem illius: quæ nimirum consistit in ipsius virtutibus, ac inprimis in sublimi illa & arcana sapientia, justitia & misericordia, quas declaravit in nobis per Christum servandis. Intelligenda est autem hæc sententia non simpliciter, sed secundum quid, videlicet de naturalibus viribus ingenii humani: sicut percipitur ex antithesi quæ habetur Johan.1.v.18. ubi dicitur, *Deum nemo vidit unquam: unigenitus ille filius qui est in sinu Patris, ille nobis exposuit.* Ubi pro verbo τεθέαται positum est verbum ἑώρακε. Verbũ autem τεθέαται, quamvis formæ passivæ, significationem tamen hic habet activam: ut liquet ex ipsa syntaxi & sententia. *Perfecta.* τετελειωμένη. Id est, τελεία: sicut loquitur infrá v.18. Perfectam autem intellige, non omnibus numeris absolutam, in qua nihil prorsus possit desiderari (talis enim in hac vita ne in sanctissimos quidem cadit) sed veram atque sinceram, & quæ ad perfectionem omni studio atque conatu tendit.

13 *De Spiritu suo.* ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. Id est de donis Spiritus sui. nam ipse Spiritus sanctus in sua essentia impartibilis est: quum sit infinitus ille Jehova, unâ cũ Patre & Filio. Est igitur metonymia efficientis usitata.

14 *Spectavimus.* τεθεάμεθα. Scil. Deum, ex collatione versus 12. Id est, spectavimus illas Dei virtutes, ac inprimis charitatem erga nos. quomodo autem ipse & cæteri Apostoli, illam charitatem spectarint, mox ostendit: videlicet in missione filii. *Misisse filium qui esset servator.* ἀπέσταλκε τὸν υἱὸν σωτῆρα. Pro, εἰς σωτῆρα, hoc est, τοῦ εἶναι σωτῆρα. Vide suprá ad v.10. *Mundi.* τοῦ κόσμου. Id est, hominum electorum passim in toto mundo degentium. Confer suprá cap.2.v.2.

15 *Jesum*

15 *Jesum esse filium illum Dei.* ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Subaudi, Et sibi á Patre esse missum in servatorem: ex versu præcedente. Synecdoche membri. Nam alioquin & cacodæmones confitentur Jesum esse filium illum Dei: sed non propterea Deus in eis habitat, nec ipsi in Deo: id est, nullam cum Deo communionem habent: quia scilicet non credunt, illum sibi esse missum in servatorem.

16 *Erga nos* ἐν ἡμῖν. Pro, εἰς ἡμᾶς: ut suprá v. 9. *Et qui manet.* καὶ ὁ μένων. Et, id est, Idcirco.

17 *Perfecta est.* τετελείωται. Vide suprâ ad v. 12. *Nobiscum.* μεθ' ἡμῶν. Perinde est, ac si diceret: Per hoc perfecti sumus in charitate: quemadmodum loquitur paulo póst in fine v. 18. Dicere vult: Per hoc cognoscimus, charitatem in nobis perfectam (id est, sinceram) esse, si ita sumus comparati ut habeamus fiduciam &c. Ergo, Perfecta est: id est, cognoscitur perfecta esse. Est metonymia subjecti: qualis illa Johan. 15. v. 8. *Et eritis mei discipuli:* id est, cognoscemini esse mei discipuli, nempe ex fructu illo quem fertis. *Ut fiduciam habeamus.* ἵνα παῤῥησίαν ἔχωμεν. Hæc præcedentib. annectuntur tanquam per appositionem, quasi dicatur, ὅταν παῤῥησίαν ἔχωμεν: ad declarandum illa verba, ἐν τούτῳ. Et sané ἵνα pro ὅταν usurpatum videtur á classico linguæ Græcæ authore Aristophane: ex quo affertur hoc exemplum: ταῦτ' ἐθελήσεις ἀπομόσαι μοι τοὺς θεοὺς, ἵν' ἂν κελεύσω' γώ σε. quorum verborum hæc videtur esse sententia: Ista tu mihi voles negare, jurando per deos, quum ego te jussero. Aut certé ante ἵνα per ellipsin supplendum tale quid, *Si ita comparati seu affecti sumus.* Vel, *si illa* (nempe charitas) *talis est.* Similis appositio & ellipsis fuit suprá cap. 3. v. 23. Simile quoque exemplum occurrit infrá cap. 5. v. 3. *Quia* scilicet ὅτι. Per hanc ἐπιτιμώσασιν confirmatur illa ellipsis, de qua modó admonui. *Qualis ille est.* καθὼς ἐκεῖνός ἐστι. Ille, videlicet Christus. Id est, Sicut ille nos dilexit & etiamnum diligit, videlicet sinceré.

18 *Metus non est in charitate.* φόβος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ. Id est. Qui Deum & proximum veré diligit, is non metuit sibi á judicio Dei: quia nimirum novit, se esse præditum spiritu Dei, ac proinde esse filium Dei per fidem in Christum. *Perfecta.* τελεία. Id est, sincera, vide suprá ad v. 12. *Qui ergo metuit.* ὁ δὲ φοβούμενος. Δὲ pro οὖν: ut liquet ex ipsa consequentia sententiarum. Sic enim ratiocinatur: Ubi metus, ibi cruciatus: At in charitate perfecta non est cruciatus: Ergo in charitate perfecta non est metus. pro quo jam dicit, Qui metuit, non est perfectus in charitate.

20 *Quomodo.* πῶς. quasi dicat, Nullo modo id fieri potest.

OBSERVATIONES EX CAP. IIII.

Ex v. 1. Non cuivis doctori credendum: sed doctrina probanda est, an sit ex Deo. Hujus autem probationis Lydius (ut vocant) lapis, est verbum Dei: cujus summa in articulis fidei Christianæ seu symbolo Apostolico, & in decem præceptis Dei seu decalogo comprehensa est: Legis quidem in hoc, Euangelii veró in illo. Confer Eph. 4. v. 14 Ne circumferamur quovis vento doctrinæ &c. Item 1. Thess. 5. v. 21. Omnia explorate: quod bonum fuerit, retinete. Item Matth. 7. v. 15 Cavete vobis á pseudoprophetis.

Ex eod. versu. Probatio doctrinæ religionis pertinet etiam ad Laicos quos vocant, id est, eos Christianos qui non funguntur munere docendi in Ecclesia, quia Spiritus sanctus tam illis, quám ipsis doctoribus, probati-

opem

onem hanc mandat. Quare falsum est dogma Papistarum, quód Laicis sufficiat fides implicita: ut scilicet credant quod credit Ecclesia: quo nomine illi intelligunt cœtum Cardinalium & Episcoporum Pontificiorum, hoc est, Antichristianorum.

Ex eod. versu Quum videmus hodie multos falsos doctores in Ecclesia regnare: non est quod ea re tanquam nova atque insolente nimium perturbemur: quia jam olim ipso tempore Apostolorum consimilis Ecclesiæ status fuit. Confer 2. Petr. 2. Actor. 20 v. 29. & 30.

Ex V. 2. & 3. Fundamentum fidei Christianæ est hoc axioma, quód Jesus Christus venerit in carnem: id est, quód Jesus ille Nazarenus, virginis Mariæ filius, sit æternus & unigenitus filius Dei, qui constituto tempore assumserit carnem seu naturam humanam é substantia Mariæ virginis: & secundúm illam carnem unctus sit in Christum, hoc est, regem Ecclesiæ: nec non quód per illam carnem, tanquam summus sacerdos, Ecclesiam Deo reconciliarit, oblatione scilicet illius in cruce: ad hæc quód carnem illam in sanctuarium cœleste peracto in terris sacrificio intulerit, & in illa perpetuó illic appareat coram facie patris, atque ita salutem sacrificio suo semel Ecclesiæ partam perpetuó conservet: denique quód in illa carne sit é cœlo rediturus ad judicandum vivos & mortuos, suosque ad sese assumturus, ut in cœlo cum ipso perpetua beatitudine fruantur. Hoc fundamentum qui retinent, & doctrinam illi consentaneam superstruunt, pro veris doctoribus habendi sunt: pro falsis autem & Antichristis, qui fundamentum hoc evertunt. Evertere autem statuendi sunt, non solum qui axioma illud expressé negant aut oppugnant: verúm etiam qui illud profitentes, interim dogmata propugnant quæ cum illo fundamento non possunt consistere, sed illi repugnant. id quod hodie faciunt Papistæ & Ubiquitarii: quorum hi personam, illi officium Christi sacerdotale inprimis evertunt. Confer 1. Cor. 3 v. 11. & deinceps.

Ex V. 4. Contra periculum ac metum seductionis consolari se debent pii spe certa victoriæ. nam etsi Deus permittit ut falsi doctores in Ecclesia exoriantur: & multos seducant: tamen per potentiam Spiritus sancti in piis inhabitantis custodit eos ac tuetur, ne in errorem exitialem ducantur.

Ex v. 5. & 6. Quum videmus, mundum applaudere seductoribus & falsa eorum dogmata approbare, contrá veró doctrinam Apostolorum improbare: non debet id nobis mirum videri: quia seductores ingenio mundi sese accommodant. Verbi gratiâ, remissionem peccatorum homini contingere per Missam Pontificiam, vel etiam per sacram Domini cœnam: dogma est accommodatum ingenio mundi. Etenim opinione ista freti homines dediti voluptatibus mundanis, per totum annum securé peccant: tum semel vel Missam audiunt, vel sacram Domini cœnam percipiunt, ut tali velut potione medica ab omnibus peccatis purgentur: tum ad ingenium redeunt, & cupiditatibus suis iterum indulgent.

Ex v. 7. & deinceps notanda sunt argumenta quibus moveri debemus ad diligendum proximum. quæ sunt in Analysi indicata atque exposita.

Ex v. 9. & 10 Notandi sunt duo fines incarnationis filii Dei: unus principalis, ut electis vitam æternam quam per peccatum amiserant, restitueret seu recuperaret, alter principali isti subordinatus, ut peccata electorum expiaret sua morte, atque ita Deum illis propitium ac faventem redderet. Esse autem hunc finem illi subordinatum, colligere est ex verbis Pauli Galat, 3. v. 13. & 14. ubi affirmat, Christum redemisse nos ab execratione

Legis,

Legis, dum pro nobis factus est execratio in cruce (quibus nimirum verbis significat, Christũ peccata nostra expiasse sua morte in cruce. Sed cur? addit) *Vt in Gentibus benedictio Abrahæ extet in Christo Jesu*, quibus verbis docet, Christum ideo peccata nostra expiasse, vt vitam æternam nobis acquireret. Etenim benedictio illa Abrahæ promissa, vitam æternam, & quidem potiori ex parte, continet. Idem colligi potest ex ejusdem epistolæ cap. 4. v. 4 & 5. ubi dicitur, Deum emisisse filium suum, factum ex muliere & factum Legi obnoxium, ut eos qui Legi erant obnoxii, redimeret: nempe factus pro illis execratio in cruce, sicut expressè affirmavit suprá cap. 3. v. 13. Atque ecce hic est finis incarnationis prior. Cui tanquam subordinato mox annectit alterum, inquiens, *ut adoptionem acciperemus*, id est, ut Deo per mortem Filii ipsius reconciliati adoptaremur in filios, ac proinde hæredes vitæ æternæ. Atque hunc sensum quoque habet, quód Paulus Rom. 5. v. 18. justificationem nominat justificationem *vitæ*. Etenim justificationem Paulus definit justitiæ imputatione: hanc autem prorsus eandem facit cum remissione peccatorum: Rom. 4. v. 5. 6, 7. Unde sequitur, si Christum nobis sua morte acquisivit remissionem peccatorum, quód eidem acquisiverit quoque nobis vitam. Errant igitur qui tradunt, vitam æternam nobis partam esse per sanctam Christi vitam, seu obedientiam illam qua perfectissimè servavit Legem. Hoc enim si ita est: quid igitur opus fuit Christum mori ut vitam nobis acquireret? quippe quam (ex illorum opinione) jam ante suam mortem nobis acquisiverat sanctè vivendo. At Christum mori oportuit, ut vitam nobis acquireret: sicut ex supradictis planum est. Non igitur per sanctam Christi vitam vita nobis parta est. Quis igitur, inquiat aliquis, sanctæ vitæ Christi usus est? Hic nimirum, ut posset fieri sanctus sacerdos & sancta victima ad expiãdum nostra peccata, atq; ita ad vitã nobis recuperandam. Id testatur Paulus, Heb. 7. v. 26. & Petrus 1. Pet. 1. v. 19. Cæterúm error iste videtur natus partim ex fallaci quadam analogia causarum & effectorum, partim ex eo quód non attendunt quid sit vita illa æterna quam Christus nobis acquisivit. Etenim analogiam instituunt talem. Sicut per mortem Christi liberati sumus ab æterna morte: sic per vitam Christi adepti sumus æternam vitam. At, inquam, collatio ista falsa est: quia Scriptura utrumque illum effectum morti Christi attribuit, ut patet ex ante dictis. Putant nimirum, effectum oportere similem esse causę procreanti, ac proinde uitam nostram ex vita Christi deducunt. Sed hallucinãtur ex homonymia. nam per vitam Christi intelliguntur sanctæ ejus actiones: at per vitam nostram non intelligũtur in hac quæstione sanctæ nostræ actiones, sed lætitia illa cordis quæ nascitur ex sensu paterni favoris Dei, per mortem Christi nobis conciliati. Atque hæc ipsa altera illa quam dicebamus, erroris causa est: quód non attendunt illi ad propositam modó vitæ ęternæ definitionem. Hoc enim si facerent: vitam ęternam non aliunde nisi ex morte Christi deducendam viderent: quippe qua sola favor ille Dei paternus nobis partus est, expiatis scilicet nostris peccatis. Porró illa vitæ æternæ definitio colligitur ex his scripturæ dictis: Psal. 16. v. 11. Satietas lætitiarum apud faciem tuam: jucunditates in dextrâ tuâ semper. Psal. 17. v. 15. Satiabor specie tua. Rom. 14. ver. 17. Regnum Dei non est esca & potus: sed justitia & pax & gaudium in Spiritu sancto. Johan. 5. v. 27. Amen amen dico vobis. Veniet tempus & nunc est, quum mortui audient vocem filii Dei: & qui audierint, vivent. Johan. 6. ver. 53. & 54. Nisi ederitis carnem filii hominis & biberitis

biberitis ejus sanguinem, non habetis vitam in vobis. Qui edit carnem meam & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.

Ex v.16. Quum Apostolus testetur, quód nos non priores dilexerimus Deum: falsum igitur est dogma Pontificiorum de merito congrui, quasi scz. nos bonis operibus ante fidem & justificationem ex viribus liberi arbitrii factis mereamur de congruo favorem Dei. Nam si ex nobis ipsis non possimus Deum diligere, non etiam poterimus ullum bonum opus facere quod Deo placeat, quóve fauorem ejus nobis conciliemus.

Ex v.14. Cavendum ne verbis Apostoli abutamur ad stabiliendum dogma eorum qui tradunt, Christũ venisse ut servaret singulos homines. nam servator mundi á Johanne dicitur non hoc sensu: sed respectu electorum in omnibus populis seu nationibus totius mundi. Etenim mundi vocabulum in talibus dictis opponitur falsæ opinioni Judæorum, putantium Christum fore servatorem solius populi Judaici. Similis est locus, Joh. 3.v.16. Item suprá cap.2.v.2.

Cæterúm dogmatis illius falsitatem ostendo his duobus argumentis. 1. Quia scriptura salutem á Christo afferendam atque etiam ex parte jam allatam generi humano, restringit in plurimis locis ad Electos. vt Psal.22.v.23. Enarrabo nomen tuum *fratribus* meis, &c. Et v.27 Comedent *mansueti*, & saturabuntur: laudabunt Jehovam, *qui quærunt eum*: vivet animus *vester* in sempiternum. Esa.53.v.11. Cognitione sui justificabit justus servus meus *multos*: & iniquitates *ipsorum* bajulabit. Matt.1.v.21. Vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim servabit *populum suum* á peccatis eorum. Matt.26.ver.28. Hoc enim est sanguis meus, ille novi testamenti, qui *pro multis* effunditur in remissionem peccatorum. Eadem verba repetuntur, Marc.14.vers.24. Johan.10.vers.11. Ego sum pastor ille bonus. Bonus pastor animam suam dat *pro ovibus*. Et cap.11.vers.51.& 52. Prophetavit (Cajaphas) fore ut Jesus pro illa gente moreretur: nec tantum pro illa gente, sed ut etiam *filios Dei dispersos* cogeret in unum. Et cap.17.v.2. Sicut dedisti ei authoritatem in omnem carnem, ut *quotquot dedisti ei*, det eis vitam æternam. Et vers.9. Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo; sed pro iis quos dedisti mihi, quia tui sunt. Et vers.24. Pater, quos dedisti mihi, velim ut ubi sum ego, & illi sint mecum, &c. Act.20.ver.28. Quam (scilicet Ecclesiam Dei) proprio sanguine acquisivit. Rom.5.vers.19. Sicut per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita per unius obedientiam, justi constituentur multi. Ephes.5.v.25. Viri, diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit *ecclesiam*, & semetipsum exposuit pro ea, &c. Heb.2. vers.14. Quoniam igitur *pueri illi* participes sunt carnis & sanguinis, ipse quoq; consimiliter particeps factus est eorundem, ut per mortem aboleret eum qui mortis imperium habet, hoc est, diabolum &c. Et cap.9.v.28. Ita & Christus semel oblatus, ut *multorum* peccata tolleret, &c. Et cap.10.v.14. Unicâ enim oblatione consecravit in perpetuum *eos qui sanctificantur*.

2 Quia scriptura salutem á Christo afferendam, restringit ad credentes. ut Johan.3.v.16. Sic Deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum dederit, ut *omnis qui credit in eum*, non pereat, sed habeat vitam æternam. Et c.5.v.24.& 25. Amen amen dico vobis, *qui sermonẽ meũ audit, & credit* ei qui misit me, habet vitam æternam, & in condemnationem non veniet, sed transivit á morte in vitam. Amen amen dico vobis, veniet tempus, & nunc est, quum mortui audient vocem filii Dei. & *qui audierint*, vivent. Et

L cap.

cap.6.v.35.*Qui venit* ad me,nequaquam esuriet: & *qui credit* in me,non sitiet unquam.Item.v.54.*Qui edit carnem meam,& bibit meum sanguiné, habet vitam æternam.*Et c.12.v.46.Ego lux in mundum veni,ut *omnis qui credit in me*,in tenebris non maneat.Et c.17.v.20. Non pro eis autē rogo tantùm,sed & *pro iis qui per sermonem eorum credituri sunt in me.*Act.10. v.43.Huic omnes prophetæ testimonium dant, remissionem peccatorum accepturum per nomen ejus,*omnem qui crediderit in eum.*Et cap.13.v.39. Per hunc omnis *qui credit*,justificatur.Rom.1.v.16.Euangelium est potētia Dei ad salutem omni *credenti*.Et c.3.v.25.Quem(Christum)proposuit Deus ut esset placamentum per fidem in sanguine ipsius. Et c.4.v 23.& 24. Non scriptum est autem propter eum solum, quód imputatum fuerit ei: sed etiam propter nos,quibus futurum est ut imputetur, *iis qui credunt* in eum,&c.Et cap.8.v.1. Nulla igitur nunc est condemnatio *iis qui sunt in Christo Jesu* 1.Cor.1.v.23.& 24. Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem offendiculum,Græcis veró stultitiam: ipsis autem vocatis(nempe efficaciter: quippe quos elegit, ex collatione v.27.& 28.) Christum Dei potentiam ac Dei sapientiam.Heb.5.v.9. Et consecratus,factus est author salutis omnibus qui *ipsi auscultant.*

Veruntamen in contrarium afferri solent quædam scripturæ loca, quæ paucis declaranda sunt:ut appareat illa modò commemoratis non repugnare, Matt.11.v.28. Venite ad me *omnes* qui laboratis & onerati estis: & ego refocillabo vos.Respondeo Christus hic promittit, se refocillaturum eos qui ad ipsum venerint: hoc est,qui sub onere peccati gementes, gratiā ipsius expetiverint & fide amplexi fuerint.nō ergo omnes simpliciter.Joh. 1.v.29.Ecce agnus ille Dei,qui tollit peccata mūdi.Resp.Vocabulo *mundi* hic non intelliguntur singuli homines, sed omnes electi totius mundi. Joh.3.v.16.Sic Deus dilexit mundum,ut filium suum unigenitum dederit, ut omnis qui credit in eum non pereat, &c.Resp. Hic salus per Christum afferenda,disertè restringitur ad credentes, non ergo statuitur communis omnium hominū.Joh.12.v.32.Et ego,si sublatus fuero é terra,omnes traham ad me,Resp.Intelligit omnes eos qui ipsi dati erant á Patre: sicut percipitur ex ipsius verbis,c.17.v.9.Rom.5.v.18.Sicut per unius lapsum reatus venit in omnes homines ad condemnationem: ita per unius justitiam justificatio venit in *omnes* homines,ad justificationem vitę. Resp.Nempe in omnes qui Christo tanquam alteri Adamo per fidem inseruntur. nam quód non intelligatur de singulis hominibus, ipse mox versu sequente declarat:ubi eandem sententiam repetens,pro vocabulo *Omnis* substituit vocabulum *Multi*.2.Tim.2.v.4. Qui (Deus)omnes homines vult servari & ad agnitionē veritatis venire.Et mox v.6.Qui (Christus) sese dedit redemtionis pretium pro omnibus.Resp.Vocabulum OMNES hic significat nō singulos,sed omnis ordinis homines: ut liquet ex collatione v.1.& 2.Tit.2. v.11.Illuxit gratia Dei salutifera omnibus hominibus.Resp.Hic quoq; vocabulum OMNES notat omnis ordinis homines:ex collatione loci modó citati ex 1.Tim.2. 2 Pet.3.v.9. Patiens est Dominus erga nos,non volens aliquos perire, sed omnes ad resipiscentiam tendere. Resp. Petrus loquitur non de singulis hominibus,sed de solis electis,ait n.Erga *nos*.nempe qui per Euangelium sumus vocati,& adhuc vocamur, ac proinde habendi in numero Electorū.1.Joh.2.v.2.Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: nec pro nostris solum,sed etiam pro totius mundi peccatis.Resp. Vocabulo Mundi nō intelligit Johannes singulos homines in mundo, sed tantùm omnes

omnes credentes. ait enim, Pro peccatis nostris. Scilicet qui credimus in Christum. Usus hujus doctrinæ est, ut eó majores gratias Deo agamus, quód præteritis multis aliis, nobis Christum in servatorem donavit: quum tamen ęternam damnationem non minús ac alii, meriti simus.

Ex v. 17. & 18. Cavendum ne verbis Apostoli abutamur ad stabiliendum dogma Pontificiorum de merito charitatis, quasi scilicet charitate promereamur favorem Dei, ac proinde ex conscientia illius meriti fiduciam habeamus in die judicii. Non enim hæc est mens verborum Johannis: sed sentit, fiduciam illam manare ex fide, quippe per quam efficimur filii Dei: at nos vera fide esse præditos, colligimus ex charitate, tanquam proprio effecto.

Ex iisdem versibus. Cavendum ne verbis Apostoli abutamur ad stabiliendum dogma de perfectione sanctitatis: quasi scilicet ita perfecté in hac vita possimus Deum & proximum diligere, ut nihil prorsus in illa dilectione possit desiderari. Non enim ista est mens verborum Johannis: sed *perfectionis* vocabulo intelligit sinceritatem & serium studium atq; conatum diligendi Deum & proximum. nam quód perfectio illa qua omne peccatum excluditur, non cadat in renatos in hac vita, expressé docuit suprá ca. 1. vers. 8. & 10.

Ex vers. 19. Recurrit hic eadem observatio, quam annotavimus suprá ad vers. 10.

Ex vers. 20. & 21. Dilectio Dei & proximi individuo nexu inter se cohærent. Quare qui proximum non diligit, is dilectionem Dei falsó sibi tribuit.

ANALYSIS CAP. V.

ARGUMENTUM.

Initio monet, dilectionem proximi fidelis individuo nexu cohærere cum dilectione Dei: 2 docet unde habeamus vires ad servandum mandata Dei: 3 tum testimoniis divinis confirmat Jesum esse Christum, authorem vitæ ęternæ omnibus in eum credentibus: 4 præterea hortatur ad fidem testimoniis illis habendam: adhæc commendat fidelibus preces, concipiendas tum pro seipsis, tum pro fratre peccante non ad mortem: 6 prætere a fideles contra metum peccati ad mortem consolatur, eaque occasione amplissimum Domino Jesu testimonium reddit. 7 postremó monet ut sibi caveant ab idolis. Ita sunt septem hujus capitis particulæ.

DE PRIMA PARTICULA.

Quisquis credit Jesum esse Christum, ex Deo genitus est: & quisquis diligit eum qui genuit, diligit etiam eum qui ex eo genitus est.

2 *Per hoc cognoscimus nos diligere filios Dei, quum Deum diligimus, & mandata ejus servamus.*

Dilectionem proximi fidelis non posse á dilectione Dei divelli, hoc syllogismo demonstrat.

Quisquis diligit genitorem, diligit etiam eum qui ex eo genitus est.

Atqui Deus est genitor fidelium, & vicissim fideles ex Deo geniti sunt.

Ergo qui diligit Deum, diligit etiam fideles.

Assumtio praecedit, ibi: *Quisquis credit* &c. Propositio annectitur, ibi: *Et quisquis diligit* &c. Deinde monet quaenam sit vera dilectio proximi, nempe quae á dilectione Dei tanquam causa dependet. hoc significat quum ait v.2. *Per hoc cognoscimus nos diligere* (scilicet veré) *filios Dei, quia Deum diligimus.* Tum ostendit, quanam in re dilectio Dei consistat, videl. in observatione mandatorum ejus. Hoc significat, quum per epexegesin precedenti sententiae annectit haec verba. *Et mandata ejus servamus.* Quod ipsum mox v.3. disertè exprimit, inquiens: *Hac est enim charitas Dei* (id est, hac in re consistit charitas qua diligimus Deum) *ut mandata ejus servemus.* id est, quum ita animis affecti sumus ut studeamus servare mandata ejus.

DE SECUNDA PARTICULA.

3 *Haec est enim charitas Dei*, qua fit *ut mandata ejus servemus: & mandata ejus gravia non sunt.*

4 *Quoniam quicquid genitum est ex Deo, vincit mundum: & haec est victoria quae vicit mundum*, nempe *fides nostra.*

5 *Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit Jesum esse Filium illum Dei?*

Proximam sententiam de observatione mandatorum Dei, amplificat prolepsi qua occurrit opinioni difficultatis, quasi scilicet ita difficile sit servare mandata Dei, ut fideles id praestare nullo modo possint. Hoc igitur Apostolus negat, inquiens: *Et mandata ejus gravia non sunt.* id est, non sunt ita difficilia fidelibus ut eos nimium gravent, ut cogantur sub onere succumbere. Et hanc sententiam mox probat, exponens unde fidelibus suppetant vires ad praecepta Dei servandum, videl. á Spiritu adoptionis, atque adeó ab ipsa fide per quam á Deo in filios sunt adoptati. Id exponit v.4. inquiens: *Quoniam quicquid natum est ex Deo, vincit mundum.* & ex consequenti servare potest mandata Dei: quum non impediatur in illis servandis á mundo, id est, á cupiditatibus mundanis. tum addit, *Et haec est victoria quae vicit mundum, fides nostra.* nam qui certó credit, se indignum paterné á Deo diligi propter Christum: is per hanc fidem accenditur dilectione Dei, & per consequens studio servandi mandata ejus. Praeterea v.5. sententiam illam de fide repetit, & clarius exponit, inquiens: *Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit, Jesum esse filium Dei.* Subaudi: & esse credentibus in ipsum, authorem adoptionis ac vitae aeternae.

DE TERTIA PARTICULA.

6 *Hic ille est qui venit per aquam & sanguinem,* nempe *Jesus Christus: non per aquam solùm, sed per aquam & sanguinem. Et Spiritus is est qui testificatur Spiritum veritatem esse.*

7 *Nam tres sunt qui testificantur in coelo, Pater, Sermo, & Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt.*

8 *Et tres sunt qui testificantur in terra, Spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres in unum consentiunt.*

Sententiam

Sententiam proxime pronuntiatam de Jesu, quód sit filius Dei, author scilicet vitę æternæ credentibus in ipsum: deinceps confirmat testimoniis divinis. Ac primúm affert ceremonias Legales ablutionum & sacrificiorum expiatoriorum, ubi ait: *Hic ille est qui venit per aquam & sanguinem*, quasi dicat.

Ille qui vênit per aquam & sanguinem, est filius Dei Christus.
At Jesus venit per aquam & sanguinem,
Ergo Jesus est filius Dei Christus.

Propositio omissa est. Nititur autem ejus veritas testimonio divino Legalium ablutionum & sacrificiorum expiatoriorum: quippe per quas ceremonias Deus testatus est, Christum venturum cum sacrificio expiatorio, seu fore ut sanguis Christi fundatur ad abluendum credentes á peccatis: id quod Johannes hic vocat, *Venire per aquã & sanguinem*. Assumtio exprimitur, i. i: *Hic ille est, &c.* & mox per commorationem repetitur, ibi: *Non per aquam solùm*. Qua repetitione Johannes videtur innuere miraculosum illud πάθος, quod in Christo jam in cruce mortuo accidit, quum latere ejus lancea aperto, inde effluxit sanguis & aqua: quam historiam Johannes solus in suo Euangelio commemorat, idq; cum singulari asseveratione, Joh. 19. v. 34. & 35. unde percipitur, miraculum illud mysterium esse magnę rei: videlicet testimonium divinum de Christo & morte illius: quód nimirum sanguine ejus cum sensu iræ Dei adversus nostra peccata in cruce effuso, abluti sint credentes ab omnibus peccatis. Ex his jam intelligitur, assumtionem syllogismi propositi miraculo illo tanquam testimonio divino comprobari. Cæterúm conclusio præcessit vers. 5. Porró huic testimonio quod sumtum est ex veteri testamento, adjungit alterum quod est testamenti novi, videlicet Euangelium: quod Johannes hic vocat spiritum. sicut & Paulus 2. Cor. 3. v. 6. idq; propterea quia est ministerium Spiritus, sicut ibidem v. 9. á Paulo declaratur. Ministerium autem Spiritus dicitur, quia Spiritus sanctus per ipsum vivificat, sicut ibid. tradit Paulus v. 6. Quó etiam facit, quód Paulus Euangeliũ nominat testimoniũ Christi, hoc est de Christo. Hujus testimonii veritatem confirmat Johannes testimonio interiore Spiritus sancti, ut qui veritatem Euangelii cordibus Electorum persuadet & obsignat. Istud totũ significatur his verbis: *Et spiritus* (scilicet sanctus) *is est qui testificatur* (scilicet cordibus Electorum) *spiritum* (id est Euangelium) *esse veritatem*: hoc est, verum testimonium de Christo. Hanc testimoniorum recitationem Johannes deinceps v. 7. & 8. expolit expressione numeri, & additione testimoniorum aliorum per collationem parium, & distributionem é subjecto loco. Ait igitur: Nam tres sunt qui testificantur (scilicet de Jesu, quód ipse sit filius Dei Christus) Pater, Sermo & Spiritus sanctus. Ac Patris quidem testimoniũ cœlitus pronuntiatũ fuit in baptismo Christi, ejusdemq; transfiguratione in monte, Matth. 3. v. ult. & c. 17. v. 5. Sermo autem, id est, Filius de se ipso testatus est tum docendo, tum doctrinã suam miraculis cõfirmando: Vide Joh. 4. v. 26. & c. 5. v. 17. & deinceps: & c. 6. v. 29. & deinceps: & cap. 7. v. 46. & cap. 8. v. 12. & deinceps: & c. 10. v. 24 & deinceps. Porró Spiritus sanctus testificatus est de Christo, primó quum Christus baptizaretur; tunc enim in specie columbæ é sublimi descendit ac super Christo requievit, Matth. 3. v. 16. Joh 1. v. 33. & 34. deinde quum in die Pentecostes missus est super Apostolos secundum promissionem Christi: unde illi virtute ex alto induti, intrepido animo ac plenis buccis prædicarunt, Jesum esse Christum, authorem remissionis peccatorum & vitæ

æternæ omnibus in ipsum credentib. Vide Act. 1. v. 5. & 8 & c. 2. v. 1. ac deinceps. Atque hi sunt tres testes qui testificantur in cœlo: quorum testimonium confirmat á mutuo illorum consensu, inquiens, *Et hi tres unũ sunt*, videlicet una essentia, ac proinde in unum consentiunt. Deinde v. 8. eodem modo confirmat testimonium trium testium qui testificantur in terra: ubi per Spiritum intelligo ut antea, Euangelium: per aquã veró & sanguinem, aquam illam & sanguinem illum quæ fluxerunt ex latere Christi: quatenus iis adumbrata fuit vis atque efficacia mortis Christi, per abluriones & expiationes Legales olim præfigurata. Nec tamen fuerit absurdum, si quis hoc loco per *ἀντανάκλασιν* nomine *aquæ* intelligat Baptismum; nomine veró *sanguinis* Cœnam Dominicam: dummodo vocabulum *sanguinis* accipiatur non propriè, quasi sanguis Christi jam sit in terra: sed metonymicé & synecdochicé pro sacra Cœna quæ corporis & sanguinis Christi Sacramentum est. Etenim & Baptismus & Cœna de Jesu testificantur, quód ipse sit Christus: cujus sanguis nos purget ab omni peccato, item cujus corpus & sanguis in cruce per passionem Christi effecta sint credentibus cibus ac potus vitæ æternæ. Si quis tamen aquam & sanguinem hic eâdem significatione accipienda censeat qua paulo anté: tum Baptismi & Cœnæ Dominicæ testimonium per synecdochen contineri dicendum erit vocabulo *Spiritus*, eó quód Euangelii appendices sint, tanquam imagines scilicet & sigilla, ad illud amplius declarandum atque obsignandum adhibita.

DE QUARTA PARTICULA.

9 *Si testimonium hominum accipimus; testimonium Dei majus est. nam hæc est testimonium Dei, quod testificatus est de Filio suo.*

10 *Qui credit in Filium Dei, habet testimonium illud in seipso: qui non credit Deo, mendacem eum fecit; quia non credidit testimonio quod testificatus est Deus de Filio suo.*

11 *Est autem hoc testimonium*, nempe *quód vitam æternam dedit nobis Deus: & hæc vita in Filio ejus est.*

12 *Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium Dei, vitam non habet.*

13 *Hæc scripsi vobis qui creditis in nomen Filii Dei: ut sciatis vos vitam æternam habere, & credatis in nomen Filii Dei.*

Hic hortatur ad fidem testimoniis illis habendam. Ac primúm v. 9. testimonium Dei patris commendat per comparationem minoris, videlicet testimonii hominum. Deinde versu 10. & deinceps commendat fidem quæ testimonio illi habetur, & cõtrá incredulitatem damnat. Ac fidem quidem commendat ab effectu utili, videl. vita æterna: incredulitatem veró damnat partim ab adjuncta impietate, quia Deum facit mendacem: partim ab effectu inutili, quia hominem excludit á vita. Postremó versu 13. doctrinam hanc de utili effectu fidei, specialiter applicat iis ad quos scribit: atque hunc ipsum fuisse scriptionis suæ scopum affirmat.

DE QUINTA PARTICULA.

14 *Et hæc est fiducia quã apud eum habemus; ipsum, si quid petierimus secundùm voluntatem ejus, nos audire.*

15 *Quód si scimus eum audire nos; quicquid petierimus, scimus nos habere petitiones quas ab eo petiimus.*

16 *Si*

16 *Si quis viderit fratrem suum peccare peccato* quod *non tendit ad mor-*
tem, petet, & dabit ei vitam: peccantibus dico *non ad mortem. Est peccatum*
ad mortem: non pro illo dico ut roget.
17 *Omnis injustitia peccatum est: sed est peccatum* quod *non tendit ad*
mortem.

Hic commendat fidelibus preces, idque (ut videtur) per prolepsin. nam contra illud de effectu fidei pronuntiatum, poterant excipere, se vitam æternam nondum habere: ut qui adhuc peccatum circumferant & variis miseriis subjecti sint. Respondet Apostolus, interim habere ipsos fiduciam petendi, atque impetrandi á Deo quicquid adhuc ad perfectionem vitæ æternæ deest: dummodo petant secundúm ejus voluntatem. Significat igitur, credentes habere initium vitę æternæ: quod autem adhuc deest, precibus impetrari ut addatur, donec suo tempore sequatur perfectio, videlicet post hanc vitam. Versu 16. alium usum precum ostendit ac præcipit, videlicet ut adhibeantur pro fratribus quos viderimus peccare non ad mortem, id est ejusmodi peccato, quod non certam mortem sive exitium secum trahit. Itaque peccatum ad mortem diserté excipit. Est autem illud quod aliás nominatur peccatum & blasphemia in Spiritum sanctum: quippe quod Christus remitti posse negat. nempe quum quis veritatem Evangelii per illuminationem ac testificationem Spiritus sancti á se intellectam & creditam, ex diabolica malitia negat & blasphemat, illiusq; confessores odit ac persequitur. Versu 17. declarat, quid intelligat per peccatum non ad mortem, videlicet omnem ἀδικίαν, id est, injustitiam: quo vocabulo videtur significare omnis generis peccata quæ admittuntur contra utramque Legis tabulam, ita út nec Deo nec proximo suum tribuatur.

DE SEXTA PARTICULA.

18 *Scimus quód quisquis genitus est ex Deo, non peccat: sed qui genitus*
est ex Deo, conservat seipsum, & Malus ille non tangit eum.
19 *Scimus nos ex Deo esse; at mundus totus in Malo illo jacet.*
20 *Sed scimus Filium* DEI *venisse, & dedisse nobis mentem ut cognosca-*
mus Verum illum: & sumus in Vero illo, & *in Filio ejus Iesu Christo, hic est*
verus ille Deus, & vita illa æterna.

Quoniam mentionem fecit peccati ad mortem, nunc fideles consolatur: ne metuant fore ut in illud incidant, atque ita æternúm pereant. Hoc igitur Apostolus fieri posse negat, propterea quód ex Deo geniti sunt. Contrá, reprobos isti peccato obnoxios esse, ut qui toti jaceant in maligno illo, id est, diabolo: Veré credentes autem esse in vero illo, id est, in Deo, tum Patre tum Filio: ac proinde habere ac retinere vitam æternam.

DE SEPTIMA PARTICULA.

21 *Filioli, cavete vobis ab idolis. Amen.*

Ad extremum monet ut sibi caveant ab idolis: quippe quæ fidei Christianæ ex diametro adversentur.

SCHOLIA IN CAP. V.

1 *Ex Deo genitus est.* ἐκ θεοῦ γεγέννηται. Confer Johan. 1. v. 12. 13. *Eum qui genuit.* τὸν γεννήσαντα. Seu genitorem, id est, patrem cujuspiam. Est enim sententia hæc generalis, ex medio petita.

3 *Charitas Dei.* ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Qua scilicet diligimus Deum, ut patet ex ipsa sententia. Qua fit *ut mandata*, &c. ἵνα τὰς ἐντολὰς, &c. Similis appositio ἐλλειπτικὴ fuit suprá c.4.v.17.& cap.3.v.23. *Gravia non sunt.* Βαρεῖαι οὐκ εἰσίν. Intellige, credentibus in Christum. Etenim jugum Christi illis suave est, & onus ejus leve. Matth.11.v.ult. Facilitatis autem hujus causa efficiens exponitur versu sequente.

4 *Quicquid genitum est ex Deo.* πᾶν τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Θεοῦ. Id est, Quicunque geniti sunt ex Deo. nam de solis hominibus loquitur. Synecdoche generis. *Vincit mundum.* νικᾷ τὸν κόσμον. Id est, cupiditates mundi, quibus scilicet mundus indulget. *Fides.* ἡ πίστις. Nam ubi fides, ibi etiam nova obedientia. Fieri enim nequit, quin qui certó persuasus est, sibi indigno missum esse á Deo filium unigenitum in servatorem: is studeat Deo placere & gratiam pro tanto beneficio referre per obedientiam erga mandata ipsius.

5 *Jesum esse filium Dei.* ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Intelligit ut suprá vers.15.

6 *Per aquam & sanguinem.* δι' ὕδατος καὶ αἵματος. Confer Joh.19.v.34 & 35. *Non per aquam solùm.* οὐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον. Ἐν pro διὰ, ut patet ex membro præcedente. *Et Spiritus.* καὶ τὸ πνεῦμα. Nempe Spiritus sanctus. *Is qui testificatur* τὸ μαρτυροῦν. Scil. cordibus nostris. *Spiritum esse*, &c. ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστι. Id est, Evangelium: ut 2.Cor.3.v.6. Metonymia adjuncti: quia Spiritus Evangelio adjunctus est sua efficacia in electis.

7 *Tres sunt*, &c. τρεῖς εἰσιν, &c. Syntaxis est; *Tres sunt in cœlo qui testificantur*, Scilicet de Christo: eum esse Filium illum Dei. Neque enim hoc dicitur: tres illos testari in cœlo seu apud cælites, sed significatur, esse testes cœlestes, qui quidem de Christo testificati sunt in terra apud homines. *Unum sunt.* ἕν εἰσι. Videlicet essentiâ, ac proinde etiam voluntate. Sic Johan.10.v.30. ait Christus, Ego & Pater unum sumus. Scil. essentiâ, ac proinde etiam potentiâ.

8 *Et tres sunt*, καὶ τρεῖς εἰσιν. Similis Syntaxis ut v.7. *Spiritus.* τὸ πνεῦμα. Id est, Evangelium: ut in fine versu sexti. *Et aqua & sanguis.* καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα. Sive aqua illa & sanguis ille qui effluxit é latere Christi mortui in cruce: sive aqua Baptismi & poculū Domini quod sanguinis ipsius symbolum est. *In unum consentiunt.* εἰς τὸ ἕν εἰσιν. Ad verb. In unum sunt. scil. directa: hoc est, in unum tendunt: eundem scopum atque finem propositum sibi habent, videlicet testari de Christo.

9 *Testimonium Dei majus est* ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοῦ μείζων ἐστί. Id est, multó magis accipere debemus testimonium Dei: quippe quod est majus seu fide dignius. Synecdoche metonymica: qualis suprá cap.3.v.20.

10 *Testimonium illud.* τὴν μαρτυρίαν. Videlicet testimonium illud Dei, cujus modó facta mentio. Non igitur negligenda hoc loco vis articuli ἀναφορική. *Mendacem eum fecit.* ψεύστην πεποίηκεν αὐτόν. Ut suprá cap. 1.vers.ult.

11 *In filio ejus est.* ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἐστιν. Scil. tanquā in fonte unde in credentes manat. Etenim ex plenitudine ejus accepimus omnes: Joh.1.v.16.

12 *Qui habet filium.* ὁ ἔχων τὸν υἱόν. Habetur is autem per fidem: quippe per quam habitat in cordibus nostris. Eph.3.v.17.

13 *Qui creditis in nomē filii Dei.* τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Id est, qui fiduciam salutis repositam habetis in filio Dei. *Ut sciatis*, &c. ἵνα εἰδῆτε, &c. Confer Joh.20.v.31. ubi hæ ipsæ duæ sententiæ cōtinentur,

sed

sed ordine inverso,& quidem naturali,nam fides vitam antecedit, ut causa efficiens effectum.

14 *Apud eum.* πρὸς αὐτὸν. Videlicet Deum. *Nos audire* ἀκούει ἡμῶν.Id est,exaudire & dare quæ petimus. Metonymia effecti destinati synecdochica.

15 *Nos habere petitiones* ὅτι ἔχομεν τὰ αἰτήματα. Id est, ea quæ petiimus. Habere,id est,impetrare ab ipso.

16 *Peccare,* ἁμαρτάνοντα.Pro ἁμαρτάνειν. Græcismus. *Peccare peccato,* ἁμαρτάνοντα ἁμαρτίαν. Ad ver.Peccare peccatum, Græcismus. Quod *non* tendit *ad mortem.* μὴ πρὸς θάνατον.Scil.τίνουσαν,vel φέρουσαν. *Petet.* αἰτήσει,Id est,rogabit Deum pro illo fratre ut ei ignoscat datâ resipiscentiâ. *Et dabit.* καὶ δώσει.Nempe Deus rogatus. *Ei.* αὐτῷ. Fratri illi. Fratris autem nomine intelligit proximum qui eandem nobiscum fidem,ac proinde eundem in cœlis patrem profitetur. *Vitam* ζωὴν. Videlicet vitam æternam: remissis scilicet illi peccatis propter Christum. *Pro illo.* περὶ ἐκείνης. Pro ὑπὲρ ἐκείνης. *Ut roget.* ἵνα ἐρωτήσῃ.Scil.τὶς, aliquis.

18 *Non peccat.* οὐχ ἁμαρτάνει. Scil.ad mortem:ex collatione præcedentium. *Conservat seipsum.* τηρεῖ ἑαυτὸν.Solicitè sibi cavet ab illa blasphemia in Spiritum sanctum quæ est peccatum ad mortem rectà tendens, ac certò ferens. *Malus ille* ὁ πονηρὸς.Id est,diabolus. *Nõ tangit eum,* οὐχ ἅπτεται αὐτοῦ. Non potest illum inducere in istam blasphemiam, atque ita lethaliter tangere.

19 *Mundus totus* ὁ κόσμος ὅλος. Id est,omnes nõ renati. Observa,vocabulum mundi hic aliter accipi quàm suprà cap.2.v.2. Illic enim Apostolus sese & Christianos ad quos scribit,fecit partem mundi:at hic se & illos mũdo opponit tanquam ab illo separatos. *In malo illo.* ἐν τῷ πονηρῷ. Id est,diabolo: ut versu præcedente. *Iacet.* κεῖται.Id est,illi addictus est.

20 *Venisse.* ὅτι ἥκει.Aut legendum ἧκε,in aoristo primo:aut fuerit enallage temporis. *Verum illum.* τὸν ἀληθινὸν. Videlicet verum illum Deum:ut mox ipse declarat in fine versus: & cui versu ultimo opponit idola, tanquam deos falsos atque fictitios.Confer Joh.17.v.3. *Et sumus in Vero illo,* καὶ ἐσμὲν ἐν τῷ ἀληθινῷ. Videlicet Deo Patre.Et *in filio ejus.* ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ. Deesse hic conjunctionem copulativam, ex reipsa planum est. Etenim absq; illa fuerit appositio,qua unus & idem diceretur sui ipsius filius: id quod simpliciter impossibile est, *Vita illa æterna.* ἡ ζωὴ αἰώνιος.Id est,vitæ æternæ author omnibus in eum credentibus.

OBSERVATIONES EX CAP. V.

Ex v.1.& 2.Recurrit observatio annotata ad finem capitis precedentis.

Ex v.1.Fidei justificantis principale objectum est Christus,videlicet qualis proponitur in Evangelio.

Ex eodem versu. Fides justificans originem suam habet à Deo, quatenus is hominem regenerat suo Spiritu, per prædicationem scilicet Evangelii. Confer Johan.1.v.12.& 13.

Ex v.2.Ea demũ vera est proximi dilectio, quæ à dilectione Dei manat.

Ex v.2.& 3. Is demum mandata Dei verè servat, qui Deum diligit, ac proinde qui eum pro patre in Christo agnoscit.

Ex iisdem versibus. Is demum Deum diligere putandus est, qui mandata ejus servare studet.

Ex

Ex v.3. Quum Johannes hoc loco dicat, mandata Dei non esse gravia, id est difficilia observatu: considerandum venit, quomodo hoc dictum cōsentiat cum iis Scripturæ locis ubi traditur, Legem esse jugum importabile, Act.15.v.10. item impossibile fuisse Legi hominem justificare, eó quód infirmabatur per carnem, Rom.8.v.3. item Legem esse spiritualem, hominem veró carnalem, Rom.7.v.14. Tenendū igitur, Legē esse observatu impossibilem, tum non renatis, tum etiam renatis; quo ad observationem perfectā & omnibus numeris absolutam; qualis requiritur in iis qui per Legem volunt justificari & vitam æternam consequi: Veruntamen non esse impossibilem observatu renatis, quo ad inchoationem. De hoc posteriore modo observandi Legē loquitur hoc loco Johannes: de priore veró illo loquuntur loca allegata. Unde jam perspicitur loca illa cum hoc non pugnare.

Ex v.4.& 5. Fides Christiana non est res otiosa, sed exercet perpetuum certamen cum mundo, id est, concupiscentiis pravis quibus indulget mundus, illasq; per gratiam Spiritus sancti vincit: ita nimirum ut illis non permittat regnum aut dominatum, sed eas subigat & cohibeat.

Ex v.6.& deinceps. Notanda sunt testimonia divina, quibus confirmatur; Jesum Mariæ virginis filium, esse filium Dei, & Christum seu servatorem mundi.

Ex v.6. ex verbis, *Qui venit per aquam & sanguinem.* Ceremoniæ Legales (ut ablutionum & sacrificiorum expiatoriorum) institutæ fuerunt, ut populum erudirent de Christo venturo, ac in fide illius confirmarent. Confer Galat.3.ve.23,& 24. Hebr.8.v.5.& cap.9.ver.9.23.24.& cap.10.ver.1.& deinceps.

Ex iisdem verbis. Sanguis Christi (quatenus nimirum effusus est in cruce cum sensu iræ Dei) vim habet purgandi á peccatis omnes eos qui in ipsum credunt.

Ex eodem versu, ex verbis: Spiritus est is qui testificatur Spiritum veritatem esse. Ministerium Evangelii adjunctam habet efficaciam Spiritus sancti, obsignantis illud cordibus electorum. Quare ministerio illo reverenter est utendum.

Ex v.7. Tres personæ Sanct. Trinitatis sunt una essentia seu unus Jehova, Confer Deut.6.v.4. Johan.10,v.30.

Ex v.8. Unus & idem scopus atque usus est Baptismi & Cœnæ Dominicæ qui est ipsius Evangelii: videlicet testificari de Christo; & per consequens fidem nostram confirmare. Quare illis abutuntur qui utuntur in alium finem: ut qui in illis quærunt remissionem peccatorum. Hæc observatio nititur illa expositione qua per aquam & sanguinem hic intelligitur Baptismus & Cœna Dominica: per Spiritum veró Evangelium.

Ex eodem versu. Cavendum hic est sophisma eorum qui hoc loco abutuntur ad stabiliendum falsum dogma de præsentia corporali corporis & sanguinis Christi in terra, videlicet in pane & vino Cœnæ Dominicæ. Nam etsi illis concedatur (quod tamen concedi non est necesse) per sanguinem hic debere intelligi Cœnam Dominicam: non tamen hinc sequitur, sanguinem Chisti jam esse in terra. quia Cœna Dominica appellabitur sanguis (videlicet sanguis Christi) non proprié loquendo: sed per tropum metonymiam, eó quód sanguinis illius sacramentum est, testificans nimirum quód sanguis ille sit effusus pro nobis in remissionem peccatorum. Quare sophisma istud nititur falsa hypothesi, quasi scilicet vocabulum *sanguinis* de Cœna Dominica hoc loco intellectum, necessarió intelligendum

dum sit propriè: non autem possit ac debeat intelligi per tropum, Scripturis sacris & articulis fidei consentaneum.

Ex v.9.& 10 Fidei Christianæ proprium objectum est testimonium Dei seu Euangelium.

Ex v.9. 10. & 11. Euangelium est testimonium Dei de Jesu Christo, quód is sit filius Dei & author vitæ æternæ omnibus in ipsum credentibus.

Ex v.11.12.13. Vita eterna in solo Christo quærenda est. quare qui eam alibi querunt (ut in suis operibus) non invenient.

Ex v.13.ex verbis, Ut *sciatis*. Fides Christiana non est opinio seu persuasio incerta, sed est certa notitia qua quis scit se vitam æternam per Christum habere. Confer suprà 3.v.3.Rom.8.v.38. & 39.

Ex v.14. Recta precandi ratio est, ut precemur secundùm voluntatem Dei.

Ex v.14. & 15. Preces fidelium á Deo exaudiuntur, si fiant secundùm voluntatem Dei.

Ex v. 16. Precandum est pro fratribus peccantibus ex ignorantia aut infirmitate, ut ad resipiscentiam adducti serventur.

Ex eodem versu. Si quos animadvertamus veritatem cœlestem agnitam petulanter blasphemare, illos justo Dei judicio relinquere debemus.

Ex v.17. Peccatorum sunt certi gradus: quorum summus est peccatum quod hic vocatur ad mortem: id est, quod certam mortem secum trahit: videlicet blasphemia in Spiritum sanctum, ut nominatur á Christo: quod peccatum nequaquam remissum iri, idem Christus disertè pronuntiat Matt. 12.v.31.& 32. Etsi enim Deus sit summé misericors, ac proinde gravissima quoque scelera remittat: tamen remittit iis tantùm, qui ad misericordiam ipsius & satisfactionem Christi confugiunt: id quod non faciunt qui peccant in Spiritum sanctum. Nec veró id facere possunt, obstante justo judicio Dei: qui se non patitur irrideri & Spiritum suum mendacii petulanter argui. Vide Hebr.6.v.4. & deincept. & c.10.v.26.& deinceps.

Ex v.18. Qui vera fide præditus est, is tutus est á peccato in Spiritum sanctum. Interim veró opera danda ut in fide confirmemur per serium & continuum studium pietatis.

Ex eodem versu, Etsi diabolus filiis Dei insidiatur, non tamen eos potest tangere lethaliter, & per consequens non potest eis eripere fidem.

Ex v.19. Cùm mundus in malo (id est, diabolo) jaceat: ergo voluptates mundi cavendæ sunt, ne in potestatem diaboli veniamus.

Ex v.20. Cognitio salvifica Dei, est singulare donum Dei. Confer Matt. 16.v.17.& c.13.v.11. Johan.6.v.44.& 45. Ephes.2.v.8.

Ex eodem versu. Christus est noster servator non solùm suo merito, quatenus nimirum sua morte nobis meritus est remissionem peccatorum & vitam æternam, sed etiam suá efficaciá: quatenus nimirum per verbum & Spiritum sanctum dat mentem ut rectè cognoscamus Deum.

Ex eodem versu. Notandum est expressum testimonium deitatis Christi.

Ex versu ult. Sincerus Dei cultus cum cultu simulachrorum consistere non potest. Quare Papistę quum simulachra colant, Deum rectè colere non possint.

PARA-

PARAPHRASIS PRIMÆ EPISTOLÆ S. JOHANNIS.

Harissimi Christiani, doctrina Euangelii quam ego aliique Apostoli vobis annunciarunt, & de qua nunc ad vos scribere instituo, meritó á vobis maximi fieri debet. Est enim præstantissima, utilissima, certissimaque, quippe disserit de Jesu Christo, homine scilicet non vulgari, sed qui idem est filius Dei unigenitus, & sermo Patris æternus, ac proinde verus Deus: ut qui á principio creationis mundi jam fuerit apud Deum patrem fruens perfectissimé vita eterna. Porró ad hujus vitæ communionem pro sua bonitate unâ cum Patre & Spiritu sancto initio hominem creavit: ex qua cum ille per inobedientiam suam excidisset, ex ingenti misericordia á Patre in hunc mundum missus & populo suo patefactus fuit in assumta carne, ut vitam amissam recuperaret omnibus qui in ipsum credituri essent. Cæterúm de hujus doctrinæ certitudine non est quód quicquam dubitetis: quum nos Apostoli eam ex ipsius Jesu ore audiverimus: ac præterea tum ipsum, tum ea quæ salutis nostræ causá egit & perpessus est, oculis nostris conspexerimus, atque ita gloriam illam & majestatem cœlestem, tanquam filii unigeniti á Deo patre egressi, contemplati simus: necnon sanctissimum ipsius corpus tum ante tum post resurrectionem ejus manibus nostris contrectaverimus. Quæ quũ ita sint: propositũ mihi est, sublimem hãc & salutarem eandemq; certissimam doctrinam scripto comprehendere & ad vos mittere: ut in fide illius confirmati, communionem habeatis nobiscũ qui Jesu Christi sumus Apostoli ac testes ab ipsomet delecti: atq; adeó ut unâ nobiscum communionem habeatis in vita æterna cum ipso Deo patre & cum filio ejus Jesu Christo, atque ex hac communione gaudio solido & perfecto fruamini.

Ut igitur gaudio isto frui possitis, ac certi sitis vos communionem cum Deo habere: necesse est vos ambulare in luce sancté vivendo. quod ni feceritis: mendax fuerit vestra professio, qua vos communionem cum Deo habere profitemini, dum vos profitemini Christianos. Necesse est, inquam, vos ambulare in luce sancté vivendo: eó quód Deus lux sit & perfecté sanctus, ita ut nullæ tenebræ nulláve impuritas locum in eo habeant. Quod si igitur vos quoque sanctitati studeatis atque ita in luce ambuletis: duplicem hunc fructum inde consequemini: laudem veritatis in profitenda fide Christiana, & confirmationem fidei de communione vestra cum Deo, ac proinde etiam de remissione peccatorum per Christi sanguinem omnibus in illum credentibus parta. Etenim communionem cum Deo habere non potest, qui non priús á peccatis suis fuerit purgatus. Hanc autem purgationem omnibus credentibus impetravit Christus suo sanguine: quum illum propter peccata ipsorum effundi passus est in cruce cum sensu iræ Dei: quippe qui se sponsorem ac mediatorem inter Deum & nos interposuerat, ut justo illius judicio pro nobis satisfaceret, peccatis nostris in sese susceptis. Nec verú dubitandum, quin ad hanc satisfactionem præstandam fuerit idoneus:

idoneus: quippe qui fuit (sicut etiamnum est & in æternum permanebit) verus & sanctus homo, atque insuper filius Dei unigenitus, ac proinde verus Deus. Necesse est igitur sanguinem ejus pro nobis redimendis effusum, fuisse longe pretiosissimum: ut qui fuerit sanguis filii Dei atque adeò sanguis Dei. Quamquam ira Dei immensa sit & velut ignis consumens, sub cujus onere etiam sanctissimis creaturis succumbendum esset: Christus potentiâ suę deitatis naturam suam humanam in iræ illius sensu sustentavit, ut eam superaret & ex morte eterna evaderet. Ne dubitemus igitur quin Christus sanctissima passione sua pro nobis perfectissimé judicio Dei satisfecerit, nobisque sanguine suo remissionem peccatorum omnium impetrârit. Cavermus autem nobis, ne nobis per nos ipsos sancti & ab omni peccato puri videamur. Etenim qui hac opinione tenentur, is se ipsum fallit, & (quod pessimum est) sacrilego ausu Deum mendacii arguit: quippe qui in verbo suo, tum Legis tum Euangelii, homines universos peccati arguit atque convincit. Si veró peccata nostra, quantumvis magna, sinceré Deo confiteamur, eorumque remissionem propter Christi satisfactionem ab eo petamus: non est quod dubitemus quin ille nobis peccata nostra remittat, nosque ab omni iniquitate purget. id enim se facturum promisit: & in promissis suis servandis semper fidelis ac justus compertus est.

Exhortor igitur vos, charissimi filioli, ut tanti beneficii perpetuó memores, á peccando vobis sollicité caveatis. Si quis tamen (ut fit) ex infirmitate peccârit: is ne propterea de gratia Dei desperet. sed sese erigat hac certissima fide, quód Deus noster pater est, ut qui nos sibi per fidem genuerit ac in filios adoptârit: quódq; apud hunc totius mundi judicem habemus advocatum fidelissimum eundemq; illi gratissimum, videlicet Jesum Christum justũ. Qui quidem non solúm continenter pro nobis interpellat, sed etiam ipsemet judicio Dei pro nostris peccatis satisfecit, eumq; nobis propitium reddidit sacrificio mortis suæ: nec veró nobis solúm, sed omnino credentibus & electis omnibus qui unquam in toto mundo vixerunt, vivunt aut victuri sunt. Quare non est quod dubitemus quin Deus paterno amore nos prosequatur, & quin vicissim á nobis sit diligendus. Cap. 2.

Si autem Deum veré diligimus, fieri non poterit quin mandata ejus servare studeamus. Etenim qui se vera notitia & dilectione Dei prædictum esse gloriatur, nec tamen ad mandata ejus servanda omni studio atque conatu incumbit: is mendax est & veritas in eo non est. Qui autem sermoni ejus servando studet: is demum certum atque evidens testimonium apud se habet, quód Deum veré diligat & in eo habitet, & denique communionem cum eo habeat.

Nec veró est quód quisquam putet, me dum de dilectione Dei & proximi præcipio, afferre præceptum novum & ante hunc diem inauditum. Etenim hoc ipsum præceptum vos audivistis ab Apostolis aliisve Euangelii ministris jam inde á principio vestræ vocationis: & hoc præceptum Christus ipse Apostolis singulariter cõmendavit. Et quamquam ipsum appellavit novum: tamen non ita novum est, quasi non idem jam olim in Lege quoq; fuerit traditũ: sed quód eo præcipitur verus Dei cultus ex vera voluntatis divinæ cognitione promanans, qui nimirum pristinis ignorantiæ ac impietatis tenebris adversatur. Qui quidem verus Dei cultus ut fuit in Christo, ita in vobis quoq; esse debet: quippe qui in luce cognitionis Dei vos esse dicitis. Nam si dum hoc dicitis, interim proximos odio haberetis: certé aliud de vobis sentiri atq; pronũtiari non posset, quam vos adhuc in

tenebris

tenebris ignorantiæ Dei versari. Qui autē in tenebris ambulat, exitio proximus est: sicut contrá qui ambulat in luce, inoffenso gradu pergit quó vult. Quapropter ut & exitium evitetis, & inoffenso gradu in cœlum tendentes, tandem eó perveniatis: necesse est, ut odio fratrum ex animis expulso, fraterno eos amore prosequamini.

Nec veró est, charissimi filioli, quód quisquam vestrûm putet, scriptioni atque exhortationi huic supervacaneam operam apud vos á me impendi, quasi ad vos non pertineat. Pertinet enim certé ad vos universos & singulos ad quos scribo, cujuscunque etiam sitis ętatis.

Primó enim ad universos quod attinet: remissa sunt vobis á Deo peccata propter nomen Christi. An non igitur ęquum est, ut Deum Patrem & Christum pro tanto beneficio vicissim diligatis, & proximum propter illos? Deinde veró si diversæ vestræ ętatis rationem considerare velitis: etiam sic maxima Dei erga vos beneficia repertetis, quæ vos ad dilectionem Dei & proximi obstringunt. Nam sive patres & ętate jam provecta sitis; ac proinde recordatione rerum antiquarum gaudetis: cogitandum est vobis, vos per gratiam Dei cognovisse illum qui apud Deum patrem erat á principio mundi. Si veró sitis adolescentes ac ętatis mediæ, quæ viribus inprimis ac robore gaudere solet: cogitabitis, vos per Spiritum Dei tantis viribus tantoque robore animi instructos esse, ut malum illum, malignum inquam illum spiritum diabolum, per verbum Dei in vobis habitans viceritis. Denique si sitis pueruli, ętatis scilicet infimæ, inter eas quæ discendi capaces sunt: considerabitis, vos jam per Spiritum Dei adeptos ut noscatis Patrem illum cœlestem, paternumque illius erga vos amorem certis signis percipiatis. Quæ quum ita sint: inprimis vos senes & adolescentes moneo, ut memores quanta beneficia á Deo acceperitis, eum veré diligatis, ac proinde ab amore mundi vobis caveatis. Etenim vobis præcipué á mundo periculum imminere video. At amor mundi ac rerum mundanarum cum amore Dei, qui á vobis (ut intellexistis) requiritur, consistere non potest: quippe illi contrarius. Nam quæcunque sunt studia & voluptates mundi, ut libidines atque comessationes, quibus plerumq; adolescentia abripi solet: item voluptas oculorum in contemplandis divitiis atque opibus, qua voluptate plerumque irretitur senectus: deniq; superbia & fastus, qui tum adolescentes corripere solet propter corporis præcipué bona, ut pulchritudinem, robur, agilitatem: tum veró etiam senes, propter bona externa, divitias ac opes: omnia hæc inquam non sunt ex Patre, sed ex mundo. Non potest igitur istarum rerum amor cum amore Dei consistere. Et quid quæso utilitatis ex amore mundi reportaretis: quum mundus interiturus sit & quicquid ipse concupiscit? Contrá veró si præstetis voluntatem Dei, sancté vivendo secundum mandata ipsius, ac proinde tum ipsum tum proximum diligendo: certum est vos mansuros in ęternum & beata immortalitate unâ cum ipso fruituros.

Cæterúm ut ad vos puerulos revertar, moneo vos inprimis ut cavêatis vobis á seductoribus. Audivistis enim, venturum Antichristum tempore ultimo. At nunc est tempus ultimum: quippe quod inde á patefacto Euangelio cœpit; quo fit ut jam multi Antichristi & seductores in Ecclesia exorti sint, qui sunt insignis illius Antichristi suo tempore patefaciendi & in Ecclesia dominaturi, veluti præcursores quidam. quid enim? an non Antichristus est Cerinthus & sectatores illius, qui negant Christi deitatem? Atq; illi é nobis quidem egressi sunt, quippe fidē Christianam ad tempus unâ

unà nobiscum professi; veruntamen ex nobis non erant. nam si ex nobis fuissent, fide scz. Christiana veré præditi; permansissent utiq; nobiscũ, nec á veræ fidei professione defecissent. Sed providentiâ Dei accidit ut deficerent: ut ita nobis patefieret, non omnes esse ex nobis qui se ex nobis esse profitentur. quippe quamdiu Ecclesia in his terris deget: semper paleæ tritico, zizania bono semini, hirci ovibus; hoc est, hypocritæ vere credentibus admixti erunt. Quare non est, charissimi pueruli, quód seductorum illorum apostasiâ nimiùm perturbemini. Vos enim unctionem habetis, sanctum scz. Spiritum, á sancto illo, Domino nostro Jesu Christo: ac proinde nostis omnia quæ ad salutem æternam necessaria sunt. Nec veró scripsi hæc vobis, tanquam veritatem ignoretis: sed potiùs ut in veritatis notitia vos confirmem, & ut mendacium eó diligentiùs caveatis. Est autem mendacium manifestarium seductorum istorum, qui negant Jesum esse Christum & filium Dei; quod dum negant, Patrem simul negant: quippe quum Pater sit in Filio, & Filius in Patre. Quare non est quód illis aures præbeatis, quum dicunt, se credere in verum Deum. Verus enim Deus, est Pater ille æternus unâ cum Filio & Spiritu sancto. Itaq; quisquis Filium negat, is nec Patrem habet, ac proinde falsó de vero Deo gloriatur. Vos autẽ, charissimi pueruli, retinete firmiter doctrinam Apostolorum quam audivistis á principio, Sic fiet ut in Filio & Patre maneatis, & vitam æternam ex illius promissione adipiscamini. Porró de his vos admonere volui, etsi non ignorabam, vos Spiritum sanctum á Christo accepisse, ac proinde non necesse habere ut quisquam vos tanquam istarum rerum rudes doceat. Veruntamen utile est, vos de his rebus admoneri, considereq; Spiritum sanctũ qui magister est veritatis, sicut hactenus de omnibus ad salutem necessariis vos docuit, & etiam nunc docet: ita deinceps quoq; docturum, vosq; in omnem veritatem introducturum.

Nunc igitur, filioli: omnes inquam vos, sive pueruli, sive adolescentes, sive senes: manete in Christo constanti fide: ut quum is patefactus fuerit in secundo suo adventu, quum scz. venturus est ad judicandum vivos & mortuos: non pudefiamus coram eo instar perfidorum apostatarum, sed cum fiducia & læta conscientia eum excipiamus, & ab eo in cœlum recipiamur. Et quoniam nostis, Deum qui ad cœleste filii sui regnum vos vocavit, & in filios vos adoptavit, esse justum: id quoq; cogitandum vobis est, in studium justitiæ incumbendum vobis esse, ut ita vos ex Deo natos esse comprobetis.

Et certé diligenter vobis perpendendum judico, quanta hæc sit dignitas & quantum amoris Dei erga nos argumentum, quód ex ipso nati, nominamur ac sumus filii Dei. Etsi autem mundus pro talibus nos non agnoscit, quin potiús pro deterrimis habet: id tamen offendere nos non debet. quippe quum in causa sit ignorantia Dei qua mundus laborat. Etenim si Deum nossent, agnoscerent quoq; filios ejus: ut qui patris ingenium referant. Neq; etiam est quód vos moveant miseriæ quibus in hac vita subjecti sumus. Satis enim nobis esse debet, quód scimus nos esse filios Dei, ac proinde hæreditatem felicitatis atq; gloriæ ineffabilis repositam nobis esse in cœlis: quæ certó patefiet post hanc vitam: quando fiet ut Deum perfecté cognoscentes, similes ei evadamus. Hanc igitur spem cùm habeamus in eo sitam: fieri non potest quin in hac quoq; vita per sanctitatem similes ei evadere studeamus: ac proinde peccatum fugiamus. Et certé peccati odium ac fugam ingenerare nobis meritó debet turpitudo illius: Cap. 3.

illius: quippe quum peccatum sit Legis divinæ transgressio. Et quis pius peccatum non meritó detestetur; quum sciat, Christum ad hoc ipsum patefactum esse ut peccata nostra tolleret; idque tum expiando illa sacrificio suæ mortis, tum ingenerando nobis illorum odium ac fugam per Spiritum sanctum? Ex quorum illo percipimus, quám detestanda res sit peccatum, ut quod non potuerit aliter expiari nisi morte filii Dei: ex isto autẽ intelligimus, prorsus perversé agere eos qui sese Christianos ac proinde Spiritu Christi præditos profitentur, nec tamen peccatum oderunt aut fugiunt. Ad hæc quum peccatum in Christo non sit: consequens est ut & fideles, qui in Christo manent, á peccato abhorreant. Quare qui peccato indulgent & fræna laxant, illi cognitionem Christi & communionem cum ipso falsó jactant. Cavete igitur filioli mei, ne quis vos seducat: quasi quis possit esse justus, qui justitiæ operam non dat. Imó is demũ justi nomen meretur, qui justitiam exercet: idque exemplo Domini nostri Jesu Christi. Præterea considerate quæso, unde peccatum suam habeat originem, quisve primus illius sit author. Is autem citra controversiam est diabolus: quippe qui inde á principio mundi, posteaquam per superbiam rebellionem semel cum socijs suis defecit, peccare non desinit: sed tum ipse continenter peccat, tum eos qui ei auscultant, ad peccandum instigat atque impellit. Intelligitis igitur, peccata esse opera diaboli: ad quæ destruenda quum Filius Dei patefactus sit, ut paulo anté dicebamus: perversissimé certé ageremus, si operibus istis adhuc operam dare, atque ita quæ Servator noster destruit, nos iterum exstruere vellemus. Porró Christus peccata nostra destruit (ut dixi) non solúm impetrando nobis eorum remissionem propter ipsius pro nobis satisfactionem, sed etiam regenerando nos per Spiritum sanctum: qui quum sit semen Dei in nobis manens, fieri non potest ut peccato regnum in nobis permittamus. Quare qui peccato indulgent & operam dant, filii diaboli sunt: filii Dei autẽ ii demum qui sanctitati & justitiæ student, & qui fratres diligunt. Ad quam quidem dilectionem exstimulare vos vel inprimis debet, quód meministis hanc vobis nomine Christi præceptam esse jam inde á principio vocationis vestræ. Diligamus igitur fratres, non autem imitemur exemplum impii illius Cajini: qui fratrem suum instinctu maligni illius Spiritus occidit. Quánam autem re impulsus illum occidit, nisi iniquo odio & invidia, eó quód fratris opera justa Deo probari videret, sua veró mala atque hypocritica opera improbari? Ne miremini igitur, fratres mei, si vos quoque mundus odit: quum videatis hoc nihil esse novi aut insoliti: sed inde ab origine mundi ita accidisse, ut impii piis infesti essent. Quin potiús contra metum mortis quam mundus nobis machinatur, id nos soletur; quód scimus nos ex morte illa æterna translatos esse in vitam: cujus rei argumento nobis est, quód fratres diligimus. Qui veró fratrem non diligit sed odit, is in morte æterna manet; quippe quum quisquis fratrem suum odit, homicida sit: nullus autem homicida vitam æternam in se manentem habeat. Porró tantum abest ut fratres odisse & occidere debeamus, ut potiús tanto eos amore debeamus complecti, ut etiam mori pro illis parati simus. hæc enim demum perfecta est charitas: cujus exemplum Christus nobis præbuit: quippe qui animam suam pro nobis posuit. Quid ergo de illis sentiendum putamus, qui quum charitate Dei præditi videri velint, interim fratri cujus egestatem oculis cernunt, de copiis suis nihil suppeditant, sed viscera sua coram eo claudunt, nullaque illius miseratione tanguntur? an statuere possumus,

possumus, in talibus esse charitatem Dei? Et quomodo illi parati essent ad animas pro fratribus ponendum: qui ne de bonis quidem illis fluxis atque caducis fratri egenti erogare quicquam volunt? Solent quidem illi fratres egentes blandis verbis permulcere, atq; ita benevolum erga illos affectum mentiri. At nos, filioli mei, sinceré agamus: nec verbo solùm aut linguâ, sed ipso opere ac facto testemur, quód veré fratres diligamus. Et certé tum demum veré nos filios Dei esse intelligemus, quum fratres veré dilexerimus: tum inquam cordibus nostris certo persuadere poterimus, Deum nos paterno amore complecti: quæ res nobis veram animi tranquillitatem præstat. Quod si veró nos condemnet cor nostrum: quid boni sperare poterimus á Deo, qui corde nostro longé potentior est, & omnia novit, etiam intimos cordis motus? Contrá si cor nostrum nos non condemnet, sed bene nobis conscii simus, ut qui voluntati Dei in fratribus diligendis studiosé simus obsequuti: tam fiduciam habemus apud Deum impetrandi ab eo quicquid petiverimus. Etenim Deus promisit, se exauditurum preces eorum qui præcepta ejus custodiunt & ea quæ ipsi placent faciunt. Hoc est autem præceptum ejus, ut credamus in Filium ejus Jesum Christum, & alii alios diligamus. Cui præcepto si obediverimus, tum constabit nobis, nos in eo & ipsum in nobis habitare: ut qui sentiamus in nobis effecta Spiritus sancti, quem ille nobis dedit.

Et quoniã Spiritus sancti mentionem feci, admonitos vos velim, dilecti, ne cuivis spiritui credatis, sed potiùs probetis spiritus, an ex Deo sint. nam multi pseudoprophetæ in mundũ venerunt: qui jactant quidẽ se afferre ea quæ ipsis revelata sint á S. sancto: sed interim ea afferunt quę spiritus Antichristi eis inspiravit. Cęterùm ut istos cognoscere & á veris doctoribus discernere possitis, hoc axioma firmiter tenete: Quicunque spiritus cõfitetur, Jesum Christum in carnem venisse, is ex Deo est: at quicunq; spiritus hoc negat, is ex Deo non est, sed ex diabolo: qui nimirum est spiritus Antichristi. Quod quum ita sit: intelligitis cavendum vobis esse á Cerintho & sectatoribus illius: qui dum negant Jesum esse deum, filium scz. Dei unigenitum & æternum, negant hoc ipso eum venisse in carnem. nam quomodo in carnem venire carnemve assumere potuit, si non jam antea erat? quid autem antea erat, si non erat filius Dei unigenitus? Sed non est, filioli mei, quód periculo seductionis nimium percellamini. Vos enim ex Deo estis, & Spiritum Dei in vobis habitantem habetis: qui longé est potentior quàm spiritus ille malus qui in mundo est. Non igitur est quód dubitetis, vos S. sancti virtute tentationes seductorum istorum superaturos. Nec veró est quód vos moveat, quum videtis seductores istos frui applausu mundi. quid enim mirum, si mundus audit eos qui é mũdo sunt, ac proinde loquuntur quæ mundo placent? Nos veró Apostoli ex Deo sumus, ac proinde loquimur ea quę Deo placẽt. quo fit ut qui ex Deo sunt, Deumq; diligũt, seductorib. illis spretis, nos audiãt. Audite igitur nos dilecti: & sicut pręcepimus vobis, alii alios diligite. Etenim dilectio authorem habet Deum: & hoc indicio nosse potestis, vos esse ex Deo natos, & Deum veré nosse atque diligere, nam qui proximũ nõ diligit, is Deum nõ novit: quippe quũ Deus fons sit charitatis & summo amore nos prosequatur. Quem suum erga nos amorem abundé declaravit in eo, quód Filium illum suum unigenitum in mũdum misit, ut expiatis nostris peccatis morte sua, vitam æternam nobis recuperaret. Et hoc fecit Deus, nullo nostro merito provocatus: quippe quũ nos illum non priores dilexerimus. Porró quum Deus tantopere nos di-

lexerit: debemus & nos alii alios diligere. idq; eó magis quod per fraternam dilectionem deducimur in contemplationē Dei. Etenim si diligamus alii alios, côperimur Deum in nobis habitare per Spiritum suum & nos vicissim in ipso: quo fit ut cognoscamus bonitatē ipsius, ac proinde toto eum pectore diligamus. Ac nos quidem Apostoli bonitatem Dei abundé contemplati sumus in Christo, ac proinde hoc ipsum testamur: Patrem scz. misisse filium qui esset servator mundi. Et sane quisquis hunc cognoverit: in eo Deus habitat, & ipse in Deo. Nos inquam Apostoli charitatē quam Deus erga nos habet, ex missione Filii abundé cognovimus & credidimus, Et quoniam hinc liquet, Deum esse ipsam charitatem: consequens est, ut qui manet in charitate, is hinc certior reddatur se manere in Deo, verámque cum eo communionem habere. Atq; hinc etiam fit ut habeamus fiduciam in die judicii. nam quum proximum sincerè diligimus, colligimus inde, ingenium nostrum (quod nimirum habemus ex regeneratione) conforme esse naturæ Dei. Scimus autem, Deum non damnaturum nos, si qualis ille est, tales & nos simus in hoc mundo. Quare si proximum sincerè diligamus: hoc inde boni consequetur, ut ne animi nostri metu damnationis crucientur. Cæterùm quoniam Deus nos prior dilexit, & filium suum unigenitum ad nos servandos misit: æquum certé est ut illum vicissim diligamus. Si veró Deum diligimus: fieri non potest quin & proximum diligamus. Nam si quis dixerit, se diligere Deum, & interim proximum oderit, is mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem vidit: Deum quem non vidit, quomodo potest diligere? Et certé Deus tam mandavit dilectionem proximi quàm ipsius. Quare qui mandatum de diligendo proximo contemnit: is pari ratione & alterum de Deo diligendo contemnere, ac proinde dilectionem Dei falsó jactare putandus est.

Cap. 5. Inprimis autem individuo nexu inter se cohærent dilectio Dei & filiorum Dei. Sunt autem filii Dei, quicunque per Spiritum Dei regenerati & vera in Christum fide donati sunt. Qui igitur veré diligit genitorem, is diliget etiam eum qui ex eo genitus est: & vicissim qui veré diligit filios Dei, is Deum quoq; diliget, ac proinde mandata ejus servare studebit. Hæc est enim dilectio Dei, quum ita erga eum affecti sumus ut mandata ipsius servemus. Nec veró ab iis servandis deterreri quisquam debet opinione difficultatis. Etsi enim mandata Dei homini mundano & non regenerato nimis gravia atq; adeó factu impossibilia sunt: nobis tamen gravia non sunt. quoniam quicunq; nati sunt ex Deo & vera in Christum fide donati, ii mundum vincunt, nec sese ab illo in servandis Dei mandatis impediri patiuntur. Fides igitur nostra, victoria nostra est quæ mundum vicit. Est autem vera fides, qua creditur Jesum esse filium Dei, servatorem mundi, seu authorem vitæ æternæ omnibus in ipsum credentibus. Quod quidem ut firmiter de domino Jesu credamus, movere nos debent divina testimonia quibus toti mundo comprobatus est, & adhuc comprobatur. Ac primùm testimonii vim singularem habet miraculum illud quod in ipso accidit, quū
Ioh. 19. v. 34. penderet in cruce mortuus. tunc enim (id quod ipse oculis meis vidi) quidam ex militibus qui eum crucifixerant, lanceâ latus ejus fodit, & statim exivit sanguis & aqua. quo nimirum significatum fuit, sanguinem crucifixi hujus cum sensu iræ Dei paulo-anté effusum, vim habere purgandi: videlicet purgandi á sordibus peccatorum omnes eos quorum peccata sacrificio illo suæ mortis expiaverat. Atqui talem venturum Christum, jam olim suo populo testatus est Deus. quid enim aliud sibi voluerunt ablutiones illæ & sacrificia

sacrificia expiatoria, quæ in Lege ex mandato Dei peragebantur? Porró cum hoc testimonio Legis consentit testimonium Euangelii. Etenim Spiritus sanctus tum externe per Euangelium testatur, Jesum illum crucifixum esse filium Dei, servatorem mundi: tum interné idipsum testimonium cordibus Electorum obsignat, ejusque veritatem illis persuadet. Atque ita si numerum subducamus, tres testes in terra externé testantes reperiemus: videlicet Euangelium, Aquam & Sanguinem. Nec veró solum illa aqua & ille sanguis quæ de latere Christi fluxerunt, in terra de Christo semel testata sunt: sed adhuc testantur & ad finem usque mundi testabuntur aqua Baptismi & Cœna Dominica; quæ sanguinis Christi in cruce effusi sacramenta sunt. Porró sicut tres sunt testes qui testificantur in terra, Euangelium, Baptisma & Cœna Dominica: ita tres quoque sunt qui testificantur in cœlo: Pater, Sermo & Spiritus sanctus. Ac pater quidem sua voce cœlitus delata bis de Jesu testificatus est, diserte pronuntians, illum esse filium suum dilectum in quo ipse acquiescat: primum quidem quum Jesus á Johanne baptizaretur in Jordane; deinde quum sese transfiguraret in monte coram tribus discipulis, Petro, Jacobo & me. Ipse veró Sermo seu Filius de sese testificatus est, quoties occasio tulit: & hoc suum testimonium miraculis propria virtute editis abundé confirmavit. Cujus rei exempla non pauca in historia Euangelica á me descripta reperietis. Et ut nonnulla inde depromam; apud mulierem illam Samaritanam á qua potum petierat, post multa verba ultró citróque commutata, diserté professus est se esse Christum: suamque hanc doctrinam divino miraculo confirmavit, quatenus mulieri indicavit sua arcana. Deinde quum in sabbato sanasset ægrotum quendam: factum istud suum contra Judæos ita defendit, ut se filium Dei diserté profiteretur, & ex illo ipso miraculo hanc suam doctrinam confirmaret. Idipsum multis verbis professus est apud Capernaitas illos qui cum regem mundanum sibi facere studebant, eó quód quinq; millia ipsorum quinque panibus in deserto per divinam ipsius benedictionem pasti atq; saturati fuerant. Præterea docens aliquando in Gazophylacio templi, lucem se mundi professus est, & testimonium hoc suum de seipso contra Pharisæorum contradictionem gravissimé asseruit. Tum rursus quũ ambularet in templo in porticu Salomonis, & Judęi eum cingentes, ab ipso peterent ut si Christus esset, aperté eis confiteretur: rursum id asseruit, & illorũ incredulitatem reprehendit. Ita videtis, Filium ipsum de sese creberrimé testatum esse. Jam ad S. sanctum quod attinet, is præterquam quód arcana modo per Euangeliũ (ut diximus) de Jesu testatur, testatus est quoq; de illo per signa externa, primúm quidem quum in specie columbæ super ipsum in Jordane a Johanne baptizatum descendit; deinde veró, quum ab ipso missus in linguis igneis descendit super Apostolos in die Pentecostes, suoq; afflatu illos subitó mysteriorũ cœlestium intelligentes & ad testimonium Christo reddendum animosos atque intrepidos reddidit. Inprimis autem sonare in auribus nostris perpetuó debet vox illa Dei patris, bis (ut diximus) de Jesu pronunciata. nam si testimonium hominum accipimus, multó magis accipere debemus testimonium Dei: quippe quod omni testimonio humano longé majus est. Qui igitur credit in Filium Dei, is testimonium illud Dei in seipso habet: qui veró non credit, is crimen longe maximum committit: quippe qui mendacem facit Deum, idque in testimonio omnium gravissimo, nempe quod cœlitus clara voce testificatus est de Filio suo. Adhæc incredulitas ista

Matth.3. *Matth.17.* *Joh.4.* *Joh.5.* *Joh.6.* *Joh.8.* *Joh.10.* *Matth.3.* *Act.2.*

præterquam quód contumeliam facit Deo, homini perniciem affert: quippe quem excludit a vita æterna, quam Deus in Filio illo suo reposuit. De vobis autem, dilecti, persuasum mihi est vos credere in nomen filii Dei: ac proinde hæc ipsa ad vos scripsi ut sciatis vos vitam æternam habere, & ut in fide hac perseveretis atque crescatis. Etsi autem nondum habetis vitæ æternæ plenitudinem: quippe qui adhuc peccatum circumfertis & variis miseriis subjecti estis: interim tamen sufficere vobis debet, quód habetis vitæ æternæ initium: simulq; fiduciam á Deo impetrandi quod adhuc deest. hæc enim est voluntas Dei, certo ipsius verbo testata, quapropter quod secundum hanc petiveritis, non poteritis non impetrare. Nec veró pro vobis solúm ipsis orare debetis, ut vitæ ęternæ plenitudinem consequamini: sed orare quoque debetis pro fratribus quos videritis peccare: dummodó illi non committant gravissimum illud peccatum quod certam mortem secum affert, quippe quod Dominus ipse neq; in hoc neque in futuro seculo remissum iri pronuntiávit. Illud autem est blasphemia illa in S. sanctum, quum quis veritatem Euangelii per illuminationem ac testificationem Spiritus sancti á se intellectam & creditam, ex diabolica malitia negat & blasphemat, illiusque confessores odit ac persequitur. Cętera veró peccata quæ contra utramvis Legis tabulam admittuntur, injustitiæ quidem nomine tenentur, ac mortem naturá suá merentur: veruntamen veniam á Deo consequi possunt, quatenus viam resipiscentiæ non præcludunt. nam quód blasphemia illa veniam nunquam consequitur: causa est quód qui illam admittunt, justo Dei judicio (qui se rideri & veritatem suam mendacii argui non patitur) per resipiscentiam renovari non possunt. Nos autem, dilecti mei, á gravissimo isto peccato nos tutos esse confidimus: ut qui scimus nos ex Deo esse genitos, ac proinde sollicité nos ipsos sub timore Dei continemus, ita ut malus ille Spiritus nos tangere ac lethaliter vulnerare non possit. Mundus veró peccato isti obnoxius est, ut qui totus in Malo illo jaceat, eique penitus sit addictus. Nos autem addicti sumus vero illi Deo & Filio ejus Jesu Christo: qui & ipse verus Deus est. Cui uná cum Patre & Spiritu sancto sit laus & honor in omnia secula. Quod restat, charissimi filioli: cavete vobis ab idolis: quippe quæ fidei Christianæ ex diametro adversantur. Dominus sit vobiscum: Amen.

ANALYSIS LOGICA
EPISTOLAE JOHANNIS
SECUNDÆ.

ARGUMENTUM.

In hac epistola Johannes hortatur matronam quandam, uná cum ipsius liberis, ad constantiam in charitate & fide Christiana: ac proinde monet, ut sibi caveant á seductoribus Antichristis.

SEnior electa domina, & liberis ejus; quos ego sinceré diligo; nec ego solus, sed & omnes qui norunt veritatem:

2 *Propter veritatem quæ manet in nobis, & nobiscum erit in æternum.*

4 *Sit vobiscum gratia, misericordia, pax á Deo Patre, & a Domino Jesu Christo Filio Patris, cum veritate & charitate.*

Tribus

TRibus primis versibus cōtinetur salutatio: quæ cōtinet tres principales partes: nomen scriptoris, nomen eorū ad quos epistola hæc scribebatur, & ipsum votum seu exoptationem bonorum. Nomen scriptoris est ὁ πρεσβύτερος. quo nomine etsi sæpe significatur officium Ecclesiasticum gubernationis spiritualis per admonitiones ex verbo Dei: hic tamē videtur notari ætas, eó quód traditur, Johannē præ cæteris Apostolis ad grandem ætatem pervenisse. Nomen eorum ad quos scribitur, est electa domina & liberi ejus: quibus verbis notatur matrona quædam Christiana, eaque dives & honorata. Etenim dominam appellat respectu divitiarum & honoris: electā veró, respectu fidei Christianæ quam illa profitebatur & factis demonstrabat. Cæterum antequam votum ipsum adjungat, interserit testificationem sui erga illos amoris, quem ipsum amplificat ab adjuncta sinceritate, inquiens, *Quos ego diligo in veritate*, id est, veré seu sinceré. Deinde amorem illum suum amplificat á comparatis; comparans sibi ut similes & in amore illo socios, cæteros fideles quibus scil. isti erant noti. id exprimit his verbis, *Nec ego solus, sed & omnes qui nōrunt veritatem*, videl. veritatem illam cœlestem de salute per Christum. atque hæc habentur v. 1. Præterea amorem illum utrorumq; amplificat v. 2. expositione causæ procreantis, quam significat esse communem ipsorum cum illis fidem ac religionem, inquiens: *Propter veritatem quæ manet in nobis.* Quam ipsam fidem amplificat ab adjuncta perseverantia, dū addit: *Et nobiscū erit in æternum.* Istis amplificationibus ita insertis, tandem v. 3. adjungit ipsum votū, quo exoptat illis bona *á Deo patre & á Domino Jesu Christo filio illius patris.* Bona autem illa bifariam possunt distingui. primó enim alia eorum sunt adjuncta Dei: ut *gratia, misericordia & pax*, si scilicet pacis nomine intelligatur reconciliatio facta per Christum: alia veró sunt adjuncta illorum quibus exoptantur, nempe *veritas* (id est, vera fides) *& charitas*: nec non *pax*, si hoc vocabulo intelligatur tranquillitas cōscientiæ. Atq; hæc prior distinctio est. Deinde eadem bona ita sunt inter se distincta, ut posteriora priorum sint effecta. nam fides & charitas & tranquillitas conscientiæ in electis; ex Dei gratia, misericordiâ & reconciliatione promanant.

4 *Gavisus sum valde quod invenerim ex Filiis tuis qui sinceré incedant, sicut mandatum accepimus á Patre.*

Hortaturus illos ad constantiam in fide & charitate, primum laudat talem constantiam in quibusdam illius dominæ filiis: quam laudationem confirmat testimonio suæ experientiæ, ipsamq; illam constantiam amplificat ab effectu, videl. gaudio quod inde perceperit: & hoc ipsum gaudium amplificat ab adjuncta magnitudine. Atque ita obliquè á duobus effectis illos ad similem constantiam hortatur: videl. quód per illam sint gaudium allaturi sancto Apostolo, & laudem ab eo adepturi. Ista omnia significat his verbis, *Gavisus sum valde quod invenerim ex filiis tuis qui ambulent in veritate* (id est in vera fide, & per consequens in charitate) *sicut mandatum accepimus á Patre.* quib. postremis verbis declarat, quænam sit illa veritas in qua isti ambulent, videl fides in Christum & charitas seu dilectio proximi. nam utramque mandavit filiis suis cœlestis ille pater: illam, quum cœlitus proclamavit, Hunc audite: illam, quum per filium præcepit Apostolis & in illorum persona omnibus fidelibus deinceps victuris, ut sese mutuó diligant. Adhæc causa quoque impulsiva illius constantiæ istis verbis notatur, quæ nimirum est ipsum Dei mandatum.

5 *Et nunc rogo te, domina, non ut mandatū novum scribens tibi, sed quod*

habuimus à principio, ut diligamus alii alios.

6 *Hæc autem est dilectio* qua fit *ut incedamus secundum mandata ejus. Hoc est mandatum ipsius, sicut audivistis a principio, ut in eo ambuletis.*

7 *Nam multi impostores ingressi sunt in mundum qui non confitentur Jesum Christum venisse in carnem. Hic est impostor ille & antichristus.*

Hic jam aperté eos hortatur, primúm quidem ad constantiam in charitate, v. 5. deinde veró ad constantiam in fide, v. 6. & 7. Ad constantiam in charitate hortatur eos á mandato Dei: quod amplificat ab adjuncta vetustate: quam ipsam vetustatem amplificat negatione contrarii. Huic hortationi alteram annectit initio sexti: quam quidem enuntiat verbo generali, monens ambulandum esse secundum mandata Dei, quo nomine (ut ex precedentibus & sequentibus apparet) intelligit mandatum de credendo in Christum, & de proximo diligendo. Hoc mandatum rursus amplificat ab adjuncta vetustate. Deinde v. 7. hortationem hanc confirmat ab adiuncto periculo quod immineat á seductoribus, qui doctrinam fidei negabant.

8 *Cavete vobis, ne perdamus quæ operati sumus, sed ut mercedem plenam recipiamus.*

9 *Quisquis transgreditur, nec manet in doctrina Christi, Deum non habet: qui manet in doctrina Christi, hic & Patrem & Filium habet.*

Ex argumento proxime allato infert admonitionem, ut sibi á seductoribus istis caveant: quam admonitionem confirmat ex eventu duplici: uno tristi, nisi sibi caverint, videlicet amissione vitæ æternæ: altero læto, si sibi caverint, nimirum vitæ æternæ adeptione. Porró vitam æternam hic nominat mercedem impropriè, videlicet per metaphoram ab operariis quibus merces dari solet post laborem peractum: Sic vita æterna (videlicet plena illius fruitio) dabitur fidelibus demum post hujus vitæ labores & certamina quæ cum mundo & diabolo & propria carne sustinent. Deinde v. 9. admonitionem istam confirmat partim á seductorum istorum turpibus factis & tristi effectu, partim á constantiæ effectu salutari; per antithesin. Turpia facta istorum seductorum indicat duo: unum, quód transgrediantur, videlicet mandatum Dei de audiendo Christo, ac proinde Deum contumelia afficiant: alterum, ex priore promanans, quód non maneant in doctrina Christi, videlicet unici illius magistri Ecclesiæ & magni prophetæ atque Apostoli: ac proinde Christum quoque contumelia afficiant. Tristis effectus qui turpia ista facta consequitur, est, quód illi non habent Deum: id est, quód ignorant verum Deum, ac proinde expertes sunt vitæ æternæ: quippe quæ in veri Dei cognitione consistit, teste Christo, Johan. 17 v. 3. Contrá constantiæ effectus salutaris est, quód qui manet in doctrina Christi, is & Patrem & Filium habet: id est, verum Deum novit, ac proinde vitæ æternæ particeps est.

10 *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, ne recipite eum domum, nec Ave ei dicite:*

11 *Qui enim dicit ei Ave, communicat operibus ejus malis.*

Nunc ulteriùs progreditur, & omni commercio atq; consuetudine istorum seductorum interdicit, adhibito argumento ab effectu noxio, videlicet societate peccatorum, & ex consequenti etiam pœnarum.

12 *Quia multa haberem vobis scribenda, nolui per chartam & atramentum: sed spero me venturum ad vos, & præsentem præsentibus loquuturum, ut gaudium nostrum sit completum.*

13 *Salutant te filii sororis tuæ electæ. Amen.*

Abrumpit epistolam ἀποδιάξει, id est, rejectione cæterarum rerum quas habebat scribendas, & pollicitatione sui ad ipsos adventus: quem amplificat primùm á causâ procreante, videlicet providentia Dei, quum ait, *Spero*: deinde á forma seu modo collocutionis, ubi ait, στόμα πρὸς στόμα, os ad os, id est, cum mutuo aspectu: tum ab effectu, ubi ait: *Ut gaudium nostrum sit completum*. Postremò nuntiat illi dominæ salutem á filiis sororis ipsius.

SCHOLIA IN EPIST. II. JOHAN.

1 *Senior*. ὁ πρεσβύτερος. Sic puto Johannem tunc appellatum ab ætate, eò quód esset grandævus. *Electæ*. ἐκλεκτῇ. Videlicet á Deo electæ ad vitam æternam. Hoc autem æstimabat Johannes pro judicio charitatis ex piis illius factis. *Dominæ*. κυρίᾳ. Id est, matronæ honoratæ propter opes ac beneficentiam erga pauperes. *Quos*, &c. Scil. tum matrem, tum liberos. Ad &c. subaudiendum ἀνθρώπους. *Sincerè*. ἐν ἀληθείᾳ. Ad verb. In veritate. Hebraismus. *Omnes*, &c. πάντες, &c. Intelligit utique non omnes simpliciter qui tum nôrant veritatem: sed omnes qui in istis locis degebant, & quibus matrona illa erat nota. Est igitur synecdoche generis. *Veritatem*. τὴν ἀλήθειαν, nempe cœlestem illam, quæ alias dicitur Evangelium.

2 *Manet*. μένει. Seu, habitat.

3 *Sit*. ἔσαι. Ad verb. Erit. Hebraismus. *Vobiscum*. μεθ' ὑμῶν. Quidam libri habent, μεθ' ἡμῶν, id est, nobiscum. Sed alteram lectionem postulat ipsa sententia, quippe salutatio. *Cum veritate*. ἐν ἀληθείᾳ. id est, μετ' ἀληθείας. Hebraismus.

4 *Sincerè*. ἐν ἀληθείᾳ. Ut versu 1.

5 *A principio*. ἀπ' ἀρχῆς. Scil. vocationis nostræ, seu prædicati nobis Evangelii.

6 *Hæc autem est dilectio*. καὶ αὕτη ἐςὶν ἡ ἀγάπη. Id est, hac in re consistit dilectio tum Dei tum proximi: seu tum demum verè diligimus Deum & proximum, si ambulemus secundùm mandata ejus. Qua fit *ut incedamus*, &c. ἵνα περιπατῶμεν. Similem ellipsin, vide 1. Johan. 5. v. 3. *Sicut audivistis*. καθὼς ἠκούσατε. Id est, quod audivistis.

7 *In carnem*. ἐν σαρκί. Pro εἰς σάρκα ut 1. Joh. 4. v. 2. *Hic* οὗτος. Videlicet quicunque istud negat. *Impostor ille*. ὁ πλάνος. Id est, unus ex illis impostoribus quos modó dixi ingressos esse in mundum. *Et Antichristus*. καὶ ὁ ἀντίχριστος. Id est, unus ex antichristis. nam jam tum antichristi multi exorti erant, 1. Johan. 2. v. 18.

8 *Cavete vobis* βλέπετε ἑαυτούς. Ad ver. Videte vos ipsos. *Ne perdamus*, ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν. Pro ἵνα μὴ ἀπολέσητε. ne perdatis. Enallage personæ per ἀνακοίνωσιν. quam nonnulli vocãt. *Quæ operati sumus*. ἃ εἰργασάμεθα. Id est, mercedem quam operando meriti sumus. sicut percipitur ex antithesi. Metonymia efficientis. Est autem oratio impropria, nempe metaphorica. nam propriè loquendo vitam æternam non meremur nostris operibus: sed adipiscimur illam ex gratia Dei propter Christi meritum. Comparatur autem plena illa vitæ æternæ fruitio mercedi: quia dabitur credentibus demum in vespera mundi, posteaquam in vinea Domini fideliter laboraverint: ut percipitur ex parabola Matth. 20.

9 *Quisquis transgreditur*, πᾶς ὁ παραβαίνων. Scil. mandatum Dei de audiendo Christo.

10 *Hanc doctrinam*. ταύτην τὴν διδαχήν. Videlicet puram doctrinam Evangelii de persona & officio Christi. *Ave*. χαίρειν. Ad ver. Gaudere.

Utuntur autem Græci hoc verbo in ſalutationibus. quod genus ſalutandi & Horatius in epiſtola quadam retinuit, quæ incipit: Celſo gaudere & benè rem gerere Albinovano. nam Græci in ſalutando utrumque verbum uſurpant, *χαίρειν* & *εὖ πράττειν*.

12 *Et atramentum* *καὶ μέλανος*. Græci atramentum vocant *μέλαν*, ſubaudiendo *χρῶμα*: quaſi dicant atrum colorem. Me *venturum*, *ἐλθεῖν*. Pro *ἐλεύσεσθαι*. Scil. *ἐμὲ* Enallage temporis & ellipſis pronominis. *Præſentem præſentib*, *στόμα πρὸς στόμα*. Puto ſubaudiendũ *στρέφοντα*: quod eſt Latinè, ore ad os converſo. Sic 1. Cor. 13. v. penult. dicitur, *βλέπειν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον*. ſcil. *στρέφοντα*: videre facie ad faciem *converſa*. Sunt phraſes Hebraicæ. *Locuturum*. *λαλῆσαι*. Pro *λαλήσεσθαι*, ut modo *ἐλθεῖν*. *Gaudiũ noſtrũ*. *ἡ χαρὰ ἡμῶν*. Quidã libri habent *ὑμῶν*: quod convenientius puto.

OBSERVATIONES.

Ex v. 1. ex vocabulo, *Electæ*. In quibus conſpicimus ſigna electionis videlicet profeſſionem fidei Chriſtianæ & alia bona opera: eos meritò pro electis habemus ac electos nominamus. Confer 1. Pet. 1. v. 1. Philip. 4. v. 3.

Ex eod. verſu, ex vocabulo *dominæ*. Societas fidei Chriſtianæ non tollit diſcrimen perſonarum civile: nec impedit quò minùs ditiores præ cæteris honorentur: dummodò illi factis oſtendant ſe eſſe pios.

Ex eod. verſu, ex verbis, *Quos ego ſincerè diligo*. Dilectio debet eſſe ſincera. Confer 1. Tim. 1. v. 5. 1. Joh. 3. v. 18.

Ex eod. verſu, ex verbis, *Qui nôrunt veritatem*. Doctrina Evangelii de ſalute per Chriſtum, fide amplectenda eſt: quum ſit cœleſtis veritas.

Ex v. 2. Qui ſemel vera fide donati ſunt, nunquam eam amittunt eâve excidunt. Interim fides alenda eſt mediis ad id deſtinatis, videlicet perpetua meditatione verbi Dei, & frequente uſu ſacramentorum.

Ex ver. 3. Is demum verè beatus eſt qui per fidẽ guſtat Dei erga ſe gratiã & miſericordiã in Chriſto: ac proinde Deum ut benevolum patrem diligit, ac proximum (præſertim domeſticum fidei) ut fratrem, propter Deum.

Ex v. 4. Quum videmus proximum piè vivere, debemus eo nomine gaudere, illique gratulari.

Ex eod. verſu, Si contingat non omnes noſtros liberos eſſe pios, ſed tantùm aliquos: agamus Deo gratias de pietate horum, reliquorum verò impietatem patienter feramus: conſolantes nos exemplis ſanctorum quibus idem accidit. Sic Adam habuit ſuum Cajin: Noah ſuum Cham, Abraham ſuum Iſmaëlem, Iſaac ſuum Eſavum, &c.

Ex v. 4. 5. & 6. Pietatis regula eſt mandatum Dei.

Ex v. 7. Quum videmus ſubinde novos impoſtores oriri in Eccleſia, ne miremur tanquam rem novam: quoniam idem temporibus Apoſtolorum accidit.

Eo eod. v. Qui doctrinâ ſua evertunt vel æternitatem perſonæ Chriſti, ac proinde veram ejus Deitatem, vel veritatem carnis humanæve naturæ perſonaliter ab illo aſſumtæ, vel deniq; ejus officium ſacerdotale: cujus gratiâ carnem aſſumſit: illi ſunt impoſtores & antichriſti, ac proinde cavendi.

Ex v. 8. Etſi qui verè in Chriſtum credunt, fidem illam amittere non poſſunt, obſtante videlicet decreto Dei: tamen officium eorum eſt ut de fide retinenda ſint ſolliciti, ac proinde ſibi caveant ab impoſtoribus, ne in errorem ſeducantur.

Ex

Ex eod. versu. Cavendum ne verbis Apostoli abutamur ad subscribendū dogmati Papistarum de meritis nostrorum operum, quasi scilicet vitam æternam bonis nostris operibus mereamur. Nam vitæ æternæ plena fruitio ab Apostolo merces nominatur non proprié loquendo, quasi nos illam mereamur: quippe quum ex doctrina Apostolica constet, solum Christum sua morte vitam æternam nobis esse promeritum: sed sic nominatur per metaphoram, propterea quòd credentibus demum dabitur in vespera mundi post exantlatos multos ac varios hujus vitæ labores in vinea Domini. quod ipsum Christus per parabolam docuit Matth. 20.

Ex v. 9. Qui non credit in Christum, is á vero Deo aberrat. Confer Johan. v. 5. 23.

Ex v. 10. Cum impostoribus, qui doctrinā Evangelii de Christo oppugnant, commercium nobis esse non debet. a Hinc Apostolus Johannes (ut narratur in historia Eccles.) quum balneū ingressurus, conspicatus illic esset Cerinthum qui oppugnabat deitatem Christi, mox ad comites suos conversus, Exeamus, inquit, ne balneo collapso unâ cum impio isto opprimamur. Sic Polycarpus Johannis discipulus: quum aliquando obviam ei factus Marcion: diceret. Num agnoscis nos? respondisse traditur, Agnosco te primogenitum Satanæ: atque ita illum á suo colloquio rejecit.

Eusob. Eccles. hist. lib. 3. 3. cap. 15.

Ibid. lib. 4. cap. 14.

Ex v. 11. Qui ad mala proximi opera connivent, eave dissimulant, nec illos eo nomine (ut par est) reprehendunt: reos se constituunt ejusdem impietatis, ac proinde easdem in se pœnas attrahunt. Huc pertinet præceptum de non dissimulanda blasphemia.

Ex v. 12. Piorum officiū est mutuis colloquiis sese ædificare in Domino.

ANALYSIS LOGICA EPISTOLAE JOHANNIS TERTIÆ.

ARGUMENTUM.

Gajo cuidam, collaudatâ ejus hospitalitate, commendat quosdam Evangelii ministros, per quos hanc ad illum epistolam misit: simulq; conqueritur de Diotrephe, pastore illius Ecclesię, cujus membrum Gajus erat.

1 SENIOR *Gajo dilecto, quem ego sinceré diligo.*

2 *Dilecte, imprimis opto ut prosperé agas & valeas, sicut prosperé agit anima tua.*

3 *Gavisus sum enim valdé quum venirent fratres, & testimonio suo commendarent sinceritatem tuam, prout tu in sinceritate ambulas.*

4 *Majus isto gaudium non habeo, quum* videlicet *audio filios meos in sinceritate ambulare.*

5 *Dilecte, fideliter agis quicquid facis erga fratres & erga peregrinos.*

6 *Qui testimonio suo commendarunt charitatem tuam in Conspectu Ecclesiæ: quos rectè facies si prosecutus fueris ut dignum est Deo.*

7 *Nam pro nomine ejus exiverunt, nihil accipientes á Gentibus.*

8 *Nos ergo debemus recipere hujusmodi, ut administri simus veritati.*

Versu

VErsu 1, continetur salutatio: ubi nomine πρεσβυτέρου, id est, Senioris, intelligitur Johannes Apostolus á ratione ętatis: sicut in epist. proximé-præcedente. Gajus veró cui hæc epistola inscribitur, fuit natione Judæus, ut percipitur ex 7. & 8. versu hujus epistolæ: fide autē seu religione Christianus, ut liquet ex v. 2. & deinceps. Cæterúm salutationi admiscet Apostolus testificationem sui erga illum ad quem scribit, amoris. Versu 2. salutationem, quam elliptica loquendi formā innuerat, expressis verbis enuntiat: optans Gajo prosperam valetudinem seu sanitatem corporis. Et huic voto commodé annectit laudationem Gaji, per collationem similium, ubi ait: *Sicut prosperé agit anima tua*, quibus verbis laudat Gaji pietatem, vocans illam prosperitatem animæ. Vers. 3. pietatem Gaji quam periphrasi metaphorica significaverat, propriis verbis declarat, vocans eam ἀλήθειαν, veritatem seu integritatem item ambulare in veritate, id est, integré & sinceré se gerere erga Deum & proximum. Prætereá laudationem institutam confirmat testimonio fratrum (id est, ministrorum Evangelii) qui á Gajo venerant. Ad hæc testimonium illud atque adeó ipsam Gaij pietatem amplificat ab effectu, videlicet suo gaudio quod inde perceperit. Versu 4 gaudium illud suum amplificat collatione minorum, & revocatione ὑποθέσεως ad θέσιν, id est, exempli specialis ad genus universum: ubi Gajum & alios per ipsius predicationem ad fidem Christianam adductos nominat suos filios: quos nimirum prædicatione Evangelii genuerit Deo. Versu 5. & 6. laudationem Gaji repetit, & speciaiiús pietatem ejus declarat commemoratione hospitalitatis illius: nec non testimonium fratrum quo illam confirmat, amplificat á dignitate eorum apud quos illi testimonium illud suum enuntiarint, videlicet apud Ecclesiam, id est, cœtum piorum. Tum laudationi commodé annectit ipsam commendationem illorum fratrum; per quos (ut apparet) hanc epistolam ad Gajum misit. Rogat igitur ut eos prosequatur, id est. per illum locum ubi Gajus degebat transituros hospitio benigné excipiat & perrecturos amanter deducat & adjuvet. Petitionis argumentum infert ab adjuncta istius facti pulchritudine seu honestate, ubi ait: καλῶς ποιήσεις, pulchré seu honesté facies. Pulchritudinem autem illius beneficentiæ describit á sua forma, quæ consistit in harmonia seu consensione factorum cum verbis, ubi ait: ἀξίως τοῦ Θεοῦ, ut dignum est Deo, quasi dicat: Tu Gai profiteris, te Deum recté nosse & colere: ergo exerce beneficentiam erga pios. sic enim facta verbis respondebunt: quæ harmonia valdé pulchra est. Versu 7. alia duo argumenta institutæ petitionis sive commendationis affert: quæ sumta sunt á factis illorum quos commendat: ut quòd profecti sint pro nomine Dei, id est, ad prædicandum Evangeliū atque ita ad illustrandum nomen seu gloriam Dei. deinde, quód pro illo suo labore nihil accipiant á Gentibus, sed Evangelium eis prædicent gratis. unde innuit, illos & dignos esse beneficentiā Gaji aliorumque fratrum, & veró etiam illâ opus habere. Versu 8. petitionem institutam concludit: & adhuc unum argumentum annectit, quod sumtum est ab effectu utili: quia hac ratione promoturus sit veritatem.

9 *Scripsi Ecclesiæ: sed qui primatum inter eos ambit Diotrephes, non recipit nos.*

10 *Propterea, si venero, suggeram ipsius facinora quæ facit, verbis improbis garriens in nos: quiq; etiam his non contentus, neque ipse recipit fratres, & qui volunt recipere prohibet, & ex Ecclesia ejicit.*

Versu

Versu 9 per prolepsin digreditur in querimoniam de Diotrephe. Objectio est: Cur non potius scripsisti Ecclesiæ ad fratres istos commendandum. Respondet: Scripsi Ecclesiæ: sed quód tibi quoque separatim scripsi, causa est quód vereor ne illa apud Ecclesiam commendatione parum aut nihil profecturus sim: idque propter Diotrephem qui me & mihi conjunctos aspernatur ac rejicit. Hanc querimoniam amplificat primum expositione causæ quam affirmat esse φιλοπρωτεύειν, id est ambitionem primatus: quem scilicet pii fratres ei nolebant tribuere. Deinde v.10. facta illius mala specialiter exponit tria, per incrementum seu gradationem á minoribus ad majora. Primum est: Verbis improbis garrit in nos. Secundum: Non recipit fratres. Tertium: Eos qui volunt recipere, prohibet & ex Ecclesia ejicit. Hanc factorum expositionem amplificat comminatione: qua minatur se aliquando corám cum illo de istis factis expostulaturum.

11 *Dilecte, ne imitare quod malum est, sed quod bonum est. qui bené facit, ex Deo est: qui autem malé facit, non vidit Deum.*

12 *Demetrio testimonium redditum est ab omnibus, & ab ipsa veritate: sed & nos testimonium perhibemus; & nostis, testimonium nostrum verum esse.*

13 *Multa haberem scribenda, sed nolo per atramentum & calamum tibi scribere:*

14 *Spero autem fore ut statim te videam; tunc corám loquemur.*

15 *Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.*

Redit ad propositum: & dehortatur eum ab imitanda inhumanitate atque crudelitate Diotrephis, & contrá hortatur ad beneficentiam: argumento allato ab utili eventu, ut scilicet appareat ipsum esse ex Deo, hoc est filium Dei, vera Dei notitia ac dilectione præditum. Deinde v.12 specialiter commendat Demetrium quendam, qui haud dubié unus ex illis fratribus fuit per quos epistolam misit. Versu 13. epistolam abrumpit per ἀποσιώπησιν rerum scribendarum. Versu 14. causam illius ἀποσιωπήσεως exponit, videlicet quód speret fore ut brevi coram colloquantur. Vers. ult. epistolam concludit salutationibus: tum ipse eum salutans, tum aliorum salutationem ei nuntians, tum denique amicos suis verbis salutari petens.

SCHOLIA IN EPIST. III. JOHAN.

1 *Senior.* Πρεσβύτερος Ut epist. sup. v.1. *Gaio dilecto.* Γαΐῳ τῷ ἀγαπητῷ. Scil. χαίρειν. salutem, ut loquitur Jacobus cap. 1. v.1. *Sinceré* ἐν ἀληθείᾳ. Ut epist. sup v.1.

2 *In primis.* περὶ πάντων. Fortasse legendum, πρὸ πάντων. *Ut prosperé agas.* σὲ εὐοδοῦσθαι. Verbum Græcum significat commoda via uti. Vita autem hominis passim in Scriptura comparatur viæ. Et sic εὐοδοῦσθαι hoc loco est prosperé seu commodé vivere. Paulus Rom 1.v.10 hoc verbo utitur in significatione nativa. Σὺ. Id est, corpus tuum: ut percipitur ex antithesi. Senecdoche integri. *Prosperé agit.* εὐοδοῦται. Videlicet fruens pace Dei, seu tranquillitate conscientiæ ex fide.

3 *Testimonio suo commendarent sinceritatem tuam.* μαρτυρούντων σου τῇ ἀληθείᾳ. Ad verb. Testarentur (id est, testimonium darent) tuæ veritati. *In sinceritate ambulas.* ἐν ἀληθείᾳ περιπατεῖς. Sic puto potiús reddendum, quám, Sinceré ambulas: quoniam verbum περιπατεῖν usitaté regit præpositionem ἐν alicui nomini præpositum, quo nimirum significatur quasi via in qua ambulatur.

5 *Quicquid*

5 *Quicquid facis.* ὃ ἐὰν ἐργάσῃ. ἐὰν pro ἄν. Id est, quicquid beneficii confers in fratres, excipiendo illos & prosequendo, ut percipitur ex versu sequente. Synecdoche generis.

6 *In conspectu Ecclesiæ.* ἐνώπιον ἐκκλησίας. Nempe illius apud quam ego nunc dego. *Si prosecutus fueris.* προπέμψας. Vel, si deduxeris, nempe ulterius profecturos. *Ut dignum est Deo.* ἀξίως τοῦ θεοῦ. Id est, professione nominis Dei. Metonymia subjecti.

7 *Pro nomine ejus.* ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Id est, ad nomen ejus prædicandum. *Nihil.* μηδὲν. Id est, nullam mercedem. Synecdoche generis. *A Gentibus.* ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. quibus nimirum prædicaverint Euangelium.

8 *Nos ergo.* ἡμεῖς οὖν. Nempe nos Judæi. *Veritati.* τῇ ἀληθείᾳ. Id est, Euangelio.

9 *Scripsi.* ἔγραψα, nempe ad commendandū hos fratres. *Ecclesiæ.* τῇ ἐκκλησίᾳ. nempe apud quam tu degis, & cujus membrū es. *Sed qui primatū inter eos ambit, &c.* ἀλλ' ὁ φιλοπρωτεύων, &c. Id est, Sed vereor ne illis literis parū aut nihil sim profecturus: quia Diotrephes non recipit nos. Synecdoche metonymica, Johan. familiaris. Vide 1. Joh. 3. v. 20. & c. 5. v. 9. *Nos.* ἡμᾶς. Id est, me Johannem. Synecdoche: qualis 1. Cor. 4. v. 9. & deinceps.

10 *Ex ecclesia ejicit.* ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλει. Id est, excommunicat: ut hodie loquimur.

11 *Non vidit.* οὐχ ἑώρακε. Id est, non cognovit: ut Johan. 1. v. 18.

12 *Ab omnibus.* ὑπὸ πάντων. Videlicet fratribus qui hic sunt. Synecdoche generis. *Et ab ipsa veritate.* καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας. Id est, ab ipsis ejus factis. *Nos.* ἡμεῖς. Id est, ego Johannes: ut paulo-antè v. 9.

14 *Statim.* εὐθέως. Id est, brevi. *Corám.* στόμα πρὸς στόμα. Vide epist. superiore, vers. penult.

15 *Pax tibi.* εἰρήνη σοι. Scil. ἔστω, sit. Formula salutandi Hebraica: qua & Christus post resurrectionem suam apud apostolos usus legitur. *Amici,* οἱ φίλοι, Scil. qui hic sunt. *Amicos,* τοὺς φίλους. Scilicet qui isthic sunt.

OBSERVATIONES.

Ex V. 1. Dilectio proximi debet esse sincera.

Ex V. 2. Non est satis valere corpore: sed inprimis curandum ut rectè valeat animus.

Ex V. 2. & 3. Animus tum rectè valet, quum præditus est vera fide & dilectione.

Ex V. 3. & 4. Officii nostri est, pietate proximi gaudere, illique eo nomine gratulari. Confer. Rom. 1. v. 8.

Ex V. 4. Pastorum est, fideles curæ suæ commissos ut filios complecti.

Ex V. 5. 6. 7. 8. Peregrini fideles, ac inprimis ministri Verbi, omni opera atque ope fideliter adjuvandi sunt.

Ex V. 6. Qui charitatem alicujus experti sunt, beneficiis scilicet ab eo affecti, debent eum apud alios commendare.

Ex V. 9. Si piis verbi ministris accidat ut ab ambitiosis collegis contemnantur, æquo animo id ferant: cogitantes, idem accidisse Apostolo Johanni à Diotrephe.

Ex V. 10. Piorum ministrorum verbi est, collegas ambitiosos, quum fert occasio, reprehendere.

Ex eodem V. De excommunicatione duo hic notanda sunt: 1. quód tempore Apostolorum fuerit in usu. 2. quód Apostolis fuerit probata, quia

Johannes reprehendit Diotrephem propter illius abusum, quód scilicet eâ uteretur adversus innocentes, idque privatâ authoritate, absque presbyterii consensu.

Ex v. 11. Non est satis, Deum in ore habere: sed benefactis demonstrandum est, nos Deum habere in corde.

Ex v. 12. Qui probé officio suo funguntur, iis testimonium reddendum est suæ probitatis.

Ex v. 14. Pios decet, mutuis colloquiis sese in Domino oblectare.

ANALYSIS LOGICA EPISTOLÆ JUDÆ.

ARGUMENTUM.

Hortatur Christianos ad quos scribit, ad constantiam in fide Euangelii, & monet ut sibi caveant á seductoribus: quos á suis moribus copiosé describit, & æternum exitium eis denuntiat.

Iudas Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, vocatis, per Deum Patrem sanctificatis, & Jesu Christo servatis:

2 *Misericordia vobis & pax & charitas multiplicetur.*

Salutatio: cujus membra tria; ὑπογραφὴ seu nomen scriptoris, ἐπιγραφὴ seu nomen eorum ad quos scribitur, & ipse ἀσπασμὸς seu εὐχὴ, salutatio & votum quo maxima bona exoptantur. Nomen scriptoris est *Judas*. Hic describitur á duobus adjunctis: quorum prius est, *Servus Jesu Christi*: posterius, *Frater Jacobi*. Utroque significatur, eum esse unum ex duodecim Apostolis Christi. Nomen eorum ad quos scribitur, non exprimitur: sed describuntur illi descriptione quadam generali & omnibus Christianis cõmuni: videlicet quód sint *vocati* ad communionem Christi per Euangelium (quæ est vocatio externa) & *sanctificati per Deum patrem*, id est, per Spiritum Dei illuminati ac fide Euangelii donati (quæ est vocatio interna) & denique *asservati Jesu Christo*, ut scilicet illi suo tempore adducantur ad fruendum unâ cum ipso gaudiis & gloria cœlesti in æternum. Cæterúm videtur hæc epistola scripta esse ad Judæos provinciales, id est, in provinciis Romanorum dispersos: quia apparet, scriptam esse ad eosdem ad quos scripta est posterior epistola Petri: quam ad provinciales illos Judæos scriptam esse, liquet ex collatione versus primi, capitis tertii, cum principio epistolæ prioris. Esse autem hanc Judæ epistolam scriptam ad eosdem ad quos scripta est posterior Petri: apparet ex identitate sententiarum & verborum, si tota hæc epistola conferatur cum illius epistolæ capite secundo toto. Voto exoptatur eis incrementum trium bonorum: primúm *misericordiæ*, id est, effectorum misericordiæ Dei: deinde *pacis*, id est, sive pacati animi Dei & per Christum placati ac proinde ipsis faventis, sive pacis conscientiæ in ipsis seu tranquillitatis animi ex favoris illius gustu: tum *charitatis*, sive Dei erga ipsos, sive ipsorum erga Deum & proximum.

3 Dilecti

3 *Dilecti, quum omne studium adhibeam ut scribam ad vos de communi salute, necesse habui vobis scribere, ad vos hortandos ut decertetis pro fide quæ semel tradita est sanctis.*

4 *Nam subrepserunt quidam homines, priùs jam olim descripti ad hoc judicium: impii, qui Dei nostri gratiam transferunt ad lasciviam; & solum illum herum, Deum ac Dominum nostrum Jesum Christum, negant.*

Versu 3. indicat susceptæ scriptionis partim scopum seu finem, partim summam seu medium ad illum finem destinatum. Finis est, ut eos confirmet in doctrina salutis hunc significat istis verbis, *Quum omne studium adhibeam ut scribam ad vos de communi salute.* Summa est, hortatio ad decertandum pro fide seu doctrina sibi per Apostolos tradita. hanc summam exponit his verbis: *Necesse habui vobis scribere ad vos hortandos ut decertetis pro fide quæ semel tradita est sanctis.* Versu 4. per prolepsin ostendit hortationis institutæ necessitatem. nam poterant illi ad quos scribit, cogitare: Quid opus est hac hortatione? Respondet, opus illa esse propter periculum quod eis immineat à seductoribus qui in ipsorum medio versentur, & quos quasi anguem in sinu foveant. quos ut detestabiles reddat: non solùm impios nominat, sed etiam impium eorum dogma exponit, ubi ait: *Qui Dei nostri gratiam transferunt ad lasciviam.* quibus verbis significat, seductores istos ex doctrina Euangelii de gratia Dei erga credẽtes in Christum, intulisse licentiam carnalem: quasi scilicet Christianis liceat agere quod carni ipsorum libet, nec necesse sit ut sint solliciti de studio sanctitatis. Hoc impium istorum dogma amplificat partim ab adjuncta calumnia, partim ab effectu blasphemo ac pernicioso. Calumniam notat verbo *μετατιθέντας* id est, transponendi seu transferendi. quasi dicat, Isti doctrinam de gratia Dei a suo fine transferunt ad finẽ alienum. Finis enim illius doctrinæ est, ut gratiâ Dei cognitâ & gustatâ, studeamus ei gratiam referre obediendo sanctæ ipsius volũtati in Lege expressæ. At isti doctrinam de gratia Dei transferunt ad finem illi contrarium, videlicet ad lasciviam: quasi Deus ideò nobis de gratia sua testetur, ut nos lasciviamus neque solliciti simus de cavendâ ipsius offensa. Jam effectum blasphemum atque noxium illius dogmatis significat, quum ait: *istos negare solum illum herum, Deum ac Dominum nostrum Iesum Christum.* non quòd isti apertè & expressè id facerent: sic enim Christiani illos secum non tulissent: sed quòd hoc ex illorum dogmate efficiatur & sequatur. Qui enim se profitetur Christianũ, & interim docet, Christianis concessam esse licentiam peccandi: is hoc ipso Christum negat: quia negat vim & mortis ejus & spiritus ejus. Vim mortis: quia Christus sua morte electis suis impetravit non solùm peccatorum remissionem, sed etiam donationem Spiritus sancti ad illos regenerandum & sanctificandum. Vim Spiritus: quia Christus per Spiritum suum regenerat & sanctificat quos morte sua redemit. Cæterùm ne pii hac de seductoribus admonitione perturbarentur, quasi isti fortuito casu subrepsissent, revocat eos consolationis causâ ad considerationem summæ causæ, videlicet decreti Dei, inquiens: *illos jam olim præscriptos esse ad hoc judicium.* id est, æterno Dei decreto destinatos esse ad istam impietatem qua sibi judicium seu damnationem æternam attrahunt. Præsupponit autem Apostolus, in decretis Dei tanquam justissimis (licet nos illius justitiæ ratio lateat) omnibus piis esse acquiescendum.

5 *Volo autẽ vos istorũ commonefacere, ut qui semel hoc sciatis; Dominum, quum populũ ex Ægypto liberasset, rursus eos qui non credebant perdidisse.*

6 *Et*

6 *Et Angelos eos qui non servarunt suam originem, sed reliquerunt suũ domicilium, judicio magni illius diei vinculis æternis sub caligine reservasse.*
7 *Sicut Sodoma & Gomorrha & his finitimæ civitates, simili modo atque illi scortatæ, & carnem alienam sectatæ propositæ sunt exemplo, ignis æterni pœnam sustinentes.*

Deinceps argumenta affert institutæ hortationis, ut videlicet decertent pro fide, ac proinde sibi caveant ab istis seductoribus. Argumentum principale (quod é prosillogismis tantúm innuitur) ductum est ab effectu pernicioso, si patiantur se seduci: viz. æterno exitio. Prosyllogismus adhibetur duplex: prioris argumentum sumtum est á pari seu simili. Posterioris, é testimoniis: infrá v. 14. & 17. Ad priorem prosyllogismum quod attinet: profert tria exempla exitii á Deo inflicti suis creaturis propter libidinem peccandi. Primum exemplum est Israëlitarum, quos Deus liberaverat ex Ægypto: quos in deserto propter incredulitatem prostravit, ac insuper æterno exitio perdidit, v. 5. Secundum exemplum est Angelorum, qui non contenti suo statu, sed altiorem gloriam affectantes, á Deo deturbati sunt in infernum, ubi post diem judicii universalis æternis cruciatibus torquebuntur, ver. 6. Tertium exemplum est Sodomitarum & vicinarum civitatum, quas Deus propter nefandas scortationes subvertit & igne æterno punivit, v. 7.

8 *Similiter tamen & isti somniantes carnem quidem polluunt, dominatum veró rejiciunt, & dignitates convitiis incessunt.*
9 *At Michaël archangelus, quum adversus diabolum certans disceptaret de corpore Mosis, non ausus est* illi *inferre judicium maledicum, sed dixit, Increpet te Dominus.*
10 *At isti, quæ non noverunt, convitiis incessunt: quæ veró naturaliter, ut animantia rationis expertia, sciunt, per ea sese corrumpunt.*
11 *Væ ipsis: nam viam Cain ingressi sunt; & deceptione mercedis, qua deceptus fuit Balaam, effusi sunt; & contradictione Core perierunt.*
12 *Hi sunt in agapis vestris maculæ, dum vobiscum convivantur, absque ullius metu se ipsos pascentes: nubes aqua carentes, ventis circumactæ, arbores emarcidæ, infructuosæ, bis emortuæ, eradicatæ:*
13 *Undæ maris efferatæ, despumantes sua ipsorum dedecora, stellæ erraticæ, quibus caligo tenebrarum in æternum servata est.*

V. 8. exemplum proxime allatum ad seductores istos applicat, quo ad exitii causam, viz. libidinosam corporis pollutionem: atq; ita seductores istos ab impiis suis moribus describere incipit. Ac proinde statim annectit aliud illorum scelus, viz. contemtum magistratus: quod scelus amplificat ab adjuncta magistratus dignitate seu gloria, quatenus ipsos principes *δόξας*, id est, glorias appellat. Deinde v. 9. scelus illud amplificat collatione majoris: Ne Michael quidem archangelus ausus fuit maledicere diabolo: ergo multo minús isti debebant maledicere principibus hominibus. Ratio majoris est duplex: una, quia magis probabile est, archangelum potestatem habere maledicendi alicui qui maledictionem sit meritus, quám hominem: altera, quia magis probabile est, licere ut quis maledicat diabolo, de cujus nimirum emendatione ac salute nulla spes est, quám ut maledicat homini principi, quantumvis impio, de cujus tamen emendatione & salute quamdiu hic vivit, non est desperandum, nisi peccare animadvertatur in spiritum sanctum. Hanc amplificationem illustrat narratione disceptationis quæ Michaëli archangelo cum diabolo intercessit, videlicet de

corpore Mosis, quod quum á Domino in valle montis Nebuntis sepultum esset, & Israëlitę sepulchrum illud ignorarent: Deut. vlt. v. 9. videtur diabolus illis voluisse patefacere, eó quód sperabat fore ut cultum illi instituerent: Michaël autem archangelus illum prohibuit. V. 10. per antithesin geminam alia duo istorũ seductorum vitia annectit, quæ ordine sunt tertium & quartum: viz. impudentiam in vituperandis rebus quas nõ intelligunt, & intemperantiam in percipiendis voluptatibus corporis; in qua significanda eos ut similes comparat animalibus brutis. V. 11. & deinceps pergit indicare vitiosos istorum mores: ut sunt odium fratrum, quod significat comparatione illorum cum Caino: maledica insectatio piorum ex turpi avaritia, quod declarat exemplo Balaami: seditiosa contradictio qua isti sese opponebant piis Dei servis ac verbi ministris, quam illustrat exemplo Core: intemperantia in cibo & potu, quam confirmat exemplo agaparum, i. conviviorum quæ Christiani peractâ sacrâ Domini cœnâ agitabant ad testificãdum mutuam dilectionem. præterea hypocrisis, quam significat similitudine nubium aqua carentium: instabilitas animi, quam significat circumactione nubiũ á ventis: ineptitudo ad bona opera, quam significat similitudine arborum emarcidarum, sterilium, &c. Adhæc vehemens sive iracundia sive libido: quarum alterutram significat similitudine undarum maris. Videtur autem potiús notare libidinem; id enim videntur innuere ista verba, Despumantes sua ipsorum dedecora. Iracundiam tamen videtur notare epitheton ἄγρια. Postremó iterum notat in illis animi instabilitatem, quatenus eos nominat stellas erraticas. Atque huic vitiorum enumerationi annectit comminationem exitii æterni, quam etiam inseruerat in principio versus undecimi: ad notandum scilicet principale argumentum institutæ hortationis.

14 *Prophetavit autem etiam de istis septimus ab Adam, Enoch, dicens, Ecce, venit Dominus cum sanctis myriadibus suis:*

15 *Vt exerceat judicium de omnibus, & redarguat quicunque ex ipsis sunt impii, de omnibus eorum factis impiis quæ patrarint, déque omnibus duris quæ loquuti fuerint adversus ipsum peccatores impii.*

Sequitur alter prosyllogismus quo continentur testimonia. ac primum prophetia Enochi de futuro judicio: deinde prophetiã Apostolorum de venturis irrisoribus, v. 17. Ad prophetiam Enochi quod attinet, quum illa non extet in libris Scripturæ canonicis, statuendum est Judam illam ex indubitata traditione majorum accepisse. Cæterúm in hac futuri judicii descriptione indicantur tum personæ, tum processus judicialis. Personę trium sunt generum, judex, ministri judicis, & rei judicio sistendi. Judex est *Dominus*, nempe Christus: ministri judicis, sunt sancti angeli, quos propter copiam vocat *sanctas myriades*: rei judicio sistendi, sunt *omnes homines*. Processus judicialis est *convictio reorũ damnandorum*: quorũ peccata amplificantur distributione é subjectis recipientibus, *in impia facta & dicta*.

16 *Hi sunt murmuratores, queruli, secundúm cupiditates suas incedentes: & quorum os loquitur prætumida, admirantes personas utilitatis gratiâ.*

Interposito testimonio prophetiæ Enochi, redit ad descriptionem istorum seductorum: de quibus hic quatuor vitia commemorat, ut per se planum est. nisi quód observandum, duobus primis epithetis unum idemq; vitium notari. Etenim isti dum de sorte sua conquerebantur, unde dicuntur μεμψίμοιροι: hoc ipso contra Deum & fratres murmurabant, unde appellantur γογγυσταί.

17 *Vos*

17 *Vos autem dilecti, memores estote verborum quæ prædicta fuerunt ab Apostolis Domini nostri Jesu Christi:*

18 *Quod viz. dixerunt vobis, in extremo tempore futuros irrisores qui secundùm impias suas cupiditates incederent.*

Hic interserit alterum testimonium, viz. prophetiam Apostolorum: qui prædixerunt, tales seductores in Ecclesia exorituros: ut nimirum Christiani ab illis sibi caverent, ne per eos seducti & illorum scelera imitantes, eodem exitio sese involvant. Reperitur autem ista Apostolorum prophetia, 1. Tim. 4. 2. Tim. 3. 2. Pet. 2.

19 *Hi sunt qui se ipsos segregant, animales, Spiritum non habentes.*

Redit ad descriptionem istorum seductorum: & duo insuper in eis culpat: unum quód se segregent á piis, quum scilicet illi conveniunt ad audiendum verbum Dei & percipiendum sacramenta: alterum quód careant Spiritu Dei: quod nimirum cæterorum omnium vitiorum fons est, & malorum summa.

20 *Vos autem, dilecti, sanctissima vestra fidei superstruentes vos ipsos, per Spiritum sanctum, orantes:*

21 *Vos ipsos in charitate Dei conservate, expectantes misericordiam Domini nostri Iesu Christi in vitam æternam.*

22 *Et alios quidem habito delectu commiseramini.*

23 *Alios veró terrore servate ex igne rapientes: odio habentes vel eam tunicam quæ á carne sit maculata.*

Hic redit ad ipsam exhortationem, & hortatur eos ad constantiam & profectum in fide, charitate & spe: simul indicans media quibus possint ista bona consequi, viz. operationem S. sancti, & preces: inserens etiam hortationis argumentum ab effectu utili, viz. vita æterna, v. 20. & 21. Deinde annectit hortationem alteram, ut nimirum solliciti sint de fratribus quoq; ex ista seductione eripiendis & ad salutem adducendis: quam hortationem illustrat distributione ex forma seu modo agendi, ut nimirum alios tractent misericorditer & blandé, alios veró terreant, minando scz. judicium Dei, v. 22. & 23. Ad extremum annectit hortationem ad castitatem, illamque hortationem amplificat collatione imparium: *Odio habete*, inquit, *vel eam tunicam quæ á carnis contactu sit maculata*. Quasi dicat, Quanto magis ipsam carnis libidinem & libidinosos istos aversari debetis?

24 *Cæterùm ei qui potest vos custodire ab offensione immunes, & statuere in conspectu gloriæ suæ inculpatos cum exultatione:*

25 Id est *soli sapienti Deo Servatori nostro*, sit *gloria & majestas, robur & potestas, & nunc & in omnia secula. Amen.*

Concludit epistolam δοξολογίᾳ, i. celebratione nominis Dei: & ea occasione simul eis promittit Dei opem ad præstandum ea ad quæ fuerat hortatus.

SCHOLIA IN EPIST. JUDÆ.

1 *Jesu Christi servus* Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος. Sic Rom. 1. v. 1. *Jacobi.* Ἰακώβου. Scz. minoris, qui cognominatus fuit filius Alphęi: ut liquet ex eo quód cum hoc conjungitur, Matt. 10. v. 3. ubi hic Judas nominatur Lebbæus, cognomento Thaddęus. Jacobus auté major fuit filius Zebedæi, & frater Johannis. Matt. 10. v. 2. *Per Deum patrem.* ἐν θεῷ πατρί. ἐν pro διά. *Iesu Christo.* Ἰησοῦ Χριστῷ. Accipiendum casu dativo. Vult enim dicere, fideles servari

á Deo ad hoc ut suo tempore sistantur Christo, tanquam sponsa sancta: ut loquitur Paulus Eph. 5. v. 27. *Vocatis.* κλητοῖς. Nempe ad nuptias illas cœlestes, Matt. 22, v. 2. & deinceps: per prædicationem scilicet Euangelii.

3 *De communi salute.* περὶ τῆς κοινῆς σωτηρίας. Id est, quæ mihi vobiscum & cum omnibus fidelibus communis est. *Pro fide.* τῇ πίστει. Id est, doctrina fidei, videl. Euangelio. Metonymia adjuncti: qualis 1. Tim. 4. v. 1.

4 *Priùs jam olim descripti.* οἱ πάλαι προγεγραμμένοι. Id est, ab æterno prædestinati. Metaphora ab iis qui memoriæ causa in codicillis describunt & consignant quæ sibi proposuerunt agere. *Ad hoc judicium.* εἰς τοῦτο τὸ κρίμα. Id est, ad hanc impietatem quam deinceps multis verbis descripturus est: qua impietate commerentur sibique accersunt judicium Dei, id est, æternam damnationem. Metonymia effecti. *Qui transferunt.* μετατιθέντες. Scil. á suo fine ad alienum. Est autem legitimus finis doctrinæ de gratia Dei, ut declaremus nos erga Deum gratos per serium studium pietatis. *Gratiam Dei nostri,* τὴν τοῦ θεοῦ ἡμῶν χάριν. Id est, doctrinam de gratia Dei nostri. Metonymia subjecti.

5 *Semel.* ἅπαξ. Id est, certó, immutabiliter. *Populum.* λαὸν. Nempe Israëliticum. *Ex Ægypto.* ἐκ γῆς Αἰγύπτου. Ad verb. Ex terra Ægypti: vel, ex terra Ægypto. *Perdidisse.* ἀπώλεσεν. Videlicet in deserto.

6 *Suam originem.* τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν. Id est, conditionem seu statum in quo fuerant initio conditi. Sic Joh. 8. dicitur diabolus non stetisse in veritate. *Sed reliquerunt suum domicilium.* ἀλλ' ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον. Id est, Sed Deo rebellantes, altiorem gloriam atq; adeó æqualitatem cum Deo affectarunt: ac proinde propter hoc crimen læsæ majestatis, domicilium suum cœleste coacti sunt relinquere, atq; inde deturbati sunt ad inferos. Synecdoche metonymica, quâ unâ cum effectu intelligitur efficiens. *Magni illius diei.* μεγάλης ἡμέρας. quo scilicet cuncti homines, quotquot unquam vixerint, comparebunt coram tribunali Christi, quæ nimirum erit omnium maxima & maximé solennis πανήγυρις. *Vinculis æternis.* δεσμοῖς ἀϊδίοις. Nempe vinculis suæ voluntatis ac potentiæ. *Sub caligine.* ὑπὸ ζόφον. Id est, in loco caliginoso, nempe inferno.

7 *Et his finitimæ civitates.* καὶ αἱ περὶ αὐτὰς πόλεις. Videl. duæ istæ, Adamah & Zebójim, ut nominantur Deu. 29. v. 23. Nam quinta quæ dicta fuit Zóar, parsum fuit ad intercessionẽ Loti: ut habetur Gen. 19. v. 21. *Consimili modo atq; illi.* τὸν ὅμοιον τούτοις τρόπον. Pronomẽ τούτοις refertur ad dictarum civitatum incolas. Etenim civitatibus hîc tribuitur scortatio per metonymiam subjecti: id est, incolis civitatũ. *Scortatæ.* ἐκπορνεύσασαι. Quasi dicas, scortando effervefactæ, seu in scortationẽ effusæ. hæc enim videtur esse vis atq; emphasis præpositionis ἐκ in isto verbo composito. *Et carnem alienam sectatæ.* καὶ ἀπελθοῦσαι ὀπίσω σαρκὸς ἑτέρας. Ad verb. Et quum abiissent post carnem diversam. Sic verecundé notatur flagitium Sodomitarum ἀρσενοκοιτῶν, quod describitur á Mose Gen. 19. Carnis igitur vocabulo per synecdochen integri intelligit partes corporis pudendas. Diversam autem carnem, intelligit eam quæ non in hunc finem, sed in finem diversum á Deo condita est. *Pœnam.* δίκην. Proprié, jus, Metonymia efficientis.

8 *Somniantes* ἐνυπνιαζόμενοι Id est, inter somniandũ. Hic nominativus regitur á verbo Græco μιαίνουσι. Alii reddunt *sopiti*, quod respõdet verbo Græco ὑπνωθέντες: & accipiunt μεταφορικῶς de sensibus animi suavitate voluptatũ quasi delinitis atq; sopitis. Sed ἐνυπνιάζεσθαι deductũ á nomine ἐνύπνιον, quo somnium significatur, significat somniare: nec usquam (quod

sciam)

ſtlam)pro ſopiri reperitur. Videtur autem iſtud participium adjectum ad amplificandum libidinem iſtorum: ut quæ ſeſe in illis etiam dormientibus exſerat. *Carnem* σάρκα. Id eſt, corpus ſuum. Sic ait Paulus 1.Cor.6.v.18. Qui ſcortatur, in proprium corpus peccat. *Rejiciunt.* ἀθετοῦσι Quaſi dicat, *deponunt*, Scil. de ſuo throno. Id eſt, rejiciunt, repudiant, aſpernantur. Sic Luc.10.v.16. ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ: qui rejicit vos, me rejicit. Item Johan.12.v.48. ὁ ἀθετῶν ἐμὲ, καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου: qui rejicit me, nec recipit verba mea. *Dignitates.* δόξας. Ad verb. glorias, ſeu majeſtates. Sic vocat ipſos Principes, per metonymiam adjuncti.

9 *Michaël*, Μιχαὴλ. Nomen proprium Angeli, ut patet ex hoc loco, Eſt autem Hebraicum, & ſonat Latiné, Quis ſicut Deus? id eſt: Quis eſt ſimilis aut æqualis Deo? quaſi dicatur, Nemo. Sunt qui exponãt. *Is qui eſt par Deo.* Sed particula מי Mi, nuſquam niſi interrogativé (quod ſciam) in Scriptura reperitur. Reperitur hoc nomen & Dan.10.v.13. item c.12.v.1. necnon Apoc.12.v.7. in quibus quidem locis nonnulli per Michaëlem intelligunt filiũ Dei. Sed nihil videtur obſtare, quin illic quoq; intelligatur hic ipſe Archangelus. Imó textus videtur poſtulare, ut non filius Dei, ſed angelus quiſpiam intelligatur. Etenim ille Michaël unus principum primariorum (id eſt, angelorum) eſſe dicitur: id quod in filium Dei non competit. Ne tum quidem, ſi illud *unus* per *primus* exponas: quia ſic quoq; in ordinem Angelorũ Michaël iſte refertur. nam ſi eſt primus illorũ, certé eſt etiam unus ex illorũ numero. Ne quis autem hic quoq; filium Dei intelligendũ putet, eumque nominari ſentiat ἀρχάγγελον, tanquam diceres principem angelorum: ſciendum, Scripturam inter Chriſtum & archangelum manifeſté diſcernere 1.Theſſ.4.v.16. ubi dicitur, Dominum deſcenſurũ é cœlo cum hortationis clamore & voce archangeli. Quare ſicut Gabrielis, ita & Michaëlis nomine ubiq; angelus intelligendus videtur. *Archangelus.* ὁ ἀρχάγγελος. Poteſt hoc bifariam accipi: vel quaſi ſignificetur, hunc unicum eſſe archangelum, tanquam cæterorum principem: vel quaſi hic Michaël ſit unus ex archangelorum numero, Sané Scriptura (quod ſciam) nuſquam nominat archangelos numero plurali: ſed ut hic, ita etiam 1.Theſſ.4.v.16. archangeli, numero ſingulari, meminit: nec (quod ſciam) uſpiam alibi iſtud nomen in Scriptura reperitur. Veruntamen ſi locum Daniel.10.v.13. nõ de filio Dei, ſed de angelo interpretemur: apparebit, Michaëlem non unicum eſſe archangelum, ſed unum ex illorum numero. Etenim ibi angelus Danielem alloquens, inter alia ſic ait: ſed princeps regni Perſici ſtetit coram me (vel, contra me) uno & viginti diebus: & ecce Michaël unus principum primariorum vénit ad adjuvandum me. Ubi qui nominantur principes primarii (Hebraicé Sarim hariſchonim) illi Græcé videntur recté dici poſſe ἀρχάγγελοι. *De corpore Moſis.* περὶ τοῦ Μωσέως σώματος. Conſtrue. περὶ τοῦ σώματος Μωσέως. Quod nimirum á Domino in valle clam ſepultum, diabolus conabatur filiis Jſraël patefacere, ad occaſionem præbendum idololatriæ. Sic ſané illi progreſſu temporis abuſi fuerunt ſerpente illo æneo quem fecerat Moſes in deſerto: quippe cui adoleverunt, 2.Regum 18. verſ.4. *Non auſus eſt* illi *inferre judicium maledicum.* οὐκ ἐτόλμησεν κρίσιν ἐπενεγκεῖν βλασφημίας. Ad verbum ἐπενεγκεῖν res ipſa loquitur ſubaudiendum pronomen αὐτῷ. Sic autem hæc verba interpretor ex collatione verborum Petri 2.Petr.2.verſu 11. ex quo capite pleraſque hujus epiſtolę ſententias ſumtas eſſe apparet. Verba Petri ſunt: οὐ φέρουσιν (οἱ ἄγγελοι) κατ' αὐτῶν (τῶν δοξῶν) παρὰ κυρίῳ βλάσφημον κρίσιν:

 id

id est, Non ferunt (Angeli) adversus illas (dignitates) apud Dominum judicium maledicum. Ergo ut dixit Petrus, φέρειν κρίσιν κατὰ τῶν δοξῶν: simili sensu dicit Judas, ἐπενεγκεῖν τοῦ διαβόλου. Et κρίσις βλασφημίας per Hebraismum, idem valet apud Judam, quod apud Petrum κρίσις βλάσφημος. *Increpet te Dominus.* ἐπιτιμήσαι σοι Κύριος. Hæc eadem verba leguntur apud Zachariam ca. 3. v. 2. sed pronuntiata ab angelo Jehovæ, eodemq; ipso Jehova (videlicet Christo) ad Satanam stantem á dextra Jehosuæ summi sacerdotis. *Per ea.* ἐν τούτοις. Id est, διὰ τούτων. nam notatur causa instrumentalis corruptionis. *Sese corrumpunt.* φθείρονται. Sic apud Hebræos conjugatio passiva quæ dicitur Niphál, interdum reciprocam significationem habet. Potest etiam verti: Sese perdunt.

11 *Væ ipsis.* οὐαὶ αὐτοῖς Exclamatio commiserantis. q. d. Heu quám doleo quum cogito quale & quantum exitium isti sibi accersant. Oratio est elliptica q. d. Væ (id est, dolor & cruciatus) erit seu accidet ipsis. *Core.* τοῦ Κόρε. Iste solus nominatur tanquam conjurationis adversus Mosen & Aharonem princeps: veruntamen socios habuit Dathanem, Abiramum & Onem, Numer. 16. v. 1.

12 *In agapis.* ἐν ταῖς ἀγάπαις. Id est, conviviis institutis ad testandum & fovendum fraternam charitatē. Metonymia finis. *Maculæ.* σπιλάδες. Id est, quasi maculæ, seu instar macularum. Metaphora. Confer 2. Pet. 2. v. 13. *Absq; ullius metu.* ἀφόβως. q. d. Nec Deum nec homines verentur. *Arbores emarcidæ.* δένδρα φθινοπωρινά. Id est, ὧν φθίνει ἡ ὀπώρα, quarum marcescit fructus. Insurgit autem hic oratio: ut erudité observavit Henricus Stephanus in suo thesauro, in explicatione istius vocis, quem (si placet) adi. *Bis.* δὶς. Hyperbole adhibita ad amplificandum. Videtur autem (ut erudité D. Beza observavit) notari duplex mortis genus: unum cui isti (sicut alii omnes) obnoxii sunt á natura: alterum, quod sibi suâ nequitiâ sponte attraxerunt. Quanquam utrumque illud mortis genus revera unum & idem est: causæ tantúm diversæ sunt.

13 *Caligo tenebrarum.* ὁ ζόφος τοῦ σκότους. Id est, tenebrosissima. Sic 2. Pet. 2. vers. 17.

14 *De istis* τούτοις. Hebraicé להם lahém, quod potest etiā reddi περὶ αὐτῶν. Etenim lámed interdum valet περὶ: ut Deu. 12. v. 30. Et ne exquiras de diis eorum, scil. gentium. In Hebr. לאלהיהם lelohehem. Sic Deut. 33. v. 8. Et de Levi dixit. Heb. וללוי ulelevi. *Septimus ab Adam.* ἕβδομος ἀπὸ Ἀδάμ. Scil. inclusivé, seu Adamo connumerato. Etenim Gen. 5. enumerantur isti septem hoc ordine: Adam, Seth, Enos, Kenan, Mahalaléel, Jered, Henoch. *Dicens.* λέγων. Hoc dictum nusquam reperitur in Scriptura. Statuendum igitur, Judam illud habuisse ex indubitata majorū traditione, sicut Paulus nomina magorum Jannes & Jambres, 2. Tim. v. 8. aut certé librum in quo dictum hoc continebatur, intercidisse. *Cum sanctis myriadibus.* ἐν μυριάσιν ἁγίαις. Id est, κατὰ μυριάδων ἁγίων. Hebr. Intelligit autē myriades Angelorum, ut liquet ex epitheto. Porró myriadum nomine infinita millia intelligit, per synecdochen speciei, Confer Dan. 7. v. 10. Apo. 5. v. 11.

15 *De omnibus.* κατὰ πάντων. Pro, περὶ πάντων. Sic expono: non autē, *Adversus omnes.* quia ex sequentibus apparet, sermonē hic esse de omnibus in universum hominibus: quos mox distinguit in pios & impios, ubi ait, τοὺς ἀσεβεῖς αὐτῶν, id est, eos qui ex ipsis sunt impii. Certum est autem, Dominum exerciturum judicium non adversus pios, sed pro illis. Quod si reddatur, *Adversus omnes:* tum per Zeugma subaudiendum erit τῶν ἀσεβῶν:

&

& pronomen αὐτῶν post τὰς ἀσεβείας, expungendũ. *Redarguat de &c.* ἐξελέγξαι περὶ &c. Similis syntaxis est in verbis illis Domini de Spiritu sancto, ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας &c. Joh. 16. v. 8. *De omnibus eorum factis impiis.* περὶ πάντων τῶν ἔργων ἀσεβείας αὐτῶν. Nota: ἔργα ἀσεβείας, pro ἀσεβῆ, dicuntur per Hebraismũ, deinde pronomen αὐτῶν, itẽ per Hebraismum, non regitur á proximé præcedente, ἀσεβείας: sed á remotiore, τῶν ἔργων: ut nimirum intelligas τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν ἔργα. Utriusque Hebraismi ita concurrentis exemplum est psal. 2. v. 6. At ego inunxi regem meum super montem sanctum meum. Ibi in Hebræo habetur: הר קדשי har kodschi, quod vertendum est, non: *montem sanctitatis meæ:* sed, montem sanctitatis (id est, sanctum) meum. *Quæ patrárunt.* ὧν ἠσέβησαν. Pro, ἃ ἐκεῖνοι εἰς ἀσέβειαν. Id est, quibus impié egerint. *Quæ loquuti fuerint.* ὧν ἐλάλησαν. Pro, ἃ ἐκεῖνοι ἐλάλησαν. Græcismus similis proximé præcedenti.

16 *Murmuratores querul.* γογγυσταὶ μεμψίμοιροι. Puto hæc duo nomina conjungenda absque interveniente distinctione: quippe quód unicum vitium utroq; notetur, ut declaratum est in analysi. *Secundúm cupiditates,* κατὰ τὰς ἐπιθυμίας. Id est, prout ducuntur á cupiditatibus. *Admirantes personas.* θαυμάζοντες πρόσωπα. Vel facies, quo modo dicitur, λαμβάνειν πρόσωπον, accipere faciem: de qua phrasi diximus quantũ satis est, in scholiis ad Rom. 2. v. 11. Vult dicere, istos adulari potentioribus, ut qui ducantur admiratione potentiæ & authoritatis illorum: quas res Hebræi faciem appellant, eó quód in oculos incurrunt. *Utilitatis gratiâ.* ὠφελείας χάριν. Nempe suæ.

17 *Memores estote.* μνήσθητε. Confer 2. Pet. 3. v. 2.

18 *Secundum &c.* κατὰ &c. Ut pauló-anté v. 16. *Extremé impias cupiditates.* ἐπιθυμίας τῶν ἀσεβειῶν. Ad ver. Cupiditates impietatum: id est (si ita loqui liceat) impiissimas. Etenim genitivus pluralis hoc modo usurpatus apud Hebræos, vim habet superlativi. Sic Daniel nominatur vir desideriorũ. Id est, desideratissimus, seu quã maximé desiderabilis. Dan 10. v. 11. & 19.

19 *Animales.* ψυχικοὶ. Id est, nihil eximium habentes præter animam rationis participem, non autem renati á Spiritu Dei. Confer 1. Cor. 2. v. 14. ubi similis extat antithesis inter hominem ψυχικὸν & πνευματικὸν. *Spiritum* πνεῦμα. Videlicet Spiritum sanctum: id est, regenerationem ab illo profectam. Metonymia efficientis.

20 *Per Spiritum sanct.* ἐν πνεύματι ἁγίῳ. Pro, διὰ πνεύματος ἁγίου. Hebraismus, hoc est, ope Spiritus sancti. Puto autem hæc verba regi potiús á præcedente verbo, ἐποικοδομοῦντες: quám á sequente, προσευχόμενοι, quanquam parum refert.

21 *Vosipsos.* ἑαυτοὺς. Puto hoc referendum ad singulos erga sese: quos nimirum hortatur ut perseverent ac proficere studeant in fide, charitate & spe. *In charitate Dei.* ἐν ἀγάπῃ θεοῦ. Intellige, qua diligitis Deum, seu qua diligitur á vobis Deus. *Expectantes misericordiã* προσδεχόμενοι τὸ ἔλεος. Id est, misericordem illam sententiam quam judicium exercens pronuntiaturus est, dicens: Venite benedicti patris mei, &c. Matth. 25. v. 34. Metonymia efficientis. *In vitam æternam.* εἰς ζωὴν αἰώνιον. Id est, quæ misericordia vobis cedet ad consequendum vitam æternam.

22 *Alios quidem.* οὓς μὲν. Sic loquuntur Græci, οἱ μὲν, οἱ δὲ: pro ἔνιοι μὲν, ἔνιοι δὲ. *Commiseramini.* ἐλεεῖτε. Id est, ex misericordia reprehẽdite & officii admonete humaniter. Metonymia efficientis. *Terrore.* ἐν φόβῳ. Id est, διὰ φόβου, h. e. de terrendo eos pernuntiatione judicii Dei, nisi resipuerint.

Servate.

Servate. σώζετε. Id est, servare studete per istas gravissimas admonitiones. Metonymia effecti. nam illæ admonitiones destinatæ sunt & suscipiuntur ad servandum proximum. *Ex igne rapientes.* ἐκ τοῦ πυρὸς ἁρπάζοντες. Id est, veluti ex incendio rapientes. Metaphora: qua quidem innuitur ignis ille æternus atque inextinguibilis. *Vel eam tunicam.* καὶ τὸν χιτῶνα, q.d. οὐ μόνον αὐτὸν τὸν τῆς σαρκὸς μιασμὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν χιτῶνα, &c. id est: non solum ipsammet carnis pollutionem, sed etiam tunicã, &c. *A carne.* ἀπὸ τῆς σαρκὸς. Sic per verecundam synecdochen vocat membrum genitale. *Maculata,* ἐσπιλωμένον. Videlicet per libidinosam pollutionem.

24 *Ab offensione immunes,* ἀπταίστους. Id est, ne pedem offendatis decurrentes in stadio pietatis. Metaphora ab iis qui in stadio currunt. Confer 1. Cor. 9. v. 24. & deinceps. Nomen compositum est ex privante particula α & inusitato nomine πταιστὸς: quod oritur á verbo πταίω, id est, offendo, impingo: unde πταῖσμα, offensio, quum quis offendit, sive in cursu, sive in vita. *In conspectu gloriæ suæ.* κατενώπιον τῆς δόξης αὐτοῦ. Id est, in conspectu suo, gloria seu majestate excellente prediti. Metonymia adjuncti synecdochicæ. *Cum exultatione.* ἐν ἀγαλλιάσει. Id est, μετ' ἀγαλλιάσεως.

25 *Majestas.* μεγαλωσύνη. Ut Hebr. 1. v. 3. & cap. 8. v. 1. Petrus vocat μεγαλειότητα. 2. Petr. 1. vers. 16.

OBSERVATIONES.

Ex v. 3. Non est satis, doctrinam Christianam semel amplecti: sed pro ea decertandum est: id quod fit constanti confessione & tolerantiâ persecutionis & vitatione seductorum atque irrisorum.

Ex v. 4 Ex hominibus, etiam iis qui in sinu Ecclesiæ degunt, quidam sunt reprobi: qui æterno Dei decreto ad æternam damnationem destinati sunt. Quare quum videmus, impios in Ecclesia regnare; consolemur nos consideratione voluntatis Dei, cui placuit pios per istos exercere. Confer 1. Petr. 2. v. 8. 1. Cor. 11. v. 19. Johan. 8. v. 47. & c. 6. v. 37.

Ex eodem versu, Cavendum ne gratiam Dei transferamus ad lasciviam: hoc est, ne freti gratiâ Dei erga nos, indulgeamus pravis cupiditatibus & securé peccemus. Confer Rom. 6. v. 15. Gal. 5. v. 13. & cap. 6. v. 7. Ephe. 1. v. 4. & cap. 2. v. 10. Luc. 1. v. 74 & 75.

Ex eod. versu. Notandum est expressum testimonium de deitate Christi.

Ex eodem versu. Qui se Christianos profitentur, atque interim lasciviunt & securé peccatis indulgent: illi ipsis factis Christum negant: quia nimirum negant vim mortis ac spiritus Christi: sicut in Analysi pluribus verbis est declaratum. Quare non est satis ut nos Christianos profiteamur: sed requiritur ut factis nos veré Christianos demonstremus; Christo hero, Deo ac domino nostro fideliter servientes.

Ex v. 5. 6. & 7. Exemplis judiciorum Dei in nonnullos editis teste Scriptura, moveri debemus ad serium studium pietatis. Confer 1. Cor. 10.

Ex v. 6. De Angelis ex præsente loco observanda sunt ista: 1. Quód sint Angeli: quia Judas hic commemorat quid nonnulli eorum fecerint, quidve eis evenerit ac porró eventurum sit. 2. Quód sint á Deo creati: quia Judas testatur, quód nonnulli eorum non servarint suam originem, id est, suum statum in quo fuerant á Deo conditi. 3. Quód creati sint in excellente gloria, ac proinde sapientia & sanctitate: quia Judas testatur quód nonnulli eorum non servarint suam originem, id est, excellentem

illum

illum statum in quo erant conditi : sed reliquerint suum domicilium, videlicet locum cœlestem lucis & gloriæ plenum. 4. Quód nonnulli eorum in suo statu perstiterint, ac proinde quód nunc Angelorum alii boni sint, alii mali. hoc significat Judas, quatenus de nonnullis tantúm commemorat quód originem suam non servarint : quo ipso innuit, alios servasse. 5. Quód Angeli boni ordinarié degant in domicilio lucis pleno, videlicet in cœlo. hoc significat Judas, quum de malis Angelis ait, quód domicilium suum reliquerint : cui domicilio opponit caliginem, id est, locum caliginosum qui alibi in Scriptura nominatur infernus, orcus, abyssus, tartarus, carcer. 6. Quód Angeli mali ordinarié detineantur in inferno usque ad diem judicii. hoc significat Judas, quum ait, illos vinculis æternis á Deo reservari sub caligine judicio magni illius diei. Id quod intelligendum est de domicilio eorum ordinario. nam extra ordinem interdum vinculis illis ad tempus solvuntur. & é carcere illo emittuntur in orbem terrarum ad vexandum homines : sicut videre est Apocalypf. 20. v. 7. item cap. 9. ubi ex abysso emissæ dicuntur locustæ, quæ cruciarent homines per menses quinque. 7. Quód Angeli mali in die judicii universalis á Christo adjudicabuntur atq; addicentur cruciatibus sempiternis. Usus hujus doctrinæ est, ut perpetuó vigilemus ac oremus Deum, ut nos contra insidias malorum Angelorum tueatur, ne ab illis vel in corpore lædamur : vel in anima seducti, æternas pœnas nobis attrahamus.

Ex v. 6. & 7. Notandum est testimonium de judicio universali, in quo Christus omnes rationales creaturas, videlicet Angelos & homines, judicaturus est : bonis quidem decernendo præmia sempiterna, malis veró sempiternas pœnas.

Ex v. 8. Tanta est naturæ nostræ corruptio, ut contingat nos peccare etiam in somno. testatur enim hoc loco Judas de falsis illius seculi doctoribus, quod carnem polluant somniantes. Sic Lot incestum cum filiabus commisit in somno. Etenim disertè scriptum habetur, quód non agnoverit dum filiæ cubarent aut dum exurgerent. Genes. 19. v. 33. & 35. Hinc Deus legē tulit de immunditia viri laborantis gonorrhœa, Levit. 15. Quare cubitum ituri aut ad somnum nos compositurí, oremus Deum ut nos anima & corpore impollutos conservet.

Ex eodem versu. Magistratus in honore habendi sunt. quia Judas reprehendit eos qui dominatum rejiciunt & dignitates conviciis incessunt. Confer Rom. 13. & 1. Pet. 2. v. 13. & 14.

Ex v. 9. Esse inter Angelos dignitatis gradus, ex eo liquet, quód Michaël hoc loco nominatur Archangelus, id est, primarius angelus. sicut apud Danielem vocatur unus ex principibus primariis : Dan. 10. v. 13. item princeps magnus : Dan. 12. v. 1.

Ex eodem versu. Angeli boni cum malis certant pro defensione piorum. Confer Apoc. 12. v. 7.

Ex eodem versu. Diabolus intentus est in omnes occasiones idololatriæ instituendæ. hæc enim causa fuit cur patefacere Israëlitis conatus sit corpus Mosis, quod clám á Domino fuerat sepultum : ut scilicet Israëlitæ honores divinos illi haberent, sicut postea fecerunt serpenti æneo : quem idcircó pius rex Hizkija contudit, 2. Reg. 18. v. 4. Cujusmodi idololatriam eum obtinuisse quoque videmus in Papatu, ubi homines superstitiosi venerantur reliquias (quas vocant) Sanctorum.

Ex v. 10. Cavendum ne damnemus res incognitas, id quod hodie faciunt

faciunt plurimi, qui sub calumnioso atque odioso nomine Calvinismi & Zwinglianismi damnant doctrinam quam nunquam cognoverunt,& illius confessores rabiosé conviciis incessunt.

Ex eod. vers. Cavendum ne animantibus rationis expertibus similes evadamus, indulgendo scilicet voluptatibus corporis.

Ex v. 11. Exemplis impiorum divinitus punitorum moveri debemus ad fugam scelerum & studium sanctitatis. nam qui impiorum mores imitantur, æterno exitio (sicut illi) pereunt.

Ex v. 12. Convivari Christianis licitum est: dummodo caveant luxum,& pauperum habeant rationem. nam ad hosce recreandum veteres Christiani suas agapas celebrabant.

Ex eod. versu. Cavenda hypocrisis: ne simus similes nubibus aquâ carentibus aut arboribus emarcidis,&c.

Ex v. 13. Cavenda iracundia, libido, instabilitas animi.

Ex vers. 14. & 15. Notandum est testimonium de judicio universali, quod Christus celebraturus est in fine mundi. Confer Matt. 25. ver. 31. & deinceps.

Ex v. 16. Cavendum murmur contra Deum & proximum, item indulgentia cupiditatum: nec non grandiloquentia & adulatio.

Ex v. 17. & 18. Quum videmus in Ecclesia subinde exoriri irrisores, non debemus nimium offendi: quia Apostoli id futurum prædixerunt.

Ex ver. 19. Cavendum ne nos segregemus á piis, quum conveniunt ad cultum Dei externum.

Ex eodem versu. Orandus est Deus ut nos indies magis ac magis regeneret suo spiritu.

Ex v. 20. & 21. Studendum ut proficiamus in fide, charitate & spe: Deusque pro isto profectu quotidie orandus.

Ex ver. 22. & 23. Prudentia Christiana adhibenda est in proximo commonefaciendo officii sui. Alii enim, ut qui ex ignorantia peccant, tractandi sunt blandiús: alii veró, ut qui peccant contra conscientiam, duris minis á malo proposito deterrendi sunt.

Ex v. 23. Christiani omnem spurcitiem abominari debent.

Ex v. 24. Quum sentimus nostram infirmitatem in consequenda sanctitate, quantumvis serió in ejus studium incumbamus: confugiamus per preces ad potentiam Dei, qui potest nos servare á peccato immunes: & veró etiam vult: quia promisit se daturum Spiritum sanctum petentibus.

Ex versu ult. Deus subinde á nobis pro maximis suis erga nos beneficiis celebrandus est.

FINIS.

